

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

RESPECTAREA ADEVĂRULUI – ÎNDATORIRE PRIMORDIALĂ
A ȘTIINȚEI ISTORICE

30 DE ANI DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

ACTIVITATEA ROMÂNIEI LA ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE

NICOLAE FOTINO

DIN ISTORICUL ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

NICOLAE DASCĂLU

SISTEMUL ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE (BREVIAR)

FLORIN ROȘU

IOAN AXENTE SEVER ÎN TIMPUL REGIMULUI NEOABSOLUTIST
ȘI A REGIMULUI LIBERAL 1849–1865

ADRIAN T. PASCU

ACTELE ROMÂNEȘTI TIPĂRITE LA ALBA IULIA ÎN 1653

AUREL RĂDUȚIU

DOCUMENTAR

PROBLEME ALE ISTORIOGRAFIEI CONTEMPORANE (STUDII
DOCUMENTARE)

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

RECENZII

ÎNSEMNĂRI

BULETIN BIBLIOGRAFIC

6

TOMUL 28

1975

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
SECȚIA DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

COMITETUL DE REDACȚIE

VASILE MACIU (*redactor responsabil*); ION APOSTOL (*redactor responsabil-adjunct*); NICHITA ADĂNILOAIIE; LUDOVIC DEMÉNY; GHEORGHE I. IONIȚĂ; VASILE LIVEANU; AUREL LOGHIN; TRAIAN LUNGU; DAMASCHIN MIOC; ȘTEFAN OLTEANU; ARON PETRIC; ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU; POMPILIU TEODOR (*membri*).

Prețul unui abonament este de 240 lei.

În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Revistele se mai pot procura (direct sau prin poștă) și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI, Calea Victoriei 125, Sectorul I.

La revue „REVISTA DE ISTORIE” parait 12 fois par an. Toutes les commandes extérieures pour les ouvrages parus aux Editions de l'Académie de la R. S. de Roumanie seront adressées à ILEXIM — Service Export-Import Presse, PO Box 2001, Calea Griviței no. 64—66, Bucarest, Office postal 12; Roumanie.

En Roumanie vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „REVISTA DE ISTORIE”. Apare de 12 ori pe an.

Începând din ianuarie 1974, „Studii. Revistă de Istorie” apare în continuare cu titlul de „Revista de istorie”.

Adresa redacției
B-dul Aviatorilor, nr. 1
București, tel. 50.72.41

www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOM. 28, 1975, Nr. 6

SUMAR

Respectarea adevărului — îndatorire primordială a științei istorice 799

30 DE ANI DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

NICOLAE FOTINO, Activitatea României la Organizația Națiunilor Unite. 807
NICOLAE DASCĂLU, Din istoricul Organizației Națiunilor Unite 827
FLORIN ROȘU, Sistemul Organizației Națiunilor Unite. (Breviar). 845

ADRIAN T. PASCU, Ioan Axente Sever în timpul regimului neoabsolutist și a regimului liberal (1849—1865). 871

AUREL RĂDUȚIU, Actele românești tipărite la Alba Iulia în 1653. 889

DOCUMENTAR

ION STANCIU, Pagini din începutul relațiilor politice dintre Principatele Române și Statele Unite ale Americii 913
G. D. ISCRU, Arendășia în Țara Românească la începutul perioadei regulamentare 927
ALEXANDRU V. BOLDUR, Originea numelui Moldova 935

PROBLEME ALE ISTORIOGRAFIEI CONTEMPORANE (STUDII DOCUMENTARE)

Istoria românilor în unele lucrări străine recente (*Constantin C. Giurescu*) 941

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Lucrările comisiei mixte de istorici români și iugoslavi (*D. Mitoș*); Colocviul româno-italian: „Genovezii la Marea Neagră în secolele XIII—XIV” (*Octavian Iliescu, Șerban Papacostea*); Cronica 949

RECENZII

- DUMITRU TURCUȘ, *Pașini din lupta pentru instaurarea puterii populare în România. Contribuții la studiul democratizării aparatului de stat*, București, Edit. științifică, 1974, 263 p. (*Tr. Udrea*) 955
- N. BĂLCESCU, *Opere. I, Scrieri istorice, politice și economice 1844—1847. Texte, Note și Materiale*. Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane. Cu reproduceri după manuscrise și stampe, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974, 418 p. (*Vasile Maciu*) 958
- EUGENIUȘ DURACZYŃSKI, JERZY JANUSZ TEREJ, *Europa podziemia. 1939 — 1945* (Europa subterană 1939—1945), Warszawa, Wiedza Powszechna, 1974, 411 p. (*Milică Moldoveanu*) 960
- GREGORIO F. ZAIDE, *Philippine. Political and Cultural History*, Manila, 1972, vol. I—II, 815 p. (*Ecaterina Cimponeriu*) 963

ÎNSEMNĂRI

- Istoria României.** * * * *România în sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1974, 517 p. (*Nicolae Dascălu*); * * * *Cuza-Vodă în memoriam*. Iași, Edit. Junimea, 1973, 645 p. (*Gabriel Petric*); AL. ZUB, *Vasile Pârvan, efigia cărturarului*, Iași, Edit. Junimea, 1974, 492 p. cu ilustr. (*Nicolae Liu*); MATHIAS BERNATH, *Habsburg und die Anfänge der rumänischen Nationsbildung*, Leiden, E. J. Brill, 1972, XV, 249 p. (Studien zur Geschichte Osteuropas, XV), (*Șerban Papacostea*); **Istoria universală.**—MILOŠ BLAGOJEVIĆ, *Zemljoradnja u srednjovekovnoj Srbiji* (Agricultura în Serbia medievală), Beograd, Ed. Prosveta, 1973, 463 p. (*D. Mioc*); H. WIESFLEKER, *Kaiser Maximilian. Das Reich, Österreich an der Wende zur Neuzeit*. Bd. I (*Jugend, burgundisches Erbe und Romisches Königtum bis zur Alleinherrschaft, 1459—1493*), Wien, 1971, 601 p. (*Ștefana Simionescu*); * * * *I viaggi in Persia degli ambasciatori veneti Barbaro e Contarini*. A cura di L. Lockhart, R. Morozzo della Rocca e M. F. Tiepolo, Roma, Istituto Poligrafico dello Stato, — Libreria dello Stato, 1973, XIII + 415 p., 1 h. + il. (Il nuovo Ramusio, vol. VI (*Adolf Armbruster*)); B. KRASNOBAEV, *Očerki istorii russkoj kul'tury XVIII veka* (Studii de istorie a culturii ruse în secolul al XVIII-lea), Moskva, Izd. Prosvescenie, 1972, 335 p. (*Albina Lazea*) 967
- BULETIN BIBLIOGRAFIC (*Liliana Cojocaru*) 981

REVISTA DE ISTORIE

TOME 28, 1975, N° 6

SOMMAIRE

Le respect de la vérité — devoir primordial des sciences historiques 799

30e ANNIVERSAIRE DE LA CRÉATION DE L'ORGANISATION DES NATIONS UNIES

NICOLAE FOTINO, L'activité de la Roumanie à l'Organisation des Nations Unies 807
NICOLAE DASCĂLU, Pages de l'histoire de l'Organisation des Nations Unies . . 827
FLORIN ROȘU, Le système de l'Organisation des Nations Unies. (Bréviaire) . . . 845

ADRIAN T. PASCU, Ioan Axente Sever pendant la période du régime neoabsolutiste
et régime libéral (1849—1865)... 871

AUREL RĂDUȚIU, Les actes roumains imprimés à Alba Iulia en 1653. 889

DOCUMENTAIRE

ION STANCIU, Pages de la phase de début des relations entre les Principautés-Roumaines
et les États Unis d'Amérique. 913
GH. D. ISCRU, Le fermage en Valachie au début de la période du Règlement Organique 927
ALEXANDRU V. BOLDUR, L'origine du nom de Moldavie. 935

PROBLÈMES DE L'HISTORIOGRAPHIE CONTEMPORAINE (ÉTUDES DOCUMENTAIRES)

L'histoire des Roumains dans certains ouvrages historiques de récente date (*Constan-
tîn C. Giurescu*). 941

LA VIE SCIENTIFIQUE

Les travaux de la commission mixte d'historiens roumains et yougoslaves (*D. Mioc*);
Le Colloque roumano-italien: „Les Génois et la Mer Noire aux XIIIe—XIVe
siècles” (*Octavian Iliescu, Șerban Papacostea*); Chronique 949

COMPTES RENDUS

- DUMITRU TURCUȘ, *Pagini din lupta pentru instaurarea puterii populare în România. Contribuții la studiul democratizării aparatului de stat* (Pages de la lutte pour l'instauration du pouvoir populaire en Roumanie. Contributions à l'étude de la démocratisation de l'appareil d'Etat), Bucarest, Editions scientifiques, 1974, 263 p. (*Tr. Uirea*). 955
- N. BĂLCESCU, *Opere* (Œuvres), I, *Serieri istorice, politice și economice 1844–1847. Texte, note și materiale* (Ecrits historiques, politiques et économiques 1844–1847. Textes, notes et matériaux), Edition critique de G. Zane et Elena G. Zane. Avec reproductions d'après manuscrits et estampes, Bucarest, Editions de l'Académie de la R. S. de Roumanie, 1974, 418 p. (*Vasile Maciu*) 958
- EUGENIUSZ DURACZYNSKI, JERZY JANUSZ TEREJ, *Europa podziemia. 1939–1945* (L'Europe souterraine 1939–1945), Warszawa, Wiedza Powszechna, 1974, 411 p. (*Milicã Moldoveanu*) 960
- GREGORIO F. ZAIDE, *Philippine. Political and Cultural History*, Manilla, 1972, vol. I–II, 815 p. (*Ecaterina Cimponeriu*). 963

NOTES

- Histoire de Roumanie.** — * * * *România în sistemul Națiunilor Unite* (La Roumanie dans le système des Nations Unies), Bucarest, Editions politiques, 1974, 517 p. (*Nicolae Dascălu*); * * * *Cuza-Vodă in memoriam*, Jassy, Editions Junimea, 1973, 645 p. (*Gabriel Petric*); AL. ZUB, *Vasile Pârvan, efigia cărturarului* (Vasile Pârvan, l'effigie du lettré), Jassy, Editions Junimea, 1974, 492 p. avec illustrations (*Nicolae Liu*); MATHIAS BERNATH, *Habsburg und die Anfänge der rumänischen Nationsbildung*, Leiden, E. J. Brill, 1972, XV, 249 p. (Studien zur Geschichte Osteuropas, XV), (*Șerban Papacostea*); **Histoire universelle.** — MILOS BLAGOJEVIC, *Zemljorednja u srednjovekovnoj Srbiji* (L'agriculture en Serbie médiévale), Beograd, Ed. Prosveta, 1973, 463 p. (*D. Mioc*); H. WIESFLEKER, *Kaiser Maximilian. Das Reich, Osterreich und der Wende zur Neuzeit*, Bd. I (*Jugend, burgundisches Erbe und Romisches Königtum bis zur Alleinherrschaft, 1459–1493*), Wien, 1971, 601 p. (*Ștefana Simionescu*); * * * *I viaggi in Persia degli ambasciatori veneti Barbaro e Contarini*. A cure di L. Lockhart, R. Morozzo della Rocca e M. F. Tiepolo, Roma, Istituto Poligrafico dello Stato, — Libreria dello Stato, 1973, XIII + 415 p., 1 h. + il. (Il nuovo Ramusio vol. VII (*Adolf Armbruster*); B. KRASNOBAEV, *Očerki istorii russoj kul'tury XVIII veka* (Etudes d'histoire de la culture russe au XVIIIe siècle), Moskva, Izd. Prosvescenie, 1972, 335 p. (*Alvina Lazea*). 967
- BULLETIN BIBLIOGRAPHIQUE (*Liliana Cojocar*) 981

RESPECTAREA ADEVĂRULUI — ÎNDATORIRE PRIMORDIALĂ A ȘTIINȚEI ISTORICE

Adoptînd *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism*, Congresul al XI-lea al partidului a pus în fața istoriografiei noastre noi și valoroase orientări, deschizînd perspectiva clară a depunerii unor noi eforturi pentru scrierea de pe pozițiile obiectivității științifice, marxist-leniniste, a istoriei.

După cum este cunoscut, la scurt timp după Congres, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., a hotărît să se constituie o comisie de partid și de stat însărcinată cu *editarea Tratatului de istorie a României*, pe baza concepției materialist-dialectice, în spiritul Programului P.C.R., al tezelor cuprinse în Raportul Secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la cel de-al XI-lea Congres al partidului. „*Tratatul de istorie — se arată în hotărîre — va trebui să analizeze, de pe pozițiile marxist-leniniste și ale adevărului istoric, în toată complexitatea lor, problemele fundamentale ale formării și dezvoltării poporului român, ale istoriei sale naționale. Tratatul trebuie să înfățișeze în profunzimea și amploarea lor marile și necontenitele lupte de clasă, bătăliile purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatîrnare, pentru progres și civilizație*”.

Ne aflăm, așadar, în fața unui apel vibrant pe care partidul îl adresează istoricilor în mod direct, în lumina documentelor Congresului al XI-lea pentru a analiza și reanaliza ceea ce s-a făcut pînă acum, pentru a se aprofunda cercetarea și a se îmbunătăți manierele de prezentare a rezultatelor cercetării.

Răspunzînd PREZENT acestui apel, fiecare dintre noi, o facem cu convingerea că, față de ceea ce s-a realizat pînă acum în istoriografia noastră, există încă mult loc spre mai bine, atît sub raportul ariei de cercetare cît și al adîncimii acesteia.

Cunoscîndu-și bine atît realizările cît și neîmplinirile, *istoriografia noastră dispune în prezent de tot ceea ce îi este necesar — de orientare și de forțe de cercetare — pentru ca să onoreze, așa cum se cuvine, sarcinile de mare importanță și răspundere încredințate de partid prin documentele Congresului al XI-lea — în primul rînd prin Program — ca și prin alte hotărîri și indicații orientative pe care le-a primit și le primește în mod curent din partea conducerii de partid și de stat.*

De pe asemenea coordonate principale — marxist-leniniste în esența lor — luăm cunoștință cu nedumerire și întristare de apariția peste hotare a unor lucrări de istorie care — fie din insuficienta documentare a autorilor lor, fie din alte motive — interpretează tendențios, denaturează o serie de probleme ale istoriei de două ori milenare a poporului român, strecoară în circuitul publicistic teze și idei neargumentate, vulga-

rizatoare, contrare adevărului istoric. Avem în vedere, mai întâi de toate, o serie de lucrări de istorie scrise de pe poziții nemarxiste, unele dintre ele de către unii transfugi politici din România postbelică, jenante apologii — de cele mai multe ori — ale unor vremuri de mult apuse. Ne întristează însă faptul că denaturări se întâlnesc — nu de puține ori — și în scrierile unor istorici marxști de peste hotare de la care am fi în drept să pretindem obiectivitate, tratare conformă cu adevărul istoric, respectul cuvenit pentru istoria unui popor și a unei țări care s-au manifestat în toate împrejurările cu loialitate față de semenii lor, un popor și o țară care au dorit din totdeauna, cu demnitate, libertatea și independența.

În ce ne privește este binecunoscut faptul că noi nu ne-am propus niciodată și nici nu ne-am permis vreodată să dăm lecții cuiva asupra felului cum trebuie să-și prezinte propriul adevăr istoric privind trecutul țării și poporului său și, tocmai de aceea, nu putem admite nimănui să se amestece și să denatureze trecutul nostru glorios, de luptă, faptele eroice ale unor personalități ilustre ale trecutului nostru istoric.

„Istoria este cea dintâi carte a unei nații. Într-însa ea își vede trecutul, prezentul și viitorul” — spunea marele revoluționar român Nicolae Bălcescu. Tocmai de aceea o cerință elementară, decurgând atît din respectul față de istoria națională a fiecărui popor, precum și față de relațiile dintre diferite țări și popoare ne determină să luăm poziție față de oricare diletantism în scrierea istoriei, față de orice amatori de senzații, față de profanatorii adevărului istoric.

Dealtfel, în fața dovezilor palpabile de unitate și continuitate ale istoriei poporului român, toate teoriile pretins științifice, pretins obiective emise de unii pretinși istorici nu pot decît să pălească și să se pulverizeze în propriul lor vid. Considerăm firesc să subliniem în revista noastră aceste lucruri și să ne reamintim odată cu ele de cuvintele rostite recent, în acest sens, de tovarășul Nicolae Ceaușescu în cadrul Marii adunări populare de la Alba Iulia care a omagiat figura istorică a lui Mihai Viteazul și faptele sale glorioase care au condus în urmă cu 375 de ani la prima unire a românilor într-un stat de sine stătător. Evocînd „strînsa unitate din toate punctele de vedere” a locuitorilor de milenii ai țării noastre, Secretarul general al partidului nostru preciza: „E bine să spunem aceasta acum, pentru a lua aminte și anumiți istorici care preamăresc dominația imperialistă, cotropirea popoarelor și care încearcă să jighească națiunea română”.

Scris cu litere încărcate de istorie, Programul Partidului Comunist de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism, abordează pe larg problemele istoriei noastre naționale și degajă printre marile sale idei pe acelea ale luptei necurmăte a poporului pentru unitate, independență și suveranitatea patriei noastre.

Așa cum arată în cuvîntul înainte al strălucitorului document tovarășul Nicolae Ceaușescu — în numele comisiei de redactare a Programului Partidului Comunist Român, „Programul face o retrospectivă sintetică a existenței de două milenii a poporului nostru, reliefînd — în spiritul socialismului științific — rolul masei largi populare în lupta îndelungată și

greu pentru progres social, împotriva exploatării și asupririi sociale și naționale, a dominației străine, pentru apărarea ființei sale, a libertății, a neatârării, pentru o viață mai bună, mai demnă”.

În chip firesc, Programul urmărește aceste idei pe firul istoriei începând cu momentul semnării actului de naștere al poporului român. Timp de secole — citim în document —, poporul român a trebuit să ducă o luptă îndârjită și necurmată pentru a-și păstra ființa, pentru a-și asigura independența pe teritoriul în care s-a născut și dezvoltat, în ciuda tuturor vicisitudinilor istorice.

Se cunoaște că năvălirile popoarelor migratoare, distrugerile provocate de acestea, luptele îndelungate de apărare au determinat evidente rămăneri în urmă în dezvoltarea forțelor de producție, în evoluția civilizației pe aceste meleaguri. Toate acestea însă nu au putut distruge ființa poporului nostru, nu l-au putut abate din drumul său istoric obiectiv. Este una din concluziile puternic subliniate în Program și care de fapt se regăsește masiv în multiple lucrări de istorie publicate până în prezent.

Poporul român și-a conservat ființa sa, a apărut secole la rând autonomia statelor feudale pe care și le-a făurit pentru a putea rezista mai bine în lupta cu marile imperii ale vremii.

Programul așază la loc de mare cinste faptul că în întregul nostru ev mediu țărănimea a avut un rol deosebit în viața țărilor românești, reprezentând nu numai forța socială principală a dezvoltării economice — sociale ei și factorul militar hotărâtor în bătăliile pe care poporul a trebuit să le ducă pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei, a dreptului său sacru de a trăi liber.

Pe drept cuvânt se poate spune că întreaga istorie a poporului român se înfățișează ca istoria unor neconținute lupte de clasă, a bătăliilor purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatârare, pentru progres și civilizație. Dealtfel, încă de la apariția primelor formațiuni statale românești, luptele maselor populare împotriva exploatării feudale au fost strâns împletite cu luptele împotriva dominației străine. Această particularitate specifică și-a pus amprenta asupra întregii evoluții sociale a României, asupra felului de a fi și de a gândi al poporului nostru, asupra însuși destinului său istoric caracterizat prin luptă hotărâită, plină de sacrificii pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară.

Exploatarea feudală a fost agravată — după cum se știe — de dominația marilor imperii vecine — îndeosebi de dominația otomană — care prin războaie, prăzi și biruri au secătuit, veacuri la rând, avuția țărilor românești. Dominația străină a dus, totodată, la prelungirea în timp a orînduirii feudale, la întîrzierea procesului dezvoltării societății românești care a rămas în urmă față de țările din centrul și apusul continentului unde destrămarea orînduirii feudale, trecerea la capitalism și închegarea statelor naționale s-au putut realiza cu mult înainte.

Programul partidului nostru reține în acest sens ideea că istoria României confirmă concluzia științifică marxist-leninistă după care dominația străină, știrbirea sau pierderea suveranității, a independenței afectează grav dezvoltarea economico-socială a popoarelor, evoluția generală a societății pe trepte superioare. Totodată, istoria luptelor poporului român

demonstrează cu puterea de convingere a faptelor adevărul fundamental că jugul asupririi străine poate frîna sau întîrzia pentru un timp evoluția unui popor, dar nu poate împiedica realizarea aspirațiilor sale legitime — cucerirea libertății și unității, asigurarea progresului social, dacă el este hotărît să lupte pînă la capăt cu fermitate și eroism. Cercetînd cu atenție lucrările de istorie care s-au scris în cele trei decenii scurse de la eliberarea țării de sub dominația fascistă, constatăm că asemenea idei sînt amplu abordate.

Istoricii noștri au evocat pînă acum în termeni cu totul deosebiți fapte eroice și figuri legendare ale luptei împotriva dominației străine, pentru independență și suveranitate. L-am avut pe Mircea cel Bătrîn și pe Ștefan cel Mare, pe Iancu de Hunedoara, pe Mihai Viteazul și pe alți mulți domnitori iubitori de țară și de neam, care s-au acoperit de glorie nepieritoare în luptele purtate împotriva cotropitorilor străini, pentru unirea țărilor române, pentru cucerirea independenței de stat, pentru încheierea și desăvîrșirea formării statului național unitar român. Nu de multă vreme, în cadrul unor manifestări de proporții naționale, întregul nostru popor muncitor a evocat figura istorică a lui Mihai Viteazul și faptele sale remarcabile înscrise pentru eternitate în istorie.

Abordînd, pe firul istoriei, pagini strălucite din evoluția poporului român, istoriografia noastră a pus în evidență în mod deosebit că ceea ce a reprezentat țărănimea pentru istoria evului mediu, avea să reprezinte începînd — din zorii epocii moderne și permanent după aceea pînă în contemporaneitatea socialistă de azi — clasa muncitoare. Asupra caracterului activ, dinamic al participării ei la lupta pentru apărarea unității statale și naționale, a independenței și suveranității patriei, numeroși istorici au insistat adeseori.

Evenimentele strălucitoare ale istoriei precum revoluțiile române de la 1821 și 1848, unirea din 1859, semnificînd înfăptuirea statului național român modern și războiul de independență din 1877—1878 — ca să ne referim la cîteva dintre ele — au oferit cadrul necesar pentru cucerirea și consolidarea independenței de stat a României. Istoriografia noastră le așează, în chip justificat, pe treptele de aur ale istoriei țării după cum același lucru îl face cu nemuritorul an 1918, încheiat cu memorabilul 1 decembrie, parte integrantă și moment culminant al luptei pentru desăvîrșirea formării statului național unitar român.

A fost fără îndoială o luptă grea, care a cerut multe sacrificii, o luptă în care s-au înregistrat contribuții diferite, merite deosebite dar și destule scăderi și momente care s-au cerut reluate în vederea desăvîrșirii lor. Istoriografia noastră s-a străduit să le aibă în vedere pe toate, să le abordeze cu obiectivitate științifică.

Este un titlu de mare mîndrie că în mod consecvent, din 1893 cînd s-a constituit — și de mai mult timp înainte mișcarea muncitorească și socialistă, — partidul politic al clasei noastre muncitoare a ținut mereu sus steagul roșu al luptei pentru unitatea poporului, pentru independența și suveranitatea patriei, a mobilizat forțe social-politice largi, antrenîndu-le pe făgașul unor bătălii hotărîtoare ce și-au găsit nu numai justificarea în fața istoriei dar și finalitatea cuvenită. 1 decembrie este nu numai un exemplu firesc ci și cel mai strălucitor dintre ele la care privim și azi și

vom privi și mâine cu adâncă emoție, cu demnitate și recunoștință, cu hotărîre fermă de a-i urma mesajul.

Au urmat anii eroici ai luptei de după crearea Partidului Comunist Român pentru apărarea și consolidarea unității, independenței și suveranității, o luptă grea purtată timp de două decenii în adâncă ilegalitate, din 1924 pînă în răsunătorul 23 August 1944. Cîte pagini minunate de patriotism robust s-au scris în acei ani grei, cîte încercări și sacrificii i-au fost impuse poporului român în încleștarea pe care a trebuit s-o trăiască cu forțele infierbîntate din exteriorul României care au încercat să atenteze la ceea ce iubeam mai mult și așăram mai îndrîjit!

Comuniștii au jucat efectiv rolul de catalizatori ai coalizării tuturor forțelor social-politice ale timpului în lupta împotriva fascismului intern și extern, a propagandei și acțiunii deschise revanșarde și revizioniste țintind din exterior la independența și suveranitatea țării, la integritatea ei teritorială, la unitatea poporului român. Au fost anii unor îndelungi și grele încercări pe care istoriografia noastră îi caracterizează cu obiectivitate atît sub raportul împlinirilor cît și al neîmplinirilor lor.

Cel de-al doilea război mondial cu întregul său car de suferințe și privațiuni de tot felul nu au însemnat pentru poporul român, în vreun fel, renunțarea la luptă ci sporirea intensității ei. Recenta aniversare a trei decenii de la victoria asupra fascismului a pus în evidență cum nu se putea mai bine împrejurările istorice în care, în mod necesar și legitim, am ieșit biruitori, ne-am eliberat pe noi și am contribuit și la eliberarea altor țări și popoare de sub jugul fascist. Victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste și lupta hotărîtoare pentru zdrobirea definitivă a Germaniei naziste au avut și au pentru istoria noastră națională rezonanțe multiple și de înaltă valoare.

Programul partidului sintetizează magistral totul în cîteva cuvinte, afirmînd că ce s-a petrecut atunci a deschis calea eliberării definitive a României de sub dominația imperialistă, a năzuințelor poporului român de a fi liber și stăpîn pe bogățiile și munca sa, pe propriul său destin.

Ceea ce a urmat, într-o nouă epocă de evoluție a țării a marcat începutul unei noi istorii a patriei noastre — istoria împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională, pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn în propria țară. Într-adevăr, 30 de ani cîți s-au scurs de la Eliberare înseamnă tot atîția ani de luptă pentru consolidarea unității noastre, a independenței și suveranității țării. Este o realizare excepțională a acestor ani strălucitori că am ajuns cu toții la conștiința faptului că apărarea patriei — în oricare împrejurări, cît de grele ar fi ele — este și trebuie să fie opera întregului popor. Se află în această apreciere majoră, un element de gîndire fundamentală a întregului nostru partid și popor, o indicație manifestă pe care ne-a dat-o în atîtea rînduri secretarul general al partidului nostru, Președintele Republicii Socialiste România — tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Istoriografia noastră a pus și pune tot mai pregnant în evidență contribuția pe care au adus-o, în multiple împrejurări, la făurirea istoriei României — în trecut ca și în prezent — și locuitorii de alte naționalități. Potrivit concepției partidului nostru, numai analizînd într-un context larg și unitar lupta maselor largi populare, fără deosebire de naționalitate,

pot fi înțelese în profunzime temeiurile ce au stat la baza succeselor înregistrate de poporul român atât în adâncimea istoriei ca și azi în contemporaneitatea noastră socialistă.

Înscriindu-se pentru totdeauna ca momente de o covârșitoare însemnătate în istoria patriei noastre, Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale P.C.R. au reprezentat, prin hotărârile adoptate, și prilejuri remarcabile de consolidare a independenței și suveranității, de dimensionare a viitorului nostru și în funcție de necesitatea ca acești parametri să rămână constanți în realitatea românească. Rezultă acest lucru cu prisosință din Programul partidului, în care se subliniază în mod cu totul deosebit că „La baza relațiilor internaționale ale României așezăm și vom așeza neabătut principiile egalității în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, n^oamestecului în treburile interne, avantajului reciproc”.

Rezultat firesc și edificator al traducerii în viață a acestor principii îl constituie faptul că România întreține în prezent relații diplomatice cu 122 de state, față de 37 în 1938, iar relații economice cu 130 de state, față de 29 în 1938. După cum e lesne de înțeles, au apus de mult vremurile în care, cu vădită amărăciune, Nicolae Titulescu, pe când era ministru de externe al României, în urmă cu patru decenii, afirma la tribuna Societății Națiunilor: „Despre țara mea, domnilor, se știe prea puțin și e păcat!”.

În anii socialismului, România și-a cîștigat locul demn pe care și-l merită — de fapt și de drept — în viața internațională. Și toate acestea le datorăm Partidului Comunist Român, clarviziunii și perspectivei largi în care a abordat, pe coordonatele contemporaneității, toate problemele vieții interne și externe care au ținut spre întronarea realității noastre socialiste de azi și a celei comuniste de mâine.

Detasați în timp, de pe culmile socialiste pe care le abordăm azi cu optimism și succes deplin, privim spre trecutul de două ori milenar și ne plecăm cu venerație în fața tuturor celor care au pus fie și o singură cărămidă la temelile edificiului pe care-l desăvîrșim astăzi în plină epocă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

Și pentru că în anii pe care-i trăim, unitatea noastră, independența și suveranitatea națională au devenit — mai mult decît oricînd pînă acum — rațiunea noastră de a exista ca țară, ca popor, le mulțumim cu pioasă aducere aminte tuturor acelor care în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat de noi ne-au asfaltat calea spre ziua luminoasă, socialistă și comunistă de azi și de mâine. Strîns uniți mai mult decît oricînd în jurul partidului comunist, al Comitetului său Central, al Secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sîntem și vom fi apărrători devotați ai idealurilor scumpe dintotdeauna poporului român — unitatea, independența, suveranitatea — sîntem și vom fi participanți activi la înlăptuirea Programului partidului nostru, adoptat de cel de-al XI-lea Congres, Programul vieții noastre socialiste și comuniste.

Istoria a judecat dintotdeauna — după cum prea bine se știe — fiecare generație sau personalitate, fiecare eveniment și faptă a înaintașilor după contribuția adusă la progresul societății ale cărei interese le-au servit.

Timpul curge neîncetat și generațiile trecute, toți luptătorii pentru apărarea unității poporului și țării, pentru independență și suveranitatea

ei națională se așează — în mod justificat — în fața judecății drepte pe care o realizează istoria.

Toți cei care au binemeritat — și este cazul tuturor celor ce și-au consacrat întreaga viață împlinirii acestor idealuri scumpe poporului român — sînt onorați de verdictul istoriei, iar generațiile de azi și de mâine, înțelegîndu-și bine rosturile și răspunzînd chemărilor manifeste ale Partidului Comunist Român, ale secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a dezvolta, de a duce mai departe tot ceea ce a fost mai înălțător și mai eroic în trecut, vor acționa cu hotărîre și vor binemerita la rîndu-le, de-a pururi în istorie.

Așa cum am mai subliniat, istoriografia noastră — puternic ancorată pe pozițiile marxist-leniniste — a făcut progrese remarcabile în abordarea științifică, obiectivă a problematicii legată de evoluția de două ori milenară a poporului român REVISTA DE ISTORIE a oferit și oferă sistematic paginile sale celor dornici de a aduce noi contribuții la scrierea istoriei.

Desigur sîntem pe deplin conștienți că mai avem multe de făcut pentru îndeplinirea sarcinilor ce ne revin, pentru corijarea unor erori făcute în trecut în interpretarea istoriei, pentru traducerea în viață a orientărilor date nouă în atîtea rînduri de conducerea partidului și statului, de tovarășul Nicolae Ceaușescu personal.

Ferm hotărîți să ne achităm de înalta misiune ce ne-a fost încredințată — scrierea istoriei așa cum a fost ea, în conformitate cu adevărul —, am fi bucuroși dacă și peste hotare ar governa același spirit în toate lucrările care abordează probleme de istorie a poporului român. O asemenea cerință este impusă în definitiv de respectul pentru adevăr, de *RESPECTUL PENTRU ISTORIE*.

Mai puternic mobilizată decît oricînd pînă acum în vederea îndeplinirii înaltei misiuni ce revine în primul rînd în legătură cu elaborarea Tratatului de istorie a României; desfășurăm cu întreaga căldură a avîntului nostru patriotic munca de cercetare, interpretare și scriere a istoriei, dornici de a răspunde cît mai deplin următoarei chemări pe care ne-a adresat-o nu de mult tovarășul Nicolae Ceaușescu : „... cercetătorii în domeniul științelor istorice, toți cei care lucrează pe frontul activității ideologice și de propagandă să acționeze pentru promovarea unei concepții istorice cu adevărat revoluționare, care să permită interpretarea justă, marxist-leninistă, a tuturor proceselor și evenimentelor internaționale. Totodată studiul istoriei trebuie să ducă la desprinderea unor concluzii pentru activitatea practică în lupta împotriva politicii de dominație imperialistă, colonialistă și neocolonialistă pentru apărarea și promovarea dreptului popoarelor la viața liberă, la afirmarea nestîmgherită a ființei lor naționale, la dezvoltarea lor progresistă, corespunzător voinței proprii, fără nici un amestec din afară”.

Unor asemenea comandamente majore le-a răspuns, le răspunde și le va răspunde tot mai cuprinzător și mai bine REVISTA DE ISTORIE, alături și în strînsă legătură cu toate celelalte publicații ale frontului nostru ideologic.

30 DE ANI DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

ACTIVITATEA ROMÂNIEI LA ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE*

DE

NICOLAE FOTINO

La 14 decembrie 1955, România făcea cunoscut lumii întregi cu prilejul aditerii sale în Organizația Națiunilor Unite că „acceptă, fără nici o rezervă, obligațiile Cartei Națiunilor Unite și se obligă să le respecte începînd din ziua în care ea va deveni membră a Națiunilor Unite”¹. În aceeași zi, țara noastră devenea membră a O.N.U. potrivit rezoluției 995 (X), adoptate de Adunarea Generală întrunită în cea de a 555-a ședință plenară a sa. Încă de la început, România s-a manifestat în cadrul forului mondial ca un factor activ al diplomației multilaterale, acționînd neabătut pentru respectarea strictă în relațiile dintre state a principiilor dreptului internațional, deziderat major al umanității contemporane, consacrat ca postulat primordial de către prevederile Cartei. În acest sens, ministrul afacerilor externe al Republicii Populare Române, Grigore Preoteasa, sublinia în discursul rostit în fața Adunării Generale a O.N.U., la 29 noiembrie 1956, că țara noastră „este profund și organic interesată într-o politică de pace și colaborare internațională. Aceasta o determină să promoveze cu stăruință în politica sa externă principiile coexistenței pașnice, colaborarea cu toate țările pe picior de egalitate, respectarea reciprocă a suveranității și integrității teritoriale, neamestecului în treburile interne ale altor state”².

Anii care au urmat acestui eveniment cu adînci semnificații au cunoscut o accentuare continuă a participării României la O.N.U. atît prin intensificarea acțiunilor în cadrul Organizației propriu zise cît și prin aderarea țării noastre la organizațiile internaționale din sistemul O.N.U.

Astfel la 12 iulie 1956 România acceptă Convenția referitoare la crearea Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură

* În legătură cu acest important subiect semnalăm două recente apariții editoriale: dr. Ecobescu N., dr. Voicu I., Roșu Fl., *România în sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1974, lucrare însoțită de un amplu și valoros studiu introductiv aparținînd dr. Nicolae Ecobescu și dr. Ion Voicu; Tănase Negulescu, *România la Organizația Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1975.

¹ Declarația cu privire la acceptarea de către România a obligațiilor conținute în Carta Organizației Națiunilor Unite, în *România în sistemul Națiunilor Unite*, p. 135.

² „Scînteia” nr. 3767 din 1 decembrie 1956.

(U.N.E.S.C.O.); În anul următor, la 13 martie 1957 țara noastră ratifica printr-un decret statutul Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (A.I.E.A.). La 1 iunie 1957 România hotăra să-și reia activitatea în cadrul Organizației Mondiale a Sănătății (O.M.S.) iar la 27 iulie 1961 prin Hotărâre a Consiliului de Miniștri, România devenea membră a Organizației Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură. La 20 decembrie 1971 țara noastră adera la Protocolul General pentru tarife și Comerț (G.A.T.T.) pentru ca un an mai târziu, prin aderarea la 7 decembrie 1972 la Acordul privind Fondul Monetar Internațional (F.M.I.) și Acordul referitor la Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.) să se desăvârșească participarea României în cadrul Sistemului Organizației Națiunilor Unite.

Țara noastră a acordat și acordă o atenție deosebită activității sale în cadrul organizațiilor internaționale, care, în condițiile actuale ale vieții internaționale sint chemate să aducă o importantă contribuție în rezolvarea problemelor care confruntă umanitatea. Este concludentă în acest sens afirmația tovarășului Nicolae Ceaușescu care arăta că „organizațiile internaționale pot aduce o contribuție de preț la realizarea destinderii în lume la stimularea schimburilor de valori materiale și spirituale între națiuni, la afirmarea și respectarea principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc”³.

Organizația Națiunilor Unite, celelalte organizații internaționale trebuie să se caracterizeze înainte de toate prin universalitate și democrație, trăsături fără de care activitatea lor nu este de conceput. De realizarea cât mai deplină a acestor două caracteristici fundamentale depinde într-o măsură importantă pacea și progresul umanității. Indiferent de multitudinea preocupărilor specifice, organizațiile internaționale trebuie să reprezinte punctul de convergență al acțiunii tuturor popoarelor, indiferent de forța și mărimea lor, în vederea rezolvării problemelor de interes comun exclusiv din punctul de vedere al nevoilor întregii comunități. Respectarea neabătută a legalității internaționale — unică, indivizibilă și universală — trebuie să călăuzească în permanență activitatea organizațiilor internaționale, constituind condiția sine qua non a însăși existenței lor. Emanatie a suveranității statelor și popoarelor, principiul egalității în drepturi a țărilor membre reprezintă fundamentul pe care se clădește întreg sistemul Organizației. Potrivit concepției României, afirmată cu tărie în repetate rânduri, egalitatea în drepturi trebuie să-și găsească expresia concretă și deplină și în planul structurii organizațiilor internaționale printr-o reprezentare adecvată în organele cu compoziție restrînsă, prin aplicarea consecventă a regulii rotației în ocuparea locurilor eligibile și a politicilor de conducere ale diferitelor organisme.

În răstimpul celor două decenii de prezență activă în cadrul sistemului Națiunilor Unite, România a rămas fidelă înaltelor idealuri care călăuzesc activitatea forumului mondial, lărgindu-și totodată aria preocupărilor și acțiunii sale prin inițiative a căror valoare și originalitate s-au bucurat de un larg ecou, exercitînd nu o dată o influență pozitivă asupra

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, București, Edit. politică, 1972, p. 9.

cursului dezbaterilor. Realitate incontestabilă, unitatea dialectică existentă între politica internă și cea externă a țării noastre constituie o mărturie vie a dorinței poporului român, greu încercat în decursul existenței sale, de a trăi în deplină libertate, întreținând raporturi de prietenie și cooperare cu toate statele lumii. Astfel, întreaga activitate externă a României este consacrată idealurilor păcii și cooperării în lume, găsindu-se în mod evident în deplină concordanță cu țelurile fundamentale ale Cartei O.N.U. Este pe deplin concludent faptul că activitatea țării noastre la O.N.U., întreaga sa politică externă este definită în mod clar în Constituția Republicii Socialiste România. Trăsind liniile directoare ale politicii externe, articolul 14 din Constituție arată că România „activează în organizațiile internaționale în scopul asigurării păcii și înțelegerii între popoare. Relațiile externe ale Republicii Socialiste România se bazează pe principiile respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne”⁴. Dovadă peremptorie a atenției pe care Partidul Comunist Român, guvernul țării noastre o acordă problematicii O.N.U., rolului pe care organizația mondială este chemată să îl joace în lumea contemporană, în documentele de partid și de stat apar în mod constant aprecieri cuprinzătoare care privesc forumul mondial, aprecieri izvorite dintr-o analiză obiectivă, profund științifică a evoluției vieții internaționale. Astfel, în Raportul Comitetului Central, prezentat Congresului al X-lea al P.C.R. se arată : „Convinsă că trebuie folosite toate căile pentru reglementarea pașnică a diferendelor dintre state, țara noastră aduce o contribuție constructivă la activitatea organizațiilor internaționale, în special a Organizației Națiunilor Unite. Apreciind însemnătatea rolului pe care O.N.U. este chemată să-l aibă în lărgirea colaborării dintre state, în respectarea dreptului internațional, în eforturile pentru pace, România consideră absolut necesar ca în acest for să fie reprezentate toate țările”⁵. De asemenea în Raportul prezentat de către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Conferința Națională a P.C.R. din 19—21 iulie 1972 un loc special este rezervat Națiunilor Unite. În secțiunea intitulată „Rolul O.N.U. în promovarea normelor dreptului internațional în relațiile dintre state” este subliniat faptul că în contextul mutațiilor care au loc în viața internațională, crește din ce în ce mai mult rolul forumului mondial și al altor organisme internaționale, impunându-se cu necesitate „... o reprezentare mai judicioasă în organismele O.N.U. a tuturor statelor pentru a se oglindi mai bine noile realități din lume în însăși structura organizației. . .”. Altă idee, deosebit de valoroasă privește necesitatea ca „O.N.U. să fie mai activă și să nu permită sub nici un motiv încălcarea suveranității unui stat membru al său de către alte state”. „Orice asemenea act — se arată în continuare — trebuie să fie considerat incompatibil cu apartenența la O.N.U. și să atragă după sine condamnarea publică și măsuri corespunzătoare”. Este reliefată în același timp necesitatea realizării principiului universalității, participarea tuturor statelor la adoptarea hotărârilor, ela-

⁴ *Constituția Republicii Socialiste România*, București, Edit. politică, 1968, art. 14.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, București, Edit. politică, 1971, p. 341.

borarea unor decizii prin care să se aducă un sprijin mai eficace țărilor slab dezvoltate sau aflate în curs de dezvoltare ⁶.

Reliefind amploarea activității internaționale a României, contribuția sa la rezolvarea marilor probleme ale omenirii contemporane, aportul constructiv al țării noastre în dezbaterile forumului mondial, tovarășul Nicolae Ceaușescu afirma în Raportul prezentat la Congresul al XI-lea al P.C.R. : „În perioada care a trecut de la Congresul al X-lea România a participat intens la activitatea Organizației Națiunilor Unite, a inițiat o serie de propuneri privind soluționarea unor probleme internaționale, inclusiv privind îmbunătățirea și democratizarea activității O.N.U., creșterea rolului său în soluționarea noilor probleme ale vieții contemporane. De asemenea, țara noastră a luat, în mod activ, parte la activitatea celorlalte organisme internaționale, aducându-și contribuția la promovarea principiilor colaborării.

„Actualmente, România este membră a peste 50 de organizații internaționale guvernamentale și a altor sute de organizații internaționale neguvernamentale — ceea ce reflectă consecvența cu care partidul și guvernul țării noastre participă la viața internațională, își aduc contribuția la soluționarea problemelor ce preocupă omenirea” ⁷. O altă mărturie a interesului țării noastre față de acțiunile O.N.U. și ale organizațiilor sale o constituie participarea președintelui Nicolae Ceaușescu în octombrie 1970, cu ocazia împlinirii unui sfert de veac de la crearea O.N.U., la sesiunea jubiliară a Adunării generale. Sînt semnificative, de asemenea, vizitele efectuate în iunie 1970 la U.N.E.S.C.O. ⁸, și în septembrie 1970 la Agenția Internațională pentru Energie Atomică ⁹, care au prilejuit o reafirmare a clarviziunii și principialității politicii externe românești. Totodată, în semn de înaltă prețuire a misiunii organizațiilor internaționale în lumea contemporană președintele republicii a adresat mesaje O.I.M. cu prilejul celei de a 50-a aniversări, U.N.E.S.C.O., F.A.O., O.M.S., și C.E.E.O.N.U., cu ocazia împlinirii a 25 de ani de activitate, precum și sesiunilor U.N.C.T.A.D.

O altă modalitate prin care țara noastră își afirmă concepția cu privire la rolul O.N.U. o constituie documentele solemne bilaterale adoptate cu ocazia vizitelor la cel mai înalt nivel. Reafirmînd atașamentul părților semnatare față de țelurile și principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite, Tratatetele de prietenie și cooperare și Declarațiile solemne comune depășesc cadrul strict al relațiilor bilaterale, înscriindu-se ca o contribuție de preț la făurirea păcii și colaborării în lume pe baza trainică a respectării principiilor și normelor noi ale relațiilor dintre state. În interesul promovării active a „principiilor și scopurilor Națiunilor Unite în vederea întăririi

⁶ Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 19—21 iulie 1972, București, Edit. politică, 1972, p. 96—97.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, București, Edit. politică, 1974, p. 27.

⁸ v. în acest sens *Cuvînt la Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (U.N.E.S.C.O.)*, 16 iunie 1970, în Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, București, Edit. politică, 1970, p. 962.

⁹ v. în acest sens *Cuvîntare la Agenția Internațională pentru Energie Atomică din Viena*, 25 septembrie 1970, în Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, București, Edit. politică, 1970, p. 116.

păcii și securității internaționale, a dezvoltării colaborării politice, economice și culturale între toate țările”, a luat ființă în septembrie 1955, Asociația pentru Națiunile Unite din România. Au mai fost înființate în octombrie 1964, Comisia Națională pentru U.N.E.S.C.O., în iunie 1970 Comitetul Național F.A.O. și în septembrie 1971, Comitetul Național pentru U.N.I.C.E.F. Ca o consecință nemijlocită a întăririi legăturilor României cu forumul mondial, ca urmare a acordului survenit între guvernul român și O.N.U. a avut loc deschiderea la București a Centrului de documentare al O.N.U. Tot la București a mai fost înființat, în decembrie 1971, Biroul Reprezentantului permanent al P.N.U.D. În septembrie 1972, în prezența președintelui Nicolae Ceaușescu și a directorului general al U.N.E.S.C.O., René Maheu, a avut loc inaugurarea Centrului european al U.N.E.S.C.O. pentru învățămîntul superior. Tot în capitală funcționează de asemenea Centrul internațional de demografie. În sfîrșit, țara noastră a fost gazdă a unor importante reuniuni internaționale cum ar fi simpozioane, seminarii, reuniuni de experți, cicluri de studii, sesiuni ale unor organisme ale O.N.U. etc. Însemnăm aici, pentru a nu ne referi decît la cele mai importante acțiuni, reuniunea mixtă a Comitetului Administrativ de Coordonare al O.N.U. și Comitetului pentru Programe și Coordonare al Consiliului Economic și Social O.N.U., București, 3—5 iulie 1968, a XXIX-a Sesiune a Comisiei Economice a O.N.U. pentru Europa care a avut loc în aprilie 1974 la București, de fapt prima sesiune plenară desfășurată în afara sediului de la Geneva al acestei organizații; Conferința Mondială a Populației, ale cărei lucrări s-au desfășurat de asemenea în capitală, în cursul lunii august 1974. Fapt remarcabil, toate aceste acțiuni s-au bucurat de atenția șefului statului român care s-a adresat participanților prin importante cuvîntări.

Toate acestea ilustrează în mod convingător participarea neobosită a României în cadrul sistemului O.N.U., participare permanent călăuzită de înaltele comandamente ale păcii și cooperării în lume, cît și poziția prestigioasă pe care țara noastră și-a cucerit-o în sînul comunității internaționale.

Fără îndoială, sensul fundamental al activității României în sistemul Organizației Națiunilor Unite îl constituie hotărîrea sa de a contribui la întărirea păcii și securității internaționale, obiectiv căruia țara noastră i-a atașat în mod constant interesul cel mai înalt, plasîndu-l în centrul acțiunilor sale în domeniul politicii externe. După cum se știe, o reală stare de pace nu poate și nu trebuie să fie confundată cu simpla absență de moment a unor acte de violență. Securitatea și pacea se cer a fi construite prin largă participare a tuturor popoarelor în cadrul unui proces mai mult sau mai puțin îndelungat la capătul căruia trebuie să existe garanția dreptului inalienabil și egal al fiecărui stat la existență liberă și suverană. În consecință, dezideratul major al epocii noastre, pacea și securitatea, nu poate fi realizat atîta timp cît nu va exista siguranța deplină că niciodată, în nici o împrejurare și sub nici un pretext vreun stat al comunității internaționale nu va fi victimă a forței sau a amenințării cu folosirea forței. În același timp, de transpunerea în viață a acestui obiectiv depinde însăși libera dezvoltare a fiecărui popor în parte, progresul

omenirii în totalitatea ei. Potrivit concepției țării noastre „Fiecare națiune este deținătoare a unei experiențe originale, ce reclamă respect, atenție și receptivitate. Fiecare are drumul său de dezvoltare istorică, drum ce determină, în ultimă instanță fizionomia și personalitatea specifică în marea familie a națiunilor. În lumina obiectivelor și metodelor Cartei, această diversitate, departe de a fi o sursă de încordare și de conflicte între state, constituie punctul de plecare sănătos pentru apropierea lor, pîrghia de stimulare a aportului sporit al fiecăreia la întărirea păcii și securității internaționale”¹⁰.

Lumea contemporană, lume a interdependențelor, se caracterizează prin nevoia imperioasă a schimbului din ce în ce mai susținut de valori materiale și spirituale în cadrul căruia fiecare popor este chemat să își aducă propria contribuție. Această caracteristică a vieții contemporane reclamă în mod stăruitor afirmarea unor noi raporturi în relațiile dintre state, în perfectă concordanță cu principiile fundamentale ale dreptului internațional, cu prevederile Cartei O.N.U. Respectarea strictă a literei și spiritului Cartei constituie terenul ideal pentru propășirea națiunilor lumii. În acest sens, reamintim faptul că România a fost coautoare la „Declarația asupra întăririi securității internaționale” adoptată de către Adunarea Generală a O.N.U. la 16 decembrie 1970. Expresie a satisfacției cu care țara noastră a primit vestea adoptării acestui important document, în scrisoarea din 14 septembrie 1971 adresată de guvernul român Secretarului General al O.N.U. se arată : „Reafirmînd în mod solemn scopurile și principiile Cartei O.N.U., ca bază a relațiilor dintre toate statele, precum și obligația statelor de a le respecta cu strictetețe, Declarația asupra securității internaționale, printre autorii căreia s-a numărat și România, reprezintă un document politic de o importanță deosebită, chemat să călăuzească deopotrivă acțiunile tuturor statelor membre și activitățile Organizației Națiunilor Unite în îndeplinirea misiunii de înaltă responsabilitate de menținere a păcii și consolidare a securității în lume. Transpunerea consecventă în viață a tuturor prevederilor Declarației constituie o îndatorire de prim ordin care reclamă eforturi concertate și consecvente atît din partea statelor membre cît și din partea Organizației”¹¹. Tot pe linia întăririi păcii și securității internaționale se înscrie inițiativa, izvorită din orientările de politică externă trasate de Conferința Națională a P.C.R. din 19—21 iulie, perfecționării normelor chemate să reglementeze relațiile dintre state. În Răspunsul guvernului Republicii Socialiste România la scrisoarea Secretarului general al O.N.U. privind îndeplinirea Declarației asupra întăririi securității internaționale, din 5 octombrie 1972, aceste norme sînt arătate cu deosebită claritate : „În concepția guvernului român încheierea unei înțelegeri cu caracter universal ar trebui să consacre drepturile și îndatoririle fundamentale ale statelor după cum urmează : să fie prezentă ferm necesitatea respectării dreptului sacru al tuturor țărilor la existență liberă, la suveranitate și independență, la pace și securitate, să fie respectat dreptul fiecărei națiuni de a-și hotărî singură destinele corespunzător inte-

¹⁰ Corneliu Mănescu, *Discurs pronunțat la 19 septembrie 1967, cu prilejul alegerii ca președinte al celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U.*, v. „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 1—2/1967, p. 49—50.

¹¹ *România în sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1974, p. 210.

reselor sale, fără nici un amestec din afară, să fie recunoscut dreptul tuturor statelor de a se apăra cu toate mijloacele, inclusiv cele militare, împotriva oricărui atentat la adresa suveranității și independenței lor naționale; să fie consfințită obligația tuturor statelor de a respecta principiile care trebuie să cirmuiască relațiile internaționale; să fie statuat că orice încălcare a acestor principii, orice amestec în treburile altor state vor fi considerate ca acte împotriva păcii și umanității; să fie recunoscut și statornicit principiul că nici o problemă care interesează diferite state nu poate fi reglementată decât cu participarea directă și cu respectarea intereselor tuturor celor în cauză; să fie respectat dreptul statelor de a participa în condiții de egalitate la soluționarea problemelor de interes general; să fie respectat dreptul fiecărui stat de a lua parte la cooperarea internațională, de a avea acces nestingherit la cuceririle științei și tehnicii moderne; toate țările să-și îndeplinească obligația privind nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța împotriva altor state; puterile posesoare de arme nucleare să-și asume obligația că nu vor recurge la aceste arme sau la amenințarea cu folosirea lor, față de nimeni și în nici o împrejurare; toate statele să respecte obligația de reglementare a diferendelor prin mijloace exclusiv pașnice, pe calea tratativelor și contactelor”¹².

Cărămida cea mai importantă a edificiului securității o reprezintă desigur eliminarea forței din relațiile interstatale sub toate aspectele pe care aceasta le poate lua. Forma cea mai brutală a forței, războiul, preocupă în cel mai înalt grad umanitatea contemporană, greu încercată de distrugerile acestui flagel în răstimpul a citorva generații. Acest adevăr înscris în preambulul Cartei ca un sumbru memento, trăiește viu în amintirea poporului nostru, iubitor al păcii și colaborării între popoare.

În Cuvîntarea la sesiunea jubiliară a Adunării Generale a O.N.U. din 19 octombrie 1970, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Un obiectiv central al vieții contemporane este acela de a se pune capăt neîntârziat războaielor și conflictelor armate actuale dintre state, care constituie un grav pericol pentru pacea întregii omeniri, a se înceta orice act de agresiune, precum și de amestec în treburile interne ale altor state, a se asigura respectarea deplină a dreptului popoarelor la autodeterminare. O importanță deosebită ar avea în acest sens recunoașterea și aplicarea neabătută de către toate guvernele a principiilor coexistenței pașnice între state cu orînduiri sociale diferite. În acest spirit se cere ca toate statele să-și asume obligația solemnă de a renunța la folosirea forței sau la amenințarea cu forța în rezolvarea problemelor litigioase, de a acționa pentru soluționarea conflictelor dintre ele exclusiv prin mijloace politice, pe cale pașnică, prin intermediul tratativelor”. Viața a demonstrat cu prisosință că forța nu poate oferi soluții juste și nici măcar durabile, singura urmare posibilă a utilizării ei fiind perpetuarea stării de încordare și conflict. În același timp, forța constituie negarea dreptului, ideile pe care o regăsim exprimată în mod limpede în „Declarația referitoare la principiile de drept internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state, în conformitate cu Carta Națiunilor Unite” document la elaborarea căruia România și-a adus contribuția într-un mod deosebit de activ și constructiv. Această declarație califică războiul fără nici un echivoc

¹² *România în sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1974, p. 228—229.

drept „crimă contra păcii”, „violare a dreptului internațional și a Cartei Națiunilor Unite”.

În acest context se impune cu tăria evidenței că singura cale rațională și sigură de rezolvare a diferendelor dintre state o reprezintă calea tratativilor. De altfel, potrivit prevederilor Cartei, statele membre ale O.N.U. sînt obligate „să-și rezolve diferendele lor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încît pacea și securitatea internațională, precum și justiția să nu fie puse în pericol”. În mod constant, delegațiile statului nostru la sesiunile Adunării Generale s-au pronunțat pentru rezolvarea politică a tuturor neînțelegerilor dintre state. Este pe deplin relevant în acest sens faptul că România a formulat propunerea ca O.N.U. să acorde o preocupare sporită aplicării mijloacelor pașnice preconizate de Cartă. Este convingerea țării noastre că studiarea și precizarea acestor mijloace înseamnă de fapt o contribuție de valoare la afirmarea căii pașnice de soluționare a diferendelor între state. Pornind de la însemnătatea decisivă pe care o are respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional pentru pacea și securitatea lumii, România s-a manifestat în mod activ și în opera de codificare a acestor principii¹³. Răspunzînd unei inițiative a statelor socialiste, Adunarea Generală a O.N.U. a hotărît prin rezoluția din 18 decembrie 1962 să întreprindă un studiu aprofundat al principiilor de drept internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state, în scopul dezvoltării progresive și codificării acestor principii. Opera de codificare a fost încredințată unui Comitet special creat la 16 decembrie 1963 prin rezoluția 1966 (XVIII) a Adunării Generale. În cadrul lucrărilor Comitetului special al O.N.U. pentru principiile de drept internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state, în conformitate cu Carta Națiunilor Unite, care s-au desfășurat între anii 1964 și 1970 delegații țării noastre au avut o importantă contribuție. Prima sesiune a Comitetului a avut loc la Mexico-City în 1964 fiind rezervată studierii principiului egalității suverane a statelor¹⁴. De asemenea, delegații români, alături de cei ai altor state au propus ca element esențial al principiului suveranității, dreptul imprescriptibil al fiecărui stat de a exploata în mod liber resursele sale naturale. Altă contribuție românească o reprezintă propunerea ca în enunțul aceluiași principiu să fie cuprins dreptul statelor de a-și alege în mod liber sistemul politic, social și economic pe care îl doresc. Cea de a doua sesiune a Comitetului special, care a avut loc în 1966 la New York, a elaborat un proiect mai detaliat referitor la principiul sus-amintit și un text privitor la principiul reglementării pe cale pașnică a diferendelor dintre state. De asemenea, a fost însușită formularea din rezoluția 2131 (XX) adoptată în 25 decembrie 1965 de către Adunarea Generală sub titlul „Declarație asupra inadmisibilității intervenției în treburile interne ale statelor și asupra protecției independenței și suveranității lor”. Întrunit la Geneva în 1967 pentru a treia oară, Comitetul a elaborat proiecte cu privire la principiul cooperării și principiul executării cu bună credință a obligațiilor internaționale asumate de către

¹³ Traian Ionașcu, *Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan și contribuția Națiunilor Unite la precizarea și dezvoltarea lor* în „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 1/1971 p. 35—43.

¹⁴ Traian Ionașcu, *Principiul egalității suverane a statelor*, în „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 2/1971 p. 11—18.

state. În ceea ce privește primul dintre aceste principii, subliniem inițiativa delegației române care în timpul lucrărilor a propus următorul text : „Toate statele, mari sau mici, au dreptul și datoria de a coopera între ele, indiferent de sistemele lor politice, economice și sociale, în diversele domenii ale relațiilor internaționale, pe baza respectului strict al suveranității și independenței naționale, al egalității în drepturi, al neamestecului în treburile interne ale altuia, al avantajului reciproc, în scopul de a menține pacea și securitatea internațională și de a favoriza progresul și stabilitatea economică, precum și bunăstarea generală a națiunilor”¹⁵. Valoarea acestei propuneri rezidă în faptul de a fi precizat că orice cooperare trebuie să se desfășoare în spiritul respectului deplin al normelor dreptului internațional. Lucrările celei de a patra sesiuni, desfășurate la New York în 1968 au fost afectate studierii nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu folosirea forței în relațiile dintre state¹⁶. În legătură cu acest principiu, delegația română s-a pronunțat cu fermitate în favoarea dreptului inalienabil al popoarelor la legitimă apărare. A cincea sesiune a Comitetului care a avut loc în 1969 tot la New York a abordat aspecte noi ale principiilor nerecurgerii la forță, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi a popoarelor și dreptul lor de a-și decide singure soarta. La capătul a șapte ani de rodnică activitate, Comitetul special a elaborat în cea de a șasea sesiune a sa de la Geneva (1—31 martie 1970) documentul final care sub titlul „Declarația referitoare la principiile dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state” avea să fie adoptată de către Adunarea Generală a O.N.U. prin rezoluția nr. 2625 (XXV) din 24 octombrie 1970. România socialistă a acordat întotdeauna cea mai mare însemnătate strictei observări a principiilor dreptului internațional în relațiile dintre state. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „Numai apărarea și respectarea cu strictețe de către toate statele a acestor principii poate asigura o colaborare și cooperare internațională sănătoasă, poate feri de noi convulsii viața internațională, poate oferi deplina garanție de securitate fiecărui stat”¹⁷. Important este aportul României și în cadrul altor reuniuni de codificare cum ar fi Conferința de la Geneva din anii 1958 și 1960 privind codificarea dreptului mării, Conferința de la Viena din 1961 pentru codificarea dreptului diplomatic, Conferința de la Viena din 1963 pentru codificarea dreptului consular. Poziția principială și constructivă a țării noastre s-a manifestat, de asemenea, în cadrul lucrărilor Comisiei Juridice a Adunării Generale cât și în timpul sesiunilor din 1968 și 1969 ale Conferinței de la Viena cu privire la dreptul tratatelor internaționale¹⁸. Amintim că delegația română a susținut cu fermitate, în cadrul discuțiilor referitoare la *pacta sunt servanda*, ideea că acest principiu

¹⁵ România în sistemul Națiunilor Unite, București, Edit. politică 1974, p. 29.

¹⁶ Mihail Ghelmegeanu, *Implicațiile principiului de interzicere a amenințării cu forța sau de folosire a forței în dreptul internațional contemporan*, în „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 2 (12)/1971, pp. 85—92 și Ion Diaconu, Paul Iliescu, Dumitru Negrea, Vasile Păcu-reșu, *Nerecurgerea la forță și la amenințarea cu folosirea forței, principiu fundamental al dreptului internațional contemporan*, în „Revista Română de Studii Internaționale”. nr. 3(21)/1973, p. 41—96.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, București, Edit. politică, 1971, p. 162

¹⁸ Ion Voicu, *Națiunile Unite și dreptul tratatelor*, în „Revista Română de Studii Internaționale”, nr. 4(18)/1972 p. 83—114.

poate fi invocat numai în cazul tratatelor încheiate prin liberul consimțământ al părților¹⁹. Pornind de la faptul că acest consimțământ poate fi viciat prin folosirea forței sau a amenințării cu forța, delegația română a susținut în cadrul dezbaterilor privitoare la normele cu caracter imperativ al dreptului internațional teza nulității unor asemenea tratate.

Tot pe linia întăririi legalității internaționale se înscriu inițiativele românești în cadrul Comitetului O.N.U. cu privire la utilizarea pașnică a spațiului extraatmosferic al Comitetului special însărcinat cu studiul utilizării pașnice a solului și subsolului mărilor și oceanelor dincolo de limitele jurisdicției naționale ca și în Comisia O.N.U. pentru dreptul comercial internațional.

Interesul de prim ordin pe care țara noastră îl conferă imperativului întăririi legalității internaționale reiese și din modul în care România a acționat în vederea realizării unui acord asupra definirii agresiunii. Definirea acestei noțiuni se impune cu necesitate mai ales în condițiile în care litera Cartei Națiunilor Unite nu stabilește care sînt actele ce pot fi cuprinse în sfera agresiunii.

Nevoia de a ști cu precizie în ce condiții un stat devine agresor a reprezentat după cum se știe, o mai veche preocupare a umanității. România se poate mîndri de a fi contribuit, prin aportul de substanță al juristului de geniu care era N. Titulescu, la încercarea de a găsi o soluție mulțumitoare acestei chestiuni.

„A defini cu precizie agresiunea... — spunea Titulescu — însemnează a substitui vagilor aspirațiuni de ideal care au stăpînit pînă azi eforturile națiunilor și ale conducătorilor o bază practică și solidă care constituie punctul de plecare al unei întregi vieți noi”²⁰. Prin rezoluția nr. 2330 (XXII) din 18 decembrie 1967 a Adunării Generale a fost creat un comitet special, alcătuit din 35 de state între care și România, căruia i-a fost încredințată misiunea de a elabora un proiect de definire a agresiunii. Desfășurate pe parcursul a șapte ani, lucrările acestui comitet s-au încheiat în aprilie 1974 cu adoptarea prin consens a „Proiectului de definiție a agresiunii” conținînd prevederi care reflectă puncte de vedere românești. Fapt de însemnătate istorică, cea de a XXIX-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. a aprobat prin consens acest proiect. Între contribuțiile de valoare românești notăm includerea în articolul 5 din definiție a precizării că „nici un considerent de orice natură ar fi el, politică, economică, militară sau de alt fel, nu poate justifica o agresiune”. La propunerea delegației române, în raportul Comitetului special a fost introdus un paragraf interpretativ din care rezultă că în redactarea textului cu privire la inadmisibilitatea justificării agresiunii, Comitetul special s-a raportat la principiul potrivit căruia „nici un stat sau grup de state nu au dreptul să intervină în mod direct sau indirect, oricare ar fi motivul, în treburile interne sau externe ale altui stat”. Poziția activă și principală a delegației românești s-a concretizat și în alte propuneri dintre care reținem: reafirmarea în preambulul definiției, a principiului potrivit căruia teritoriul unui stat este inviolabil

¹⁹ Ion Diaconu, *Unele aspecte privind „Pacta sunt servanda” ca normă imperativă a dreptului internațional contemporan*, în „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 2—3 (16—17)/1972, p. 201—214.

²⁰ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, București, Edit. politică, 1967, p. 554.

și nu poate face obiectul ocupației militare sau al altor măsuri de forță și nici obiectul achiziției de către alt stat, ca urmare a unor acte de folosire a forței sau amenințării cu forța ; înscrierea, între actele care constituie agresiune, a cazului în care un stat îngăduie ca teritoriul său să fie folosit de către alt stat ca bază pentru săvârșirea unor acte de agresiune contra unui stat terț ; includerea în definiție a unui articol referitor la legitimitatea luptei popoarelor aflate sub dominație colonială sau străină. Prin adoptarea, pentru prima dată, a unei definiții a agresiunii se poate afirma că s-a făcut un important pas înainte pe calea eliminării forței din relațiile între state.

Continuu preocupată de dezideratul respectării legalității internaționale, țara noastră a acordat și acordă, în condițiile acumulării unor stocuri uriașe de arme a căror forță de distrugere amenință însăși existența civilizației umane, o importanță deosebită înfăptuirii dezarmării, obiectiv fundamental al întăririi păcii și securității în lume. În acest sens, România și-a adus o contribuție activă și clarvăzătoare la lucrările sesiunilor Adunării Generale a O.N.U., în cadrul Comisiei de dezarmare a forumului mondial, în Comitetul de dezarmare de la Geneva, încă de la înființarea acestuia, în anul 1962, militând perseverent pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru interzicerea și lichidarea tuturor armelor de distrugere în masă. De asemenea, țara noastră este membră a Comitetului O.N.U. pentru spațiu extraatmosferic și pentru teritoriile marine, comitet care își propune între altele prevenirea amplasării în aceste medii a echipamentelor militare. Totodată, România atribuie o mare atenție înfăptuirii unor măsuri parțiale, a căror realizare ar constitui un pas important pe calea dezarmării generale. Atît la Națiunile Unite cît și în Comitetul de dezarmare de la Geneva, România a prezentat un mănunchi de propuneri dintre care reținem : înghețarea și reducerea bugetelor militare, în special ale statelor mari, puternic înarmate ; asumarea, printr-un acord internațional cu forță obligatorie și vocație universală, a unor angajamente ferme de nerecurgere la forță sau la amenințarea cu folosirea forței, de neamestec, sub nici o formă și în nici o împrejurare, în treburile interne ale altor state ; renunțarea la efectuarea de manevre militare pe teritoriul altor state ; interzicerea creării de noi baze militare și a amplasării de noi arme nucleare pe teritorii străine ; măsuri de lichidare a bazelor militare străine, retragerea trupelor staționate pe sol străin în limitele frontierelor naționale ; crearea de zone denuclearizate în diferite părți ale lumii, inclusiv în regiunea Balcanilor ; adoptarea unor măsuri de dezangajare militară și de dezarmare în Europa ; lichidarea simultană a blocurilor militare ²¹. În timpul dezbaterilor Comitetului de la Geneva și ale O.N.U. din anii 1967—1968, afectate elaborării Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare, România a fost de asemenea deosebit de activă, prezentînd sub forma unor documente de lucru, aproximativ 20 de propuneri și amendamente în vederea perfecționării proiectului inițial ²². Adăugăm aici aportul României la elaborarea altor importante documente cum ar fi : Tratatul cu privire la interzicerea amplasării de arme nucleare și alte arme de distrugere în masă, pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul lor ; Convenția cu pri-

²¹ *România în sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1974, p. 35.

²² *Ibidem* p. 35

vire la interzicerea perfecționării, producerii și stocării de arme bacteriologice (biologice) și cu toxine și la distrugerea lor. România a devenit parte și la alte tratate menite să stopeze cursa înarmărilor și consecințele ei nefaste : Tratatul cu privire la Antarctica ; tratatul cu privire la interzicerea experiențelor nucleare în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă ; tratatul cu privire la principiile care guvernează activitățile statelor în domeniul explorării și utilizării spațiului extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești etc. Măsura exactă a inițiativelor românești menite să conducă la înfăptuirea acestui deziderat major este dată de faptul că la baza proclamării de către O.N.U. a anilor '70 drept Deceniu al dezarmării stă o propunere românească avansată la 3 aprilie 1969 Comitetului de dezarmare de la Geneva. Amintim în același timp că la cererea expresă a delegației țării noastre cea de a XXV-a sesiune a Adunării Generale O.N.U. a înscris pe ordinea de zi, chestiunea referitoare la „consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și efectele sale profund dăunătoare asupra păcii și securității în lume”. Urmare a discuțiilor pe această temă, Adunarea generală a adoptat, în unanimitate, propunerea românească de a se face apel la toate statele pentru adoptarea unor măsuri viguroase de oprire a cursei înarmărilor, solicitându-se totodată Comitetului de la Geneva să acorde atenție prioritară stopării înarmărilor nucleare. La celelalte sesiuni ale Adunării Generale în care acest punct a fost prezent în discuții, delegațiile țării noastre s-au manifestat ca un factor stimulat în efortul de depistare a unor soluții realiste și eficace. Reamintim rolul activ al României pentru asigurarea condițiilor necesare convocării Conferinței mondiale de dezarmare înscrisă pe agenda celei de a XXVI-a sesiuni a Adunării Generale din inițiativa Uniunii Sovietice. Referitor la obiectivele care trebuie să stea în atenția acestei Conferințe, punctul de vedere al țării noastre a fost expus cu claritate în Răspunsul Republicii Socialiste România din septembrie 1972, privind convocarea Conferinței mondiale de dezarmare „Republica Socialistă România concepe Conferința mondială de dezarmare ca un înalt for de dezbateri și negocieri, cu participarea, în condiții de egalitate, a tuturor statelor, care să examineze, în mod temeinic și să contribuie efectiv la adoptarea unor măsuri concrete de încetare a cursei înarmărilor și de dezarmare, în primul rând de interzicere și distrugere a armelor nucleare. Guvernul român vede în această conferință o acțiune politică majoră, la care toate statele, toate guvernele sînt chemate să acționeze cu spirit de răspundere față de propriile popoare, față de toate popoarele lumii și să contribuie la adoptarea de măsuri efective de dezarmare în conformitate cu năzuințele și aspirațiile de pace și progres ale popoarelor”²³. Referindu-se la importanța majoră a realizării dezarmării, secretarul general al P.C.R. tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „Dezarmarea este problema popoarelor înseși și acestea au dreptul de a ști — și trebuie să știe — cum se acționează în această direcție, pentru a-și putea spune cuvîntul asupra măsurilor ce se cuvin luate. Problema dezarmării — de care depinde însăși soarta civilizației umane — nu poate fi soluționată decît prin lupta unită a maselor populare, a tuturor popoarelor planetei noastre”²⁴.

²³ Tănase Negulescu, *România la Organizația Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1975, p. 162—163.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, București, Edit. politică, 1974, p. 40.

Un alt domeniu în care România s-a manifestat ca factor activ al comunității internaționale s-a arătat a fi acela al promovării cauzei securității și cooperării în lume. Ținând seama de caracterul indivizibil al păcii și securității mondiale apare ca deosebit de valoroasă inițiativa României de a fi propus, la 19 august 1960 înscrierea pe ordinea de zi a Adunării Generale întrunită în cea de a XV-a sesiune a sa, a punctului intitulat „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre statele europene aparținând unor sisteme social-politice diferite”. Cinci ani mai târziu, la 21 decembrie 1965 prin rezoluția 2129(XX) a Adunării Generale, adoptată în unanimitate, se materializa această valoroasă inițiativă românească. Militând pentru instaurarea unui nou tip de relații între statele europene, țara noastră a lansat în 1966 împreună cu țările socialiste participante la Tratatul de la Varșovia ideea convocării Conferinței europene pentru securitate și cooperare printr-un document cunoscut îndeobște sub numele de „Declarația de la București”. Este notabil aportul țării noastre în planul elaborării conceptului de securitate europeană, prin care guvernul român înțelege „un sistem de angajamente liber consimțite, clare și precise, din partea tuturor statelor, însoțite de măsuri concrete, de natură să ofere tuturor țărilor garanții depline că se află la adăpost de orice act de agresiune, că se pot dezvolta liber, în concordanță cu interesele și voința lor, colaborând între ele pe temeiul principiilor fundamentale ale dreptului internațional”²⁵. Pornind de la indicațiile Plenarei Comitetului Central al P.C.R. din noiembrie 1972, delegația română la reuniunea pregătitoare de la Helsinki a prezentat un document de lucru al cărui scop era stabilirea unor angajamente clare și democratice de procedură. Este de notat faptul că regula potrivit căreia „toate statele participă la consultări pe baza egalității suverane, ca state independente și în condiții de deplină egalitate. Consultările se vor desfășura în afara alianțelor militare”; acceptarea normelor referitoare la adoptarea deciziilor prin *consens* și *principiul rotației* își au sorginea în propuneri ale delegației române²⁶. La 6 martie 1973, delegația țării noastre a prezentat un document de lucru cu privire la principiile menite să guverneze relațiile dintre statele europene și măsurile de aplicare în practică a acestor principii. Supuse dezbaterilor aceste principii au fost înscrise în recomandările finale adoptate de reuniunea miniștrilor de externe. De asemenea propunerea lansată de către președintele României, Nicolae Ceaușescu, în timpul vizitei sale în Franța (iunie 1970) de a se institui un „organism permanent” de colaborare al țărilor europene a fost în esență acceptată de participanții la conferință. În timpul lucrărilor conferinței, reprezentanții României au prezentat propuneri deosebit de valoroase în legătură cu aspecte ale colaborării general-europene și ale înfăptuirii unor măsuri de dezangajare militară și dezarmare pe continent. În legătură cu acest eveniment de

²⁵ *Cubntarea Ministrului afacerilor externe al României, George Macovescu, la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa*. (4 iulie 1973) în „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 3 (21)/1973, p. 22.

²⁶ În sensul participării active a delegației noastre în cadrul Conferinței pregătitoare este relevantă compararea propunerilor românești cu regulile de procedură convenite. v. Nicolae Ecobescu, *România Socialistă, factor activ al vieții internaționale*, în „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 1 (19)/1973, p. 32–33 și Leon Talpă: *Unele considerații privind conferința pentru securitate și cooperare în Europa (faza I)* în „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 1 (23) /1974, p. 29–41.

importanță majoră în istoria Europei și a lumii întregi, tovarășul Nicolae Ceaușescu preciza : „Apreciem că începerea Conferinței general-europene și desfășurarea de pînă acum a celor două faze ale lucrărilor ei s-au soldat cu rezultate pozitive ; s-a creat, pentru prima dată, posibilitatea ca statele din Europa să discute pe baza deplinei egalități, problemele majore de care depind securitatea și pacea continentului. După părerea noastră sînt necesare în continuare eforturi susținute pentru încheierea cu succes a fazei a II-a, pentru elaborarea unor documente cît mai complete care să dea o bază trainică și o largă perspectivă relațiilor de colaborare multilaterală între toate statele continentului, să asigure garanții depline împotriva oricăror agresiuni sau imixtiuni în treburile vreunui stat european. Acordăm o importanță deosebită constituirii unui organism consultativ, permanent, care să asigure continuarea contactelor în vederea traducerii în viață a principiilor stabilite în cadrul Conferinței general-europene. Ne pronunțăm pentru ținerea celei de-a III-a faze, la nivelul cel mai înalt, a conferinței, considerînd că încheierea cu succes a reuniunii general-europene va deschide o perspectivă istorică nouă nu numai pentru continentul european, ci pentru întreaga lume”²⁷.

Nu putem încheia succinta expunere a contribuției românești la înfăptuirea securității regionale fără a aminti o altă valoroasă inițiativă a țării noastre cu privire la transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării.

Poporul român care a aspirat, încă din începuturile existenței sale, la împlinirea idealurilor de libertate și progres s-a afirmat în arena internațională ca un veritabil campion al luptei împotriva colonialismului și neocolonialismului, pentru eliminarea definitivă a practicilor rasiale, a tuturor formelor de dominație și asuprire. Asemenea realități profund anacronice, definitiv condamnate la pierire de însuși mersul istoriei au fost înfierate de către poporul nostru care și-a dovedit în repetate rînduri deplina și activa solidaritate cu lupta popoarelor pentru cucerirea și întărirea independenței, proces ireversibil și cu multiple semnificații. Efortul de eliberare al popoarelor, aflat într-o fază decisivă s-a reflectat, cum era firesc, în activitatea Națiunilor Unite. O mare însemnătate în acest sens a avut-o adoptarea în 1960 de către Adunarea Generală a O.N.U. a „Declarației asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale”. România a fost, începînd cu această memorabilă dată, coautoarea la o întreagă suită de documente ale O.N.U. vizînd lichidarea deplină a practicilor coloniale. Astfel, ea a participat activ la elaborarea „Declarației internaționale pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială”, la redactarea „Pactelor drepturilor omului”, și la adoptarea „Programului de acțiune pentru îndeplinirea integrală a Declarației asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale”. România s-a pronunțat alături de alte state pentru adoptarea de către Adunarea Generală la 2 noiembrie 1972 a rezoluției intitulată „Aplicarea Declarației asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale”, participînd cu însuflețire și la pregătirea „Deceniului de luptă contra rasismului și discriminării rasiale” inaugurat prin rezoluția specială din 10 decembrie

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de al XI-lea Congres al P.C.R.*, București, Edit. politică, 1974, p. 28–29.

1973 a Adunării Generale. La cea de a XXVII-a sesiune a Adunării Generale, delegația țării noastre a acționat în vederea adoptării unor măsuri care să asigure recunoașterea pe plan internațional a mișcărilor de eliberare națională. După cum se știe, guvernul român a avut și în această privință o atitudine de înaltă principialitate recunoscând în mod oficial mișcările de eliberare dintr-o serie de teritorii ca singuri și legitimi reprezentanți ai popoarelor respective. Delegația română la cea de a XXVIII-a sesiune a Adunării Generale a votat la 12 decembrie 1973 rezoluția privitoare la statutul legal al combatanților contra dominației coloniale sau străine și a regimurilor rasiste, prin care, între altele era înfierată practica utilizării mercenarilor împotriva mișcărilor de eliberare națională. Este cunoscut de asemenea sprijinul acordat de România elaborării și adoptării de către Adunarea Generală a unor documente care proclamă legitimitatea luptei prin toate mijloacele a poporului namibian pentru eliberarea teritoriului său ilegal ocupat de Africa de Sud și a poporului Zimbabwe împotriva regimului minoritar rasist din Rhodesia de Sud. În același timp, România a inițiat și susținut adoptarea de către O.N.U. a unor documente înfierând politica de apartheid ca pe o crimă împotriva umanității și o încălcare flagrantă a Cartei. Alt document însemnat la care România a fost coautoare este rezoluția Adunării Generale din 12 decembrie 1973 care condamnă exploatarea de către puterile colonialiste a resurselor naturale și umane din teritoriile aflate sub dominația lor. Prin poziția sa consecventă și activă, prin sprijinul generos acordat luptei pentru cucerirea și întărirea independenței naționale poporul român se bucură de recunoștința și înalta apreciere a mișcărilor de eliberare națională, sentimente exprimate cu numeroase prilejuri în termenii cei mai elogiși.

Pornind de la rolul din ce în ce mai important pe care tineretul îl joacă într-o multitudine de aspecte ale vieții economice, sociale, politice și culturale și totodată în deplină concordanță cu convingerea fermă a României că viitorul lumii ține într-o măsură importantă de creșterea tinerelor generații într-un spirit sănătos și lucid, delegațiile țării noastre la Națiunile Unite s-au străduit în mod constant să impună atenției forumului mondial problema educației tineretului. România se poate mindri de a fi avut inițiativa înscrierii pe ordinea de zi a celei de a XV-a sesiuni a Adunării Generale a punctului intitulat: „Măsuri pentru promovarea în rândurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare”. În același an această valoroasă idee românească a reținut atenția Conferinței generale U.N.E.S.C.O. În anii care au urmat România a inițiat atât la O.N.U. cât și la U.N.E.S.C.O. o susținută activitate politico-diplomatică pentru ca la 7 decembrie 1965 eforturile sale să fie răsplătite prin adoptarea în unanimitate de către Adunarea generală întrunită în cea de a XX-a sesiune a „Declarației cu privire la promovarea în rândurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare”²⁸. Deosebit de activă și la celelalte sesiuni care au urmat, delegația României a propus Adunării Generale a O.N.U. la 11 decembrie 1972 un vast plan de acțiune în direcția promovării în rândurile tineretului

²⁸ Maria Groza, *Însemnătatea internațională a Declarației privind promovarea în rândurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare*, în „Revista Română de Studii Internaționale”, nr. 1-2/1967, p. 127-138.

a înaltelor idealuri de pace, respect și înțelegere între popoare ²⁹. În sfârșit, la 14 decembrie 1973, tot din inițiativa țării noastre Adunarea generală a O.N.U. adopta rezoluția intitulată : „Acțiuni concertate pe plan național și internațional în vederea satisfacerii necesităților și aspirațiilor tinerețului și a promovării participării sale la dezvoltarea națională și internațională”, prin care se adoptau în linii mari propunerile delegației române făcute cu un an înainte. Iată doar câteva repere ale activității laborioase depuse de România în ceea ce privește această importantă chestiune.

Una dintre direcțiile cele mai importante ale activității României în cadrul Organizației Națiunilor Unite o constituie fără îndoială extinderea și intensificarea colaborării economice internaționale. Atenția deosebită pe care țara noastră o atașează acestui obiectiv rezidă în convingerea fermă pe care ea o are că amplificarea cooperării între statele lumii, libere și egale în drepturi, reprezintă o necesitate obiectivă pentru întărirea păcii și securității, pentru realizarea progresului fiecărui stat în parte și al omenirii în ansamblu. Fără îndoială O.N.U. este chemată să aducă o contribuție de esență în această direcție. Subliniind această idee, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Desigur, Organizația Națiunilor Unite are în cîmpul său de activitate numeroase probleme arzătoare ; cred însă că aspectele colaborării economice, tehnice și științifice — care sînt esențiale pentru progresul popoarelor și pentru însăși cauza păcii — ar trebui să ocupe un loc din cele mai importante în preocupările sale. În acest spirit, ar trebui, credem noi, să crească rolul și să se extindă activitatea organismelor economice-sociale în viața Organizației Națiunilor Unite” ³⁰. Aportul României la acțiunile O.N.U. legate de cooperarea economică este remarcabil atît în ceea ce privește aspectul numeric al inițiativelor cît și cel valoric. Vom încerca în cele ce urmează desprinderea liniilor celor mai generale ale acestei active participări. Deplin conștientă de necesitatea absolută a construirii unor noi raporturi economice internaționale țara noastră a susținut încă de la începutul activității sale în Organizație ideea elaborării unei Declarații care să stabilească în mod clar principiile fundamentale ale colaborării economice dintre statele membre ³¹. Această valoroasă idee avansată pentru prima dată în cadrul Națiunilor Unite de către România s-a materializat în documentul intitulat : „Bazele cooperării economice internaționale” adoptat de Adunarea generală la 26 noiembrie 1957, ca urmare a dezbaterii unui proiect româno-mexican la care 18 state latino-americane aveau să devină coautoare. Viziunea realistă a țării noastre în această problemă a fost reconfirmată de către noi documente adoptate ulterior de Adunarea Generală : „Scopul și mijloacele cooperării internaționale” (în sesiunea a XIII-a) și „Declarație de principii ale cooperării economice internaționale” (în sesiunea a XVIII-a). Semnificația acestor documente este cu atît mai mare cu cît ele au stat la baza stabilirii principiilor generale ce aveau să fie înscrise în actele sesiunilor din anii 1964 și 1968 ale Conferinței Națiunilor Unite

²⁹ *România în Sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică 1974, pp. 81—82.

³⁰ *Cuadrul de deschidere a lucrărilor de la București ale reuniunii mixte a Comitetului Administrativ de Coordonare al O.N.U. și Comitetului pentru Programe și Coordonare al Consiliului Economic și Social al O.N.U.* (3 iulie 1968) în *România în Sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1974, p. 102.

³¹ Costin Murgescu, *România și promovarea principiilor cooperării economice internaționale* în „Revista Română de Studii Internaționale” nr. 3—4/1968, p. 7—30.

pentru comerț și dezvoltare. A treia sesiune a acestei conferințe, care a avut loc la Santiago de Chile în 1972 a dat prilej delegației române să releve necesitatea formulării unor principii și norme suplimentare în concordanță cu noile realități ale vieții economice internaționale. Totodată, delegația țării noastre a sprijinit activ propunerea Mexicului în legătură cu elaborarea „Cartei drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor”. De altfel țara noastră a făcut parte din grupul celor 40 de state însărcinate cu elaborarea Cartei, acționând energic și în direcția adoptării acestui document. La 12 decembrie 1974, Adunarea generală a O.N.U. adopta prin rezoluția 3281 (XXIX) „Carta Drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor”³². Țară socialistă în curs de dezvoltare, și totodată permanent preocupată de întărirea legalității internaționale, România și-a legat numele și de consacarea principiului referitor la dreptul suveran al tuturor statelor de a fi pe deplin stăpîne pe resursele naturale proprii, principiu cu privire la care Adunarea Generală a adoptat la cea de a XXVII-a sesiune rezoluția oficială privitoare la „Suveranitatea permanentă a țărilor în curs de dezvoltare asupra resurselor lor naturale”, iar la cea de a XXVIII-a sesiune, rezoluția intitulată „Suveranitatea permanentă asupra resurselor naturale”. Inițitoare a unor teme de larg interes în domeniul cooperării, sprijinind activ efortul O.N.U. și al instituțiilor sale specializate în vederea lichidării subdezvoltării, România contribuie activ la democratizarea relațiilor economice internaționale. Ea a făcut parte din grupul „celor 77” care a elaborat proiectul ce a stat la baza „Declarației privind stabilirea unei noi ordini economice internaționale” adoptate prin consens de către Adunarea Generală la 1 mai 1973. Pornind de la existența în continuare a decalajului dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, constatînd pericolul de cea mai mare gravitate pe care acest decalaj îl reprezintă pentru pacea lumii, România militează neobosit pentru instaurarea în lume a unei noi ordini politice și economice. În acest sens, se impun atenției propunerile de cea mai mare însemnătate, lansate de către tovarășul Nicolae Ceaușescu de la înalta tribună a Congresului al XI-lea al P.C.R. : „1. Noua ordine economică și politică internațională presupune înlăturarea hotărîtă a vechilor relații de inechitate, a asupririi unor popoare de către altele, impune lichidarea politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste.

2. Se cere realizarea unor relații bazate pe deplina egalitate în drepturi între toate națiunile lumii, pe respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile naționale, de a decide în mod suveran asupra folosirii lor.

3. Este necesară, de asemenea, respectarea dreptului fiecărui popor de a-și alege orînduirea socială pe care o dorește, fără nici un amestec din afară, a dreptului fiecărei națiuni la dezvoltarea economico-socială independentă.

4. Noua ordine reclamă măsuri hotărîte pentru lichidarea rapidă a decalajului între țările dezvoltate și cele slab dezvoltate, pentru apropierea nivelului de dezvoltare economico-socială a tuturor țărilor, ținîndu-se seama, desigur, de specificul istoric, geografic, climatic al fiecărui stat, de necesitățile materiale ale popoarelor în raport cu condițiile în care trăiesc.

³² Aurel Cristescu, *O contribuție la edificarea unei noi ordini economice internaționale*, în „Lumea”, nr. 3, 1975.

5. Se impune, de asemenea, stabilirea unor relații echitabile între prețurile materiilor prime și ale produselor industrializate determinate pe baza legităților economice, care să țină seama atât de valoarea de întreținere a acestora, cât și de valoarea determinată de munca necesară pentru producerea lor.

6. Stabilirea prețurilor materiilor prime și ale produselor industriale trebuie să pornească de la necesitatea stimulării activității productive a tuturor popoarelor. În actualele condiții aceste prețuri trebuie să favorizeze progresul mai rapid al țărilor slab dezvoltate.

7. Totodată, este necesar să se asigure accesul tuturor țărilor la materiile prime și la sursele de energie, după cum trebuie să fie asigurat accesul tuturor statelor la cuceririle științei și tehnicii moderne — ținând seama de faptul că lichidarea subdezvoltării, progresul rapid al tuturor națiunilor nu se pot realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane.

8. În această direcție considerăm că se impune elaborarea unor programe speciale, sub egida Organizației Națiunilor Unite, a altor organisme internaționale, care să concentreze eforturile statelor în vederea realizării unor obiective de importanță vitală pentru dezvoltarea civilizației umane.

9. În cadrul noii ordini economice și politice internaționale, se cere acordată o atenție deosebită problemei alimentației. Sînt necesare măsuri hotărîte în vederea creșterii mai rapide a producției agricole, punerii în valoare a unor noi surse, îndeosebi în țările în curs de dezvoltare, realizării unor vaste lucrări de irigații, îmbunătățiri funciare și ameliorare a solului, dezvoltării rapide a producției de îngrășăminte și alte substanțe chimice necesare producției agricole. Sînt, totodată, necesare eforturi susținute din partea oamenilor de știință în vederea producerii de noi soiuri de semințe de înaltă productivitate, de noi rase de animale aclimatizate zonelor din țările în curs de dezvoltare. În această privință considerăm necesară realizarea unui program complex de către Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură, în vederea soluționării cît mai rapide a problemei alimentare — de importanță vitală pentru existența și progresul întregii omeniri.

10. Se impun, de asemenea, măsuri hotărîte pentru asigurarea asistenței tehnice, atât în domeniul industrial, cît și agricol, intensificarea ajutorului pentru pregătirea cadrelor naționale necesare înfăptuirii acestor programe. Desigur, accelerarea progresului economic-social trebuie să aibă la bază, în primul rînd, munca, eforturile fiecărui popor și națiuni. În același timp este necesar ca popoarele și țările mai dezvoltate, îndeosebi cele care au realizat această dezvoltare și pe seama asupririi popoarelor slab dezvoltate, să acorde un ajutor mai puternic, mai substanțial în asigurarea progresului economic și social al acestor state...”³³.

Ca o încununare firească a eforturilor neprecupețite ale țării noastre în cadrul forumului mondial și ca o contribuție la cauza păcii și progresului în lume, subliniem aportul României la consolidarea rolului Națiunilor Unite în viața internațională. Necesitatea de a acționa în direcția întăririi rolului Organizației a fost relevată încă din 1970 de către pre-

³³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al P.C.R.* București, Edit. politică, 1974, p. 34—37.

ședintele Nicolae Ceaușescu de la tribuna sesiunii jubiliare a O.N.U. Unul din aspectele de mare însemnătate al stăruințelor românești pe această linie este acela referitor la dezideratul înfăptuirii universalității Organizației. Încredințată că trebuie să se ofere tuturor popoarelor lumii putința de a fi prezente în efortul de soluționare al problemelor contemporaneității, convinsă fiind că numai astfel se va putea ajunge la soluții realiste și viabile, România s-a asociat în intervalul 1964—1971 tuturor cererilor de a înscrie pe ordinea de zi chestiunea privind restabilirea drepturilor legitime ale Republicii Populare Chineze la O.N.U. Justețea acestei poziții a primit o absolută confirmare prin adoptarea la 25 octombrie 1971 a rezoluției — la care România a fost coautor — prin care se recunoșteau drepturile legitime ale marelui popor chinez în cadrul Sistemului Națiunilor Unite. Repunerea în drepturi a Republicii Populare Chineze a însemnat lichidarea unei situații absurde și un triumf al legalității și rațiunii. Tot în slujba aceluiași principiu al universalității s-au găsit eforturile României privind intrarea în O.N.U. a Republicii Democrate Germane și a Republicii Federale Germania. Militând pentru afirmarea dreptului statelor mici și mijlocii de a lua parte activă la dezbaterile și soluționarea marilor probleme ale omenirii, România este de asemenea convinsă că, în acest fel, contribuie la întărirea O.N.U., for al întregii umanități. Corolarul eforturilor României în direcția întăririi Organizației îl constituie înscrierea pe ordinea de zi, din inițiativă românească, a punctului intitulat: „Creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite în menținerea și întărirea păcii și securității internaționale, în dezvoltarea colaborării între toate națiunile, în promovarea dreptului internațional în relațiile dintre state”. Dezbaterile cu privire la acest punct din cadrul Adunării generale întrunite în sesiunile care au urmat relevă cu prisosință interesul stîrnit de această inițiativă românească. Cea mai nimerită încheiere a celor de mai sus ni se pare a fi elogiul pe care Kurt Waldheim, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, îl aducea țării noastre „Vreau să subliniez din nou că, aici, la O.N.U. noi apreciem în mod deosebit sprijinul acordat Organizației Mondiale de către România, de președintele Nicolae Ceaușescu personal. . . De asemenea, apreciem inițiativele pozitive ale guvernului român în diferite ocazii pentru întărirea rolului O.N.U., pentru sprijinirea Organizației Mondiale în eforturile sale de salvagardare a păcii și consolidare a securității internaționale”³⁴.

L'ACTIVITÉ DE LA ROUMANIE À L'ORGANISATION DES NATIONS UNIES

RÉSUMÉ

Entre la politique intérieure de la Roumanie et celle extérieure il existe une évidente unité dialectique. Le peuple roumain, continuateur de vieilles et précieuses traditions de lutte pour la liberté et le progrès

³⁴ v. „Lumea” nr. 36 din 29 august 1974, interviu acordat acestei reviste de către secretarul general al O.N.U., Kurt Waldheim.

se manifeste actuellement sur la scène internationale en tant que membre actif de la communauté mondiale, appuyant les efforts qui visent à la création d'un monde meilleur et plus juste.

Dans la politique extérieure de l'Etat roumain, politique élaborée et appliquée suivant des principes scientifiques, l'on accorde une attention particulière à l'activité déployée au sein de l'Organisation des Nations Unies. Les documents du parti et de l'Etat relèvent constamment le rôle important que joue cette instance mondiale dans la solution de problèmes majeurs de l'humanité contemporaine. En outre, le président de Roumanie Nicolae Ceaușescu a souligné à maintes reprises l'importance qu'attache la Roumanie à l'accroissement et au renforcement du rôle de l'O.N.U. Toute l'activité déployée par la Roumanie dans le cadre des Nations Unies et des organisations internationales relevant de l'O.N.U. s'affirme comme un effort constructif, de haute valeur, à l'accomplissement des desiderata majeurs du monde contemporain, au développement et au progrès de toutes les nations sur les bases durables du respect des principes et des normes de la légalité internationale.

Dans les domaines d'activité les plus divers, les délégations de la Roumanie à l'O.N.U. et à ses institutions spécialisées se sont distinguées par des initiatives remarquables qui impriment une physionomie propre à la pensée politique roumaine, constituant en même temps une contribution essentielle à la solution des problèmes importants auxquels est confrontée de nos jours l'humanité.

Les deux décennies d'activité inlassable déployée par la Roumanie dans le cadre de l'O.N.U., toute sa politique extérieure qui vise à l'instauration d'un nouvel ordre économique et politique international à même de garantir à tous les pays, indifféremment de leur force et de leur étendue géographique, l'existence libre et souveraine, la paix et le progrès, ont valu au peuple roumain des sentiments de haute estime et admiration sur le plan international.

DIN ISTORICUL ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

DE

NICOLAE DASCĂLU

„După cum se știe — menționa președintele Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la 19 octombrie 1970 la sesiunea jubiliară a Adunării Generale — Organizația Națiunilor Unite a fost constituită la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, cînd nu se uscaser încă singele vărsat de popoare și nu se vindecase rana adîncă lăsată de zecile de milioane de victime căzute în pîrjolul nimicitor provocat de Germania hitleristă. Însăși denumirea de Organizație a Națiunilor Unite ne reamintește faptul că la crearea ei s-a avut în vedere ca toate națiunile planetei să-și unească eforturile pentru făurirea unei păci durabile care să asigure dezvoltarea liberă a fiecărui popor”¹.

Împlinirea a treizeci de ani de existență a Națiunilor Unite² constituie un prilej favorabil pentru o trecere în revistă a activității desfășurate în această perioadă de organizație.

Încă din primii ani ai celui de-al doilea război mondial, preocupările pentru asigurarea cooperării în vederea menținerii păcii și progresului în lumea postbelică au fost asociate ideii de a crea o organizație internațională care să se consacre acestor obiective.

Prima declarație de principii privind pacea viitoare a fost aceea semnată la 12 iunie 1941 de reprezentanții Commonwealthului, ai guvernelor în exil ale Belgiei, Greciei, Luxemburgului, Norvegiei, Olandei, Poloniei, Cehoslovaciei și Iugoslaviei, precum și de un reprezentant al generalului De Gaulle în numele Franței Libere. În document se sublinia că singura bază solidă a unei păci durabile va fi colaborarea popoarelor libere, într-o lume eliberată de pericolul agresiunii și în care securitatea economică și socială va fi asigurată pentru toate statele.

La 14 august 1941, președintele S.U.A., F. D. Roosevelt și primul ministru al Marii Britanii, W. S. Churchill, au adoptat Declarația comună anglo-americană, rămasă în istorie sub numele de Carta Atlanticului³. Erau exprimate speranțele că după război se va instaura o pace durabilă

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, București, Edit. politică, 1971, p. 154—155.

² Semnată la 26 iunie 1945, de către 51 de state, Carta O.N.U. a intrat în vigoare la 24 octombrie 1945, sărbătorită ca Ziua Națiunilor Unite.

³ Pentru geneza O.N.U., vezi: A. Bolintineanu, M. Malița, *Carta O.N.U., document al erei noastre*, București, Edit. politică, 1970, p. 29—45; S. V. Krylov, *Materialy po istorii O.O.N.*, fasc., I, Moscova, Nauka, 1949, p. 9—68; R. B. Russell, *A History of the United Nations Charter*, Washington, The Brookings Institutions, 1958, 1030 p.

care să asigure tuturilor statelor securitatea, care să impună renunțarea la forță și dezarmarea statelor agresive.⁴

Principiile expuse în Carta Atlanticului au fost incluse în Declarația Națiunilor Unite, denumire adoptată la sugestia lui F. D. Roosevelt, care a fost semnată la 1 ianuarie 1942 de către reprezentanții Uniunii Sovietice, Statelor Unite și Marii Britanii precum și a încă 23 de state care luptau împotriva Axei, sau se aflau în stare de război cu aceasta.

Conferința de la Moscova, a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, a fost aceea care a luat prima decizie practică în direcția realizării unei organizații internaționale postbelice. La 30 octombrie 1943 cei trei miniștri de externe și ambasadorul Chinei la Moscova au semnat Declarația celor 4 state asupra securității generale. La punctul 4 al documentului se arată că cele 4 guverne recunosc necesitatea de a înființa, la data cea mai apropiată posibilă, o organizație internațională generală bazată pe principiul egalității suverane a tuturor statelor iubitoare de pace și deschisă aderării tuturor țărilor, mari sau mici, scopul fiind menținerea păcii și securității în lume. Conferința de la Moscova a fost importantă prin aceea că a dus la stabilirea acordului de principiu pentru crearea unei organizații a Națiunilor Unite.

Elaborarea propunerilor concrete, referitoare la scopurile principiile și mecanismul de funcționare al proiectatei organizații s-a realizat în cadrul reuniunii de la Dumbarton Oaks (Washington) ce a avut loc în două faze : prima, între 21 august — 28 septembrie 1944, cu participarea Uniunii Sovietice, a Statelor Unite și a Marii Britanii; a doua, între 29 septembrie — 9 octombrie cu participarea reprezentanților S.U.A., Marii Britanii și Chinei.

Convorbirile de la Dumbarton Oaks s-au cristalizat în Propunerile pentru stabilirea unei organizații internaționale generale, care aveau caracterul unor recomandări ale unor experți către guvernele lor. Acest document cuprindea 12 capitole privitoare la scopurile, principiile, calitatea de membru, organele principale (Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Curtea Internațională de Justiție), aranjamentele pentru menținerea păcii și securității precum și pentru cooperarea economică și socială.

Totuși, la Dumbarton Oaks nu s-a realizat acordul în toate chestiunile, fapt care a necesitat discutarea lor în cadrul Conferinței de la Ialta a șefilor de state și guverne ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii. Cu această ocazie s-a căzut de acord asupra formulei de vot din Consiliul de Securitate, principala problemă nesoluționată. De asemenea, s-a adoptat decizia pentru crearea sistemului de tutelă pentru unele teritorii dependente și s-au luat hotărâri referitoare la organizarea și participarea la conferința pentru crearea organizației Națiunilor Unite. În urma invitației lansate la 5 martie 1945, la 25 aprilie s-au deschis la San Francisco lucrările Conferinței pentru constituirea organizației internaționale. După 2 luni de dezbateri, pe baza propunerilor de la Dumbarton Oaks, a acordurilor de la Ialta și a amendamentelor propuse de diverse state, s-a adoptat Carta O.N.U.⁵

⁴ De menționat că nu există Carta Atlanticului ca document probator semnat de cei doi oameni de stat; punctele documentului, în forma finală, au fost selectate din diferitele variante, fără a fi recopiate într-un text unitar.

⁵ În privința Cartei, vezi: A. Bolintineanu, M. Malița, *op. cit.*, p. 48—160; L.M. Goodrich, E. Hambro, *Charter of the United Nations. Commentary and Documents*, ed. a 2-a, New York, Columbia University Press, 1969, 737 p.

S-a încheiat astfel procesul complex al elaborării Cartei, document care „... exprimă, prin principiile și scopurile sale, aspirația de a ridica raporturile dintre state pe treapta de raționalitate cerută de salvagardarea valorilor celor mai însemnate ale civilizației omenirii, pentru apărarea de pericolele unei inflagrații care ar putea pune sub semnul întrebării însuși viitorul omului.”⁶

Activitatea desfășurată de O.N.U. în cele trei decenii de existență nu a fost lipsită de erori, cu toate că linia dominantă este cea pozitivă.

Așa cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu, „... trebuie să spunem sincer, în fața popoarelor, că principiile nobile înscrise în Carta organizației nu s-au statornicit încă pe deplin în relațiile dintre toate statele lumii. Desigur, organizația noastră a jucat un rol de seamă în viața internațională. Cele mai importante evenimente din perioada scursă au stat în atenția O.N.U., au fost adoptate o serie de hotărâri și rezoluții de mare însemnătate. Din păcate însă multe din aceste hotărâri nu au fost realizate sau au fost îndeplinite numai parțial. În același timp trebuie arătat că în unele probleme importante, într-o serie de conflicte survenite pe arena mondială, Organizația Națiunilor Unite a adoptat hotărâri nejuste, care i-au știrbit prestigiul și au avut repercusiuni negative asupra dezvoltării vieții internaționale.”⁷

Într-un interviu, acordat la începutul anului 1975 revistei „Medunarodno Politika” din Belgrad, secretarul general al O.N.U., Kurt Waldheim, declara că privind retrospectiv cei treizeci de ani de activitate ai O.N.U. se pot constata multe eșecuri și multe decepții, dar este important ca să se meargă înainte mai conștienți de obiectivele cele mai urgente, cu convingerea că se pot da viață aspirațiilor celor ce au pus bazele organizației.

Sintetizînd activitatea Națiunilor Unite, Kurt Waldheim menționa în mai-sus amintitul interviu: „La întrebarea cu ce se ocupă acum Națiunile Unite, se pot da numeroase răspunsuri. Forțele Națiunilor Unite, compuse din soldați de diferite naționalități, stau pe linia frontului în platoul Golan, în deșertul Sinai, în Cipru. Cu un buget de aproximativ 100 de milioane de dolari, UNICEF-ul ajută milioane de copii fără mijloace. Noi furnizăm alimente, medicamente și alte forme de ajutor victimelor marilor calamități naturale în Africa, America Latină și Asia. Îi ajutăm pe oameni să învețe și să se ajute ei înșiși în ferme, spitale, școli. Facem toate acestea și chiar mult mai mult. Țin totuși să subliniez că realizările Națiunilor Unite nu reprezintă aproape nimic față de ceea ce ar trebui ele să fie.”⁸

Conform articolului 1 din Cartă, Organizația Națiunilor Unite urmărește următoarele scopuri: să mențină pacea și securitatea internațională; să dezvolte relațiile prietenești între națiuni pe baza respectării principiului egalității în drepturi a popoarelor și a dreptului lor de a dispune de ele însele; să realizeze cooperarea internațională, rezolvînd problemele cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, promovînd și încurajînd respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale

⁶ A. Bolintineanu, M. Malița, *op. cit.*, p. 5.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, p. 155.

⁸ Cf. „Lumea”, 1975, 6 februarie, nr. 6, p. 26.

pentru toți, fără deosebire de rasă, limbă, sex sau religie ; să fie un centru în care să se armonizeze eforturile națiunilor către atingerea acestor scopuri comune.

Enumerarea obiectivelor activității O.N.U. ilustrează câteva importante sfere de activitate. Astfel, colaborarea în domeniul politic înglobează acțiunile de menținere a păcii și securității în lume, elaborarea principiilor relațiilor dintre state, problema dezarmării, precum și cea a decolonizării. De asemenea, se acționează în direcția favorizării cooperării internaționale în domeniile economic, social, științific, cultural și umanitar.

Menținerea păcii și securității în lume este principalul scop al activității O.N.U., însăși rațiunea de a fi a organizației. Metodele preconizate de Cartă în acest sens au ca trăsătură specifică condiționarea funcționării lor de voința statelor membre.

Organizația nu poate decât să recomande soluții și să ofere mijloace, dar nu și să le impună. Aplicarea măsurilor de coerciție, fără utilizarea forței armate sau aranjamentele pentru utilizarea acestora, depind de acordul statelor și în primul rînd a celor în cauză. Ca urmare, baza mecanismului de securitate preconizat de Cartă este colaborarea politică a statelor membre.⁹

Pe lângă acțiunile legate de menținerea păcii în lume și care sînt de competența primară a Consiliului de Securitate, Adunarea Generală a O.N.U. desfășoară o activitate intensă pentru *formularea unor principii ale relațiilor dintre state*, face numeroase recomandări destinate reducerii tensiunii internaționale și creării unor condiții favorabile păcii și cooperării.

Astfel, la 1 decembrie 1949 Adunarea Generală a adoptat rezoluția intitulată „Elementele esențiale ale păcii”, în care, după ce se sublinia că principiile fundamentale ale unei păci durabile sînt incluse în Cartă, toate statele membre erau invitate a respecta în mod special nerecurgerea la forță și amenințarea cu forță în relațiile internaționale, evitarea oricărui act care ar putea periclita independența sau integritatea altui stat, îndeplinirea obligațiilor internaționale, cooperarea cu toate organele O.N.U. pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin, precum și asigurarea exercitării drepturilor omului.¹⁰

În anul următor, 1950, a fost adoptată o rezoluție care preconiza elaborarea unui program de 20 de ani pentru realizarea păcii prin Națiunile Unite¹¹, iar la sesiunea a 6-a a Adunării Generale a fost adoptată rezoluția care indica o serie de metode ce puteau fi utilizate pentru menținerea și întărirea păcii și securității internaționale, conform scopurilor și principiilor Cartei.¹²

Pornindu-se de la importanța bunelor relații dintre state pentru crearea climatului de pace și securitate, la 14 decembrie 1957 a fost adoptată o rezoluție asupra necesității unor relații pașnice și de bună vecinătate între toate statele lumii.¹³ În 1960, din inițiativa României, a fost înscris pe ordinea de zi a Adunării Generale un punct referitor

⁹ n acest sens, vezi : A. Bolintineanu, M. Malița, *op. cit.*, p. 161—169.

¹⁰ Rezoluția nr. 290 (IV), 1 decembrie 1949, *Nations Unies. Documents Officiels de la 4-ème session de l'Assemblée Générale, Doc. A/1261*, p. 13.

¹¹ Rezoluția nr. 494 (V), 20 noiembrie 1950., *General Assembly, Official Records (mai departe GAOR) 5th sess. suppl., no. 20*, p. 90.

¹² Rezoluția nr. 503 (VI), 12 ianuarie 1952, *GAOR, 6th sess. suppl., no. 20*, p. 2.

¹³ Rezoluția nr. 1 236 (XII), 14 dec. 1957, *GAOR, 12 th sess. suppl., no. 18*, p. 5.

la inițierea unor acțiuni la nivel regional pentru îmbunătățirea relațiilor de bună vecinătate între statele europene cu regimuri sociale și politice diferite.

În memoriul explicativ prezentat de delegația română la 19 august 1960 se sublinia: „Este evident că orice îmbunătățire a relațiilor între state pe plan regional va contribui la îmbunătățirea ansamblului relațiilor internaționale, la crearea unei atmosfere favorabile cauzei păcii în lumea întreagă și securității internaționale, la reglementarea marilor probleme nerezolvate încă și care fac obiectul preocupărilor tuturor statelor și popoarelor, la îndepărtarea pericolului unui nou război.”¹⁴

Ca urmare a acestei inițiative românești, lansate într-o perioadă în care războiul rece se făcea încă din plin simțit, la 21 decembrie 1965 a fost adoptată rezoluția „Măsuri de luat la nivel regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între state europene având regimuri sociale și politice diferite”,¹⁵ care s-a înscris între acțiunile care au prefigurat apariția unei faze de destindere în relațiile inter-europene și, în general, în relațiile internaționale. În 1970 a fost adoptată „Declarația asupra întăririi securității internaționale” care proclamă principiile pe care statele trebuie să-și așeze relațiile lor, invitând țările să le aplice și să le urmeze cu constanță și fermitate. Constatând existența unor legături strânse între securitatea internațională, dezarmare și dezvoltarea economică, Declarația subliniază necesitatea unei acțiuni internaționale pentru eliminarea decalajului economic dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare.¹⁶

Dată fiind importanța problemei securității, pe ordinea de zi a sesiunilor care au urmat ale Adunării Generale a fost înscris și punctul Aplicarea declarației asupra întăririi securității internaționale. Astfel, în acest sens, la sesiunea a 29-a a fost adoptată rezoluția 3332 (XXIX) în care se reafirmau solemn toate principiile și dispozițiile formulate în declarație, se sublinia de asemenea că toate statele au dreptul de a participa pe picior de egalitate la soluționarea marilor probleme internaționale conform principiilor Cartei, relevându-se din nou dreptul suveran al statelor de a dispune liber de resursele naturale proprii, precum și legitimitatea luptei duse de popoarele care luptau împotriva dominației străine, pentru autodeterminare și independență.¹⁷

Problema limitării și reducerii armamentelor, a dezarmării, a intrat în preocupările O.N.U. în legătură cu întărirea păcii și securității internaționale. Dezarmarea este o chestiune de mare actualitate, datorită multiplelor consecințe ale perfecționării armamentului nuclear și ale cursei înarmărilor asupra păcii lumii.

Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, însărcinată prin Cartă cu elaborarea principiilor dezarmării, a creat o serie de organisme restrinse, subordonate ei, cu sarcina de a discuta pe larg această problemă. Astfel, în anul 1946 a fost creată Comisia pentru energia atomică, iar în

¹⁴ Cf. Nicolae Ecobescu, Ion Voicu, Florin Roșu, *România în sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1974, p. 288–289.

¹⁵ Rezoluția nr. 2 129 (XX), 29 dec. 1965, *GAOR, 20 th sess, suppl., no. 14*, p. 10.

¹⁶ Rezoluția nr. 2 734 (XXV), 17 dec. 1970, *GAOR, 25 th sess. suppl., no. 28*, p. 25.

¹⁷ Pentru rezoluțiile adoptate la sesiunea a 29-a (17 sept. – 18 dec. 1974, vezi *Nations Unies, Resolutions de l'Assemblée Générale, vingt-neuvième session*, 362 p.

anul următor, Comisia pentru armamentele convenționale. Cele două organisme s-au unificat în 1952 sub denumirea de Comisia pentru dezarmare care, în 1960, a fost înlocuită de Comitetul de dezarmare de la Geneva ce a suferit o serie de modificări în ceea ce privește componența. Astfel, de la 10 state în 1960, între care și România, Comitetul cuprinde azi reprezentanți a 30 de state.¹⁸

În ciuda duratei negocierilor se constată stagnare și lipsă de rezultate concrete. S-au obținut doar unele acorduri parțiale, dar nu s-a ajuns la măsuri efective de dezarmare, așa încît situația este departe de a răspunde exigențelor întăririi securității internaționale și posibilităților existente.

Din seria de acorduri parțiale încheiate, se poate menționa Tratatul de interzicere a experiențelor cu arme nucleare în atmosferă, în spațiul extraatmosferic și sub apă, din 1963. În același an Adunarea Generală a adoptat o rezoluție privind interzicerea armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă în spațiul extraatmosferic, iar în 1966 s-a ajuns la încheierea unui tratat asupra spațiului extraatmosferic, prin care se recunoaște interesul comun al omenirii ca acest spațiu să fie folosit exclusiv în scopuri pașnice.

În anul 1967 a fost elaborată Convenția asupra interzicerii proiectării, fabricării și stocării de arme bacteriologice (biologice) sau toxice și asupra distrugerii lor (rezoluția Adunării Generale nr. 2373 (XX II)), care este singurul acord internațional de dezarmare propriu-zisă convenit pînă acum.

Adoptarea Tratatului de neproliferare a armelor nucleare a fost salutăată de către Adunarea Generală în 1968. Tratatul a intrat în vigoare la 5 martie 1970, iar în perioada 5—30 mai 1975 s-au desfășurat la Geneva lucrările Conferinței pentru examinarea modului de îndeplinire a tratatului de neproliferare a armelor nucleare. Cele patru săptămîni de negocieri în cadrul Conferinței nu au condus la rezultatele practice așteptate. Alături de alte state nenucleare, mici și mijlocii în curs de dezvoltare, membre la tratat, România a militat și la această conferință pentru adoptarea unor măsuri practice care să scoată negocierile de dezarmare din impasul în care se află, așa cum puterile nucleare s-au angajat prin tratat.

Ca urmare a unei idei avansate de România, Adunarea Generală a proclamat în 1969 deceniul care începe cu anul 1970 ca deceniu al dezarmării, chemînd guvernele să intensifice eforturile lor unite și convergente în direcția adoptării unor măsuri eficace privind încetarea cursei înarmărilor nucleare într-un termen cît mai scurt și dezarmarea nucleară, precum și a unor măsuri legate de eliminarea celorlalte arme de distrugere în masă (rezoluția nr. 2602 (XXIV) E, din 16 decembrie 1969).

O altă inițiativă românească a fost de a aduce, în 1970, problema consecințelor economice și sociale ale cursei înarmărilor și efectele sale asupra păcii și securității în lume, ca temă distinctă în dezbaterile O.N.U.

În Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comu-

¹⁸ În problema dezarmării, vezi: *Les Nations Unies et le désarmement, 1945—1970*, New York, Nations Unies, 1970, 503 p.; Sergiu Verona, *Armele și dezarmarea. Incursiuni în cronologia dezarmării*, București, Edit. politică, 1970, 256 p.; Daniel Colard, *Le désarmement*, Paris, Librairie Armand Colin, 1970, 148 p.

nism, se menționează : „Cursa înarmărilor, extinderea armelor nucleare, chimice, bacteriologice și a altor mijloace de distrugere în masă creează grave pericole pentru pacea omenirii, pentru însăși civilizația umană. Cresc an de an cheltuielile militare însumând în 1974 circa 270 de miliarde dolari. Uriașe forțe științifice și mijloace tehnice sînt folosite în scopul înarmării. De aceea, mai mult ca oricînd, este imperios necesară intensificare a luptei popoarelor pentru oprirea înarmărilor, pentru trecerea la măsuri reale de dezarmare și în primul rînd de dezarmare nucleară, chimică și bacteriologică.”¹⁹

Pornind de la necesitatea unui program real de dezarmare, în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al XI-lea Congres al P.C.R., s-a formulat un șir de măsuri concrete, menite a opri cursa înarmărilor și a permite înaintarea pe calea dezarmării.²⁰

Acest program a fost prezentat de delegația română în Comitetul pentru dezarmare de la Geneva, în aprilie 1975, ca document oficial de lucru. Este un nou moment cînd concepția de ansamblu a României socialiste în problema dezarmării intră în documentația de referință a negocierilor de la Geneva.

Unul din marile procese ale epocii contemporane, cu consecințe multiple și complexe asupra vieții internaționale, și la care Organizația Națiunilor Unite a avut o contribuție apreciabilă, este *decolonizarea*.

Adunarea Generală a adoptat, în 1960, Declarația pentru acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, în care sînt sintetizate principiile care impun abolirea colonialismului și măsurile necesare pentru aplicare: încetarea oricărei acțiuni armate, măsuri neîntîrziate de a transfera întreaga putere, fără rezerve, condiții sau discriminări, popoarelor din teritoriile neautonome și a celor aflate sub tutelă.²¹

În vederea urmării modului de aplicare a acestei declarații, în 1961 a fost creat Comitetul special al celor 24 numit și Comitetul special pentru problemele decolonizării, care acționează perseverent în direcția eliminării rămășițelor colonialismului.

Aplicarea Declarației pentru acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale a rămas în atenția Adunării Generale, în anii care au urmat adoptării, ca o expresie a preocupărilor majorității statelor membre ale O.N.U. față de evoluția procesului de decolonizare. În dezbaterile care au avut loc în această direcție, la cea de-a 29-a sesiune a Adunării Generale, ambasadorul Ion Dăcu, în discursul pronunțat în ședința plenară din 10 decembrie 1974, sublinia că „...delegația română acționează neabătut pe plan politic pentru punerea în aplicare deplină, fără întîrziere, a declarației cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, a programului de acțiune pentru aplicarea acestei declarații, adoptat la cea de-a 25-a sesiune a Națiunilor Unite, a tuturor celorlalte rezoluții privind decolonizarea.”²²

¹⁹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Edit. politică, 1975, p. 201.

²⁰ Congresul al XI-lea al P.C.R., București, Edit. politică, 1975, p. 38—39.

²¹ Rezoluția nr. 1 514 (XV), 14 dec. 1960, GAOR, 15th sess. suppl. no. 16, p. 70—71.

²² Nations Unies, Documents Officiels de la 29-ème session de l'Assemblée Générale, doc. A/PV 2 312, p. 1.

În aceeași sesiune, au fost adoptate o serie de rezoluții referitoare la problemele concrete ale fiecăruia din teritoriile aflate încă sub dominație colonială sau neautonome, și în special cele referitoare la Namibia, Rhodesia, Papua-Noua Guinee, Gibraltar, Bermude, Guam, Noile Hebride, Insulele Solomon, Sfânta Elena, Insulele Samoa Americane, Sahara spaniolă, Arhipieleagul Comores, Nioué, Seychelles, Insulele Gilbert și Elice, Insulele Vierges americane și Vierges britanice, Montserrat, Pitcairn ș.a.

Lupta popoarelor coloniale, precum și evenimentele pozitive care au avut loc în viața politică a Portugaliei în cursul anului 1974, au dus la obținerea independenței fostelor colonii portugheze. Declarația guvernului de la Lisabona cu privire la recunoașterea dreptului popoarelor la autodeterminare a fost primită cu satisfacție de către Adunarea Generală a O.N.U., care a subliniat totodată necesitatea decolonizării totale. Pe lângă aceste elemente, rezoluția nr. 3294 (XXIX) din 13 decembrie 1974 include și calendarul decolonizării, respectiv acordarea independenței Mozambicului la 25 iunie 1975, a Insulelelor Sao-Tomé și Príncipe la 12 iulie 1975, iar pentru Angola și Insulele Capului Verde se prevede instalarea, tot în 1975, de guverne provizorii.

România a participat la ansamblul acțiunilor internaționale orientate spre înfăptuirea deplină a dreptului tuturor națiunilor și popoarelor la autodeterminare și independență. La 10 decembrie 1974, delegația română sublinia că România consideră necesară intensificarea eforturilor Națiunilor Unite pentru accelerarea procesului decolonizării prin noi măsuri care să ducă la dispariția neîntârziată a reziduurilor coloniale, pentru ca popoarele din aceste teritorii să devină stăpîne pe propria soartă. De asemenea, delegația română accentua că Națiunile Unite, comunitatea mondială, trebuie să joace un rol mai activ, prin adoptarea de măsuri care să ducă la aplicarea rezoluțiilor O.N.U. și la privirea regimurilor rasiste de sprijinul pe care-l primesc din exterior.²³

Ideea cooperării internaționale în domeniile economic, științific, social, cultural și umanitar este expusă în 18 articole din cele 111 ale Cartei. Principalele direcții sînt clar conturate de articolul 55 în care se precizează că în scopul de a crea condițiile de stabilitate și bunăstare necesare unor relații pașnice și prietenești între națiuni, întemeiate pe respectul principiului egalității în drepturi a popoarelor și a dreptului lor de a dispune de ele însele, Națiunile Unite vor favoriza ridicarea nivelului de trai, deplina folosire a forțelor de muncă și condiții de progres și dezvoltare economică și socială; rezolvarea problemelor internaționale în domeniile economic, social, sanitar și a altor probleme conexe; cooperarea internațională în domeniul culturii și educației și respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.²⁴

Înfăptuirea obiectivelor cooperării internaționale este încredințată Adunării Generale, forul cel mai reprezentativ al Națiunilor Unite. Un

²³ *Nations Unies, Documents Officiels de la 29-ème session de l'Assemblée Générale, Doc. A/PV 2 312, p. 3-4*

²⁴ Cf. A. Bolintineanu, *N. Molit*, op. cit., p. 327-328

alt organ principal, Consiliul Economic și Social (ECOSOC) este însărcinat cu cooperarea economică și socială. Totodată, s-a extins numărul organizațiilor sau agențiilor internaționale guvernamentale, numite agenții specializate în Cartă, cu atribuții de ordin economic, tehnic, social, etc. În cadrul acestui sistem al Națiunilor Unite²⁵, O.N.U. are rolul de coordonator al activității instituțiilor specializate.²⁶

Cooperarea economică internațională este o necesitate obiectivă în condițiile în care interdependențele dintre state se accentuează tot mai mult. Dată fiind importanța acestui aspect, organizația i-a acordat toată atenția, mergînd pînă la crearea unor organisme cu o sferă precisă de activitatea, subordonate Adunării Generale.

Astfel, în 1964 a fost creată Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), în 1965, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea (PNUD), în 1966 Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Industrială (ONUDI), iar în 1965 Institutul Națiunilor Unite pentru Formare și Cercetare (UNITAR).

Crearea UNCTAD a fost o expresie a voinței statelor de a acționa în favoarea extinderii schimburilor comerciale dintre ele, pentru a percepe efectele de propulsare pe care acestea le pot exercita asupra progresului economic și social național, sublinia delegația română la cea de-a 29-a sesiune a Adunării Generale.²⁷ Pe viitor, se arată în continuare, UNCTAD trebuie să acționeze în direcția aplicării obiectivelor noii ordini economice internaționale, să contribuie la perfecționarea accesului pe piață a produselor exportate de țările în curs de dezvoltare, să-și întărească rolul în domeniul transferului de tehnologie către țările în curs de dezvoltare, să-și intensifice eforturile pentru facilitarea relațiilor comerciale dintre state.

PNUD a fost conceput și creat ca un instrument al promovării și dezvoltării cooperării internaționale în domeniul dezvoltării. Acest organism acordă asistență financiară țărilor în curs de dezvoltare, ținînd seama de interesele economice și prioritățile stabilite de către fiecare stat beneficiar. Una dintre orientările evidente ale Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare este universalitatea, ceea ce conferă dinamism și stabilitate activităților operaționale în slujba dezvoltării.²⁸

ONUDI, prin încurajarea mobilizării resurselor naționale și internaționale, constituie un cadru adecvat pentru a contribui la promovarea și accelerarea industrializării țărilor în curs de dezvoltare. Posibilitățile de creștere a capacității de acțiune a ONUDI trebuie privite prin prisma relației industrie-finanțare și sub aspectul întăririi potențialului tehnic.²⁹

²⁵ Vezi, Florin Roșu, *Sistemul Națiunilor Unite. Breviar*, în actualul numărul al „Revistei de istorie”,

²⁶ Pentru documentele referitoare la instituțiile specializate, vezi: *O.N.U. și instituțiile sale specializate*, București, Edit. politică, 1970, p. 183 sq

²⁷ *Nations Unies, Documents Officiels de la 29-ème session de l'Assemblée Générale, Doc. A/C 2/S.R. 1611*, p. 2

²⁸ *Ibidem, Doc. A/C.2 S.R. 1604*, p. 3

²⁹ *Nations Unies, Documents Officiels de la 29-ème session de l'Assemblée Générale, Doc. A/C. 2/S.R., 1615*, p. 1-2

UNITAR desfășoară o activitate utilă prin elaborarea de studii și proiecte în domeniul formării de cadre calificate pentru problemele cooperării economice internaționale și cercetării științifice.

Cooperarea economică la nivel regional este facilitată de comisile economice regionale, dintre care prima înființată a fost cea pentru Europa.

Comisia s-a dovedit a fi un cadru viabil pentru afirmarea tendințelor pozitive de destindere și cooperare în Europa, în măsură să favorizeze extinderea cooperării economice. Astfel au fost inițiate acțiuni practice în vederea încheierii de convenții europene în diverse domenii, cum ar fi : transporturile și circulația rutieră sau energia electrică, pentru organizarea unor reuniuni ale specialiștilor, pentru elaborarea de studii și monografii. În diversele domenii de activitate ale comisiei au fost create comitete tehnice, și anume pentru : comerț, agricultură, industrie, energie, transporturi, statistică, automatică, locuințe, știință și tehnologie, cooperare interregională.

În cuvîntarea rostită la cea de-a 29-a sesiune a Comisiei economice a O.N.U pentru Europa (București, aprilie 1974), tovarășul Nicolae Ceaușescu menționa că scopul activității acesteia trebuie să îl constituie elaborarea de soluții în vederea unirii eforturilor țărilor europene pentru soluționarea cu forțe comune a problemelor economice importante ale continentului.³⁰

Statele europene dispun de largi posibilități pentru intensificarea cooperării și, în acest sens, un rol stimulator îl are așezarea raporturilor dintre națiuni pe principii noi, democratice și de egalitate. În această direcție Comisia economică a O.N.U. pentru Europa poate aduce o contribuție prețioasă, militînd mai activ pentru instaurarea în întregul ansamblu al relațiilor intereuropene a principiilor egalității și echității, pentru înlăturarea oricăror discriminări ce mai împieteză schimburile internaționale.

Au fost create comisii economice regionale și pentru Asia și Extremul Orient (1947); pentru America Latină (1948), pentru Africa (1958) și pentru Asia Occidentală (1974).

Cooperarea în vederea utilizării științei și tehnicii pentru progresul general este foarte importantă, deoarece reprezintă nu numai o necesitate obiectivă a evoluției fiecărei țări în pas cu cuceririle progresului universal, ci și o condiție a mersului înainte al întregii omeniri. Pornind de la importanța acestei chestiuni, România a inițiat înscrierea pe ordinea de zi a sesiunii a 25-a a Adunării Generale a punctului intitulat Rolul științei și tehnologiei moderne în dezvoltarea națiunilor și necesitatea de a întări cooperarea economică și tehnico-științifică între state. În memoriul explicativ din 13 iulie 1970 se sublinia că „stăpînirea științei și tehnologiei moderne, accesul tuturor națiunilor la descoperirile științifice și inovațiile tehnice constituie o condiție indispensabilă pentru diminuarea și lichidarea marilor decalaje economice existente în lumea de azi între diferite popoare.”³¹ Această inițiativă a dus la adoptarea în unanimitate a rezoluției nr. 2 658 (XXV) din 7 decembrie 1970.³²

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, p. 139—140

³¹ Cf. Nicolae Ecobescu, Ion Voicu, Florin Roșu, *op. cit.*, p. 274—275

³² *Ibidem*, p. 301—303

Din multitudinea de aspecte ale acestei cooperări pentru utilizarea științei și tehnicii pentru progresul general, mai importante sînt cele referitoare la energia nucleară, utilizarea spațiului extraatmosferic în scopuri pașnice, exploatarea și explorarea resurselor fundului și subso-lului mărilor și oceanelor, precum și la protecția mediului înconjurător.

Energia atomică, se afirmă tot mai mult în diversele domenii ale vieții economice și sociale prin contribuția importantă la procesul dezvoltării și bunăstării omenirii. În epoca contemporană aplicațiile pașnice ale energiei nucleare se multiplică. Ca urmare a posibilităților pe care le oferă, utilizarea energiei nucleare în scopuri pașnice devine aproape indispensabilă în soluționarea problemelor dezvoltării. Importanța acestei chestiuni a dus la convocarea, în 1955, la Geneva, a Conferinței internaționale pentru folosirea pașnică a energiei nucleare.

De asemenea, în 1956 a fost creată Agenția Internațională pentru Energia Atomică (AIEA), care are sarcina de a încuraja cooperarea internațională în domeniul aplicării pașnice a energiei nucleare. În acest scop, agenția organizează cooperarea dintre state, acordă asistență tehnică și efectuează studii privind aspectele utilizării pașnice a energiei nucleare în industrie, agricultură, medicină etc.

Guvernul român a propus, la cea de-a XVIII-a Conferință generală a AIEA, elaborarea și adoptarea unui instrument juridic internațional menit să statueze principiile cooperării internaționale privind utilizarea pașnică a energiei nucleare, drepturile și îndatoririle fundamentale ale statelor în acest domeniu. Ideea găsește o audiență tot mai largă în rîndul statelor membre ale agenției.

Organizația Națiunilor Unite acționează în direcția asigurării cooperării statelor pentru folosirea spațiului extraatmosferic exclusiv în scopuri pașnice și în folosul întregii omeniri. În acest scop, ea promovează cooperarea internațională în problemele științifice și tehnice legate de activitatea spațială și sprijină elaborarea unor norme de drept internațional care să reglementeze această activitate.³³

În 1959 a fost creat Comitetul O.N.U. pentru utilizările pașnice ale spațiului extraatmosferic în care reprezentantul României are calitatea de vicepreședinte. De asemenea, în 1968, a avut loc la Viena Conferința pentru exploatarea și utilizarea pașnică a spațiului extraatmosferic, la care au participat savanți din 79 de state, inclusiv din țara noastră.

Pe de altă parte, se acționează pentru adoptarea unor norme juridice care stau la baza creării dreptului spațial. Elemente ale acestuia sînt expuse în cîteva documente importante: Declarația asupra principiilor juridice ce guvernează activitățile statelor în exploatarea și utilizarea spațiului extraatmosferic (1963); Tratatul cu privire la principiile care conduc activitatea statelor în exploatarea și folosirea spațiului extra-atmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești (1967); Acordul asupra salvării astronautilor, întoarcerii lor și restituirii obiectelor lansate în spațiul extraatmosferic (1968); Convenția asupra răspunderii inter-

³³ În acest sens, vezi: A. Spătaru, L. Bota, *Organizația Națiunilor Unite și cooperarea internațională pentru exploatarea și folosirea spațiului extraatmosferic în scopuri pașnice*, în „Revista română de studii internaționale”, 1968, nr. 3-4, p. 31-53

naționale pentru prejudiciile cauzate de obiectele spațiale (1971); Convenția asupra înregistrării obiectelor lansate în spațiul extraatmosferic, deschisă spre semnare în noiembrie 1974.

Subliniind semnificația elaborării unor norme juridice aplicabile spațiului extraatmosferic, delegația română la cea de-a 29-a sesiune a Adunării Generale accentua că „Oricât de perfecte vor fi reglementările pe care le vom elabora, valoarea lor va fi dată în ultimă instanță de măsura în care vor contribui la stimularea cooperării internaționale pe acest plan, de aportul lor la transpunerea în viață a aplicațiilor pașnice ale tehnicilor spațiale, în special pentru statele în curs de dezvoltare.”³⁴

Folosirea în scopuri pașnice a fundului mărilor și oceanelor este o temă relativ nouă în preocupările Națiunilor Unite.³⁵ Pentru realizarea cooperării în această direcție a fost înființat, în 1967, Comitetul O.N.U. pentru folosirea pașnică a fundului mărilor și oceanelor, din 35 de membri, între care și România. Comitetului i s-a cerut să formuleze recomandări cu privire la condițiile economice și tehnice, precum și la reglementarea exploatării resurselor din aceste zone. De asemenea, s-a luat inițiativa convocării unei Conferințe a Națiunilor Unite asupra dreptului mării, care în 1974 a fost la a 3-a sesiune.

La baza acțiunilor desfășurate în acest sens stă Declarația de principii asupra utilizării fundului mărilor și oceanelor, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 17 decembrie 1970 [rezoluția nr. 2749 (XXV)]. În acest document se precizează că fundul mărilor și oceanelor ca și subsolul acestora, dincolo de limitele jurisdicției naționale, sînt patrimoniul comun al umanității, iar explorarea și exploatarea resurselor lor se vor face în folosul întregii omeniri, independent de poziția geografică a statelor și avîndu-se în vedere în mod special interesele și necesitățile țărilor în curs de dezvoltare.

Acțiunea pentru protejarea mediului înconjurător, astăzi mai mult ca oricînd, a devenit o necesitate. O.N.U. a subliniat în repetate rînduri importanța cooperării internaționale pentru protecția mediului înconjurător. Datorită eforturilor consecutive ale unor state, în iunie 1972 au avut loc la Stockholm Conferința Națiunilor Unite asupra mediului înconjurător, cu participarea a 112 state. A fost adoptată Declarația de principii asupra mediului înconjurător și un plan de acțiune ce cuprindea 109 recomandări.³⁶ Zina deschiderii conferinței, 5 iunie, a fost proclamată Zina mondială a mediului înconjurător.

În 1972 a fost creat Programul Națiunilor Unite pentru mediul înconjurător (UNEP), care după faza inițială, de planificare și organizare, a trecut la etapa realizărilor practice. În acest sens se conturează cu prioritate acțiunile privind așezările umane [(prin rezoluția nr. 3325 (XXIX) a

³⁴ Nations Unies, Documents Officiels de la 29-ème session de l'Assemblée Générale, doc. A/C. 1/PV 1991, p. 5

³⁵ Vezi și E. Glaser, Cooperarea internațională pentru exploatarea în scopuri pașnice a resurselor naturale ale solului, și subsolului mărilor, în „Revista română de studii internaționale”, 1968, nr. 3-4, p. 53-55.

Vezi Rapport de la Conference des Nations Unies sur l'environnement, Stockholm 5-6 juin 1972, (A/CONF. 4 - 14/Rev. 1), New York, Nations Unies, 1973, 83 p.

fost creată Conferința Națiunilor Unite asupra așezărilor umane (HABITAT)], precum și problemele referitoare la relația și influența reciprocă între mediu și comerț, economie, tehnologie și transfer de tehnică. În ansamblul preocupărilor internaționale privind mediul înconjurător, UNEP trebuie să îmbine armonios funcția de coordonare cu activitățile operaționale.

Pentru dezvoltarea economico-socială independentă, este necesar, în primul rând, ca fiecare popor să depună eforturi susținute. Lichidarea subdezvoltării impune concentrarea tuturor forțelor umane și a mijloacelor materiale pentru dezvoltarea rapidă a industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri economice, precum și formarea de cadre proprii de specialitate.

„Una din problemele stringente ale lumii, care trebuie să-și găsească o soluție corespunzătoare—se afirmă în Programul P.C.R.—este lichidarea subdezvoltării. Partidul Comunist Român consideră că starea de subdezvoltare a unor state este rezultatul nemijlocit al politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de dominație și asuprire a popoarelor, de jefuire a bogățiilor lor naționale și consecința relațiilor economice inechitabile.”³⁷

Pornind de la această necesitate, O.N.U. și instituțiile sale specializate sprijină țările în curs de dezvoltare în eforturile lor de a pune bazele unei economii moderne printr-o mai bună folosire a resurselor naturale și umane. Una din multiplele forme adoptate în acest sens a fost proclamarea deceniilor dezvoltării.

În 1961 Adunarea Generală a desemnat anii 1961—1970 ca reprezentând pentru statele membre ale Națiunilor Unite deceniul dezvoltării. În 1971 a început al doilea deceniu al dezvoltării. Obiectivul său principal este de a promova un progres economic continuu, susținut, îndeosebi pentru statele în curs de dezvoltare, de a asigura un nivel de viață mai ridicat, de a îmbunătăți continuu bunăstarea individuală și de a micșora decalajul dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare.

Existența acestui decalaj are consecințe asupra evoluției tuturor statelor. „Disproporțiile economice, fenomenele de criză economică și monetară—accentuează Programul P.C.R.—indiferent în ce parte a lumii se ivesc, se vor reflecta pînă la urmă asupra tuturor statelor. De aceea este necesar să se acționeze pentru înfăptuirea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe principii de egalitate și echitate, care să asigure dezvoltarea armonioasă a tuturor popoarelor.”³⁸

Ordinea economică mondială actuală, bazată încă pe principii și practici de dominație, inegalitate și inechitate, a generat dezechilibru și decalaje profunde, precum și situații grave de criză în economia mondială. Comunitatea internațională a devenit conștientă de necesitatea edificării unei noi ordini în relațiile economice dintre state.

A VI-a sesiune extraordinară a Adunării Generale a O.N.U., din aprilie 1974, consacrată problemelor materiilor prime și dezvoltării, a adoptat Declarația referitoare la instaurarea unei noi ordini economice

³⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism p. 179.

³⁸ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism p. 182.

internaționale, precum și un program de acțiune. În Declarație se afirmă hotărîrea comună a membrilor Națiunilor Unite de a acționa de urgență pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe echitate, egalitate suverană, interdependență, interesul comun și cooperarea între toate statele, independent de sistemul lor economic și social, care va corecta inegalitățile și va rectifica injustițiile actuale, va permite eliminarea decalajului crescînd dintre statele în curs de dezvoltare și cele dezvoltate și va asigura generațiilor prezente și viitoare o dezvoltare economică și socială accelerată, în condiții de pace și justiție.³⁹

La definirea conceptului noii ordini economice internaționale, la stabilirea obiectivelor, principiilor și coordonatelor acesteia, o contribuție importantă o aduc partidul și statul nostru. În acest sens, o importanță deosebită o au documentele Congresului al XI-lea al P.C.R. și în special Raportul prezentat de secretarul general al partidului. În acest document sînt expuse, în 10 puncte, elemente importante care trebuie avute în vedere la instaurarea unei noi ordini internaționale.⁴⁰

În domeniul cooperării social-umanitare, unul din sectoarele importante este acela al *cooperării pentru garantarea și respectarea efectivă a drepturilor omului*. În această direcție Națiunile Unite acționează pe mai multe căi: adoptarea de rezoluții și proiecte de convenții internaționale, acordarea de servicii consultative pe planul asistenței (experți, burse, seminarii), examinarea rapoartelor periodice ale statelor asupra măsurilor luate în sfera drepturilor omului, elaborarea unor studii monografice referitoare la diversele aspecte ale problemei.⁴¹

Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală la 10 decembrie 1948, proclamă drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale ale omului, fiind prima cartă internațională a drepturilor și libertăților fundamentale ale acestuia.⁴²

În vederea dezvoltării prevederilor Declarației, au fost elaborate, după negocieri ce au avut loc în perioada 1949—1966, două pacte ale drepturilor omului: pactul referitor la drepturile economice, sociale și culturale și cel privind drepturile politice și civile. Ambele documente începeau cu o dispoziție ce se referea la dreptul popoarelor de a-și hotărî singure soarta și de a dispune de resursele lor naționale. Pactele, ratificate de curînd și de țara noastră, au valoare juridică obligatorie pentru statele ce devin părți la ele și se obligă să adopte măsuri legislative pentru aplicarea lor.

Au mai fost adoptate o serie de convenții și declarații referitoare la drepturile femeii și ale copilului. De asemenea, în urma unei inițiative românești, la 7 decembrie 1965 a fost adoptată Declarația cu privire la promovarea în rîndurile tineretului, a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare.⁴³

³⁹ Rezoluția nr. 3201 (S—VI), 1 mai 1974, *Assemblée Générale, Documents Officiels de la sixième session extraordinaire, suppl. no. 1, (A/9559)*, p. 3.

⁴⁰ *Congresul al XI-lea al P.C.R.*, p. 35—37.

⁴¹ Pentru problema drepturilor omului, vezi: *Organizația Națiunilor Unite și drepturile omului*, București, Centrul de informare al O.N.U., 1973, 111 p.

⁴² Rezoluția nr. 217 (III), 10 dec. 194, *GAOR, 3rd sess. suppl., no. 1*, p. 71—79.

⁴³ Cf. Nicolae Ecobescu, Ion Voicu, Florin Roșu, *op. cit.*, p. 271—272.

Politica de apartheid și discriminare rasială este condamnată cu consecvență de către O.N.U.⁴⁴ Un mare număr de rezoluții ale Adunării Generale, între care și aceea referitoare la declarația Națiunilor Unite asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială⁴⁵, au condamnat politica retrogradă de apartheid, contrară principiilor fundamentale înscrise în Cartă și declarația universală a drepturilor omului, întrucât privează forțat milioane de oameni de drepturile cele mai elementare.

În mesajul din 2 septembrie 1974 adresat Conferinței internaționale împotriva apartheidului și colonialismului în Africa, președintele Nicolae Ceaușescu sublinia că „... în prezent, se impune mai mult ca oricând, mobilizarea largă a tuturor forțelor antiimperialiste, a organizațiilor progresiste și democratice naționale și internaționale pentru a-și intensifica eforturile și a acționa unite pentru a pune capăt politicii de apartheid și oricărei discriminări rasiale.”⁴⁶

La cea de-a 29-a sesiune a Adunării Generale, în conformitate cu prevederile deceniului de luptă împotriva rasismului și a discriminării rasiale (început la 10 decembrie 1973), au fost adoptate o serie de rezoluții cu privire la combaterea rasismului și apartheidului. Astfel, rezoluția nr. 3223 (XXIX) se referă la aplicarea programului deceniului de luptă împotriva rasismului și discriminării rasiale și condamnă situația intolerabilă din Africa australă și alte regiuni, generată de negarea dreptului la autodeterminare și aplicarea inumană și odioasă a apartheidului și a discriminării rasiale. Totodată, se reafirmă recunoașterea legitimității luptei popoarelor oprite pentru eliberarea de rasism, discriminare rasială, apartheid, colonialism și dominație străină.

Prin rezoluția nr. 3225 (XXIX), Adunarea Generală face apel la statele membre ale O.N.U. pentru a adera la Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială (1965), realizându-se astfel un pas necesar în direcția îndeplinirii obiectivelor deceniului luptei împotriva rasismului și discriminării rasiale.

De asemenea, prin rezoluția nr. 3324 (XXIX) Adunarea Generală recunoaște că menținerea păcii este imposibilă fără eliminarea apartheidului și discriminării rasiale, reafirmă legitimitatea luptei, sub orice formă, a poporului sud-african împotriva acestor forme de asuprire, condamnă energetic regimul sud-african pentru politica sa și practicile de apartheid care sînt crimă împotriva umanității, condamnă și acțiunea statelor și a intereselor economice străine care continuă a colabora cu regimul sud-african în contravenție cu rezoluțiile O.N.U., recunoscînd că lupta legitimă a poporului sud-african reclamă sprijinul comunității internaționale.

Organizația Națiunilor Unite a acționat în direcția facilitării *cooperării internaționale pentru codificarea și dezvoltarea progresivă a dreptului internațional*. Aceasta presupune adaptarea dreptului internațional la evoluția realităților din lume, formularea și reformularea sa sistematică prin convenții internaționale care să corespundă din punct de vedere tehnic și al conținutului evoluției societății contemporane.

⁴⁴ Vezi *Racial Discrimination. A United Nations Study*, New York, 1974, 334 p.

⁴⁵ Rezoluția nr. 1904 (XVIII), 20 nov. 1963, *GAOR, 18th sess. suppl., no. 15, p. 3*.

⁴⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, p. 675.

O activitate utilă desfășoară Comisia de drept internațional, organ subordonat Adunării Generale. Creată în anul 1947, Comisia și-a început activitatea doi ani mai târziu, acționând pentru realizarea unor programe pe termene mai lungi, ce privesc capitole mari din dreptul internațional. De exemplu, Comisia a studiat și pregătit proiecte referitoare la declarația drepturilor și obligațiilor statelor, la principiile de drept internațional consacrate de statutul și sentințele Tribunalului de la Nüremberg, proiectul de cod al crimelor împotriva păcii și securității în lume, la modelele de reguli asupra procedurii arbitrale.

Activitatea Comisiei a stat la baza elaborării unor convenții multilaterale adoptate de conferințe diplomatice reunite sub auspiciile O.N.U., cum au fost: Convențiile (4) asupra dreptului mării; Convenția de la Viena asupra relațiilor diplomatice; Convențiile de la Viena asupra relațiilor consulare; Convenția asupra misiunilor speciale; Convenția de la Viena asupra dreptului tratatelor și altele.⁴⁷

Dintre preocupările recente ale Comisiei de drept internațional se pot menționa studiile referitoare la succesiunea statelor în materie de tratate, la problema responsabilității statelor, la elaborarea unui proiect în problema tratatelor încheiate între state și organizații internaționale sau numai între organizații internaționale. În această ultimă direcție, la recomandarea Adunării Generale, sînt în curs lucrările unei conferințe speciale. Într-un studiu similar se află studiul pe care comisia îl întreprinde în prezent în legătură cu dreptul privind utilizarea căilor fluviale și maritime internaționale în alte scopuri decît cele ale navigației. De asemenea, se examinează chestiunea clauzei națiunii celei mai favorizate.

O problemă de mare actualitate în preocupările statelor membre este aceea a creșterii rolului Organizației Națiunilor Unite în menținerea și consolidarea păcii și securității internaționale, dezvoltarea cooperării între toate națiunile și promovarea normelor dreptului internațional. Chestiunea a fost supusă atenției Adunării Generale ca subiect de dezbatere separată la cea de-a 27-a sesiune, în 1972, de către delegația română, cu care ocazie a fost adoptată și o rezoluție.⁴⁸

Memoriul explicativ prezentat de delegația română la 8 septembrie 1972 preciza, între altele, că mutațiile care au loc în lumea contemporană, multitudinea și amploarea problemelor ce se pun în fața omenirii reclamă tot mai mult sporirea rolului O.N.U. în viața internațională, astfel încît prin întreaga sa activitate organizația să răspundă aspirațiilor de pace, libertate și progres ale tuturor popoarelor.⁴⁹

Întărirea rolului organizației a rămas în atenția Adunării Generale, rezultatul fiind adoptarea în unanimitate, la sesiunile a 28-a și a 29-a, a rezoluțiilor nr. 3 073 (XXVIII), 3 282 (XXIX) și 3 283 (XXIX). În aceste documente Adunarea Generală subliniază necesitatea ca O.N.U.

⁴⁷ Pentru activitatea Comisiei de drept internațional, vezi: *Yearbook of International Law Commission* (1963—1974); *La Commission du Droit International et son œuvre*, New York, Nations Unies, 1973, 272 p.

⁴⁸ Cf. Nicolae Ecobescu, Ion Voicu, Florin Roșu, *op. cit.*, p. 310—311 (rezoluția nr. 2 925 (XXVII), 27 nov. 1972).

⁴⁹ *Ibidem*, p. 279.

să devină un instrument mai eficace pentru protecția și întărirea independenței și suveranității tuturor statelor, precum și a dreptului inalienabil al fiecărui popor de a-și decide singur propria soartă. Se accentuează îndatorirea organizației de a lua măsuri ferme, conform Cartei, pentru a se opune dominației străine și pentru a preveni și a face să înceteze actele de agresiune sau orice alt act ce ar putea periclita pacea și securitatea internațională. Se recomandă statelor să folosească mai activ mecanismele și posibilitățile oferite de Cartă pentru prevenirea conflictelor și încurajarea reglementării pașnice a diferendelor, pentru dezvoltarea cooperării internaționale.

De asemenea, chestiunea întăririi rolului Națiunilor Unite urmează a fi examinată și la cea de-a 30-a sesiune a Adunării Generale, ca urmare a aprecierii că este de dorit ca problemele de ansamblu legate de rolul și eficacitatea O.N.U. să fie constant menținute în atenția celui mai larg for al acesteia, ca această chestiune să fie examinată periodic pentru a evalua progresele realizate și a adopta măsurile adecvate.

O contribuție importantă la activitatea Organizației Națiunilor Unite o are Republica Socialistă România. De la admiterea sa ca membră a Națiunilor Unite, în decembrie 1955, România s-a afirmat ca un factor activ al diplomației multilaterale, venind cu o serie de contribuții proprii și inițiative originale în dezbaterile și soluționarea marilor probleme ale epocii.⁵⁰

Acțiunea României în cadrul O.N.U. se caracterizează prin atenția acordată cu prioritate temelor majore care stau în fața comunității internaționale, legate de evoluția păcii și colaborării, militând pentru întărirea păcii și securității internaționale, pentru încetarea cursei înarmărilor și înfăptuirea reală a dezarmării, pentru realizarea securității europene, pentru lichidarea completă a colonialismului, pentru extinderea cooperării economice internaționale, pentru formarea tineretului în spiritul păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare, precum și pentru consolidarea rolului Națiunilor Unite în viața internațională. Activitatea României la Organizația Națiunilor Unite este o expresie concludentă a creșterii rolului statelor mici și mijlocii în relațiile internaționale, a contribuției lor sporite la rezolvarea problemelor actuale care frământă omenirea.

Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, într-un interviu acordat Radio-televiziunii iugoslave, sublinia că „... țările mici și mijlocii au un rol tot mai important în viața internațională, pornind de la faptul că cele mai multe dintre ele, așa putea spune, practic, toate, se pronunță pentru relații noi bazate pe egalitate, pe respect reciproc, pe dreptul de a-și organiza viața așa cum o doresc, fără nici un amestec dinafară. În aceste condiții, fără îndoială că Organizația Națiunilor Unite

⁵⁰ Pentru activitatea României la O.N.U., vezi: Tănase Negulescu, *România la Organizația Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1975, 260 p.; Nicolae Ecobescu, Ion Voicu, Florin Roșu, *op. cit.* passim; Victor Duculescu, *România la Organizația Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1973, 65 p.; A. Bolintineanu, M. Malița, *op. cit.*, p. 276—310; Nicolae Fotino, *Activitatea României la Organizația Națiunilor Unite*, în actualul număr al „Revistei de istorie”

oferă un cadru bun pentru participarea activă a acestora la soluționarea tuturor problemelor internaționale.”⁵¹

Subliniind rolul ce revine Organizației Națiunilor Unite în realizarea noii ordini politice și economice internaționale, în democratizarea relațiilor dintre state, în general în soluționarea marilor probleme ale epocii, Programul P.C.R. accentuează că: „Popoarele cer ca O.N.U. să-și sporească contribuția la promovarea trainică în viața internațională a relațiilor noi, bazate pe principiile deplinei egalități în drepturi, pe respectul independenței și suveranității naționale, pe neamestec în treburile interne și avantaj reciproc, pe renunțarea la forță și amenințarea cu folosirea forței în raporturile interstatale, pe respectare dreptului sacru al fiecărui popor de a-și alege de sine stătător calea dezvoltării economico-sociale și politice. Pornind de la acestea, Partidul Comunist Român va acționa cu consecvență pentru întărirea rolului Organizației Națiunilor Unite și a celorlalte organisme internaționale, pentru perfecționarea și democratizarea lor, pentru participarea tuturor statelor la activitatea acestora, a forurilor lor de conducere, pentru aplicarea principiului consensului în adoptarea tuturor hotărârilor.”⁵²

⁵¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 10, p. 477—478.

⁵² *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 203.

SISTEMUL ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE (BREVIAR)

DE

FLORIN ROȘU

A. CREAREA O.N.U., SCOPURILE ȘI PRINCIPIILE ORGANIZAȚIEI

La 14 august 1941, președintele S.U.A., F.D. Roosevelt, și primul ministru al Marii Britanii, W. Churchill, au semnat „Carta Atlanticului” — declarație de principii menite să guverneze stabilirea unui sistem mondial de securitate.

La 1 ianuarie 1942, 26 de țări au semnat „Declarația Națiunilor Unite”, în care sînt reluate principiile din „Carta Atlanticului”.

La 30 octombrie 1943, este semnată „Declarația de la Moscova” de către miniștrii de externe ai Chinei, U.R.S.S., Marii Britanii și Statelor Unite, prin care se recunoaște necesitatea înființării, cît mai curînd posibil, a unei organizații internaționale generale pentru menținerea păcii și securității internaționale, întemeiată pe principiul egalității suverane a tuturor statelor iubitoare de pace și deschisă tuturor statelor, mari sau mici.

Între 21 august și 7 octombrie 1944, au avut loc discuții la Dumbarton Oaks (Washington): între delegațiile U.R.S.S., Marii Britanii și S.U.A. (21 august — 29 septembrie) și între delegațiile Chinei, Marii Britanii și S.U.A. (29 septembrie și 7 octombrie) asupra proiectului de înființare a organizației internaționale.

La Conferința de la Yalta (4—11 februarie 1945), U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie au căzut de acord asupra procedurii de vot în Consiliul de securitate și au hotărît asupra locului, datei și compoziției Conferinței Națiunilor Unite pentru adoptarea Cartei Organizației Internaționale.

Între 9 și 20 aprilie, un Comitet de juriști din 44 de țări a elaborat statutul Curții Internaționale de Justiție, document ce urma să facă parte integrantă din Cartă.

Între 25 aprilie — 26 iunie 1945 s-a desfășurat Conferința de la San Francisco, la care au participat inițial 46 de state, fiind ulterior invitate și Argentina, Bielorussia, Ucraina și Danemarca.

La cererea statelor mici, propunerile de la Dumbarton Oaks au suferit importante modificări, în special cele privind structura organizației (s-a admis crearea Consiliului Economic și Social), interzicerea amestecului în problemele ținînd de competența exclusivă a statelor, statutul teritoriilor neautonome, acordurile de securitate regională, principiul egalității statelor etc.

La 26 iunie 1945, reprezentanții statelor participante la conferință au semnat Carta Organizației Națiunilor Unite, în calitate de membre originare * ; la 24 octombrie 1945 Carta a intrat în vigoare.

Între 10 ianuarie și 14 februarie 1946, a avut loc prima sesiune a Adunării generale în clădirile Colegiului Hunter Lake Success, lângă New York.

Sediul principal al O.N.U. este la New York. Printr-un acord special, încheiat în 1946 între O.N.U. și S.U.A., teritoriul ocupat de sediu are un regim special, fiind scos în multe privințe de sub jurisdicția S.U.A.

O.N.U. are și un sediu european la Geneva, instalat în clădirile fostei Ligi a Națiunilor, regimul sediului fiind reglementat printr-un acord între O.N.U. și statul elvețian.

Numărul statelor membre ale O.N.U. se cifrează în prezent la 138.

Universală prin vocație, O.N.U. nu a devenit însă o organizație care să cuprindă toate statele lumii. În prezent, nu fac parte din O.N.U., Coreea de Sud, Elveția, Lichtenstein, Monaco, R.D. Vietnam, R.P.D. Coreeană, Samoa Occidentală, San Marino, Vatican, Vietnamul de Sud.

România a devenit membră a O.N.U. la 14 decembrie 1955.

Organizația Națiunilor Unite are, potrivit Cartei, următoarele scopuri :

1. Să mențină pacea și securitatea internațională și, în acest scop, să ia măsuri colective eficace în vederea prevenirii și înlăturării amenințărilor împotriva păcii.

2. Să dezvolte relații prietenești între națiuni, relații întemeiate pe respectarea principiului egalității în drepturi și al autodeterminării popoarelor, și să ia oricare alte măsuri menite să consolideze pacea lumii.

3. Să realizeze colaborarea internațională, rezolvînd problemele internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, dezvoltînd și încurajînd respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.

4. Să fie un centru în care să se armonizeze acțiunile națiunilor pentru atingerea acestor scopuri comune.

Pentru înfăptuirea acestor scopuri, Organizația Națiunilor Unite și membrii ei trebuie să acționeze în conformitate cu următoarele principii :

1. Principiul egalității suverane a tuturor membrilor ei.

2. Îndeplinirea cu bună credință, de către toți membrii organizației, a obligațiilor ce și le-au asumat potrivit Cartei.

3. Rezolvarea diferendelor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încît pacea și securitatea internațională, precum și justiția, să nu fie primejduite.

4. Abținerea membrilor organizației, în relațiile lor internaționale, de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, atît împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, cît și în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite.

5. Sprijinirea de către toți membrii Organizației Națiunilor Unite a oricăror acțiuni întreprinse de O.N.U. în conformitate cu prevederile înscrise în Cartă și abținerea de a acorda sprijin oricărui stat împotriva

* Polonia, care nu a fost reprezentată la Conferință, a semnat Carta ulterior, devenind unul din cele 51 de state membre originare ale O.N.U.

căruia Organizația Națiunilor Unite întreprinde o acțiune preventivă sau de constrângere.

6. Asigurarea de către Organizație ca statele care nu sînt membre ale O.N.U. să acționeze în conformitate cu aceste principii, în măsura necesară menținerii păcii și securității internaționale.

7. Neintervenția Organizației în chestiuni care intră în mod esențial în competența internă a unui stat și angajamentul de a nu obliga pe membrii ei să-i supună asemenea chestiuni spre rezolvare, pe baza prevederilor Cartei.

B — ORGANELE PRINCIPALE ALE O.N.U.

Organele principale ale O.N.U. sînt : Adunarea generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul de Tutelă, Curtea Internațională de Justiție și Secretariatul.

1. ADUNAREA GENERALĂ

Cuprinde toate statele membre. Este investită cu dreptul de a discuta

orice problemă de competența organizației.

Adunarea generală alege cei 10 membri nepermanenți ai Consiliului de Securitate, pe cei 54 membri ai Consiliului Economic și Social, precum și pe membrii Consiliului de Tutelă desemnați prin alegeri.

Adunarea generală și Consiliul de Securitate aleg, prin vot separat, judecătorii pentru Curtea Internațională de Justiție. Deasemenea, Adunarea generală admite noi membri în Organizație (la recomandarea Consiliului de Securitate) și numește Secretarul general.

Organele O.N.U. supun Adunării generale rapoarte anuale sau speciale. Bugetul organizației și cotizația membrilor sînt aprobate de Adunarea generală.

Hotărârile Adunării generale sînt recomandări adresate statelor membre, celorlalte organe ale O.N.U. sau organizațiilor internaționale. Adunarea examinează la fiecare sesiune chestiuni privind colaborarea în domeniul menținerii păcii și securității internaționale, dezarmarea, cooperarea internațională economică, socială, umanitară.

Adunarea generală se întrunește o dată pe an, în sesiuni ordinare. Acestea se deschid în a 3-a marți a lunii septembrie, de către președintele în funcție (ales la sesiunea precedentă), care prezidează pînă la alegerea noului președinte, alegere care are loc în prima ședință.

Președintele Adunării generale este ajutat de vicepreședinți aleși pe baze geografice. El declară deschise și închise ședințele, poate propune Adunării limitarea timpului intervențiilor, limitarea numărului oratorilor, închiderea listei oratorilor, închiderea discuției etc.

La sesiunile plene iau parte toate delegațiile.

Aranjamentul din sală se stabilește prin tragere la sorți, la fiecare sesiune. Delegația care iese la sorți ocupă locul prim din fața tribunei președintelui, restul delegațiilor ocupînd succesiv locurile următoare, în ordinea alfabetică engleză.

Adunarea generală poate fi convocată, de asemenea, în sesiuni extraordinare, la cererea Consiliului de Securitate, a unei majorități a membrilor

O.N.U. sau a unui singur membru, dacă este sprijinit de majoritatea celorlalți membri. În același mod pot fi convocate sesiuni extraordinare de urgență (în cazul Consiliului de Securitate sînt necesare cel puțin nouă voturi, dreptul de veto fiind exclus).

La luarea hotărîrilor fiecare țară are un singur vot, indiferent de mărimea și vechimea sa în organizație. În problemele obișnuite se decide prin majoritatea simplă (jumătate + unu) a membrilor prezenți și votanți (abținerile nu intră în calcul). În problemele importante, cum ar fi recomandări privind pacea și securitatea, alegerea de membri în organele Adunării, admiterea, suspendarea sau excluderea de membri, chestiuni de tutelă sau bugetare, hotărîrea se adoptă cu o majoritate calificată de 2/3 din membrii prezenți și votanți.

Adunarea generală a O.N.U. își desfășoară activitatea în șapte Comisii principale, în care toate statele membre au dreptul de a fi reprezentate. Acestea sînt :

- Comisia I (probleme politice și de securitate, inclusiv reglementarea armamentelor)
- Comisia politică specială
- Comisia a II-a (probleme economice și financiare)
- Comisia a III-a (probleme sociale, umanitare și culturale)
- Comisia a IV-a (probleme de tutelă, inclusiv teritoriile neautonome)
- Comisia a V-a (probleme administrative și bugetare)
- Comisia a VI-a (juridică).

Biroul Adunării generale, care veghează asupra bunei desfășurări a sesiunii, este format din președintele și cei 17 vicepreședinți ai Adunării generale, precum și din cei 7 președinți ai comisiilor principale.

De regulă, Adunarea generală repartizează punctele de pe ordinea de zi Comisiilor principale, unor comisii reunite sau unor comisii ad-hoc, create pentru examinarea anumitor chestiuni. Propunerile acestor comisii sînt prezentate pentru aprobare în plenara Adunării generale. Votul în comisii și subcomisii se face după sistemul simplei majorități.

Adunarea generală este asistată de două comitete permanente : Comitetul consultativ pentru chestiuni administrative și bugetare și Comitetul pentru contribuții. Membrii acestora sînt aleși de Adunarea generală pe termen de trei ani.

În funcție de necesități, Adunarea generală înființează organisme subsidiare și ad-hoc.

2. CONSILIUL DE SECURITATE AL O.N.U. Este un organ permanent căruia îi revine răspunderea pentru acțiunile O.N.U. menite să asigure menținerea păcii și securității internaționale. Conform Cartei, Consiliul de Securitate are funcții specifice în domeniul reglementării pașnice a diferendelor dintre state. El are sarcina de a examina orice diferend sau orice situație susceptibilă să pună în primejdie pacea și securitatea internațională.

În cazul unui conflict, Consiliul de Securitate este împuternicit prin Cartă să recomande procedura și metode de reglementare, stabilind și termene în care diferendul să fie soluționat. El poate constata existența

oricărei amenințări pentru pace, a unui act de violare a păcii sau a unui act de agresiune și poate face recomandări sau decide asupra măsurilor ce trebuie întreprinse pentru menținerea sau restaurarea păcii și securității internaționale.

Pentru prevenirea agravării unui conflict dat, Consiliul de Securitate poate cere părților în dispută să întreprindă anumite acțiuni provizorii, dar poate lua și măsuri de constrângere fără folosirea forțelor armate, cerind membrilor O.N.U. fie întreruperea completă sau parțială a relațiilor economice, a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, poștale, telegrafice, radio etc., fie ruperea relațiilor diplomatice.

Prin Carta O.N.U., Consiliul de Securitate este împuternicit să întreprindă și acțiuni cu ajutorul forțelor aeriene, maritime și terestre, incluzând demonstrații, blocate și alte operații ale acestor forțe, care îi sînt puse la dispoziție de statele membre ale O.N.U., în virtutea unor acorduri speciale încheiate între Consiliu și aceste state.

Consiliul de Securitate se compune din cinci membri permanenți (Marea Britanie, China, Franța, S.U.A. și U.R.S.S.) și 10 membri nepermanenți, aleși pe o perioadă de doi ani.

România a fost aleasă ca membru nepermanent în Consiliul de Securitate al O.N.U. în 1962.

Particularitatea cea mai importantă a funcționării Consiliului de Securitate rezidă în aceea că, excluzînd chestiunile de procedură, pentru a se putea lua o hotărîre este nevoie de votul afirmativ a nouă membri, printre care trebuie să figureze *toți* cei cinci membri permanenți (principiul unanimității). Un vot negativ al unui membru permanent al Consiliului de Securitate echivalează cu un veto, făcînd, deci, imposibilă luarea unei hotărîri. Carta prevede însă că, în cazul în care Consiliul examinează un conflict în care este implicat direct și un membru permanent, la vot acesta trebuie să se abțină.

În problemele de procedură, hotărîrile Consiliului pot fi adoptate cu votul afirmativ a nouă membri, permanenți sau nepermanenți.

3. CONSILIUL ECONOMIC ȘI SOCIAL AL O.N.U. (E.C.O.S.O.C.)

Consiliul Economic și Social reprezintă unul din principalele organe ale Organizației Națiunilor Unite,

creat pentru a îndeplini, sub îndrumarea și controlul Adunării generale, funcțiile Organizației enunțate în capitolul IX al Cartei referitor la cooperarea economică și socială internațională.

În temeiul articolelor 62—66 din Cartă, Consiliul Economic și Social poate efectua sau iniția studii și rapoarte cu privire la chestiuni internaționale din domeniile economic, social, cultural, al educației și sănătății publice, precum și din alte domenii conexe; face recomandări în scopul de a promova respectarea efectivă a drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți; pregătește proiecte de convenții și convoacă conferințe internaționale asupra unor chestiuni din competența sa; coordonează activitatea instituțiilor specializate prin consultări și recomandări.

Consiliul se compune din 54 de state membre ale O.N.U., alese de Adunarea generală pe termen de 3 ani.

Consiliul se reunește în sesiuni ordinare de două ori pe an (la New York și Geneva) și își desfășoară lucrările în plenară și în cadrul unor comitete sesionale (economic, social și de coordonare) înființate ad-hoc, după necesități.

Consiliul alege în fiecare an un birou format din președinte și trei vicepreședinți care prezidează comitetele sesionale. Consiliul și-a creat o rețea importantă de organe subsidiare; comisii tehnice (pentru statistică, populație, dezvoltare socială, drepturile omului, condiția femeii, stupefiante, lupta împotriva măsurilor discriminatorii și protecția minorităților); comisii economice regionale pentru Europa, Asia și Extremul Orient, America Latină, Africa; comitete permanente (pentru organizații neguvernamentale; locuințe, construcții și sistematizare; resurse naturale; programe și coordonare; planificarea dezvoltării; știință și tehnică; examinarea și evaluarea rezultatelor celui de-al II-lea Deceniu al O.N.U. pentru dezvoltare); organe conexe (Consiliul de administrație al Programului Națiunilor Unite pentru dezvoltare; Consiliul de administrație al Fondului Națiunilor Unite pentru copii etc.).

România a fost membră a Consiliului Economic și Social în perioada 1965—1967 și a deținut postul de vicepreședinte al Biroului ECOSOC în 1966. În anii 1972 și 1973 a fost membră a comitetelor sesionale ale Consiliului. România este membră a ECOSOC în perioada 1974—1976.

4. CONSILIUL DE TUTELĂ

Organizația Națiunilor Unite a stabilit, sub autoritatea sa, un regim internațional de tutelă pentru administrarea și supravegherea teritoriilor supuse acestui regim de către statele membre ale O.N.U., pe baza unor acorduri între țările direct interesate, ale căror prevederi se aprobă de Adunarea generală, iar în cazul regiunilor desemnate ca zone strategice, de către Consiliul de Securitate.

Obiectivele fundamentale ale regimului de tutelă vizează consolidarea păcii și securității internaționale; favorizarea progresului politic, economic, social și în domeniul educației al locuitorilor din teritoriile de sub tutelă, precum și evoluția lor progresivă către autogovernare sau independență; încurajarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex sau religie; asigurarea egalității de tratament în domeniile social, economic și comercial tuturor membrilor Națiunilor Unite și cetățenilor lor.

În realizarea acestor obiective, Organizația dispune de un Consiliu de Tutelă, organ care funcționează sub autoritatea Adunării generale, în conformitate cu articolele 89—91 din Cartă.

Consiliul de Tutelă este alcătuit din următorii membri ai Națiunilor Unite:

- a) membrii care administrează teritoriile sub tutelă;
- b) membrii permanenți ai Consiliului de Securitate care nu administrează teritoriile sub tutelă;
- c) un număr de alți membri aleși de Adunarea generală pe o perioadă de trei ani, necesari pentru ca numărul total al membrilor Consiliului de Tutelă să fie egal împărțit între membrii Națiunilor Unite care administrează teritoriile sub tutelă.

În exercitarea funcțiilor lor, Adunarea generală și, sub autoritatea ei, Consiliul de Tutelă, examinează rapoartele supuse de autoritatea administrantă, soluționează, în consultare cu aceasta, petițiile primite, organizează vizite periodice în teritoriile sub tutelă.

5. CURTEA INTERNAȚIONALĂ DE JUSTIȚIE (C.I.J.)

Curtea Internațională de Justiție este organul judiciar principal al Națiunilor Unite.

Potrivit articolelor 93 și 94 din Cartă, toți membrii Națiunilor Unite sînt ipso facto părți la Statutul Curții Internaționale de Justiție, avînd obligația de a se conforma hotărîrilor Curții în orice cauză în care sînt părți. Totuși, așa cum se prevede în articolul 95, nici o dispoziție din Cartă nu va împiedica pe membrii Națiunilor Unite să încredințeze soluționarea diferendelor lor altor tribunale, în virtutea unor acorduri care sînt deja în vigoare sau care ar putea fi încheiate în viitor.

Curtea Internațională de Justiție este alcătuită din 15 judecători aleși de către Adunarea generală și de Consiliul de Securitate pe o perioadă de 9 ani ; la fiecare trei ani, Curtea alege un președinte și un vicepreședinte.

În competența Curții intră cauzele care îi vor fi supuse de statele părți, precum și chestiunile special prevăzute în Carta O.N.U., tratate și convenții în vigoare. Adunarea generală sau Consiliul de Securitate pot cere Curții avize consultative asupra oricărei chestiuni juridice. Celelalte organe ale Națiunilor Unite și instituțiile specializate, autorizate de Adunarea generală, au, de asemenea, dreptul de a solicita Curții avize consultative în chestiuni juridice din sfera lor de activitate.

6. SECRETARIATUL O.N.U.

Este condus de un secretar general, numit pe o perioadă de cinci ani de

Adunarea generală la recomandarea Consiliului de Securitate al O.N.U., adoptată cu votul unanim al membrilor permanenți.

Alături de funcțiile sale administrative, Secretarul general îndeplinește și funcții politice. Astfel, el are dreptul să sesizeze Consiliul de Securitate cu orice problemă care, după părerea sa, poate primejdui pacea și securitatea internațională.

Secretarul general este cel mai înalt funcționar al O.N.U., dar este supus aceluiași obligații ca toți funcționarii internaționali. El asistă sau se face reprezentat la reuniunile tuturor organelor O.N.U. În practică, el reprezintă Organizația și, în absența unor dispozițiuni contrare ale Cartei sau a unei hotărîri speciale a Adunării generale sau a Consiliului de Securitate, negociază și semnează acordurile încheiate în numele Națiunilor Unite.

Personalul Secretariatului este numit de Secretarul general, în conformitate cu regulile stabilite de Adunarea generală.

Secretariatul Națiunilor Unite a început să se organizeze în anul 1945 și funcționează la sediile O.N.U. din New York, Geneva și din alte orașe. În competența Secretariatului intră următoarele departamente mai importante : departamentul pentru probleme politice, pentru probleme economice și sociale, departamentul pentru problemele tutelei și

ale teritoriilor care nu se autoguvernează, departamentul pentru informații, pentru problemele juridice și administrative. Departamentele sînt conduse de adjuncți ai Secretarului general.

Primul Secretar general al O.N.U. a fost Trygve Lie (Norvegia). A urmat la acest post, între anii 1953—1961, Dag Hammarskjöld (Suedia), care a fost succedat de U Thant. În decembrie 1971 a fost numit în această funcție Kurt Waldheim, care și-a preluat postul în ianuarie 1972.

C — ORGANISME PERMANENTE ALE ADUNĂRII GENERALE A O.N.U.

În scopul îndeplinirii sarcinilor multiple și sporite ce i-au revenit pe plan politic, economic și social-umanitar, Adunarea generală a O.N.U. a creat, pe parcursul activității sale, o rețea de organisme permanente subsidiare. Dintre acestea, cele mai importante sînt :

1. Comisia dezarmării.
2. Conferința Comitetului pentru dezarmare.
3. Comitetul special pentru operațiunile de menținere a păcii.
4. Comitetul pentru utilizarea pașnică a spațiului extraatmosferic.
5. Comitetul pentru folosirea pașnică a fundului mărilor și oceanelor.
6. Comitetul științific al Națiunilor Unite pentru efectele radiațiilor ionizante.
7. Comitetul special pentru apartheid.
8. Consiliul Națiunilor Unite pentru Namibia.
9. Comitetul special pentru punerea în aplicare a Declarației privind acordarea independenței popoarelor și țărilor coloniale.
10. Conferința Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare (U.N.C.T.A.D.).
11. Programul Națiunilor Unite pentru dezvoltare (P.N.U.D.)
12. Organizația Națiunilor Unite pentru dezvoltarea industrială (O.N.U.D.I.).
13. Consiliul de administrație al programelor Națiunilor Unite pentru mediul înconjurător (U.N.E.P.).
14. Institutul Națiunilor Unite pentru formare și cercetare (U.N.I.T.A.R.).
15. Fondul Națiunilor Unite pentru copii (U.N.I.C.E.F.).
16. Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru refugiați (U.N.H.C.R.)
17. Agenția Națiunilor Unite de ajutorare și lucrări pentru refugiații palestinieni din Orientul Apropiat (U.N.R.W.A.).
18. Comitetul consultativ pentru chestiuni administrative și bugetare (A.C.A.B.Q.).
19. Comitetul pentru contribuții.
20. Comisia de drept internațional (C.D.I.).
21. Comisia Națiunilor Unite pentru drept comercial internațional (UNCITRAL).

1. COMISIA DEZARMĂRII

A fost creată de Adunarea generală a O.N.U. prin rezoluția 502 (VI),

din 11 ianuarie 1952, fiind un rezultat al fuziunii Comisiei pentru energia atomică (înființată la 24 ianuarie 1946 prin rezoluția 1 (I) a Adunării generale) și Comisiei pentru armamentele clasice (stabilită la 13 februarie 1947 prin rezoluția 18 (1947) a Consiliului de Securitate).

Potrivit rezoluției 502 (VI) Comisia dezarmării are ca obiectiv principal „să pregătească propuneri care să fie incorporate într-un proiect de tratat (tratate) vizând reglementarea, limitarea și reducerea echilibrată a tuturor forțelor armate și armamentelor, eliminarea tuturor armelor principale care pot servi ca arme de distrugere în masă, controlul internațional efectiv asupra energiei atomice în vederea garantării interzicerii armelor atomice și a utilizării energiei atomice exclusiv în scopuri pașnice”.

În conformitate cu rezoluțiile 1252 D (XIII) din 4 noiembrie 1958 și 1403 (XIV) din 21 noiembrie 1959, adoptate de Adunarea generală, în componența Comisiei intră toate statele membre ale O.N.U.

La recomandarea Adunării generale, Comisia și-a creat un subcomitet, alcătuit din cinci țări (S.U.A., U.R.S.S., Anglia, Franța, Canada), care s-a întrunit între anii 1954–1957, prezentând periodic rapoarte Comisiei dezarmării și Adunării generale.

Pînă în anul 1957, Comisia a fost principalul organ subsidiar al Adunării generale a O.N.U. în problemele dezarmării. În anii următori ea nu s-a mai întrunit însă decît de două ori, în 1960 și 1965.

2. CONFERINȚA COMITETULUI PENTRU DEZARMARE

A fost creat, sub denumirea de „Conferința Comitetului celor 18 state pentru dezarmare”* ca urmare a

acordului intervenit între U.R.S.S. și S.U.A., consfințit de Adunarea generală la 20 decembrie 1961 prin rezoluția 1722 (XVI), avînd în componența sa : Anglia, Brazilia, Bulgaria, Birmania, Canada, Cehoslovacia, Egipt, Etiopia, Franța **, India, Italia, Mexic, Nigeria, Polonia, *România*, Suedia, S.U.A. și U.R.S.S.

Prin acordul intervenit între membrii Comitetului celor 18 state pentru dezarmare, componența acestuia este lărgită la 26 de țări, cele opt state fiind cooptate la 3 iulie 1969 (Mongolia și Japonia) și 26 august 1969 (Argentina, Iugoslavia, Maroc, Olanda, Pakistan și Ungaria), fapt consacrat prin rezoluția 2602 B (XXIV) adoptată de Adunarea generală la 16 decembrie 1969. Comitetul și-a schimbat, totodată, denumirea în „Conferința Comitetului pentru dezarmare” ***. În 1974 au fost cooptate în Comitet alte cinci state : R.D. Germană, R.F. Germania, Iran, Peru și Zair.

Este un organism specializat în negocierile dezarmării, fiind chemat să elaboreze, în conformitate cu mandatul său, textele proiectelor de tra-

* În anul 1959 a fost creat, fără a fi emanația Adunării generale, „Comitetul celor 10 state pentru dezarmare”, alcătuit din Anglia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Franța, Italia, Polonia, *România*, S.U.A. și U.R.S.S. Întrunit în 1960, lucrările acestuia au încetat în scurt timp.

** Deși membră, Franța nu participă la lucrările Comitetului.

*** În literatura de specialitate se folosește curent denumirea abreviată : „Comitetul pentru dezarmare”.

tat sau convenție care sînt supuse dezbaterilor și aprobării Adunării generale.

Rezoluția 1722 (XVI) a Adunării generale a O.N.U. trasează Comitetului drept sarcină „să angajeze cu cea mai mare urgență negocieri în scopul de a se ajunge . . . la un acord cu privire la dezarmarea generală și completă sub un control internațional eficace”.

Comitetul, avînd sediul la Geneva, își desfășoară lucrările în sesiuni (cite două pe an), data începerii și încheierii acestora fiind stabilită de comun acord de către membrii Comitetului, de regulă la propunerea celor doi copreședinți sovietic și american.

3. COMITETUL SPECIAL PENTRU OPERAȚIUNILE DE MENȚINERE A PĂCII Înfiiințat prin rezoluția 2006 (XIX) din 28 februarie 1965 a Adunării generale, Comitetul este menit să întreprindă un examen de ansamblu a chestiunii operațiunilor de menținere a păcii sub toate aspectele lor, inclusiv mijloacele de depășire a dificultăților financiare ale Organizației.

Comitetul este compus din 33 de state membre* desemnate de Președintele Adunării generale.

România este membră a Comitetului.

4. COMITETUL PENTRU UTILIZAREA PAȘNICĂ A SPAȚIULUI EXTRAATMOSFERIC Înfiiințat prin rezoluția 1470 A (XIV) din 12 decembrie 1959 a Adunării generale, Comitetul pentru utilizarea pașnică a spațiului extra-atmosferic este alcătuit din 28 de state membre, desemnate de Adunarea generală.

Comitetul are două subcomitete (subcomitetul științific și tehnic ; subcomitetul juridic) și 3 grupe de lucru (pentru sistem de navigație prin sateliți, televiziune directă prin sateliți și detectarea resurselor pămîntului prin sateliți) compuse din toate statele membre ale Comitetului.

Comitetul și-a adus o contribuție directă la elaborarea Tratatului asupra principiilor care să guverneze activitățile statelor în explorarea și folosirea spațiului extra-atmosferic, inclusiv luna și alte corpuri cerești (intrat în vigoare în ianuarie 1967) și Acordului privind salvarea astronautilor și reîntoarcerea obiectelor lansate în spațiul extra-atmosferic (intrat în vigoare în decembrie 1968), la pregătirea primei Conferințe a Națiunilor Unite asupra spațiului extraatmosferic care a avut loc la Viena în august 1968.

Secretariatul Comitetului este asigurat de Divizia pentru chestiunile spațiului cosmic a Departamentului politic al O.N.U. — New York.

România este membră a Comitetului.

* Pentru organismele prevăzute la pct. 3—21 se are în vedere numărul statelor membre la data de 1 ianuarie 1974; există însă tendința de sporire a numărului de membri (inclusiv în organele de conducere).

5. COMITETUL PENTRU FOLOSIREA PAȘNICĂ A FUNDULUI MĂRILOR ȘI OCEANELOR DINCOLO DE LIMITA JURISDICȚIEI NAȚIONALE

Înființat prin rezoluția 2467 A (XXIII) din 21 decembrie 1968 a Adunării generale, Comitetul are ca scop să studieze principii și norme,

mijloacele de promovare a cooperării internaționale în exploatarea și folosirea resurselor fundului mării, rezervarea acestei regiuni exclusiv pentru scopuri pașnice și posibilitatea instaurării unui mecanism internațional în acest domeniu.

Comitetul este compus din 91 de state membre desemnate de Adunarea generală.

România este membră a Comitetului.

6. COMITETUL ȘTIINȚIFIC AL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU STUDIUL EFECTELOR RADIĂȚIILOR IONIZANTE

Înființat prin rezoluția 913 (X) din 3 decembrie 1955 a Adunării generale. Comitetul are ca mandat să evalueze

riscurile cauzate de radiațiile ionizante speciei umane, să întreprindă studii și anchete care să permită omului o mai bună cunoaștere a efectelor acestor radiații.

Comitetul este alcătuit din 15 state membre desemnate de Adunarea generală.

7. COMITETUL SPECIAL PENTRU APARTHEID

Înființat prin rezoluția 1761 (XVII) din 6 noiembrie 1962 a Adunării generale, Comitetul este însărcinat

să urmărească evoluția politicii rasiale a guvernului Republicii Africa de Sud și să facă rapoarte periodice în această chestiune.

El a creat două sub-comitete pentru petiții și informare asupra apartheidului alcătuite fiecare din câte 8 state membre ale Comitetului.

Comitetul este compus din 16 state membre desemnate de Adunarea generală.

8. CONSILIUL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU NAMIBIA

Înființat prin rezoluția 2248 (S-V) din 19 mai 1967 a Adunării generale, Consiliul a fost însărcinat să administreze

teritoriul Namibiei pînă la obținerea independenței; să promoveze legi, decrete și regulamente administrative necesare administrării acestui teritoriu, pînă cînd o adunare legislativă va fi creată ca urmare a unor alegeri pe baza sufragiului universal al namibienilor; să ia măsurile necesare, în consultare cu poporul namibian, pentru crearea unei adunări constituante, care să organizeze alegeri pentru constituirea unei adunări legislative și unui guvern responsabil; să mențină ordinea publică pe teritoriul Namibiei; să transfere toate responsabilitățile sale în momentul proclamării independenței teritoriului Namibiei.

Consiliul este compus din 18 state membre alese de Adunarea generală.

România este membră a Consiliului începînd cu 1973.

9. COMITETUL SPECIAL PENTRU PUNEREA ÎN APLICARE A DECLARAȚIEI PRIVIND ACORDAREA INDEPENDENȚEI ȚĂRILOR ȘI POPOARELOR COLONIALE

Înființat prin rezoluția 1654 (XVI) din 27 noiembrie 1961 a Adunării generale, Comitetul are ca mandat să examineze aplicarea Declarației privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, să facă sugestii și recomandări privind punerea ei în aplicare.

Comitetul special este compus din 17 state membre desemnate de Președintele Adunării generale.

10. CONFERINȚA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU COMERȚ ȘI DEZVOLTARE (U.N.C.T.A.D.)

Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.) a fost creată prin rezoluția 1995 (XIX) a Adunării generale din decembrie 1964. Principalul rol al U.N.C.T.A.D. este promovarea comerțului internațional în vederea accelerării dezvoltării economice; formularea de noi principii și politici în acest scop; negocierea de acorduri comerciale multilaterale; de a acționa ca un centru pentru armonizarea politicilor și acțiunilor guvernelor în domeniul comerțului și în problemele conexe ale dezvoltării.

Conferința se reunește de regulă la trei-patru ani și cuprinde peste 140 state membre ale O.N.U. sau ale instituțiilor specializate.

Până în prezent au avut loc trei sesiuni ale Conferinței: Geneva (1964), New Delhi (1968), Santiago de Chile (1972).

Organul deliberativ între sesiunile Conferinței este Consiliul pentru comerț și dezvoltare alcătuit din 55 de state, care se întrunește în sesiuni anuale. Consiliul are 4 comisii de specialitate: Comisia pentru produsele de bază; Comisia pentru articole manufacturate; Comisia pentru finanțare și invizibile; Comisia pentru transporturi maritime. Alte organe subsidiare sînt Comitetul special pentru preferințe, grupul interguvernamental pentru transfer de tehnici și un număr de grupuri ad-hoc de lucru.

Unul din principalele scopuri ale U.N.C.T.A.D. este să asigure prețuri stabile și echitabile pentru produse primare ale țărilor în curs de dezvoltare și să îmbunătățească accesul acestor produse pe piețele țărilor industrializate. Aceasta reclamă acorduri și aranjamente pe produse, eforturi pentru diversificarea economiilor țărilor în curs de dezvoltare.

Un alt important obiectiv este creșterea exporturilor de produse manufacturate și semi-manufacturate din țările în curs de dezvoltare. În 1970, în cadrul U.N.C.T.A.D. s-a ajuns la un acord pentru introducerea unui sistem generalizat de preferințe, nereziproce și nediscriminatoriu în favoarea țărilor în curs de dezvoltare care să faciliteze accesul produselor manufacturate ale acestor țări pe piețele țărilor industrializate.

Un obiectiv permanent al U.N.C.T.A.D. privește promovarea comerțului între țări avînd sisteme sociale și economice diferite.

Activitățile U.N.C.T.A.D. includ considerarea căilor de creștere a fluxului de resurse financiare spre țările în curs de dezvoltare, adoptarea de recomandări care să îmbunătățească termenii și condițiile ajutorului, elaborarea unui sistem monetar internațional mai bine adaptat nevoilor țărilor în curs de dezvoltare.

Ca agenție participantă și de execuție a Programului Națiunilor Unite pentru dezvoltare, U.N.C.T.A.D. este responsabilă pentru activitățile de asistență tehnică în domeniul comerțului.

U.N.C.T.A.D. are un secretariat permanent la Geneva și un oficiu de legătură la New York.

România este membră a U.N.C.T.A.D. și a Consiliului pentru comerț și dezvoltare din 1964.

11. PROGRAMUL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DEZVOLTARE (P.N.U.D.)

Programul Națiunilor Unite pentru dezvoltare (P.N.U.D.) este principalul și cel mai cuprinzător canal pentru asistența multilaterală tehnică și de preinvestiții al O.N.U. El a luat ființă la 1 ianuarie 1966 prin fuzionarea Programului Lărgit de Asistență Tehnică (creat în 1949) și Fondului Special (creat în 1956), în conformitate cu rezoluția 2029 (XX) din 22 noiembrie 1965 a Adunării generale. Proiectele de preinvestiții și asistență tehnică furnizată la cererea guvernelor țărilor beneficiare ale Programului acoperă sectoare variate din domeniul economic și social.

Resursele financiare ale P.N.U.D. sînt constituite din contribuții voluntare ale statelor.

Organul deliberativ al Programului este Consiliul de administrație, compus din 48 de state membre, care aprobă proiectele și programele de asistență tehnică întreprinse de O.N.U. și Instituțiile specializate și A.I.E.A., ca agenții de execuție, la solicitarea țărilor beneficiare. Structura Consiliului asigură o reprezentare echilibrată între țările puternic industrializate, principalele contribuitoare la finanțarea Programului și țările în curs de dezvoltare, ca beneficiare ale activităților P.N.U.D.

Secretariatul P.N.U.D. este condus de un director general (administrativ), doi directori generali adjuncți și 4 asistenți, care sînt directori ai unor birouri regionale. Programul dispune de reprezentanți rezidenți în peste 100 țări.

Sediul P.N.U.D. este la New York.

România a fost membră a Consiliului de administrație al P.N.U.D. în perioada 1968—1973. Din 1971, funcționează la București un reprezentant rezident al P.N.U.D.

12. ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DEZVOLTARE INDUSTRIALĂ (O.N.U.D.I.)

Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (O.N.U.D.I.) a fost creată prin rezoluția 2152 (XXI) din 17 decembrie 1966 pentru a favoriza și accelera industrializarea, în special în țările în curs de dezvoltare și coordona activitățile întreprinse în domeniul dezvoltării industriale de organisme Națiunilor Unite.

Organizația cuprinde statele membre ale O.N.U. sau instituțiilor specializate și A.I.E.A.

O.N.U.D.I. întreprinde trei tipuri fundamentale de activități: 1) activități operaționale pe teren, comportînd o asistență directă; 2) activități de susținere, fie sub formă de sprijin direct pentru activitățile de

teren, fie sub formă de studii, cicluri de studii, reuniuni de experți, colocvii ; 3) activități de promovare.

Activitățile sale operaționale includ programul de Servicii Industriale Speciale (S.I.S.) care acordă asistență pentru probleme industriale urgente. Resursele S.I.S. provin din contribuții voluntare ale statelor.

Organul permanent al O.N.U.D.I. este Consiliul dezvoltării industriale care se reunește anual și cuprinde 45 de state membre.

Structura Secretariatului permanent al O.N.U.D.I. cuprinde Divizii pentru tehnologie industrială, politici și programare industrială, servicii și instituții interesând industria, cooperarea tehnică. Aceste divizii furnizează sprijinul necesar activităților operaționale și desfășoară activități de cercetare și organizarea unor reuniuni de experți.

În 1967, O.N.U.D.I. a organizat la Atena un Simpozion internațional pentru dezvoltarea industrială iar în 1971, la Viena, a convocat o Conferință internațională specială în scopul definirii mai precise a obiectivelor pe termen lung ale Organizației.

Ca organizație participantă și de execuție a P.N.U.D., O.N.U.D.I. execută proiecte de reinvestiții în domeniul dezvoltării industriale. Sediul O.N.U.D.I. este la Viena.

România a devenit membră a O.N.U.D.I. în 1967 și a fost membră a Consiliului dezvoltării industriale în perioada 1967—1968.

13. CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE AL PROGRAMELOR PENTRU MEDIUL ÎNCONJURĂTOR (U.N.E.P.)

Consiliul de Administrație al Programelor pentru Mediul Înconjurător (U.N.E.P.) a fost creat prin rezoluția 2997 (XXVII) a Adunării generale

ale O.N.U. din 15 decembrie 1972. Principalele sarcini ale Consiliului sînt : promovarea cooperării internaționale în domeniul mediului ; furnizarea de directive generale pentru orientarea și coordonarea programelor privind mediul înconjurător în cadrul sistemului O.N.U. ; urmărirea continuă a situației mediului înconjurător pe plan mondial și examinarea problemelor ce se ridică în acest domeniu ; încurajarea schimbului de cunoștințe și informații asupra mediului ; urmărirea sistematică a incidentelor pe care măsurile naționale și internaționale în domeniul mediului le au asupra țărilor în curs de dezvoltare și întreprinderea unor acțiuni pentru contracararea eventualelor efecte negative ale acestor măsuri.

Consiliul își desfășoară activitatea pe baza unui „Plan de acțiune pentru mediul înconjurător” care cuprinde 106 recomandări formulate la Conferința Națiunilor Unite asupra Mediului înconjurător (Stockholm, iunie 1972) și acoperă următoarele domenii : gestiunea resurselor naturale din punct de vedere al mediului ; amenajarea și gestiunea așezărilor umane în vederea asigurării calității mediului ; determinarea substanțelor poluante de importanță internațională și lupta împotriva acestora ; aspectele educative, sociale și culturale ale problemelor mediului ; dezvoltarea și mediul.

Consiliul este alcătuit din 58 de state membre alese de Adunarea generală a O.N.U. pe o perioadă de trei ani.

Consiliul se reunește anual în sesiuni plenare.

Activitățile curente ale Consiliului sînt asigurate de un Secretariat condus de un director executiv.

Sediul Secretariatului a fost stabilit la Nairobi (Kenya).

Finanţarea activităţilor în domeniul protecţiei mediului este asigurată dintr-un „Fond pentru mediul înconjurător” constituit pe bază de contribuţii voluntare ale statelor.

România a fost aleasă ca membru al Consiliului pe anii 1973 şi 1974.

**14. INSTITUTUL NAŢIUNILOR UNITE
PENTRU FORMARE ŞI CERCETARE
(U.N.I.T.A.R.)**

Înfiinţat prin rezoluţia 1934 (XVIII) din 11 decembrie 1963 a Adunării generale, Institutul Naţiunilor Unite pentru Formare şi Cercetare constituie o unitate autonomă în sistemul Naţiunilor Unite, încorporată separat, condusă de un director executiv şi avînd un Consiliu de administraţie format din 28 membri numiţi de Secretarul general al O.N.U.

Institutul este finanţat prin contribuţii voluntare şi donaţii ale guvernelor, fundaţiilor şi persoanelor particulare.

În domeniul formării, Institutul urmăreşte perfecţionarea funcţionarilor naţionali, care dispun de o pregătire de bază şi specializarea lor în probleme de interes internaţional prin organizarea de cursuri şi stagii, la sediu sau în diverse ţări, cu o durată de 2—6 luni.

În domeniul cercetării, U.N.I.T.A.R. elaborează studii avînd ca teme: reglementarea paşnică a disputelor; migrarea personalului tehnic calificat din ţările în curs de dezvoltare; o mai largă acceptare a tratatelor multilaterale; statutul şi problemele statelor şi teritoriilor foarte mici; cooperarea economică internaţională; evaluarea asistenţei tehnice; discriminarea rasială; comunicaţiile de masă; ştiinţa şi tehnologia; transferul de tehnologie; problemele de structură ale O.N.U. şi agenţiilor sale şi relaţiile cu organizaţiile regionale.

Sediul U.N.I.T.A.R. este la New York.

**15. FONDUL NAŢIUNILOR UNITE
PENTRU COPII (U.N.I.C.E.F.)**

Fondul Naţiunilor Unite pentru Copii (U.N.I.C.E.F.) a fost înfiinţat de Adunarea generală prin rezoluţia 57 (I) din 11 decembrie 1946 ca un organism cu statut semi-autonom în sistemul Naţiunilor Unite. Scopul său este de a ajuta statele, în primul rînd cele în curs de dezvoltare, să îmbunătăţească condiţiile de viaţă ale copiilor şi tineretului. U.N.I.C.E.F. acordă asistenţă în domeniile sănătăţii, alimentaţiei, situaţiei sociale, educaţiei, sub formă de echipamente, burse de formare etc.

Resursele financiare provin în principal din contribuţii voluntare ale guvernelor.

Fondul este condus de un Consiliu Executiv compus din 30 de state alese de Consiliul Economic şi Social.

Sediul U.N.I.C.E.F. este la Paris.

România a devenit membră a Consiliului Executiv pentru perioada 1972—1974.

16. ÎNALTUL COMISAR AL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU REFUGIAȚI (U.N.H.C.R.) Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați (U.N.H.C.R.) a intrat în funcțiune la 1 ianuarie 1951 pentru a asigura protecția internațională și, dacă e necesar, asistența materială refugiaților.

Înaltul Comisar este ales de Adunarea generală, iar orientarea generală este asigurată de un Comitet Executiv compus din reprezentanții a 31 de state.

Înaltul Comisar acționează pentru găsirea de soluții problemei refugiaților prin facilitarea repatrierii voluntare sau asimilarea refugiaților în comunitățile în care locuiesc.

Activitatea sa se bazează pe Convenția din 1951 privind Statutul refugiaților, la care sînt părți 62 de state. România nu este parte la Convenție.

Sediul U.N.H.C.R. este la Geneva.

17. AGENȚIA NAȚIUNILOR UNITE DE AJUTORARE ȘI LUCRĂRI PENTRU REFUGIAȚII PALESTINIENI ÎN ORIENTUL APROPIAT (U.N.R.W.A.) Agenția Națiunilor Unite de ajutorare și lucrări pentru refugiați (U.N.R.W.A.) a fost creată în 1949 în scopul ajutorării refugiaților care, ca urmare a conflictului arabo-israelian din 1948 din Palestina și-au părăsit proprietățile aflate în teritoriul ce aparține în prezent Israelului și s-au stabilit în regiuni învecinate din Iordania, Liban, Siria și Gaza. Agenția și-a început activitatea în 1950. Mandatul actual va expira la 30 iunie 1975.

De programul ordinar al Agenției, constituit prin contribuții voluntare din partea guvernelor și organizațiilor beneficiază 1.487.000 refugiați înregistrați, ponderea principală a asistenței fiind formată din : alimente, locuințe, servicii sanitare și de educație, pregătire profesională.

18. COMITETUL CONSULTATIV PENTRU CHESTIUNILE ADMINISTRATIVE ȘI BUGETARE (A.C.A.B.Q.) Crearea comitetului a fost prevăzută în Regulamentul de procedură al Adunării generale a O.N.U. Este format din 13 membri, numiți în calitate personală pe o perioadă de trei ani. Numărul actual de membri a fost stabilit prin rezoluția 2798 (XXVI) a Adunării generale.

Comitetul este însărcinat cu examinarea de specialitate a bugetului O.N.U. De asemenea, examinează, în numele Adunării generale, bugetele administrative ale instituțiilor specializate și propunerile de aranjamente financiare și bugetare între O.N.U. și aceste instituții.

La activitățile comitetului a participat și un expert român în perioada 1962—1970.

19. COMITETUL PENTRU CONTRIBUȚII Creat în virtutea prevederilor Regulamentului de procedură al Adunării generale a O.N.U.

Este format din 13 membri numiți în calitate personală pentru o perioadă de trei ani.

Comitetul recomandă Adunării generale baremul contribuțiilor statelor la bugetul O.N.U. Odată aprobate de Adunarea generală, baremurile rămân neschimbate timp de trei ani, după care sînt reevaluate în funcție de modificările survenite în capacitatea de plată a statelor.

20. COMISIA DE DREPT INTERNAȚIONAL (C.D.I.) Comisia de drept internațional a fost creată prin rezoluția 174 (II) din 21 noiembrie 1947 a Adunării generale a O.N.U. în scopul promovării dezvoltării progresive a dreptului internațional precum și codificării acestuia. Comisia este formată din 25 de membri, aleși pe o perioadă de 5 ani, care participă la lucrări în capacitate personală. La cererea Adunării generale, a E.C.O.S.O.C. sau din proprie inițiativă Comisia a pregătit proiecte de articole asupra mai multor teme de drept internațional care, ulterior, au fost incluse în Convenții în cadrul unor conferințe de pleni-potențari. În 1958, o conferință a Națiunilor Unite a aprobat patru convenții privind dreptul mării, cum sînt : convenția asupra mării deschise ; convenția privind marea teritorială și zonele contigue ; convenția asupra pescuitului și conservarea resurselor biologice în marea deschisă și convenția în legătură cu teritoriul continental. Două conferințe organizate la Viena, în 1961 și 1963, au adoptat convențiile privind relațiile diplomatice și cele consulare. În 1968 și 1969 s-a adoptat Convenția asupra dreptului tratatelor iar în 1969 — o convenție cu privire la misiunile speciale.

Preocupările actuale ale Comisiei vizează : codificarea și dezvoltarea progresivă a dreptului de succesiune al statelor ; răspunderea statului ; clauza națiunii celei mai favorizate ; tratatele încheiate între state și organizațiile internaționale sau între două sau mai multe organizații internaționale ; protejarea și inviolabilitatea agenților diplomatiei.

21. COMISIA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DREPTUL COMERCIAL INTERNAȚIONAL (U.N.C.I.T.R.A.L.) Creată prin rezoluția 2205 (XXI) din 17 decembrie 1966 a Adunării generale a O.N.U., Comisia are ca principal obiectiv armonizarea și unificarea normelor dreptului comercial internațional. Comisia coordonează activitatea organizațiilor care se ocupă de problemele dreptului comercial, promovează participarea mai largă a statelor la convențiile internaționale în vigoare și încurajează încheierea de convenții și instrumente internaționale în materie de drept comercial.

Comisia este compusă din 29 state membre alese de Adunarea generală a O.N.U.

România a fost membră a Comisiei în perioada 1967—1973.

D — INSTITUȚIILE SPECIALIZATE ALE O.N.U., A.I.E.A. ȘI G.A.T.T.

Instituțiile specializate sînt înființate prin acorduri interguvernamentale și au largi atribuții internaționale înscrise în actele lor constitutive în domeniile economic, social, cultural, educativ, sanitar și altele.

Ele sînt înglobate în sistemul O.N.U. prin acorduri încheiate cu Consiliul Economic și Social și aprobate de Adunarea generală, care prevăd condițiile concrete ale acestei colaborări. Consiliul Economic și Social poate coordona activitatea instituțiilor specializate, consultîndu-se cu ele și făcîndu-le recomandări, și poate cere rapoarte din partea acestora. Această coordonare, care urmărește ca instituțiile specializate să se conformeze principiilor și obiectivelor Cartei O.N.U., nu afectează autonomia instituțiilor specializate care dispun de organe de conducere și resurse financiare proprii.

Pînă în prezent sînt încheiate acorduri între O.N.U. și următoarele instituții specializate :

1. Organizația Internațională a Muncii.
2. Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură.
3. Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură.
4. Organizația Mondială a Sănătății.
5. Organizația Aviației Civile Internaționale.
6. Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare.
7. Societatea Financiară Internațională.
8. Asociația Internațională pentru Dezvoltare.
9. Fondul Monetar Internațional.
10. Uniunea Poștală Universală.
11. Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor.
12. Organizația Meteorologică Mondială.
13. Organizația Interguvernamentală Consultativă de Navigație Maritimă.

Agenția Internațională pentru Energie Atomică nu are statut de instituție specializată, cu toate că a încheiat un acord cu O.N.U. în 1957.

Orice țară, indiferent dacă face parte din O.N.U. sau nu, poate deveni membră a instituțiilor specializate.

Prin vocație, instituțiile specializate sînt universale, iar prin ansamblul activităților desfășurate sînt destinate să acopre domenii specifice de interes mondial. Ca urmare a interdependenței crescînde între diversele domenii de activitate s-au stabilit legături multiple, deseori materializate prin creare de organe de lucru comune, între instituțiile specializate interesate. Asemenea raporturi există între U.N.E.S.C.O. și F.A.O., U.N.E.S.C.O. și O.I.M. etc.

O.N.U. și instituțiile specializate, deși dețin o pondere însemnată în ansamblul relațiilor internaționale multilaterale, nu acoperă decît o parte a acestora. În afara sistemului Națiunilor Unite există un număr însemnat de organizații guvernamentale (175) și neguvernamentale (cca. 2000) care promovează cooperarea internațională în cele mai diverse domenii ale vieții economice și sociale, științei, tehnicii, culturii, educației și informației.

România face parte din 50 organizații guvernamentale. Instituțiile române de specialitate sînt afiliate la cca. 500 organizații internaționale neguvernamentale.

1. ORGANIZAȚIA INTERNAȚIONALĂ A MUNCII (O.I.M.)

Înființată în 1919, ca organism asociat Ligii Națiunilor, a devenit instituție specializată a O.N.U. în 1946.

Principalele obiective ale Organizației Internaționale a Muncii vizează îmbunătățirea condițiilor de muncă și a nivelului de viață al muncitorilor prin reglementarea timpului de lucru, combaterea șomajului, garantarea unor salarii satisfăcătoare, ocrotirea muncitorilor împotriva îmbolnăvirii și accidentelor, ocrotirea minorilor și femeilor care muncesc, recunoașterea principiului libertății sindicale.

Organizația dispune de următoarea structură : Conferința generală, la care participă câte o delegație din fiecare stat membru, formată din patru reprezentanți (doi delegați guvernamentali, un delegat al muncitorilor și un delegat patronal) ; Consiliul de administrație, compus din 24 de reprezentanți ai guvernelor, 12 reprezentanți ai patronilor și 10 reprezentanți ai muncitorilor, care desemnează directorul general și conduce activitatea Biroului Internațional al Muncii, principalul centru de conducere a activității O.I.M.

Principala formă de activitate a Organizației constă în elaborarea de convenții și recomandări internaționale cuprinzând norme internaționale ale muncii.

O componentă importantă a activităților sale cuprinde asistența tehnică acordată statelor membre sub formă de burse, stagii de perfecționare, seminarii, cursuri în domeniile organizării forței de muncă și asistenței sociale, perfecționării metodelor de gestiune și creștere a productivității muncii, educației lucrătorilor, dezvoltării rurale.

Organizația dispune de un Institut Internațional de Studii Sociale, fondat în 1960, cu sediul la Geneva, care organizează cicluri de perfecționare a cadrelor superioare, precum și de un Centru Internațional de Perfecționare Profesională și Tehnică, creat în 1965, la Torino, în scopul specializării muncitorilor de înaltă calificare și a cadrelor de conducere a întreprinderilor.

Sediul O.I.M. este la Geneva.

Organizația cuprinde 123 * de state membre. România este membră a O.I.M. din 1919, cu excepția perioadei 1942—1956.

2. ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU ALIMENTAȚIE ȘI AGRICULTURĂ (F.A.O.)

A luat ființă la 16 octombrie 1945, la Quebec. Conform Actului constitutiv, noțiunea de „agricultură” include și piscicultura, resursele mării

și economia forestieră.

Scopurile Organizației vizează ridicarea nivelului de nutriție și a condițiilor de trai ale popoarelor, îmbunătățirea randamentului producției agricole și alimentare, îmbunătățirea situației populației rurale.

F.A.O. are următoarea structură organizatorică : Conferința, în care sînt reprezentate statele membre, se întrunește o dată la doi ani

* Pentru instituțiile specializate de la pct. 1—6 și 9—13, precum și pentru A.I.E.A. și G.A.T.T., numărul membrilor este valabil la data de 1 mai 1974 ; pentru S.F.I. și I.D.A. — la 1 aprilie 1973.

în sesiuni ordinare și desemnează directorul general al Organizației; Consiliul, format din 31 de state membre; comitete și comisii.

Principalele funcții ale F.A.O. se referă la culegerea și difuzarea de informații privind alimentația și agricultura; inițierea de acțiuni în scopul dezvoltării cercetării; îmbunătățirii educației, perfecționării, prelucrării și vânzării de produse în domeniile ce țin de competența sa; furnizarea de asistență tehnică guvernelor interesate.

Secretariatul Organizației menține legături permanente de lucru cu țările membre prin intermediul comitetelor naționale special constituite în acest scop de către fiecare stat.

Sediul Organizației este la Roma.

F.A.O. cuprinde 131 de state membre. România a devenit membră în 1961.

3. ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE PENTRU EDUCAȚIE, ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ (U.N.E.S.C.O.)

A fost înființată la 16 noiembrie 1946 la Londra. Conform prevederilor statutei, U.N.E.S.C.O. este menită să contribuie la menținerea păcii

și securității, promovind cooperarea între națiuni în domeniul educației, științei și culturii în scopul asigurării respectului universal pentru justiție, legi, drepturile omului și libertățile sale fundamentale. În acest scop, organizația favorizează cunoașterea și înțelegerea între popoare, recomandând încheierea de acorduri care să faciliteze circulația liberă a ideilor, prin cuvinte și imagini; stimulează dezvoltarea educației de toate gradele și răspîndirea culturii; sprijină progresul, răspîndirea și aplicarea științelor în procesul dezvoltării.

Structura U.N.E.S.C.O. cuprinde: Conferința generală, compusă din reprezentanții statelor membre, care se reunește la fiecare doi ani; Consiliul executiv, format din 30 de membri aleși de Conferință, care ține anual două sesiuni ordinare; Secretariatul, condus de Directorul general numit de Conferință.

Legătura operativă dintre Organizație și statele membre se realizează prin intermediul Comisiilor naționale pentru U.N.E.S.C.O.

Sediul U.N.E.S.C.O. este la Paris. Organizația numără 131 state membre.

România a devenit membră a U.N.E.S.C.O. în 1965.

4. ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A SĂNĂTĂȚII (O.M.S.)

A fost înființată la 22 iulie 1946. Are ca obiectiv promovarea cooperării internaționale în vederea ridi-

cării popoarelor la cel mai înalt nivel de sănătate posibil. Dintre principalele preocupări ale Organizației sînt de menționat eradicarea malariei, tratarea bolilor mintale, combaterea cancerului, măsuri internaționale pentru prevenirea holerei.

O.M.S. are următoarea structură organizatorică: Adunarea Mondială a Sănătății, în care sînt reprezentate toate țările membre, se reunește anual în sesiuni ordinare; Consiliul executiv, format din 24 personalități desemnate de state și alese de Adunare, se întrunește de regulă de două

ori pe an ; Secretariatul, condus de directorul general ales de Adunarea Mondială a Sănătății.

Sediul O.M.S. este la Geneva. Organizația cuprinde 138 de state membre.

România a devenit membră a O.M.S. în 1946.

5. ORGANIZAȚIA AVIAȚIEI CIVILE INTERNAȚIONALE (O.A.C.I.)

Semnată la 7 decembrie 1944, Convenția privind înființarea Organizației Aviației Civile Internaționale

a intrat în vigoare la 6 iunie 1945.

Obiectivul organizației privește dezvoltarea aeronauticii civile internaționale sub toate aspectele. În acest scop, O.A.C.I. va încuraja folosirea în scopuri pașnice a tehnicilor de construcție și exploatare a aeronavelor, dezvoltarea rutelor aeriene, a aeroporturilor și instalațiilor necesare navigației aeriene civile, asigurarea securității pasagerilor, respectarea drepturilor statelor contractante privind exploatarea liniilor de transport internaționale.

Din structura O.A.C.I. fac parte : Adunarea, în care sînt reprezentate toate statele contractante, se reunește anual ; Consiliul, organism permanent, alcătuit din 27 de state contractante, alese de Adunare, care numește un Secretar general al Organizației ; Comisia navigației maritime și Comitetul transportului aerian, formate din membrii numiți de Consiliu dintre personalitățile desemnate de statele contractante.

Sediul O.A.C.I. este la Montreal. 128 state au aderat la Convenția O.A.C.I. România a devenit parte la această Convenție în 1965.

6. BANCA INTERNAȚIONALĂ PENTRU RE CONSTRUCȚIE ȘI DEZVOLTARE (B.I.R.D.)

Statutul B.I.R.D. a fost elaborat la Conferința monetară și financiară a Națiunilor Unite de la Bretton

Woods din iulie 1944, iar Acordul de înființare se semnează la Washington la 27 decembrie 1945. Conform statutului, Banca are ca scop să contribuie la reconstrucția și dezvoltarea țărilor membre prin investiții de capital în scopuri productive ; să promoveze investițiile particulare în străinătate prin garantarea sau participarea la împrumuturi ; să promoveze expansiunea armonioasă, pe termen lung, a schimburilor internaționale și menținerea echilibrului balanțelor de plăți, încurajînd investițiile internaționale pentru dezvoltarea resurselor productive ale țărilor membre. B.I.R.D. acordă împrumuturi pe termen lung (25 de ani) pentru finanțarea diferitelor proiecte în țările membre sau garantează creditele obținute de către acestea din alte surse.

Sursele de finanțare ale Băncii provin din vărsămintele efectuate de țările membre în contul cotelor lor de participare și din fondurile provenite de pe diferite piețe financiare internaționale.

Structura organizatorică a Băncii cuprinde : Consiliul guvernantilor, organul suprem constituit din reprezentanții tuturor țărilor membre, care se întrunește odată pe an ; Consiliul de Administrație, organul executiv format din 20 directori executivi ; Secretariatul, condus de un Președinte.

Sediul B.I.R.D. este la Washington. Numărul țărilor membre ale Băncii este de 123.

România a devenit membră a B.I.R.D. în 1972.

7-8. SOCIETATEA FINANCIARĂ INTERNAȚIONALĂ (S.F.I.) ȘI ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU DEZVOLTARE (I.D.A.)

S.F.I., înființată în 1956, și I.D.A., creată în 1960, sînt organisme afiliate la B.I.R.D. Deși aceste instituții au personalitate juridică distinctă,

cu statut de instituții specializate ale O.N.U., ele au o administrație și conducere comună cu cea a Băncii.

S.F.I. are ca obiectiv finanțarea întreprinderilor particulare. Are 97 de membri.

I.D.A. acordă credite fără dobîndă, pe termen pînă la 50 de ani, țărilor în curs de dezvoltare cu resurse financiare reduse. I.D.A. are 111 membri. România nu este membră la S.F.I. și I.D.A.

9. FONDUL MONETAR INTERNAȚIONAL (F.M.I.)

Acordul de înființare a Fondului Monetar Internațional, semnat la 22 iulie 1944 de către statele participante

la Conferința de la Bretton Woods a intrat în vigoare la 27 decembrie 1945.

Statutul F.M.I. conține obiective care privesc cooperarea monetară internațională, stabilitatea cursurilor valutare, asigurarea echilibrului balanțelor de plăți externe, tratamentul egal în regimul plăților internaționale, instaurarea unui sistem multilateral de plăți care să faciliteze expansiunea comerțului internațional.

Fondul acordă statelor membre împrumuturi pe termen scurt și mijlociu (pînă la 5 ani) pentru finanțarea unor deficite temporare ale balanțelor lor de plăți externe.

Resursele financiare ale Fondului sînt constituite în principal din vîrsămintele efectuate de țările membre în contul cotelor lor de participare, în proporție de 25% în aur și 75% în monedă națională.

Structura organizatorică a F.M.I. este similară cu cea a B.I.R.D. și cuprinde Consiliul guvernatorilor, Consiliul de administrație și Secretariatul, condus de un director general. Datorită legăturilor strînse dintre activitatea Fondului și cea a Băncii, sesiunile ordinare ale Consiliilor guvernatorilor celor două organisme se țin în comun.

Sediul F.M.I. este la Washington. Numărul membrilor Fondului este de 126. Calitatea de membru al F.M.I. este o condiție obligatorie pentru ca o țară să intre în B.I.R.D..

România a devenit membră a F.M.I. în 1972.

10. UNIUNEA POȘTALĂ UNIVERSALĂ (U.P.U.)

Înființată la 9 octombrie 1874 la Berna, sub denumirea Uniunea Generală Poștală, organizația își

capătă denumirea actuală în 1878. Convenția în vigoare în prezent a fost adoptată în 1964, la Congresul U.P.U. de la Viena.

Are ca scop încurajarea colaborării internaționale pentru organizația și îmbunătățirea serviciilor poștale.

Principalul său organ este Congresul, care cuprinde reprezentanții țărilor membre și se reunește de regulă odată la 5 ani. Desfășurarea activității între Congrese este asigurată de un Comitet executiv și de legătură, alcătuit din reprezentanții a 20 de țări membre.

Din 1957, funcționează un Comitet consultativ pentru cercetări în probleme poștale, la care participă toate țările membre interesate.

Sediul U.P.U. (secretariatul permanent) este la Berna. Uniunea are 150 de membri.

România este membră a U.P.U. din 1874.

11. UNIUNEA INTERNAȚIONALĂ A TELECOMUNICAȚILOR (U.I.T.)

Înființată la 17 mai 1865 sub denumirea de Uniune Telegrafică Internațională, organizația preia actuala

denumire în 1932.

Obiectivul central al cooperării internaționale promovată de U.I.T. îl reprezintă îmbunătățirea serviciilor de telecomunicații (telefon, telegraf, radio), prin armonizarea acțiunilor statelor și promovarea progresului tehnicilor de telecomunicații.

U.I.T. deține catalogul mondial al frecvențelor radio repartizate statelor pentru serviciile de telecomunicații.

Structura U.I.T. cuprinde: Conferința plenipotențiarilor, organul suprem care poate revizui Convenția; Conferințe administrative pentru telegraf și telefon, radio; Consiliul de administrație; Comitete internaționale tehnice pentru înregistrarea frecvenței, telefon și telegraf, radio. Sediul U.I.T. este la Berna. Uniunea are 146 de membri. România este membră din 1965.

12. ORGANIZAȚIA METEOROLOGICĂ MONDIALĂ (O.M.M.)

Convenția de înființare a Organizației Meteorologice Mondiale a intrat în vigoare la 11 octombrie 1947.

O.M.M. facilitează cooperarea internațională în scopul stabilirii unei rețele de stații pentru observații meteorologice și geofizice, facilitării schimbului rapid de informații meteorologice standardizate, formării de cadre de specialitate și coordonării aspectelor internaționale în aceste domenii.

Structura sa organizatorică cuprinde: Congresul Meteorologic Mondial, care este compus din delegațiile țărilor membre și se reunește la fiecare 4 ani; Comitetul executiv, compus din 21 de directori ai unor servicii meteorologice naționale; comisii regionale, care coordonează activitatea serviciilor meteorologice ale țărilor din zona geografică respectivă; comisii tehnice pentru diferite aspecte ale aplicațiilor meteorologice; Secretariatul, condus de un director general.

Sediul O.M.M. este la Geneva. 138 state sînt membre ale Organizației.

România a devenit membră a O.M.M. în 1947.

13. ORGANIZAȚIA INTERGUVERNAMENTALĂ CONSULTATIVĂ DE NAVIGAȚIE MARITIMĂ (I.M.C.O.)

A fost creată pe baza unei Convenții elaborate la Conferința maritimă a Națiunilor Unite din 1948 care a intrat în vigoare la 17 martie 1958.

Scopul I.M.C.O. este să promoveze colaborarea între statele membre în domeniul navigației maritime comerciale, să favorizeze abolirea practicilor restrictive și a măsurilor discriminatorii practicate de unele state în acest domeniu, să contribuie la creșterea securității navigației pe mare.

Structura I.M.C.O. cuprinde: Adunarea Organizației, care se reunește la fiecare doi ani; Consiliul, format din 16 membri, Comitetul protecției maritime, compus din 14 membri. I.M.C.O. are 85 membri. România a devenit membră a I.M.C.O. în 1965.

AGENȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU ENERGIA ATOMICĂ (A.I.E.A.)

Înființată în 1957, Agenția Internațională pentru Energie Atomică, deși nu are statut de instituție specializată, este legată de O.N.U. printr-un acord special de colaborare, aprobat de Adunarea generală a O.N.U. la 14 noiembrie 1957.

Agencia are ca scop să promoveze dezvoltarea contribuției energiei atomice la prosperitatea lumii, să asigure că asistența furnizată țărilor membre este folosită exclusiv în scopuri pașnice.

Activitățile sale vizează folosirea energiei atomice în domeniul energetic și utilizarea radioizotopilor în medicină, agricultură, hidrologie și industrie, schimbul de informații științifice și tehnice, acordarea de asistență tehnică, studierea aspectelor juridice legate de folosirea pașnică a energiei nucleare.

Activitățile sale vizează folosirea energiei atomice în domeniul energetic și utilizarea radioizotopilor în medicină, agricultură, hidrologie și industrie, schimbul de informații științifice și tehnice, acordarea de asistență tehnică, studierea aspectelor juridice legate de folosirea pașnică a energiei nucleare.

A.I.E.A. are sediul la Viena. 105 state sînt membre ale Agenției. România este membră a A.I.E.A. din 1957.

ACORDUL GENERAL PENTRU TARIFE ȘI COMERȚ (G.A.T.T.)

Ca urmare a conferințelor de la Londra, Geneva și Havana, convocate de Consiliul Economic și Social

al O.N.U. în scopul elaborării unei Carte conținînd normele de bază ale comerțului internațional și înființării unei Organizații internaționale de comerț, la 30 octombrie 1947 a fost semnat Acordul General pentru Tarife și Comerț.

G.A.T.T. este un acord comercial multilateral prin care țările semnatare se angajează să respecte reguli menite să ducă la creșterea producției și a schimburilor de produse, deplina utilizare a forței de muncă și a resurselor, creșterea nivelului de viață.

G.A.T.T. oferă un cadru instituțional pentru negocieri tarifare bilaterale și multilaterale (cunoscute sub numele de runde) care să realizeze reduceri ale tarifelor vamale pentru desfășurarea comerțului între părți pe baze nediscriminatorii și acordarea reciprocă a clauzei națiunii celei mai favorizate.

Regulile de bază ale Acordului se referă la egalitatea de tratament, eliminarea restricțiilor cantitative, consolidarea concesiilor.

Structura Acordului cuprinde sesiunea Părților Contractante, Consiliul, Comitete tehnice.

Sediul G.A.T.T. este la Geneva. 83 de state sînt părți la Acord. România a aderat la G.A.T.T. în 1971.

BIBLIOGRAFIA DE BAZĂ

- BOLINTINEANU AL., MALIȚA M., Carta O.N.U., document al erei noastre, București, Edit. politică, 1970.
- DAȘCOVICI N., GHELMEGEANU M. și BOLINTINEANU AL., O.N.U. — Organizare și funcționare. București, Edit. Academiei, 1962.
- ECOBESCU N., VOICU I., ROȘU FL., România în sistemul Națiunilor Unite, București, Edit. politică, 1974.
- GEAMĂNU GRIGORE, Dreptul internațional contemporan, București, Edit. didactică și pedagogică, 1965.
- MALIȚA MIRCEA, Diplomația. Școli și instituții. București, Edit. didactică și pedagogică, 1970.
- NEGULESCU TĂNASE, — România la Organizația Națiunilor Unite. București, Edit. politică, 1975.
- * * * — Organizația Națiunilor Unite. Ce este, ce face, cum funcționează. Editată de Centrul de Informare O.N.U. de la București, 1972.

IOAN AXENTE SEVER ÎN TIMPUL REGIMULUI NEOABSOLUTIST ȘI A REGIMULUI LIBERAL (1849—1865)

DE

ADRIAN T. PASCU

Întreaga activitate desfășurată de Ioan Axente Sever după revoluția română de la 1848—1849 a fost dedicată susținerii, într-o formă sau alta, a ideilor acestui moment istoric. Pe măsură ce aceste idei „au continuat să se dezvolte, noile clase sociale, masele populare trăgînd învățăminte necesare pentru lupta lor ulterioară”¹, eforturile militantului transilvănean au fost tot mai intense. În memoriul adresat generalului rus Al. N. Lüders în august 1849² sau în scrisorile trimise în ultimii ani ai vieții contemporanilor Ilie Dăianu³ și Ioan Micu Moldovan⁴, precum și în alte documente — inedite *, încă — sînt evidențiate constant faptele acelor care au luptat alături de fostul prefect de la Blaj⁵ în vederea concretizării obiectivelor majore ale românilor transilvăneni la jumătatea secolului al XIX-lea : pămînt liber, țară românească, dreptul imprescriptibil al limbii, așezarea națiunii pe picior de egalitate. Deosebit de semnificative sînt în acest sens acțiunile desfășurate de Ioan Axente Sever în perioada 1849—1865 asupra cărora ne vom opri în continuare.

Noile autorități habsburgice din Transilvania **, deși în linii mari regimul neoabsolutist instaurat în 1849 nu mai avea caracterul net anti-romănesc din perioada anterioară revoluției, au continuat totuși să încalce sistematic drepturile pentru care românii au luptat la 1848. În strînsă legătură cu cercurile vieneze, ele au persecutat și izolat pe militanții revoluționari români, în primul rînd pe Avram Iancu și Ioan Axente

¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Edit. politică, 1975, p. 33.

² Biblioteca Academiei R. S. România, București, Manuscrise (în continuare : B.A.R., București, Msse), nr. 1061, f. 224—225. Alături de Axente semna Avram Iancu. Vezi și Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, Edit. științifică, 1965, p. 260—261.

³ Biblioteca Academiei, filiala Cluj—Napoca, *Arhiva istorică* (în continuare Arh. ist. B.A., Cluj), fond T. Cipariu, *Corespondența dr. Ilie Dăianu*, nr. 1051—1053.

⁴ *Ibidem*, fond T. Cipariu, *Corespondența I. M. Moldovan*, nr. 1732—1753.

* În depistarea documentelor inedite un prețios ajutor am primit din partea lect. univ. dr. Liviu Maior, dr. Elena Stepan, prof. Ioan Pleșa și prof. Nicolae Lazăr. Le mulțumesc și pe această cale.

⁵ Vezi, mai ales : A. T. Laurian, *Die Romänen der Österreichischen Monarchie*, t. II, Wien, 1850, p. 98 și următ. ; Adrian Pascu, *Ioan Axente Sever și revoluția română de la 1848*, în „Studii”, 26 (1973), nr. 3, p. 491.

** Este vorba de guvernatorul militar, generalul L. Wohlgemuth, și de comisarul civil, E. Bach, fratele ministrului de interne austriac, Alexander von Bach.

Sever⁶. Neîmpăcați cu orice încălcare a principiului naționalității, cei doi bravi prefecți erau suspectați de guvernatorul militar austriac pentru „idealuri ultraromâne”: crearea unui „stat daco-român” și a unei armate de 20.000 români⁷. Chemăți la Sibiu de către generalul L. Wohlge-muth — după cum mărturisea acesta într-o scrisoare particulară⁸ adresată în 7 septembrie 1849 primului ministru vienez, Felix von Schwarzenberg —, Avram Iancu și Ioan Axente Sever au fost obligați să dispună dezarmarea imediată și totală a cetelor de voluntari români. Această acțiune s-a realizat într-un ritm lent datorită rezistenței „feciorilor” deziluzionați de „răspłata aliatului fățarnic”, lucru ce a dus la creșterea neîncrederii imperialilor față de Avram Iancu și Ioan Axente Sever.

Retras la Cenade, lângă Blaj, Ioan Axente Sever era urmărit pas cu pas în acțiunile cotidiene. În locul onorurilor propuse în rapoartele unor comandanți austrieci din vremea revoluției, fostul prefect avea parte numai de privațiuni. O cerere înaintată autorităților din Sibiu la 15 octombrie 1849⁹, privind organizarea pazei gospodăriei din Cenade, a fost soluționată abia după o lună de zile, negativ bineînțeles⁹. Zece zile mai târziu Ioan Axente Sever a adresat o nouă cerere¹⁰, solicitând acordarea libertății oamenilor care lucrau în gospodăria arendată de el. De asemenea, solicita să fie ridicată paza militară ce o avea „lângă patul său de om bolnav”¹¹.

Autoritățile reacționare din Transilvania, atente la fiecare mișcare a revoluționarilor în vederea surprinderii legăturilor cu românii din celelalte teritorii¹², unii aflați chiar la Viena¹³, au trecut la efectuarea de arestări. Scopul acestora era „spre a înfrica și amuți pe români”, cum nota George Bariț¹⁴. La 5 noiembrie 1849 au fost arestați Ioan Axente Sever și Vasile Puianu, foști colegi la Blaj și tovarăși de luptă din perioada

⁶ Pentru situația de la sfârșitul revoluției, amănunte cf. Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 262—272; Ștefan Pascu, *Avram Iancu. Viața și faptele unui erou și martir*, București, Edit. Meridiane, 1972, p. 192—202; Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru unitatea națională (1848—1881)*, București, Edit. științifică 1974.

⁷ Helmut Klima, *Guvernatorii Transilvaniei 1774—1867*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, Cluj, IX. (1943—1944), p. 290.

⁸ *Ibidem*, p. 289.

* Folosim datarea după calendarul gregorian.

⁹ O parte din documente privind corespondența purtată de Axente cu autoritățile din Sibiu la sfârșitul anului 1849, aflate la Arhivele Statului Sibiu, au fost expuse cu prilejul acțiunii organizate la Alba Iulia în aprilie 1971. Cf. *Catalogul Expoziției documentare Axente Sever* (manuscris). Arh. St. Alba Iulia, 1971 (în continuare *Catalogul...*), doc. 13—17. Cererea lui Axente din 15 octombrie poartă pe ea o rezoluție din 13 noiembrie. *Ibidem*, doc. 13, f. 1.

¹⁰ *Ibidem*, doc. 14, f. 1—2.

¹¹ *Ibidem*, f. 2. Axente era la acea dată arendatorul moșiei comitelui Banffi. Cf. Gh. I. Biriș, *Ioan Axente Sever și timpul său*, Cluj, 1931, p. 36.

¹² George Barițiu, *Părți alce...*, vol. II. Sibiu, 1890, p. 718; I. Gheorghiu și C. Nuțu, *Adunarea Națională de la Alba Iulia. 1 decembrie 1918*, București, Edit. politică, 1968, p. 26—28.

¹³ Este semnificativ cazul lui Eudoxiu Hurmuzaki, aflat la Viena, acuzat de autoritățile imperiale că stimula propaganda revoluționară din Transilvania (Arh. St. București, Microfilme, *Austria*, rola 6, c. 494).

¹⁴ George Barițiu, *op. cit.*, p. 653. Vezi și *Diarul lui Laurianu, anexa 2*, la I. Popescu-Teiușan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian*, București, Edit. Did. Ped., 1970, p. 283—286. Laurian, revenit la Viena, se întâlnise cu Axente și D. Boer cu două zile înainte de arestarea primului. *Ibidem*, p. 286.

activării în slujba guvernului revoluționar din Țara Românească¹⁵, precum și Ioan Tesloveanu, fostul viceprefect al primului¹⁶. Pretextul era nepredarea citorva puști, deși în realitate cei trei se achitaseră la Alba Iulia de această obligație¹⁷. Duși la Sibiu „între baionete” cei trei revoluționari au fost supuși unui lung „auditoriu”. Cel mai „șicanat”, timp de câteva săptămîni a fost Ioan Axente Sever¹⁸. Total nemulțumit de acest tratament, fostul prefect s-a adresat — din închisoare — autorităților militare districtuale în vederea eliberării¹⁹. Numai așa, considera Ioan Axente Sever, se putea pune capăt uneltirilor „răzbnătorilor inamici”. Cinci zile mai tîrziu, el a adresat un memoriu de șase pagini²⁰, explicînd aceluiași autorități starea dificilă în care se afla. Insista asupra situației economice, mai ales, determinată de ruina gospodăriei din Cenade. De asemenea, descria tratamentul la care era supus în închisoare. Solicita primirea unei sume de 252 florini sau a altor competențe de deținut politic pentru a putea „încălzi măcar celula”²¹. Dîrza rezistență a arestatului în fața înscenărilor și evidenta lui nevinovăție au determinat o largă acțiune de solidarizare cu Ioan Axente Sever, inițiată atît în principat — prin eforturile vechilor tovarăși de luptă, Avram Iancu și Simion Balint, împreună cu episcopul Andrei Șaguna —, cît și peste graniță. Astfel, venind special de la Paris, reprezentantul emigrației revoluționare din Țara Românească, Dumitru Brătianu, l-a vizitat pe Ioan Axente Sever în închisoare la Sibiu²². În cele din urmă, după o lună de detențiune fostul prefect de la Blaj a fost eliberat²³. Dar autoritățile nu au renunțat la asemenea practici arbitrare. Către jumătatea lunii decembrie 1849 s-a încercat arestarea lui Avram Iancu²⁴, în timp ce în anii următori, după cum vom vedea, Ioan Axente Sever a mai fost arestat fără motiv serios.

Eliberat în decembrie 1849, Ioan Axente Sever s-a alăturat acțiunii de redactare a raporturilor privind eforturile umane și materiale ale revo-

¹⁵ Adrian Pascu, în *loc. cit.*, p. 478 și 489.

¹⁶ George Barițiu, *op. cit.*, p. 654.

¹⁷ Vezi mai sus, nota 10.

¹⁸ George Barițiu, *op. cit.*, p. 653. Totodată i-au fost confiscate și scrisorile primite de la ofițerii austrieci (B.A.R., București, Msse., nr. 1058, f. 71, 72; copiile scrisorilor făcute de inspectorul I. Rusu).

¹⁹ *Catalogul ...*, doc. 15, Axente către Comandantul militar al districtului Sibiu, 18 noiembrie 1849.

²⁰ *Ibidem*, doc. 16. Memoriu adresat de Axente din închisoare aceluiași autorități, Sibiu 23 noiembrie 1849.

²¹ *Ibidem*,

²² I. Russu-Abrudeanu, *Moșii ...*, București, 1928, p. 381.

²³ Deși acuzat pe nedrept de adversarii politici pentru imagineare acte din perioada revoluției, Ioan Axente Sever a fost nevoit să aștepte o lună de zile strîngerea unor mărturii privind desfășurarea reală a luptelor din 1848—1849. Nevinovățiai-a fost oficial recunoscută, poate și de teama unei noi ridicări populare, pe baza unui raport al Comandamentului militar al districtului Alba care, la 5 dec. 1849, comunica omologului din Sibiu amănunte în legătură cu acțiunea de apărare a cetății Alba Iulia de către Axente Sever. Voluntarii acestuia, cu ajutorul a doi boi rechiziționați de la Florea Gligor din Găureni au introdus în cetate un tun. *Catalogul ...*, doc. 17, f. 1—4.

²⁴ Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 264.

luționarilor români care au luptat în vremea revoluției²⁵. Inițiată de A. T. Laurian, revenit special de la Viena²⁶, această acțiune era menită să premerge elaborării statutului asupra Transilvaniei, promis de împărat. Cei trei prefecți solicitați, Avram Iancu, Simion Balint și Ioan Axente Sever au considerat utilă această acțiune, menită să aducă la cunoștința oficialităților vieneze și a opiniei publice din imperiu sacrificiile națiunii române. A. T. Laurian, de comun acord cu Ioan Maiorescu și Aron Florian, dorea să se țină cont în redactarea rapoartelor de o serie de considerente tactice, de noile condiții istorice create după revoluție. Ioan Axente Sever a considerat ca nepotrivit acest mod de a pune problema, lucru ce ducea la prezentarea denaturată a colaborării austriaco-române de după evenimentele din septembrie 1848. Nu dorea să se susțină că inițiativa unor acțiuni militare a aparținut imperialilor, când de fapt acestea au fost organizate de prefecții români. El își expuse acest punct de vedere încă înainte de a fi arestat, cu prilejul redactării unui articol²⁷ ce urma să fie publicat în ziarul „Bucovina”, editat la Cernăuți de frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzaki. Detențiunea de la Sibiu l-a îndirjit, determinându-l să se opună serios modificării rapoartelor. Când în raportul redactat de el²⁸ au fost operate schimbări, Ioan Axente Sever a refuzat să-l semneze²⁹. Apoi, după publicarea documentului la Viena³⁰, și-a manifestat deschis nemulțumirea³¹, refuzând să facă deplasarea în capitala imperiului în februarie 1850³². Primirea ostilă făcută de autorități delegației transilvănene, mai ales lui Avram Iancu, al cărui raport adresat împăra-

²⁵ Vezi în mod special „Transilvania”, Sibiu, X (1877), p. 279—282; St. Pascu, I. Pervain (coordonatori), *George Bariț și contemporanii sai*, vol. I, București, Edit. Minerva, 1973, p. 325—329.

²⁶ Vezi mai sus nota 14.

²⁷ B.A.R., București, Msse., nr. 1058, f. 409. Axente Sever acordase inițial lui Ioan Pamfilie, fostul secretar al prefecturii sale, împuternicirea de a completa raportul.

²⁸ *Ibidem*, f. 416—440. Lesne se pot observa modificările și reformulările din prima parte a raportului (*Ibidem*, f. 416—427). Modificările aduse originalului au fost însoțite și de inexactități referitoare la numele unor subordonați ai lui Axente. A se vedea bunăoară, cazul tribunalului Hulea, trecut cu prenumele Ioan. În realitate îl chema Maxim Hulea (precizare comunicată de prof. E. Hulea din Alba Iulia, nepot al tribunalului).

²⁹ St. Pascu, I. Pervain (coordonatori), *op. cit.*, I, p. 69—71. Florian către Bariț, Sibiu, 22, dec. 1849 3. ian. 1850 și 29 dec. 1849/10 ian. 1851.

³⁰ A. T. Laurian, *Die Romänen der Österreichischen Monarchie*, tom. II, Wien, 1850, p. 98—147. Considerații privind valoarea raportului lui Axente, cf. Pompiliu Teodor, *Avram Iancu în memorialistică*, Cluj, Edit. Dacia, 1972, p. 251.

³¹ Asemănător a procedat Axente și în anul 1884 când Bariț a publicat în „Observatorul” (Sibiu) traducerea ediției germane a raportului. Din acel moment Axente nu i-a mai scris (B.A.R., București, Msse., nr. 99², f. 406), iar cîțiva ani mai târziu s-a plîns de acest lucru într-o scrisoare către Ilie Dăianu (Arh. Ist. B. A. Cluj, *Correspondență dr. Elie Dăianu*, nr. 1053).

³² Împreună cu A. Iancu și S. Balint a mers la Viena I. Maior, fost viceprefect al lui Axente. La Viena îi așteptau Laurian, Florian și Maiorescu, precum și românii din emigrația de la sud de Carpați. Cîteva zile după sosirea prefecților, Bălcescu plănua să-l trimită la Viena pe Al. G. Golescu-Negru, ca să se întâlnească cu deputații tuturor românilor din părțile Transilvaniei, Banatului și Ungariei ce se afla acolo împreună cu Iancu, Axente și alții³³, în vederea făuririi unei asociații „între toți românii”. Cf. Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848* . . . , Vol. II, Craiova, f.a., p. 209, Bălcescu către Ghica, Paris, 23 februarie 1850. Alte amănunte privind colaborarea revoluționară, cf. Vasile Maciu, *Date noi privind mișcarea revoluționară română din anii 1849—1852*, în „Studia et Acta Musei „Nicolae Bălcescu””, 1970—1971. Idem, *Mișcarea românească pentru republică în epoca revoluției de la 1848*, în „Studii”, 26 (1973), nr. 3, p. 451 și următ.

tului la 4 martie a fost desconsiderat total ³³, a confirmat orientarea justă a lui Ioan Axente Sever.

În vara anului 1850 L. Wohlgenuth a înaintat raportul general asupra evenimentelor revoluționare, folosindu-se și de precizările făcute de prefectii români. Evidențiază meritele acestora, și pe această bază 61 de români au fost propuși pentru decorare ³⁴, dar atrăgea atenția că Avram Iancu și Ioan Axente Sever rămân periculoși pentru imperiu ³⁵. Conștient de faptul că noile „onoruri” nu erau suficiente pentru satisfacerea dezideratelor românești, Ioan Axente Sever a căutat, de comun acord cu I. C. Brătianu, venit pentru o perioadă în Transilvania ³⁶, să fie gata pentru reluarea activității revoluționare. Era preocupat și de găsierea unor soluții privind stimularea vieții economice, a căilor de comunicații mai ales, și a manifestărilor spirituale românești ³⁷. În mod firesc a răspuns negativ ordinului 8330/850 privind deplasarea la Sibiu în vederea primirii decorației ³⁸. Fostul prefect solicita satisfacerea dorințelor generale ale românilor. Deosebit de semnificativă este în acest sens scrisoarea trimisă comitetului săsesc Salmen ³⁹. Răspunzând „provocării” acestuia ⁴⁰, Ioan Axente Sever declara⁴¹ că se simte obligat față de „feciorii” chemați la luptă în 1848—1849, pentru faptul că despăgubirea promisă de împărat și de fostul guvernator nu se achitase. Abia după lichidarea acestei nedreptăți va primi decorațiile, conchidea Ioan Axente Sever.

Atitudinea hotărâtă i-a adus fostului prefect noi persecuții din partea autorităților habsburgice din Transilvania, nemulțumite de ritmul lent al încadrării românilor în noua stare politică ⁴². Ioan Axente Sever a protestat prin deputăția română de la Viena. I-a scris în acest sens lui Laurian ⁴³, apoi, în 17 ianuarie 1851, a trimis o „plenipotență” întregii deputății ⁴⁴. Solicita să se facă totul pentru a-l scăpa de „persecuțiile ce le suferim cu mai bine de un an din partea mai multora . . .” ⁴⁵. Profund

³³ Raportul lui Iancu din 4 martie 1850 la Arh. St. Buc., Microfilme, *Austria*, rola 6, C. 879—971. Amănunte privind activitatea lui, cf. Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 265 și urm.; Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 203—205.

³⁴ Ion Nistor, *Decorarea lui Avram Iancu și a camarazilor săi* București, 1931. Amănunte privind considerarea meritelor lui Axente, cf. Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 208—209. Vezi și George Bariț, *op. cit.*, II, p. 673, 690—691.

³⁵ Cf. Nicolae Nistor, Mihai Racovițeanu, *Documente sibiene referitoare la revoluția din 1848*, în „*Transilvania*”, Sibiu, serie nouă, an II (LXXIX), 1973, nr. 5, p. 21.

³⁶ Ion Ghica, *op. cit.*, II, p. 284; I. Fruma, *Ion C. Brătianu la Sibiu*, București, 1938. Vezi și Fr. Damé, *Istoria României contemporane . . .*, București, 1901, p. 45; Dan Berindei, *Din începuturile diplomației românești moderne*, București, Edit. politică, 1965, p. 96.

³⁷ Cf. I. Pervain, I. Chindriș, *Corespondența lui Al. Papiu Ilarian*, Vol. II., Cluj, Editura Dacia, 1972. I. Faur îi scria lui Papiu despre un proiect al lui Axente privind un „drum de fier”. Pentru aspectele vieții spirituale, vezi „*Gazeta Transilvaniei*”, Brașov, LXIX (1906) nr. 170, p. 2.

³⁸ B.A.R., București, Msse., nr. 1058, f. 414 v°.

³⁹ *Ibidem*, f. 410—411.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 411 r°, Salmen către Axente, Sibiu, 6 noiembrie 1850.

⁴¹ *Ibidem*, f. 410 r°—v^o, Axente către Salmen, Cenade, 15 noiembrie 1850. Un interesant comentariu asupra scrisorii, cf. Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 194—195.

⁴² A se vedea în mod special referirile la zona Alba Iulia făcute de L. Wohlgenuth în scrisoarea către Al. Bach, trimisă din Sibiu la 8 decembrie 1850 (Arh. St. București, Microfilme, *Austria*, rola 6, c. 533 și 534).

⁴³ Vezi însemnările lui A. T. Laurian din 7 ian. 1851, în *loc. cit.*

⁴⁴ B.A.R., București, Msse., nr. 1058, f. 414.

⁴⁵ *Ibidem*.

afectat de starea grea pricinuită de autoritățile din Transilvania, Ioan Axente Sever s-a adresat chiar ministrului de interne vienez ⁴⁶, aducându-i la cunoștință „trista situație în care se află după atâtea încordări și jertfe pentru dinastie”. Totul a fost zadarnic, anul 1851 marcând un pas înainte în agravarea regimului reacționar. Constituția din martie 1849, menținută formal încă doi ani, a fost abrogată ⁴⁷.

Situația creată în Transilvania l-a determinat pe Ioan Axente Sever să treacă din nou munții, spre finele anului 1851 ⁴⁸. Stabilît în București, spera să-și asigure condițiile materiale necesare unei vieți modeste prin rezolvarea conflictului cu R. Janeloni, proprietarul școlii particulare unde funcționase ca profesor de latină și română înainte de izbucnirea revoluției în Țara Românească ⁴⁹. Potrivit celor relatate în scrisoarea trimisă la 10 ianuarie 1852 lui Dimitrie Moldovan ⁵⁰, Ioan Axente Sever a căutat să apeleze la concursul consulului austriac din București. A folosit în acest sens un concept de petiție primit din Alba Iulia. Cum s-a soldat conflictul nu cunoaștem exact. Credem că nefavorabil lui Ioan Axente Sever, avînd în vedere faptul că în primăvară a revenit pe meleagurile natale.

Întors în Transilvania, în aprilie 1852 Ioan Axente Sever s-a alăturat mișcării pentru emanciparea culturală a românilor. Împreună cu Avram Iancu și Simion Balint a depus la Sibiu o parte din suma acordată de imperiali la propunerea noului guvernator al Transilvaniei, prințul Karl Schwarzenberg ⁵¹. Cei 2.500 fl. c.m. depuși de bravii prefecți erau destinați fondării unei „societăți literare românești care va avea drept scop cultura și dezvoltarea limbii și publicarea de cărți folositoare” ⁵². Acțiunea a fost însă paralizată de opoziția oficialităților habsburgice.

În anul 1852 s-au mai înregistrat și alte două lucruri care, privite la suprafață, ar duce la concluzia falsă că s-ar fi produs o cotitură în situația lui Ioan Axente Sever și a tovarășilor de luptă. Noul guvernator, dornic să atragă exponenții românilor, a căutat să-i încadreze în aparatul administrativ. Era numai o soluție de moment, menită să pregătească apropiata vizită a împăratului. Asupra vizitei, episod cunoscut deja ⁵³, nu insistăm. Ea nu a fost urmată de o îmbunătățire reală a stării poli-

⁴⁶ *Ibidem*, I, 412—413.

⁴⁷ Cf. *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, București, Edit. Academiei, 1961, p. 133. La situația politică trebuie adăugate dificultățile provocate de inundațiile puternice din acel an. Cf. Scrisoarea lui Al. Sterea Suluțiu către Al. Bach, Blaj, 3 oct. 1851 (Arh. St. București, fond, cit., rola f. c. 692—694).

⁴⁸ Arh. Ist. B.A. Cluj, fond personal Dimitrie Moldovan, nr. 216, Axente către Moldovan, București, 10 ianuarie 1852.

⁴⁹ Adrian Pascu, *op. cit.*, p. 479.

⁵⁰ Vezi mai sus, nota 48.

⁵¹ St. Pascu, I. Pervain (coordonatori), *op. cit.*, I, p. 82.

⁵² *Ibidem*, Florian către Bariț, Sibiu, 21 aprilie 1852; Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, București, Edit. științifică, 1968, p. 60—61. Asupra acestui episod revine Axente într-o scrisoare către Bariț, la 27 iunie 1858. (B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 271 v°).

⁵³ Vezi în mod special corespondența lui S. Balint cu Papiu, la I. Pervian și I. Chindriș, *op. cit.*, II, p. 7—10; T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. I, Sibiu, 1902, p. 720—726.

tice a românilor transilvăneni. Efervescența socială⁵⁴ din anul vizitei imperiale — deși urmată peste un an de patentele care au modificat sistemul relațiilor agrare — a fost însoțită de noi măsuri represive⁵⁵. După arestarea lui Avram Iancu, considerat instigatorul răzvrătirii moșilor la 1852, Ioan Axente Sever a fost tot mai atent supravegheat⁵⁶. Numit formal în aparatul de stat, el a fost ținut cât mai departe de zona unde acționase pe vremea revoluției. Inițial i s-a propus un post tocmai la Bistrița⁵⁷. Refuzul lui a determinat autoritățile să-l numească secretar adjunct al tribunalului „criminalicesc” din Deva, cu activitatea în Orăștie⁵⁸. În anul următor a încercat să ocupe un post la Sibiu⁵⁹. Nereușind, se stabilește definitiv la Alba Iulia⁶⁰ unde, la începutul anului 1855, a preluat conducerea oficiului poștal⁶¹. Prezența lui Ioan Axente Sever în străvechea cetate⁶², mult prea aproape de foștii voluntari și la poalele Munților Apuseni nu convenea oficialităților habsburgice. Acestca au declanșat o sistematică acțiune de implicare a lui Ioan Axente Sever în îndelungate anchete, în perioada 1855—1859, reluate apoi în anii 1862—1863. Inițial a fost audiat în legătură cu soluționarea despăgubirilor pentru contribuțiile materiale ale românilor din prefectura Blaj, în vremea revoluției. Că nu era vorba numai de așa ceva o dovedesc tratamentul la care era supus și, mai ales, anchetarea în centre cât mai îndepărtate de zona acțiunii revoluționare. În legătură cu primul aspect se păstrează o mărturie a fostului prefect, deosebit de semnificativă. Este vorba de o scrisoare adresată lui George Bariț⁶³, spre finele anului 1855. Ioan Axente Sever se plîngea atît de „hărțuiala” permanentă cît și de „bătăia” la care era supus adesea, lucru ce lăsa urme — zicea el — cu toată „voinicia” ce-l caracteriza⁶⁴. Anchetarea lui s-a făcut de către tribunalele din Bistrița⁶⁵ — unde Ioan Axente Sever refuzase să funcționeze în 1852! — și Zalău⁶⁶. Din iunie 1855 a fost anchetat la Alba Iulia⁶⁷,

⁵⁴ Simion Retegan, *Răzvrătirea moșilor din 1852. Rolul lui Avram Iancu*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj”, Cluj, XV (1972), p. 239—263

⁵⁵ Guvernatorul austriac acuza pe românii transilvăneni pentru continuarea mișcării revoluționare. Cf. K. Schwarzenberg către Al. Bach, Sibiu, 26 noiembrie 1852 (Arh. St. București, Microfilme, *Austria*, rola 6, c. 705—707).

⁵⁶ Axente străbătea adesea cu căruța drumul Alba Iulia—Abrud, fiind la curent cu frământările moșilor. Probabil tot din această perioadă datează începuturile primei căsătorii, cu o văduvă maghiară din familia Csergedy.

⁵⁷ Cf. Scrisoarea lui Axente către D. Moldovan, 12 aprilie 1862 (Colecția prof. Nicolae Lazăr).

⁵⁸ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 268 r°.

⁵⁹ Cf. I. Pervain, I. Chindriș, *op. cit.*, II, p. 68. Pentru alte aspecte vezi și scrisorile din 12 și 24 februarie 1853 trimise lui I. Pamfilie de către Axente (la Arh. Ist. B. A. Cluj, *Corespondența Ion Pamfilie*, 1853).

⁶⁰ Arh. Ist. Alba Iulia, Fond. Comit. Alba Infer., dos. 40/1855 și 38 1861.

⁶¹ *Ibidem*, dos. 40/1855, f. 1.

⁶² Aici este vizitat în primăvara anului 1855 de Al. Papiu-Ilarian.

⁶³ B. A. R., București, Msse., nr. 992, f. 269—270.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 269 v°.

⁶⁵ Arh. St. Alba Iulia, Fond. Comit. Alba Infer., dos. 40/1855, f. 1 r°.—v^o. Documentul este deosebit de prețios pentru cunoașterea detaliată a activității desfășurate de Axente Sever la Blaj în septembrie 1818.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 3 (referitor la o acțiune de aprovizionare din 12 ian. 1849).

⁶⁷ *Ibidem*, f. 6, 8—9.

dar în martie 1856 a fost implicat într-un proces tocmai la Cluj⁶⁸. În anul următor a fost cercetat pentru acțiunile de aprovizionare din zona Turda⁶⁹, pentru ca în 1858 să fie anchetat în legătură cu chitanțele eliberate în perioada revoluției de prefectii D. Popovici-Marțianu, aflat la Viena și Ioan Buteanu, asasinat în 1849⁷⁰.

După atâtea hărțuiri, la începutul anului 1858 Ioan Axente Sever a fost „onorat” de autorități cu o gratificație anuală de 600 fl⁷¹. Suma, depusă la casieria din Orăștie, era — cum zicea un contemporan⁷² — pur simbolică, acordată „ca din milă”, departe de a asigura îmbunătățirea condițiilor materiale ale eroului de la 1848. În plus, la puțin timp după acordarea gratificației, Ioan Axente Sever a fost supus unor noi persecuții, determinate de politica adoptată de autoritățile habsburgice în noile condiții istorice de la începutul anului 1859.

După cum se știe⁷³, actul istoric înfăptuit la 24 ianuarie 1859 de românii de la sud și est de Carpați, apoi legăturile stabilite de primul domn al Principatelor Unite cu emigrația maghiară și conducătorii sîrbilor au îngrijorat cercurile oficiale vieneze. Îngrijorarea acestora — fățiș mărturisită și de reprezentanții lor din Brașov⁷⁴ și Sibiu⁷⁵ — a crescut în urma adîncirii stării de spirit din rîndurile românilor din Transilvania și Banat, preocupați de realizarea deplinei unități naționale. Temîndu-se de o eventuală răscoală a românilor din Abrud⁷⁶ și din alte centre⁷⁷, autoritățile imperiale au organizat o atentă supraveghere a conducătorilor oștii populare românești de la 1848. Pe Ioan Axente Sever, considerat cel mai în măsură să conducă o nouă ridicare la arme a românilor transilvăneni, l-au implicat într-un nou proces, cu un oarecare Sandor⁷⁸, confiscîndu-i totodată și armele necesare pazei gospodăriei⁷⁹, oficialitățile

⁶⁸ *Ibidem*, dos. 54 1856, f. 1 și 3.

⁶⁹ *Ibidem*, dos. 49 1857, f. 1. r—v (despre 2000 de opinci luate cu chitanță de Axente și locotenentul Novacu de la tăbăcarii din Turda, în noiembrie 1848).

⁷⁰ *Ibidem*, dos. 47 1858, mapa 2, f. 1 2, 4—5.

⁷¹ *Ibidem*, mapa 1, f. 1—4.

⁷² Ioan Pușcariu, *Notițe despre întîmplările contemporane*, Sibiu, 1913, p. 32.

⁷³ Vezi, între altele: V. A. Urechia, *L'Alliance des Roumains et des hongrois en 1859*. București, 1894; R. V. Bossy, *L'Autriche et les Principautés Unies*, București, 1938; Ștefan Pascu, *Un plan de confederație danubiană româno-magyar-serbe en 1859*, în „Revue de Transylvanie”, V, (1940), nr. 4; Ioan Lupăș, *Problema transilvană în vremea lui Cuza și Carol I*, București, 1946; Ștefan Pascu, *Ecoul Unirii Țării Românești și Moldovei în Transilvania*, în *Studii privind Unirea Principatelor București*, Edit. Academiei, 1960; Liviu Maior, *Intensificarea luptei pentru desăvîrșirea unității politice de stat după 24 ianuarie 1859*, în „Apulum”, Alba Iulia, 1968, VII₂; L. Boicu, *Cuza Vodă față de lupta popoarelor pentru emancipare națională*, în *Cuza Vodă. În memoriam*, Iași. Edit. Junimea, 1973; V. Curticăpeanu, *Cuza Vodă și Transilvania*, în *loc. cit.*

⁷⁴ Arh. St. București, Microfilme, *Austria*, rola 5, c. 883—884, Raportul din 10 aprilie 1859.

⁷⁵ *Ibidem*, c. 892—901. Raportul din 22 mai 1859.

⁷⁶ *Ibidem*, c. 895.

⁷⁷ *Ibidem*, c. 892 900. Comandantul Regimului C.C. Jandarmi din Sibiu propunea autorităților vieneze să l atragă pe episcopul Șaguna în vederea evitării răscoalei românilor din Transilvania.

⁷⁸ Arh. Ist. B.A. Cluj-Napoca, Fond. personal Dimitrie Moldovan, nr. 218 și 219, Axente către Moldovan, 30 martie și 7 mai 1859. Axente solicita intervenția lui Șaguna. Intenționa să se adreseze și cercurilor vieneze.

⁷⁹ I s-au înapoiat 10 bucăți în iulie 1859, prin intervenția guvernatorului Lichtenstein (Arh. St. Alba Iulia, fond cit., dos. 9/1859 .f. 1).

urmăreau de fapt să-l împiedice să acționeze liber în preajma foștilor luptători din Valea Mureșului. Reluarea înscenărilor judiciare și pronunțarea unei sentințe arbitrare au adăugat „noi răni morale” celor anterioare, încă „nevindecate”, cum spunea însuși Ioan Axente Sever⁸⁰.

Înfrângerea armatei habsburgice în Italia a marcat, pentru câțiva ani, trecerea la o nouă atitudine a cercurilor vieneze față de mișcările naționale din imperiu. Înainte chiar cu câteva luni de inițierea politicii imperiale „liberale”, Ioan Axente Sever a fost scos de sub stricta supraveghere a autorităților habsburgice care i-au făcut, tot din considerente tactice, unele mici concesii⁸¹. Postul prefect, foarte prudent la rîndu-i, a rămas pentru scurt timp în afara preocupărilor politice. Își limita activitatea la modeste încercări literare, unele cu conținut etic⁸² și la îndrumarea studiului fratelui său, Ariton Axente⁸³. În așteptarea clarificărilor politice, nu putea rămîne total în afara unor acțiuni menite să mențină trează conștiința unității tuturor românilor. A propus, tocmai în acest scop, traducerea lucrării fundamentale a istoricului roman Titus Livius⁸⁴.

În perioada desfășurării activității Senatului imperial, deschis la Viena în 31 mai 1860⁸⁵, Ioan Axente Sever a inițiat o amplă dezbatere pe marginea dezideratelor românilor⁸⁶. Cele 16 puncte adoptate la Blaj în mai 1848 nu trebuia să fie abandonate. Recomanda să se țină cont și de învățămintele desprinse din atitudinea dovedită de imperiali față de românii aflați la Viena în 1848—1849⁸⁷. Consecvența și vigilența vechiului tribun popular nu se dezmințeau nici de această dată.

Inaugurarea unei noi „ere de experiențe constituționale”⁸⁸ prin Diploma imperială din 20 octombrie 1860, a permis românilor din Transilvania desfășurarea unei intense acțiuni în vederea recunoașterii drepturilor naționale, a organizării lor politice⁸⁹. Ioan Axente Sever a revenit în prim planul acțiunii. Luptele care au caracterizat noul deceniu au prilejuit încadrarea lui în noua generație de conducători politici care, avînd drept reprezentanți tipici pe George Bariț și Ioan Rațiu, urmărea să organizeze mișcarea națională a românilor din Transilvania pe noi

⁸⁰ Axente către D. Moldovan, Alba Iulia, 11 aprilie 1859 (Colecția prof. Nicolae Lazăr).

⁸¹ Vezi mai sus, nota 79.

⁸² Din această perioadă datează probabil proiectul privind realizarea unei lucrări cuprinzînd cugetări și sfaturi morale. Ceva mai tîrziu, între prima și a doua căsătorie, a realizat o scriere (rămasă inedită, manuscrisul aflîndu-se la prof. N. Lazăr) privind viața de familie. Deosebit de importante sînt aprecierile privind educația tinerei generații. Ridică și problema eficienței învățămîntului superior în țară.

⁸³ Arh. Ist. B. A. Cluj-Napoca, Fond. personal Dim. Moldovan, doc. 220 și 221, Axente către Moldovan, Alba Iulia, 7 august și 28 decembrie 1859.

⁸⁴ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 275.

⁸⁵ T. V. Păcățian, *Cartea de aur* . . . , vol. II, Sibiu, 1902, p. 9—88.

⁸⁶ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 277—278.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 297.

⁸⁸ Keith Hitchins, *Românii din Transilvania și compromisul dualist*, în „Studii”, 21 (1968), nr. 2, p. 291. Cornelia Bodea, *Regimul „liberal” (1860—1867)*, în *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II, p. 176—186.

⁸⁹ Keith Hitchins, *The Roumantan of Transylvania and Constitutional Experiment in the Habsburg Monarchy, 1860—1865*, în *loc. cit.* Autorul utilizează și patru scrisori inedite ale lui Axente din 1860—1861.

baze, să preia conducerea din mâinile clericilor ortodoksi și uniți⁹⁰. Tot în perioada regimului „liberal” s-au înregistrat noi acțiuni care au permis îmbogățirea gândirii democrat-revoluționare a lui Ioan Axente Sever cu noi aspecte privind rezolvarea problemei sociale⁹¹ și naționale⁹². Ca membru al uneia dintre delegațiile care au mers la Viena⁹³, apoi în cadrul conferințelor naționale⁹⁴, ca membru fondator al Astrei și ca deputat în Dieta de la Sibiu⁹⁵, Ioan Axente Sever s-a manifestat ca om politic complex, un militant în sensul epocii.

În noiembrie 1860, cu puțin înainte de plecarea la Viena casa lui Ioan Axente Sever din Alba Iulia devenise o adevărată „Mecă a românilor”. Potrivit mărturiilor unei contemporane, aici se pregăteau în prezența tinerilor și a bravilor tribuni de la 1848, dintre care nu putea lipsi nici Avram Iancu⁹⁶, acțiunile viitoare organizării politice a românilor.

Ioan Axente Sever a făcut parte din delegația de 20 de români care au mers la Viena în noiembrie — decembrie 1860, în frunte cu mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu⁹⁷. În 9 decembrie, la două săptămâni după sosirea în capitala imperiului, fostul prefect i-a scris lui George Bariț⁹⁸ în legătură cu obiectivele luptei românilor în perioada discutării reorganizării imperiului. După ce făcea aprecieri pe marginea Diplomei imperiale din octombrie⁹⁹, Ioan Axente Sever arăta necesitatea organizării unei largi acțiuni pentru explicarea nuanțată a situației românilor, particularităților etnico-naționale și ale limbii lor. Solicita o mai justă reprezentare politică a românilor transilvăneni, eventual alegerea unui cancelar provizoriu român sau membri de încredere dintre români — „măcar propuși” de un congres național al acestora — în cadrul cancelariei însărcinate cu elaborarea unei noi legi electorale¹⁰⁰. Două zile mai târziu, într-o nouă scrisoare adresată lui G. Bariț¹⁰¹, Ioan Axente Sever descria atmosfera nefavorabilă în care se desfășura activitatea delegației române.

⁹⁰ Idem, *Laic și ecleziastic în mișcarea națională românească din Transilvania (1830 — 1869)*, în *Cultură și naționalitate în Transilvania*, p. 62. Istoricul american face aprecieri interesante în legătură cu „criticismul lui Axente” la adresa lui Andrei Șaguna (*Ibidem*, p. 64, nota 64).

⁹¹ Edificatoare sînt articolele scrise de Axente Sever și publicate în „Gazeta Transilvaniei” în vara anului 1863.

⁹² A se vedea în mod special corespondența purtată în 1860—1861 cu G. Bariț (la B.A.R. București, Msse., nr. 992, f. 285—303), Simion Bărnuțiu (*Ibidem*, f. 339—352), Dim. Moldovan (*Ibidem*, nr. 999, f. 11—12) și cu Iosif Hodoș (Bibl. Univ. Cluj-Napoca, Manuscrise, fond I. Hodoș, sertar 333/7).

⁹³ B.A.R., București Msse., nr. 992, f. 285 și 301.

⁹⁴ *Ibidem*, nr. 973, f. 69 v° și 78 r°.

⁹⁵ T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. III, Sibiu, 1905, p. 550—551, 565—569, 597—601, 612—617.

⁹⁶ Iudita Secula, *Avram Iancu în societate*, în „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, LXXXVII (1924), nr. 106, p. 2. Amănunte privind viața autoarei (născută Truță), în Cricău—Alba, cf. Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 266. Pentru atmosfera din acea perioadă vezi și scrisoarea trimisă de Axente lui Bariț la 21 noiembrie 1860 (B.A.R., București, Msse., nr. 992 f. 283—284).

⁹⁷ Keith Hitchens, *The Romanians of Transilvania...*, p. 93—95. Pentru activitatea Mitropolitului Al. Sterca Șuluțiu, cf. G. Bariț, *op. cit.*, III, p. 64, 505—511, 514 și următ. Vezi și scrisoarea trimisă de mitropolit din Viena, la 11 dec. 1860, lui D. Moldovan (Arh. Ist. B.A. Cluj, Fond. pers. D. Moldovan, nr. 296).

⁹⁸ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 285—286 r°, Axente către Bariț, Viena, 9 decembrie 1860.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 285 v°.

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 285 r°—286 r°.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 287 r°—289 r°, scrisoare din 11 decembrie 1860.

Prezența lui la Viena era privită cu ostilitate de către reprezentanții aristocrației maghiare. Fostul prefect a răspuns prin publicarea broșurii *Ein brüderlich ernstes Wort an den „Pesti Naplo” und die Gleichgesinnten im Ungarlande* *, prin care demonstra posibilitatea colaborării româno-maghiare în Transilvania, așa cum procedaseră anterior cercurile realiste din jurul gazetei menționate.

Patriotismul ce caracteriza pe fostul prefect revoluționar a ieșit pregnant în evidență cu prilejul discuției purtate cu cancelarul Schmerling¹⁰². Oficialul vienez încercase să demonstreze delegaților români că este la curent cu „ideile după care alergați”, de simpatie cu Principatele Unite. „Bine că știți Excelență”, a răspuns Ioan Axente Sever. „Ele sînt simpatii de sînge care nu vor apune niciodată”¹⁰³. În aceste condiții înțelegem de ce autorul răspunsului a rămas în afara „ceremonialului” prilejuit de audiența acordată de împărat numai lui Alexandru Sterca Șuluțiu și Ioan Popasu¹⁰⁴.

Revenit de la Viena, de unde ultima scrisoare a expedit-o la 6 ianuarie 1861¹⁰⁵, Ioan Axente Sever a participat la Conferința națională a românilor de la Sibiu. Desfășurată între 13–16 ianuarie, conferința a reafirmat hotărîrea românilor de a lupta pentru realizarea dezideratelor formulate la Blaj în mai 1848¹⁰⁶. Ioan Axente Sever s-a evidențiat prin ardoarea cu care a susținut recunoașterea dreptului imprescriptibil al limbii¹⁰⁷. Dacă în perioada activării la Viena, în urmă cu cîteva săptămîni, se pronunțase pentru întrebuițarea limbii oficiale din preajma revoluției, de această dată fostul prefect a mers mult mai înainte. A propus introducerea limbii române în viața oficială¹⁰⁸. Avea în vedere faptul că nu se putea renunța la acest deziderat; cauza limbii era „nedespărțită de cauza națiunii”¹⁰⁹. Datorită poziției sale hotărîtoare, Ioan Axente Sever a fost ales între cei 20 de membri ai Comisiei permanente, care urma să reprezinte națiunea română în perioada noului regim.

În continuare, fostul prefect a participat la larga dezbatere organizată de exponenții românilor în vederea întocmirii unui proiect de lege electorală, pe baze lărgite, și la lupta pentru recunoașterea dreptului de organizare a mișcării culturale. A întreținut un intens dialog cu contemporanii, în mod special cu Alexandru Papiu Ilarian, aflat la Iași¹¹¹, cu George Bariț¹¹², Dimitrie Moldovan¹¹³ și Iosif Hodos¹¹⁴. Lui George

* (Wien, 1860), 16 p.

¹⁰² „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, XXV (1862), nr. 8, 27 ianuarie, p. 32.

¹⁰³ *Ibidem*. Vezi și Liviu Maior, *op. cit.*, p. 134.

¹⁰⁴ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 94.

¹⁰⁵ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 300.

¹⁰⁶ Cf. Protocoalele Conferinței de la Sibiu, *Ibidem*, nr. 973, f. 61–74; George Barițiu, *op. cit.*, III, p. 70–84; T. V. Păcățian, *op. cit.*, II, p. 188 și urmă.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 201.

¹⁰⁸ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 75.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ B.A.R., București, Msse., nr. 973, f. 69 v⁰. Vezi și semnătura lui Axente (la nr. 23), *Ibidem*, f. 78.

¹¹¹ I. Pervain, I. Chindriș, *op. cit.*, I, p. 106, 109; II, p. 198, 201.

¹¹² B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 304–307, 353–354, 355–356, 357–358.

¹¹³ *Ibidem*, nr. 999, f. 11–12; Arh. Ist. B.A. Cluj, Fond pers. D. Moldovan nr. 222–223. Spre finele lunii februarie D. M. a plecat la Viena pentru a prelua postul de secretar la curtea aulică transilvană, potrivit hotărîrii Conferinței de la Sibiu. *Ibidem*, nr. 348, D. Moldovan către Axente Orăștie, 24 februarie 1861.

¹¹⁴ Bibl. Univ. Cluj, Manuscrise, Fond Iosif Hodos, sertar 333/7.

Bariț i-a trimis ¹¹⁵ și copiile unor concepte redactate împreună cu conducătorii laici și eclesiastici din Blaj și Sibiu, în legătură cu organizarea viitoare a vieții politice și culturale românești. Spera să fie obținută o „diplomă de națiune politică” pentru români, să fie recunoscută limba lor ¹¹⁶.

Amplul dialog purtat la sfârșitul aceleiași luni cu Dimitrie Moldovan — deosebit de semnificativă este scrisoarea de răspuns a acestuia din 31 ianuarie 1861 ¹¹⁷ — i-a permis lui Ioan Axente Sever să pună în discuție necesitatea colaborării tuturor forțelor politice ale națiunii, stabilirea unei platforme unitare de acțiune. Pe aceleași coordonate s-a înscris interesanta epistolă trimisă lui Iosif Hodoș la începutul lunii februarie ¹¹⁸. Ioan Axente Sever realiza prin această scrisoare o adevărată sinteză a activității desfășurate de el după conferința încheiată la 16 ianuarie. „La rugarea lui între patru ochi”, episcopul Andrei Șaguna a acceptat publicarea și popularizarea documentelor conferinței și a propunerilor pentru organizarea activității ¹¹⁹. Fostul prefect îi comunica lui Iosif Hodoș amănunte privind desfășurarea activității de alcătuire a materialelor necesare înființării asociației culturale românești și de pregătire a viitoarei conferințe de la Alba Iulia ¹²⁰.

Integrarea firească a lui Ioan Axente Sever în acțiunea organizată de români în vederea recunoașterii drepturilor naționale nu era pe planul autorităților din preajma contelui maghiar Mikó Imre, noul conducător al guvernului transilvănean. Acestea, după cum se știe ¹²¹, au imprimat întrunirii reprezentanților naționalităților din Transilvania, ținută la Alba Iulia în 10-11 februarie 1861, un curs nefavorabil românilor. Prin hotărârea adoptată de majoritatea maghiară s-a împiedicat continuarea lucrărilor adoptate în ianuarie de militanții români, încercarea lor de a îndeplini „ceea ce a rămas nefăcut la Sibiu”, cum nota Ioan Axente Sever ¹²². Supravegheat din nou cu atenție ¹²³, fostul prefect a reușit — prin permanentele deplasări de la Alba Iulia la Blaj și Sibiu — să deruteze autoritățile comitale ¹²⁴ care, la un moment dat, raportau superiorilor probabilitatea stabilirii domiciliului revoluționarului la Viena (sic!) ¹²⁵.

După emiterea patentei imperiale din 26 februarie 1861, Ioan Axente Sever a continuat să participe la lupta pentru organizarea mișcării naționale a românilor, pentru organizarea vieții politice din Transilvania pe

¹¹⁵ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 305—306, Axente către Bariț, Alba Iulia, 26 ianuarie 1861.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 306.

¹¹⁷ *Ibidem*, nr. 999, f. 11—12. D. Moldovan către Axente, Sibiu, 31 ianuarie 1861.

¹¹⁸ Bibl. Univ. Cluj, Manuscrise, Fond. Iosif Hodoș, sertar 333 7, Axente către Hodoș, Alba Iulia, 3 februarie 1861.

¹¹⁹ *Ibidem*, f. 1.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 2. La 24 ianuarie Axente îi telegrafiasc episcopului Șaguna în legătură cu această problemă. Amănunte despre activitatea celor din Sibiu primise prin preotul Truță din Cricău (Alba).

¹²¹ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 96—97. Vezi și *Istoria României*, vol. IV, *Formarea și consolidarea orânduirii capitaliste (1848—1878)*, București, Edit. Academiei, 1964, p. 436.

¹²² Bibl. Univ. Cluj, Manuscrise, Fond. Iosif Hodoș, sertar 333 7, Axente către Hodoș, Alba Iulia, 3 februarie 1861.

¹²³ Arh. St. Alba Iulia, Fond. Comit. Alba Iulia, dos 38/1861, Mapa Axente Sever, f.3, Pretura Alba către Pretura Blaj, 11 februarie 1861.

¹²⁴ *Ibidem*, f. 4, nota din 20 februarie 1861.

¹²⁵ *Ibidem*, f. 3.

picior de egalitate¹²⁶. Dezbătute cu prilejul unor noi întâlniri, despre a căror varietate vorbește într-o scrisoare adresată lui Iosif Hodoș în 4 martie¹²⁷, dezideratele românilor au fost susținute de noua deputație care a mers la Viena în vară¹²⁸. În această perioadă Ioan Axente Sever a intensificat dialogul cu ceilalți români, în legătură cu viitoarea lor reprezentare politică. Deosebit de semnificative sînt cele două scrisori trimise lui George Bariț la 11 și 23 iunie 1861, precum și răspunsul acestuia din 26 iunie 1861¹²⁹. Au fost puse în discuție probleme privind organizarea unui „Congres” al românilor, necesitatea unei împărțiri administrativ-teritoriale noi, alegerea organelor politice locale, problema limbii oficiale și alte aspecte menite să asigure respectarea naționalității și principiului reciprocității¹³⁰. În urma acestei activități de dezbateră teoretică — desfășurată în ciuda faptului că uneori corespondența i-a fost cenzurată¹³¹ de autoritățile care au reluat urmărirea atentă a lui¹³² — Ioan Axente Sever a fost inclus pe lista celor 155 candidați români propuși pentru a fi recunoscuți de autoritățile vieneze la 15 iulie 1861¹³³.

În a doua jumătate a anului 1861, Ioan Axente Sever a contribuit la strîngerea materialelor necesare susținerii drepturilor națiunii române. A răspuns solicitărilor făcute în acest scop de George Bariț¹³⁴, antrenînd în intensa activitate de dezbateră principală a problemelor etapei pe Avram Iancu¹³⁵, Simion Balint¹³⁶, Timotei Cipariu și alți militanți români din Abrud, Blaj, Cîmpeni, Făgăraș și Sibiu¹³⁷. Această activitate a culminat cu sprijinirea efectivă a acțiunii de organizare a *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*¹³⁸. De fapt încă din mai 1860, cînd semnase petiția trimisă guvernatorului Lichtenstein¹³⁹, Ioan Axente Sever se alăturase celor mai devotați luptători pentru organizarea asociației culturale române. Cu prilejul adunării de la Sibiu din 4 noiembrie 1861, cînd a fost inaugurată își deschisă asociația, fostul prefect a fost ales în „Comitetul satoriu”, format din 12 membrii, cu 96 de voturi din 100 exprimate¹⁴⁰.

Menținerea lui Ioan Axente Sever în primul plan al activității desfășurate în interesul națiunii române nu a fost trecută cu vederea de adversarii politici. Trebuie să adăugăm, între elementele care au stîrnit

¹²⁶ Arh. Ist. B.A. Cluj, Fond, pers. D. Moldovan, doc. 301, Alexandru Sterca Suluțiu către D. Moldovan, Blaj, 1 aprilie 1861.

¹²⁷ Bibl. Univ. Cluj, Manuscrise, Fond Iosif Hodoș, sertar 333 7, Axente către Hodoș, Alba Iulia, 4 martie 1861.

¹²⁸ Arh. Ist. B. A. Cluj, Fond, pers. D. Moldovan, doc. 302, Alexandru Sterca Suluțiu, către D. Moldovan, Blaj, 11 iunie 1861.

¹²⁹ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 327—328.

¹³⁰ *Ibidem*, f. 327.

¹³¹ *Ibidem*, f. 359.

¹³² Arh. St. Alba Iulia, Fond. Comit. Alba Iulia, dos. 381/1861, Mapa Axente Sever, f. 1—2. Raportul din 26 mai 1861 (în lb. maghiară).

¹³³ B.A.R., București, Msse., nr. 973, f. 197 v° (Axente este trecut la nr. 26).

¹³⁴ *Ibidem*, nr. 992, f. 331.

¹³⁵ *Ibidem*, f. 355.

¹³⁶ *Ibidem*, f. 334.

¹³⁷ *Ibidem*, f. 335 și 336.

¹³⁸ Vezi și Vasile Curticăpeanu, *op. cit.*, p. 65 și următ.

¹³⁹ Cf. *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1862, p. 9.

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 68 și 70.

o nouă și violentă reacție a acestora, și activitatea publicistică desfășurată de bravul prefect. În mod special se impune a fi menționată intervenția lui din coloanele „Gazetei Transilvaniei”, la sfârșitul lunii octombrie 1861¹⁴¹. Noile precizări făcute de autor pe marginea unor evenimente de la 1848¹⁴² au dus la creșterea opoziției față de acțiunile lui. Către sfârșitul anului 1861 Ioan Axente Sever a fost pus sub urmărire¹⁴³, iar la începutul anului următor a fost judecat și condamnat de tribunalul din Aiud, ca „un criminalist ordinar”, cum declara într-o scrisoare fostul prefect¹⁴⁴. Manifestându-și nemulțumirea față de încălcarea dispozițiilor legale de către autoritățile locale, Ioan Axente Sever avea totodată convingerea că nici guvernul condus de Folliot de Crenneville nu era capabil să asigure liniștea politică în interesul tuturor locuitorilor Transilvaniei¹⁴⁵. Luptătorul român avea convingerea fermă că soluționarea problemei naționale românești era necesară pentru trăinicia regimului politic nou instaurat în imperiu. „Mai mare lipsă are Austria de noi decât noi de ea”, îi scria el lui Dimitrie Moldovan la 12 aprilie 1862, cu scopul de a evidenția încă o dată „credința politică”¹⁴⁶. De fapt fostul prefect își exprima totala încredere în posibilitățile națiunii române de a-și realiza dezideratele și fără înlesnirile propuse de imperiali.

Cu aceste convingeri s-a încadrat Ioan Axente Sever în campania electorală desfășurată în 1863 în Transilvania. Cu toate că nu putuse participa la a doua conferință națională a românilor ținută la Sibiu în 20 aprilie 1863¹⁴⁷, a respectat indicațiile tactice stabilite cu acest prilej. Era însă nemulțumit de faptul că românii care plăteau un impozit general de 8 florini erau în minoritate¹⁴⁸. În continuare a contribuit la realizarea tacticii electorale. A făcut utile propuneri pentru stabilirea candidaților români din comitate¹⁴⁹, pe care i-a chemat la o deplină „disciplină” electorală¹⁵⁰. S-a angajat apoi cu hotărâre în bătălia electorală desfășurată într-o tensiune politică ridicată¹⁵¹.

¹⁴¹ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, XXIV (1861), nr. 85, 28, oct. 1861, p. 352–353.

¹⁴² *Ibidem*. Se referă la încercările comisarului Vay și ale deputaților locuitorilor din Turda de a-l „cumpăra” în toiu organizării și desfășurării luptelor naționale din septembrie – decembrie 1848.

¹⁴³ B.A.R., București, Msse., nr. 989, f. 41. Nota preotului Kőllönte Mihaly din 19 dec. 1861. În aceeași perioadă i-a fost din nou cenzurată corespondența. *Ibidem*, nr. 992, f. 359, Axente către Bariț, 12 ianuarie 1862.

¹⁴⁴ Axente către D. Moldovan, Alba Iulia, 12 aprilie 1862 (Colecția prof. Nicolae Lazăr).

¹⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ Arh. Ist. B.A. Cluj, Fond. pers. D. Moldovan, nr. 225, Axente către Moldovan, Alba Iulia, 19 aprilie 1863. Preciza că l-a informat pe Alexandru Sterca Șuluțiu despre motivele neprezentării la Sibiu.

¹⁴⁸ *Ibidem*, nr. 226. Amănunte privind desfășurarea campaniei electorale, cf. *Ibidem*, nr. 227–228, 322–324.

¹⁴⁹ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 366, Axente către Bariț, 25 mai 1863. Printre cei propuși: T. Cipariu, D. Boer, I. Maior, I. Hodoș, N. Găietan. G. Bariț și I. Axente Sever. Era totodată la curent cu evenimentele din Viena, prin inetermediul lui D. Moldovan, *Ibidem*, nr. 999, f. 106 r°.

¹⁵⁰ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, XXVI (1863), nr. 42, 1 iunie 1863, p. 167.

¹⁵¹ Simion Retegan, *Pregătirea Dietei de la Sibiu din 1864*, în *loc. cit.*, p. 67–68. Activitatea lui Axente este analizată pe baza unui bogat material inedit cules din arhivele maghiare.

Propus candidat în primul cerc electoral din comitatul Alba inferioară¹⁵², Ioan Axente Sever a participat la alegerile organizate la Bichiș * în 7 iunie 1863¹⁵³. Încă din perioada anterioară a alegerilor autoritățile comitale au încercat să împiedice alegerea fostului prefect. În timpul alegerilor au exercitat presiuni în același scop. Cu toate acestea, țărani români și maghiari au dat lui Ioan Axente Sever 674 voturi, în timp ce I. Kemény a obținut numai 564 voturi¹⁵⁴. Autoritățile nu au ținut cont de rezultatul votului, anulind alegerea candidatului român pe motiv că acesta, cu un an în urmă, trebuia să fie anchetat pentru o problemă privind administrarea lăcașelor de cult din Alba¹⁵⁵. Nici I. Kemény nu a participat însă la lucrările Dietei. Ca urmare, în 14—15 august 1863 s-au organizat noi alegeri în cercul respectiv. Desfășurate la Salinele Uioara (Ocna Mureș) ele au asigurat succesul net al candidatului român, care, în ciuda avertismentelor date de comitele suprem alegătorilor țărani, a obținut 713 din cele 1012 voturi exprimate¹⁵⁶.

Prestigiul de care se bucura Ioan Axente Sever în rîndurile țărănimii române și maghiare din cercul electoral respectiv avea la bază vasta activitate revoluționară. La aceasta trebuie adăugate intervențiile asupra problemelor sociale din perioada premergătoare alegerilor¹⁵⁷. În numărul din 2 august 1863 al „Gazetei Transilvaniei”, s-a declarat deschis pentru rezolvarea completă a problemei agrare, cerînd libertatea deplină a țăranului transilvan, indiferent de naționalitate¹⁵⁸. Nu e vorba de o chestiune ce ținea de tactica electorală, ci de o nouă dovadă a capacității revoluționarului care încă din martie 1848 se pronunțase împotriva împilării sociale a țăranimii transilvane¹⁵⁹ și care continua, sub o nouă formă, să „dăinuie de 14 ani încoace”. Acuzat de „comunism”, tocmai pentru aceste idei¹⁶⁰, Ioan Axente Sever a fost împiedicat să participe la lucrările Dietei. Mai bine de un an, în ciuda repetatelor cereri ale alegătorilor¹⁶¹, el nu a primit mandatul de delegat.

Rămas în afara dezbaterilor Dietei de la Sibiu, în prima sesiune deschisă la 15 iunie 1863¹⁶², Ioan Axente Sever a primit cu satisfacție legile votate în vederea asigurării egalității constituționale a națiunii române. Pentru a contribui la traducerea în viață a noilor norme legislative a încercat să ocupe un post de conducere la Făgăraș¹⁶³. Obligat însă

¹⁵² „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, XXVI (1863), nr. 43, 5 iunie 1863, p. 170.

* Azi localitate în județul Mureș.

¹⁵³ Simion Retegan, *op. cit.*, p. 76—78

¹⁵⁴ *Ibidem.*, p. 76

¹⁵⁵ *Ibidem.*, p. 77, nota 79.

¹⁵⁶ *Ibidem.*, p. 78.

¹⁵⁷ *Idem*, *Problema agrară în dezbaterile Dietei de la Sibiu, (1863)* în *loc. cit.*, p. 281.

¹⁵⁸ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, XXVI (1863), nr. 62, 2 august 1863, p. 247.

¹⁵⁹ Adrian Pascu, *op. cit.*, p. 485.

¹⁶⁰ Simion Retegan, *op. cit.*, p. 281.

¹⁶¹ Arh. Ist. B. A. Cluj-Napoca, Fond. pers. D. Moldovan, nr. 229, Axente către Moldovan,, Alba Iulia, 9 octombrie 1863.

¹⁶² Pentru desfășurarea lucrărilor Dietei de la Sibiu, vezi T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. III Sibiu, 1905; Valeriu Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863—1864*, Cluj-Napoca, 1932; Mester Miklós, *Az autonóm Erdély és a roman nemzetiségi követelések az 1863—1864—évi nagyszabeni országgyűlésen*, Budapesta, 1936.

¹⁶³ Arh. Ist. B. A., Cluj-Napoca, Fond. pers. D. Moldovan, nr. 230, Axente către Moldovan, 22 decembrie 1863.

de împrejurări să locuiască tot în Alba Iulia, a continuat să-i apere pe locuitorii de aici ce încă mai aveau de suferit de pe urma evenimentelor de la 1848¹⁶⁴.

De la 23 mai la 29 octombrie 1864 s-a desfășurat a doua sesiune a Dietei de la Sibiu, menită să organizeze administrația, justiția și economia Transilvaniei. Ioan Axente Sever a participat la dezbateri începînd cu ședința 102-a, din 17 septembrie 1864¹⁶⁵. Împreună cu mitropolitul Șulufiu, G. Bariț și I. Lemeny a intervenit în discuția privind organizarea tribunalului suprem¹⁶⁶. Deși împiedicat de președintele dietei să discute și alte probleme, fostul prefect și-a manifestat nemulțumirea față de faptul că a fost ținut în afara ședințelor. A precizat, apoi, că cele „șase mari idei” : libertatea și despotismul, religia și ateismul, contopirea popoarelor și națiunilor și independența lor, se impuneau a fi clarificate. În ședința din 21 septembrie 1864, Ioan Axente Sever a intervenit¹⁶⁷ în discuția referitoare la problema economiei rurale. S-a oprit însă asupra raportului inechitabil al schimburilor economice dintre Transilvania și Austria. A pus o întrebare firească — dacă din Transilvania erau trimiși la Viena 200.000 fl. anual, de ce nu înfloarește și economia Principatului?¹⁶⁸. O lună mai târziu a intervenit din nou în discuțiile privind aspectele sociale ale rezolvării problemei agrare¹⁶⁹. Precizia că este nevoie ca proprietarii de pământ să fie obligați să plătească despăgubirile pentru slujbele efectuate de țărani anterior și nu de către aceștia primilor. „Serviciile iobăgești n-au fost îndreptățite niciodată !” susținea Ioan Axente Sever¹⁷⁰. În penultima ședință, la 28 octombrie 1864¹⁷¹, a ridicat alte aspecte ale vieții economice-sociale la sate, insistînd în mod special asupra „celor 80 de munți”¹⁷². Apela la evenimente și acte din perioada lui Traian¹⁷³ în vederea argumentării necesității rezolvării problemelor social-economice din Transilvania, tocmai în anul istoricei reforme îndeplinite în vremea lui Alexandru Ioan Cuza peste Carpați¹⁷⁴. Era încă o dovadă a forței gândirii și de acțiune în spiritul epocii a eroului de la 1848, angajat definitiv în lupta pentru cauza socială, împletită cu cea națională, a românilor din Transilvania. Prorogarea și apoi dizolvarea dietei de la Sibiu l-au îndepărtat oficial de la viața politică. A continuat lupta în noile condiții istorice și, ca o reacție la dualismul ce se pregătea în ciuda rezis-

¹⁶⁴ *Ibidem*, nr. 231, /scrisoarea din 7 martie 1864 /.

¹⁶⁵ T. V. Păcățian, *op. cit.*, p. 547, 553.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 550—551.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 565—569.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 566.

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 597—601.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 598.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 612—617.

¹⁷² *Ibidem*, p. 612.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 616.

¹⁷⁴ Pentru semnificația rezolvării acestei probleme, vezi : N. Adăniloaie, Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, Edit. Academiei, 1967, p. 40 ; Vasile Maciu, *Procesul trecerii de la feudalism la capitalism în agricultura României în perioada formării și consolidării ortoduirii capitaliste (1848—1878)*, în *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*. Craiova, Edit. Scrisul românesc, 1973, p. 224 ; Iosif Kovacs, *Desfășurarea relațiilor feudale în Transilvania*, Cluj, Edit. Dacia, 1973, p. 32—60.

tenței românești din Transilvania¹⁷⁵ și din vechea Românie¹⁷⁶, s-a alăturat militanților care cereau păstrarea autonomiei Transilvaniei, refuzînd să recunoască noua stare politică¹⁷⁷. Ca unul dintre acei „uriași fulgerați cari nu vreau să se tîrască pe brînci după ce străbătuseră biruitori pe culmi”¹⁷⁸, Ioan Axente Sever a continuat să mobilizeze contemporanii care căzuseră „într-o melancolie obositoare”¹⁷⁹, în vederea eliberării Transilvaniei. Convins că imperiul austro-ungar nu putea rezolva problema națională, în numele acelor care anterior „au suferit la Viena, Innsbruck și Pesta”¹⁸⁰ a întocmit în ascuns un temerar plan pentru soluționarea democrat-revoluționară a cauzei românilor transilvăneni: războiul de eliberare națională¹⁸¹. Eforturile depuse în această privință se impun însă a fi analizate nuanțat într-un alt studiu¹⁸², tocmai pentru a surprinde notele fundamentale ale activității desfășurate de Ioan Axente Sever după anul 1865.

IOAN AXENTE SEVER PENDANT LA PÉRIODE DU RÉGIME NEOABSOLUTISTE ET LIBÉRAL (1849—1865).

RÉSUMÉ

La personnalité de Ioan Axente Sever, révolutionnaire actif et combattant inlassable pendant la révolution de 1848 et la période qui lui a suivi pour les droits des Roumains de Transylvanie, n'a pas fait jusqu'à ce jour l'objet d'une préoccupation spéciale de la part de l'historiographie roumaine actuelle.

Se proposant de combler cette lacune, l'auteur examine, en s'appuyant sur une ample base documentaire, pour la plupart inédite, les principales directions de l'activité socio-politique déployée par le révolutionnaire transylvain après la défaite de la révolution.

Analysant ces aspects, l'étude les met en évidence sur la toile de fond de la conjoncture dans laquelle s'est déroulée la vie de la population roumaine de Transylvanie durant cette période.

Bien qu'étouffé en 1848, le mouvement roumain pour la liberté nationale et la justice sociale a continué, sous différentes formes, Ioan Axente Sever y apportant une contribution notable par l'activité inlassable qu'il a déployée durant cet intervalle.

¹⁷⁵ Keith Hitchins, *Românii din Transilvania și compromisul dualist*, în *loc. cit.*, p. 292.

¹⁷⁶ Vasile Maciu, *La Roumanie et le pacte dualiste austro-hongrois de 1867*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, VI (1967), nr. 6, p. 918.

¹⁷⁷ Pentru orientările tactice conturate după 1865, vezi: I. Gheorghiu și C. Nuțu, *op. cit.*, p. 36—37, Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 293—296.

¹⁷⁸ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 152.

¹⁷⁹ B.A.R., București, Msse., nr. 992, f. 367, Axente către Bariț, 26 februarie 1865.

¹⁸⁰ Arh. Ist. B. A. Cluj, Fond. personal D. Moldovan, nr. 232.

¹⁸¹ Vezi, Vasile Curticăpeanu, *Planul strategic de eliberare a Transilvaniei întocmit de Axente Sever*, în „*Apulum*”, VII₂ (1962), Alba Iulia, 1969, p. 150—157.

¹⁸² Cf. studiul nostru *Participarea lui Ioan Axente Sever la lupta împotriva dualismului austro-ungar* (Manuscris).

ACTELE ROMÂNEȘTI TIPĂRITE LA ALBA IULIA ÎN 1653

DE

AUREL RĂDUȚIU

Bibliografiile cărții românești vechi menționează în seria tipăriturilor apărute la Alba Iulia între 1639, când se tipăresc textele cuprinse în „cea mai veche carte rakoczyană”¹ și 1656, anul de apariție a ultimei tipărituri cunoscute, „Scutul catichizmului”, cu excepția unor texte din prima tipăritură, toate cărți bisericești², și acele diplome date de principii Transilvaniei preoților români, tipărite din porunca lui Gheorghe Rákóczi II în tipografia curții princiare, înzestrată cu litere chirilice încă din anii domniei predecesorului său.

I. Bianu și N. Hodoș le menționează ca fiind tipărite între 1653—1659³, A. Veress, la anul 1653, ca tipărituri în limba română, excluzând 1659, căci tipografia fusese distrusă de tătari la 1657⁴ și, a doua oară, tot la același an, dar cu deosebirea că acum le menționează ca fiind tipărite latinește⁵. Toți bibliografii de mai sus amintesc această tipăritură fără să fi văzut vreun exemplar, pe baza unor informații culese și reproduse din *Cronica* lui Gheorghe Șincai de către T. Cipariu. Contribuțiile ulterioare — completări își îndreptări — la bibliografia cărții românești vechi nu au redeschis problema acestei tipărituri⁶. O discuție a problemei nici n-ar putea fi reluată numai pe baza datelor de care dispunem în stadiul actual al cunoștințelor cu privire la istoria tipografiei de la Alba-Iulia. Nu vom încerca nici noi acest lucru din acest punct de vedere. Ceea ce vom putea face deocamdată este să stabilim un al doilea punct de vedere din care problema poate fi studiată, acela al conținutului tipăriturii în cauză, al faptului că tipăritura cuprinde — caz unic pînă la acea dată — o serie de acte, privilegii ale principilor, traduse și tipărite românește într-o epocă de intens prozelitism calvin dar și de masive codificări ale dreptului feudal, laice și religioase, destinate tiparului. Căci nu întîmplător reconfirmarea vechilor privilegii — la 28 ianuarie 1653 — acordate bisericilor românești, firește cu condiția asimilării lor la legea și ierarhia

¹ N. Drăganu, *Cea mai veche carte rakoczyană*, în „Anuarul Institutului de istorie națională (Cluj)”, I (1921—1922) p. 168—170.

² B.R.V., I, p. 107, 115—118, 160—170, 184—190, 207, 537; IV, 24; unde sînt menționate și descrise „Catechismul” (în edițiile 1640, 1648, 1656), „Evanghelia” (1641) „Noul Testament” (1648); „Psaltirea” (1649, 1651).

³ B.R.V., I, p. 206.

⁴ A. Veress, *Erdély-és Magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok*, Cluj, 1910, p. 23.

⁵ Idem, *Bibliografia româno-ungară*, I, București, 1931, p. 85.

⁶ Ne referim la următorii autori: M. Iorga, D. Șandru, D. Simonescu, M. Tomescu, V. Cîndea, L. Patachi, D. Bratu, B. Theodorescu.

calvină, s-au publicat la 8 martie — în aceeași dietă în care s-au citit (la 15 ianuarie)⁷ și s-au întărit (la 15 martie)⁸ *Constituțiile Aprobate*, tipărite la Oradea în același an. Aceste privilegii ar fi urmat apoi să garanteze în forma lor tipărită o dată mai mult acel minimum de „constituționalism” pe care stările erau dispuse să-l recunoască unei biserici româno-calvine ca singura instituție admisă în cadrele politice ale principatului în vederea accelerării procesului de calvinizare. Să vedem însă care sînt acele acte și ce privilegii conțin ele.

Prima este scrisoarea privilegială a lui Sigismund Báthori, principele Transilvaniei, din 4 iunie 1595, dată la Alba Iulia, prin care se îngăduie lui Ioan de Prislop, mitropolitul bisericii românești din Transilvania, să cerceteze pe toți preoții români din Țara Făgărașului și să primească de la aceștia cîte un florin pe an, după cum s-a obișnuit și pînă atunci în celelalte părți ale țării. A doua, tot o scrisoare privilegială, din 9 iunie 1609, de la Alba Iulia, a fost dată de Gabriel Báthori, principele Transilvaniei, preoților români pentru a-i scuti de slujbele iobăgești și pentru a le acorda libertatea de a se muta ei și familiile lor, cu toate bunurile pe care le au, acolo unde își vor găsi, din îngăduința mitropolitului de la Belgrad, o nouă parohie. Cele două acte de mai sus au fost transcrise și întărite împreună, în această formă, tot ca scrisori privilegiale, în 25 iunie 1614 la Alba Iulia, de Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei. Actul lui Gabriel Bethlen la rîndul său a fost întărit la fel în 9 aprilie 1638 la Alba Iulia de către Gheorghe Rákóczi I, la cererea lui Gheorghe Gheneadie, mitropolitul bisericii românești din Transilvania, și, în sfîrșit, acesta din urmă a fost cuprins tot ca transumpt și confirmat textual, la cererea mitropolitului Șimion Ștefan, de către Gheorghe Rákóczi II, în 28 ianuarie 1653 la Alba Iulia. Cu prilejul acestei ultime confirmări, originalele latine ale actelor au fost traduse în limba română și tipărite cu caractere chirilice în tipografia de la Alba Iulia. Toate actele sînt cunoscute. Unele au fost publicate chiar de mai multe ori. Au fost publicate atît în versiunea lor latinească cît și în limba română ca traduceri ale originalelor latine — probabil cele traduse în sec. al XVII-lea, sau, mai tîrziu, după copii ale acestora.

Copii ale variantelor latine au fost inserate în lucrările istorice încă de la jumătatea secolului al XVIII-lea. Printre primii care le menționează — cu excepția actului din 1595 — transcriind chiar în întregime actul din 1609 — este Petru Bod în lucrarea sa despre istoria românilor din Transilvania în capitolul în care se ocupă de „unirea” românilor cu reformatii⁹. Dintre istoricii români primii care le-au cunoscut și le-au valorificat în istoriografie au fost Samuil Micu și Gheorghe Șincai. Lor le datorăm, de altfel — cum vom arăta mai jos — și transmiterea versiunilor românești ale actelor. Urmărind în continuare variantele latine, le vom întîlni cuprinse în bogata colecție de diplome, aflată în manuscris, a lui

⁷ *Approbatæ Constitutiones* [...] in civitatem Albam Juliam ad diem decimumquintum mensis Januarii anni praesentis congregatorum, conventu, publice relectae... Oradea, 1653 (foaia de titlu).

⁸ *ibidem*, p. [251].

⁹ P. Bod, *Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia* (copie litografiată în 1889), p. 120—127.

Iosif Kemény¹⁰. Actul din 1609 a fost publicat de I. Kemény, cu prilejul unei recenzii la o lucrare de istorie a românilor a istoricului sas Fr. Phleps (*De Valachorum origine disertatio* [...], Sibiu, 1829) într-un context mai larg referitor la problemele românești oglindite în legislația ungherească, de la primele decrete regale pînă la hotărârile dietale ale sec. al XVIII-lea¹¹. Eruditul istoric mai remarcă și faptul că în original actul din 1653, „se zice” că se păstrează în Arhiva guberniului” („originale dicitur in Archivo Guberniali asservari”), de unde, la cererea episcopului Atanasie, i s-a eliberat acestuia un transumpt sub semnătura secretarului gubernial, Ludovic Naláczi, la 20 noiembrie 1700¹², ceea ce înseamnă că I. Kemény a copiat actele în colecția sa după copii. Același act din 1609 a mai fost publicat, după o copie aflată în Arhiva de Stat din Viena de J. Fiedler, ca anexă la studiul său despre unirea religioasă a românilor din Transilvania cu biserica romană¹³. După Fiedler publică și T. Cipariu actul din 1609 cu o notă în care semnalează greșelile de tipar al acestuia și subliniază importanța istorică a documentului¹⁴. Cipariu a mai revenit apoi cu prilejul unor „adausuri și emendațiuni” la documentele bisericesti publicate, între care și actul din 1609, cu noi îmbunătățiri ale textului pe baza confruntării lui cu textul din istoria lui P. Bod¹⁵. Așa cum vom vedea mai jos, T. Cipariu mai are apoi meritul de a fi atras atenția asupra tipăririi acestor acte, el fiind, se pare, ultimul care a avut textul imprimat în limba română. Versiunea latinească a actelor a fost publicată mai târziu de I. Lupaș. Prima dată ca anexe la un studiu despre persecuțiile la care a fost supus mitropolitul bisericii românești din Transilvania Dosoftei¹⁶, în care publică actul de confirmare din 1638 și protocolul final de întărire ale acestuia din 1653, după copile din *Liber Regius Transilvaniae* (Arh. de Stat din Budapesta, vol. XXVI, p. 172—177), a doua oară în volumul de documente privind istoria Transilvaniei în sec. al XVII-lea¹⁷, fără modificări față de ediția precedentă.

Cu privire la versiunile latine se poate observa că, exceptînd actul din 1609, publicat de mai multe ori (I. Kemény, J. Fiedler, T. Cipariu și I. Lupaș), dar niciodată după original, la care se adaugă actele din 1595 și 1638, parțial și cele din 1614 și 1653, publicate și acestea tot după copii (I. Lupaș) acestea două din urmă n-au încă o ediție completă, și

¹⁰ I. Kemény, *Diplomatarii Transilvaniei Supplementum*, VIII, p. 399. IX, p. 118; *ibidem*, p. 192; X, p. 51—52; *ibidem*, p. 203—205 unde actele se găsesc reproduse în ordinea lor cronologică.

¹¹ Idem, în „Tudományos Gyűjtemény”, 1830, nr. 3, p. 107—109.

¹² Idem, *Dipl. Trans. Suppl.*, X, p. 205.

¹³ J. Fiedler, *Die Union der Walachen in Siebenbürgen unter K. Leopold I* in „Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften”, 1858, nr. 3, p. 364—366.

¹⁴ T. Cipariu, *Documente istorice bisericesti* în „Archivu pentru filologia și istoria”, Blaj, 1867, p. 550—551.

¹⁵ *Ibidem*, p. 612—613.

¹⁶ I. Lupaș, *Un vladică român năpăstuit la anul 1638. Cine putea fi?* în „Acad. Rom. Mem. Secf. Ist.” S. III, t. XXI (1939), p. 155—159; lucrarea, reprodusă și în vol. „Studii, conferințe și comunicații istorice”, II, Cluj, 1940, p. 241—256, fără textul documentelor din anexa primei ediții.

¹⁷ Idem, *Documente istorice transilvane*, I (1599—1699), Cluj, 1940, p. 194—199.

nici unul din cele cinci acte o ediție critică¹⁸. Toate actele au intrat însă ca probe în bogata literatură istorică cu privire la prozelitismul calvin în sec. al XVII-lea față de românii din Transilvania, în seria mult mai cuprinzătoare a actelor date de principii calvini în acest sens¹⁹.

Versiunile românești ale actelor le întâlnim întâi la Samuil Micu. În lucrarea sa despre istoria bisericii românești din Ardeal, aflată în manuscris, în care se stabilește cronologia mitropolitelor acestei biserici și se evocă evenimentele cunoscute ale anilor lor de arhipăstorie, autorul se bazează și pe izvoarele diplomatice contemporane evenimentelor, în care apar referințele necesare. Că Ioan de la Prislop era la 1595 mitropolit la Bălgrad „luminat să adeverează și din decretul prințipului Ardealului, Sigismund Batori carele în anul 1595 dă mitropolitului Ioan de Prislop puterea a cerceta preoții în Țara Făgărașului și de la fieștecarele a lua un florint // care florint să chema dajde episcopoească și s-au ținut acest obicei, ca să dea tot preotul în tot anul un florint episcopului, până la vlădicia lui Grigorie Maier și a lui Ioan Bob”²⁰, după care rezumat, S. Micu inserează textul actului în limba română²¹. La fel apare și actul din 1609, adică i se face registul („În anul 1609 Gabriel Batori Domnul Ardealului dă privileghiu preoților românești carii din iobagi s-au făcut popi, a-și putea muta parohia și cu muiearea și cu pruncii a să muta și a trece airea și pentru aceasta nimic să nu fie detori a da sau a plăti, afară de honorariumul sau darul care din obicei au sint detori a-l da domnilor pămîntești ai căror iobagi au fost”) ²², pentru a transcrie în continuare actul în întregime²³. Actul din 1614 este doar menționat, fără a mai da textul: „Acest privileghiu (din 9 iunie 1609—n.n. A. R.) l-au întărit și Gabriel Betlen, prințipul Ardealului în 25 a lui iunie 1614. Și s-au întărit și în dieta țării Ardealului și Părților ei, în Bălgrad, în a treia zi a luni lui mai, anul 1615”²⁴. Actul din 1638 îl dă ca transumpt²⁵ în actul din 1653²⁶, când „Simon Ștefan mitropolitul // Ardealului [...] au dobîndit de la Gheorghie Racoți cel Tânăr întărire privileghiurilor celor mai înainte date de la craii cei mai dinainte ai Ardealului”²⁷. Pentru acestea din urmă două acte S. Micu consemnează și mențiunile despre „publicarea” lor în dietă. S. Micu nu precizează izvorul după care și-a făcut copiile actelor. El a putut avea la îndemînă actele la Blaj, din arhiva episco-

¹⁸ Referințele lui J. Hinz la *Pietatis Annales* sau în alt loc *Pictelis* (vezi: *Geschichte des Bisthums der griechische nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen*, Sibiu, 1850, p. 19 și 20) pentru actele din 1595 și 1638 nu le-am putut verifica.

¹⁹ Menționăm din această bogată bibliografie: A. Bunea, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Bălgradului*, Blaj, 1902; I. Mateiu, *Preoțimea română ardeleană în veacul al XVII-lea*, în „Transilvania”, 1911, nr. 1, cu lista actelor de privilegii (p. 12—13), completată de Z. Picișanu în recenzie la lucrarea de mai sus: în rev. „Cultura creștină”, I (1911), nr. 12, p. 394; N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, ed. II, vol. I, București, 1929.

²⁰ S. Micu, *Istoria bisericească a episcopiei românești din Ardeal*, Bibl. Acad. R.S.R. Filiala Cluj, Secția de manuscrise, Fond, Blaj, Ms. rom. 439, f. 59^r—59^v.

²¹ *ibidem*, f. 59^v—60^v.

²² *ibidem*, f. 61^v.

²³ *ibidem*, f. 61^v—64^v.

²⁴ *ibidem*, f. 64^v.

²⁵ *ibidem*, f. 100^r—102^v.

²⁶ *ibidem*, f. 99^r—100^r; 102^v—103^v.

²⁷ *ibidem*, f. 98^v—99^r.

piei, pe care a cercetat-o cu deosebire în perioada de la 1800, când a început să redacteze „Istoria și lucrurile și întâmplările românilor”²⁸, pînă la 1804 cînd pleacă la Buda.

O altă versiune românească a actelor o datorăm lui Gheorghe Șincai. Aceasta s-a păstrat în tomul al treilea al colecției sale de documente „*Rerum spectantium*”, la anul 1653²⁹, după ce la fiecare din anii de datare a fiecărui document s-au făcut mențiunile de trimitere la anul ultimei confirmări de către Rákóczi II³⁰. La sfîrșitul textului Șincai a menționat latinește — să nu uităm că istoricul voia să dea la tipar colecția sa de documente cu indicații accesibile învățaților străini — că a dat textul după „decretul principelui Gheorghe Rákóczi II, tipărit cu litere chirilice la Alba Iulia în 1653 pentru Simion Ștefan, mitropolitul Bălgradului” (*Decretum Georgii Junioris Rákotzi Principis Transilvaniae, quod litteris cyrillianis editum fuit Albae Iuliae, anno 1653, datumque Simeoni Stephano Mitropolitae Belgradiensi*)³¹. Este prima informație din care rezultă că actele de care ne ocupăm au fost tipărite cu chirilice, adică românește, într-o colecție de documente în care toate izvoarele cuprinse s-au dat în limba originală în care au fost scrise, cu indicațiile exacte referitoare la sursele pe care le-a cercetat.

Se știe că *Rerum spectantium* a fost lucrată la Blaj, începînd cu anul 1780, după întoarcerea lui Șincai de la Viena. La Blaj, Șincai a redactat sistematic colecția sa de izvoare pe baza colecției *Notata* alcătuită în anii șederii sale la Roma și Viena, la care adaugă acum izvoare noi, după cum dovedește și cazul actelor de care ne ocupăm. Fiind vorba de o ediție de documente destinată și ca material de referință la *Cronica* pe care avea să o scrie, Șincai alcătuieste *Rerum Spectantium* într-o dispunere a textelor care să permită adaosurile ce pot interveni fără a deranja succesiunea cronologică a acestora. El transcrie la Blaj textele adunate deja pe coloanele interioare ale filelor colecției sale (format folio) lăsînd coloanele exterioare nescrise, pentru completări ulterioare. Pînă în toamna anului 1803, cînd pleacă la Oradea, era copiat inclusiv volumul III pînă la evenimentele anului 1664³², ceea ce înseamnă că în această perioadă a șederii sale la Blaj — ca și în cazul lui S. Micu — a avut Șincai la îndemînă textul imprimat al actelor, copiat în *Rerum Spectantium*, probabil după un exemplar din Arhiva episcopiei. Textul chirilic al imprimatului a fost copiat în colecția sa cu caractere latine, la fel ca și toate celelalte izvoare de limbă română, despre care știm că inițial le copiase cu caractere chirilice. Transliterația, vom vedea, respectă un sistem propriu păs-

²⁸ C. Cimpeanu, *Considerații bibliografice asupra operelor lui Samuil Clain privitoare la istoria românilor*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, IV, (1961), p. 100.

²⁹ *Rerum spectantium ad universam gentem Daco-Roumanum seu Valachi cum summaria collectio ex diversis authoribus facta a Georgio Sinkai de eadem secundum ordinem chronologicum*, t. III, Ms. Bibl. Acad. RSR, Filiala Cluj, Secția de manuscrise, Fond Blaj, ms. rom., nr. 463, f. 270^v—274^r; în prima variantă a corpusului său de izvoare, *Notata ex variis authoribus per G. Gabrielem Sinkay ordinis S. Basilii M. Transilvanum*, t. I—XXVIII, Ms., Bibl. Acad. R.S.R. Filiala Cluj, Secția de manuscrise, ms. rom, nr. 545—547, actele respective nu apar.

³⁰ *ibidem*, vezi mențiunile de la f. 131^v (doc. 1595); f. 217^r (doc. 1609); f. 227^v (doc. 1611); f. 259^v (doc. 1638).

³¹ *ibidem*, f. 274^r.

³² A. Kiss, *Gheorghe Șincai și științele fundamentale ale istoriei* în „Revista Arhivelor”, L (1973), nr. 2, p. 266.

trat în text cu consecvență. În textul cronicii, după o practică istoriografică comună epocii în care scrie Șincai, istoricul a intercalat *in extenso* mare parte din documentele colecției sale — pe care de altfel n-a mai reușit să o publice — pe cele considerate ca fiind mai importante. Dintre cele cinci acte de privilegii acordate bisericii românești importante erau de fapt, prin conținutul lor, primele două, actele din 1595 și 1609, celelalte fiind confirmările lor ulterioare. Cele două acte au fost, în consecință, reproduse textual și în *Cronică*. Actul din 1595 a fost cuprins fără obișnuita referință din aparatul bibliografic, dar cu indicația în text că se dă după „decretul lui Gheorghei Racoți celui mai Tânăr, ce s-au tipărit în Bălgrad în anul 1653 și s-au dat lui Simeon Ștefan mitropolitului din Bălgrad”, la care adaugă că acest decret „așa s-au tipărit românește în numitul an 1653, când vrea Racoți II să refoarme pre românii din Ardeal”³³, adică, așa s-a tipărit, cum a fost el transcris în *Cronică*, indicând deci fidelitatea textului transcris față de textul imprimat. Textul decretului din 1609 a fost și acesta reprodus după textul imprimat la care, de altfel, de această dată referința aparține unei note din aparatul bibliografic: *Diploma valachice editum, anno 1653, jussu Georgii II Rakotzi, datum vero a Gabriele Bathori, anno 1609, sacerdotibus Valachicis*³⁴, adăugând acest lucru și în comentariul care însoțește textul: „În diplomatul acesta cam încălțit și cu rea rumânie se vorbește, ci eu l-am scris cum s-au fost tipărit în anul 1653 din porunca lui Gheorghe II Racoți. Tu, de-l vei ceti cu luare aminte, îl poți înțelege ce vrea Gavriil Batori”³⁵. Mai e de remarcat aici un fapt foarte important în legătură cu detașarea fără echivoc a editorului față de textul reprodus, a cărui „rumânie” c „încilcită” și „rea”, detașare oferită atît de posibilitățile evoluale ale limbii române la mai bine de un secol de la traducerea actelor cu ocazia tipăririi lor cît și de experiența însăși a lui Șincai ca traducător a numeroase acte latine prilejuite de scrierea *Cronicii* sale. Actele din 1614, 1638 și 1655 Șincai nu le mai cuprinde în *Cronică*. El le menționează numai, la anul 1653, trimițînd pentru ele la colecția sa de documente (*Georgius Sinkai, Mss. suorum, tom. III*)³⁶. Explicația faptului că referințele bibliografice pentru actele din 1595 și 1609 reproduse în *Cronică* se face la textul imprimat și nu la colecția sa dovedește și aceasta că textul era o realitate și cititorul avea deci posibilitatea unui control real față de referințele la o lucrare manuscrisă — cazul celorlalte acte, menționate numai. Indirect acest lucru îl dovedesc referințele la celelalte acte privilegiale ale principilor date clerului românesc în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, pentru care Șincai trimite la arhiva episcopiei — cînd ele sînt inedite — unde se păstrau din vremea mitropoliților de atunci (*Archivum episcopatus Fogarasiensis*)³⁷, sau la colecții de documente

³³ Gh. Șincai, *Hronica românilor*, t. II (ediție de Fl. Fugaru, note de M. Neagoe), București, 1969, p. 348 și 349.

³⁴ *Ibidem*, p. 421, nota 1.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Hronica*, III, p. 82 și 83 nota 9.

³⁷ *Ibidem*, p. 111—112, 127, 155, 162.

cunoscute, în cazul în care istoricii contemporani lui Șincai le-au transcris și, eventual, tradus în românește ³⁸.

Textul actelor din 1595 și 1609 au fost reproduse după textul *Cronicii* lui Șincai de T. Cipariu în *Acte și fragmente* ³⁹ cu mențiunea că „aceste decrete și alte mai multe tipărite la Belgrad românește le avusesem înainte de 1849; latinește le văzusem la un d. protopop ⁴⁰. Cipariu mai reproduce din *Cronica* lui Șincai și fragmentul cu mențiunea de la anul 1653 despre aceste acte românești ⁴¹. Cipariu are meritul de a fi reprodus și publicat primul, după originalul manuscris al *Cronicii* lui Șincai, alături de alte extrase din lucrare ⁴², variantele românești ale celor două acte. El revine asupra lor în „Crestomatia” din cartea românească veche unde, la edițiile cărților din sec. al XVII apărute în Transilvania, înscrie la poziția: V., *Diplome 4° Belgrad*, despre care spune apoi în *note* următoarele: „Le avusesem, ci periră în a. 1849; latinește se aflau la D. protopop Gr. Mihali. Ele erau date de mai mulți principii transilvani în favoarea preoților românești din care unele se află și în cronica românilor [...]. Șincai scrie că s-au tipărit la 1653, ci exemplariul meu nu avea anu[1] și apoi cuprindea și diploma lui Acațiu Borcia din a. 1659. De unde anul edițiunei cel puțin e dubiu ⁴³.”

Cu prilejul acestei reveniri asupra tipăriturii, Cipariu adaugă câteva elemente noi: despre formatul în 4° al acesteia, despre lipsa anului în care s-a tipărit culegerea de acte, despre actul din 1659 de la Acațiu Barsai, tipărit (?) și acesta alături de celelalte cunoscute deja. Dacă informația despre formatul tipăriturii adaugă un element important la cele cunoscute înainte de la Șincai, următoarele referințe ridică semne de întrebare la informațiile acestuia: după Cipariu nu mai e sigur nici anul 1653 când susține Șincai că s-au tipărit actele și tipăritura însăși în cuprinsul ei devine alta cu adausul actului de la 1659. Pentru a aprecia valoarea informațiilor lui Cipariu despre actele tipărite la 1653 sau la altă dată, să nu uităm că, față de informațiile lui Șincai foarte sigure și consecvente cu ele însele, informațiile lui Cipariu se fac din memorie la mai mult de zece ani după pierderea exemplarului pe care acesta l-a avut. Așa se și explică lipsa de precizie a unora sau ambiguitatea altora. Dacă asupra formatului cărții informația poate fi acceptată, cartea precedentă tipărită românește la Alba Iulia în 1651 — o Psaltire — apăruse în același format ⁴⁴, rămîne neclară la Cipariu problema anului de apariție a tipăriturii. Cipariu nu explică în ce fel „nu avea an” exemplarul său. Prezența

³⁸ Cazul unui act mai vechi, din 10 octombrie 1643, prin care Rákóczi I confirmă alegerea lui Iorest ca mitropolit, reprodus după „Istoria bisericii” de S. Micu: („*apud Samuelem Klein de Szád, tom IV, p. 12 seqq. in mss.*”), unde avea la îndemână traducerea românească a actului făcută de autor; (*ibidem*, p. 55–59).

³⁹ T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 192–193 și, respectiv, 194–197.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 193

⁴¹ *Ibidem*, p. 205.

⁴² Faptul n-a fost remarcat în bibliografia specială privind tipărirea și difuzarea *Cronicii* lui G. Șincai: M. Neagoe, *Prefață* la ediția cronicii din 1967/69, t. I, p. VII–XI, și, recent, G. Potra și V. Curticăpeanu, *Istoricul tipăririi și difuzării Cronicii lui Gheorghe Șincai* în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj”, XVI, 1973, p. 77–135.

⁴³ T. Cipariu, *Crestomatia seau analecte literarie*, Blaj, 1858, p. XXI–XXII.

⁴⁴ B.R.V., I, 184.

actului din 1659 alături de celelalte este de asemenea neclară. Nu s-a precizat dacă actul din 1659 e și el o versiune românească sau latinească, este ea tipărită sau scrisă de mână? Tipărită, am văzut⁴⁵, nu putea fi o versiune românească contemporană dacă ar fi fost, rămîne de neînțeles de ce n-a fost semnalată ca atare cu prilejul editării ei în latinește de către Cipariu însuși⁴⁶, așa cum a procedat în cazul editării actului din 1609. E drept că nici Șincai nu precizează de unde știe că actele confirmate ultima dată la 1653 s-au tipărit în același an. Dar e de presupus că, date la 28 ianuarie acel an și „publicate” în dietă scurt timp după aceea, la 8 martie, tot atunci s-a hotărît și tipărirea lor, în nici un caz după 1653. Faptul că tipărirea „nu avea an” trebuie înțeles că nu avea alt an decît 1653, anul în care au fost ele emise.

În sfîrșit, cu prilejul ultimei reveniri asupra variantelor românești — cînd publică latinește actul din 1609 — Cipariu mai afirmă că Șincai a publicat „numai o versiune română făcută de el însuși. Iar una versiune mai veche, făcută și tipărită în tipografia de la Alba Iulia înainte de 1700, ce noi am fost avut înainte de 1848, iar atunci ne-a pierit fără să o mai putem recîștiga, se pare că Șincai nu a avut”⁴⁷. Nici de această dată afirmațiile lui Cipariu n-au o acoperire, iar în partea a doua a acestora se fac sub semnul probabilității, cu „se pare”. Deși am avut prilejul mai sus să remarcăm cîteva elemente care ne îndreptățesc să înclinăm spre afirmațiile lui Șincai despre o versiune românească contemporană originalelor latine din 1653, care s-a tipărit și pe care Șincai a transcris-o integral în *Rerum Spectantium* — Cipariu n-a văzut colecția — mai degrabă decît spre afirmațiile acestuia din urmă care identifică textul editat la Șincai cu o versiune făcută de Șincai însuși, credem că vom putea oferi în continuare cîteva probe concludente prin însăși comparația textelor.

Vor trebui comparate întîi (I) textele actelor întărite la 1653 în versiunea Șincai cu textul altor acte latinești în traducerea sigură a acestuia, cuprinse în *Cronică*, de preferință cu acte privilegiale, cunoscută fiind relativa stabilitate a formularului diplomatic; în al doilea rînd (II) vor trebui comparate textele actelor cu părțile *Cronicii* elaborate de autor, și, în al treilea rînd (III), vor trebui comparate versiunile românești Șincai cu cele ale lui Micu.

Să vedem ce spun exemplele :

I. În scrisorile privilegiale, cum sînt actele care ne interesează, *adresa și notificația* sînt părți caracteristice ale formularului diplomatic constituite în forme tipice încă din privilegiile regale din sec. al XIII-lea, *notificația* preluînd încă de atunci și rolul *adresei*, totul într-o formă

⁴⁵ Vezi, *supra*, textul cu nota 4.

⁴⁶ *Archivu*, p. 571—572. Cipariu arată în *nota* editorului că românește actul se găsește la Șincai (*Cronica*, la anul 1660, n.n.A.R.), dar Șincai nu citează vreun text imprimat, ci arhiva episcopiei, unde se păstra textul scris de mână, în latinește, pe care îl tradusesese S. Micu în *Istoria bisericii*.

⁴⁷ *Archivu*, p. 550; despre pierderile suferite de biblioteca lui Cipariu în timpul revoluției, în special în luna ianuarie 1849 la Blaj și în martie același an la Sibiu, aprecierile sînt deocamdată cantitative; vezi S. Jakó, *Biblioteca lui T. Cipariu înainte de 1848 și soarta ei în timpul revoluției*, în „*Studia bibliologica*, III (1969), p. 205—217.

generală⁴⁸: „memoriae commendantes tenore presentium significamus, quibus expedit universis”, sau „memoriae commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis”, sau alte variante asemănătoare, formulă tradusă în variantele actelor la Șincai cu: „dăm în știrea cestor de acum spunînd tuturor căroră li e de folos”, față de aceeași formulă respectată consecvent în acte latinești despre care știm sigur că sînt traduse de Șincai însuși: „facem înștiințare prin rîndul acestora tuturor căroră se cuvine” (*Cronica*, II, pp. 22, 42, 62, 103; III, p. 111). Traducerea lui Șincai, diferită de aceea a actelor în versiunea românească din 1653, e mai apropiată de modelul oferit de traducătorii moderni ai actelor latine medievale cu privire la Transilvania⁴⁹.

II. Comparația între textul actelor și părțile cronicii în textul ei de comentariu arată și aceasta diferențe specifice. Cele mai evident diferite sînt formele numelor proprii: *Sigmon* (Báthori), *Gabor* (Báthori, Bethlen), prenumele celor trei principii care în textul cronicii lui Șincai, atît în partea redactată de autor, cît și în extrasele traduse de el din izvoare latine și maghiare, apar consecvent cu formele de *Sigismund* și, respectiv, *Gavriil*. De ce tocmai în actele întărite la 1653, și numai în acestea, să apară alte forme ale acestor prenume decît le folosea Șincai pretutindeni în *Cronică*? Explicația confirmă și de această dată că textul actelor nu e traducerea lui Șincai și că aceste forme sînt cele ale textului vechi.

III. Comparația variantelor Șincai cu variantele Micu evidențiază de la prima vedere două situații gradual diferite în ce privește asemănările și deosebirile celor patru acte (actul din 1614 la Micu lipsește). Asemănările care merg pînă la identitatea textului în cazul actului din 1653, și care se mențin aproape aceleași și în cazul actului din 1638, dovedesc că S. Micu a avut la îndemină textul tradus al actelor, identic cu cel copiat de Șincai ca tipăritură românească la 1653. Acest lucru este mai puțin evident pentru actele din 1595 și 1609. Comparația mai atentă arată însă că și în aceste cazuri Micu a avut textele vechi, traduse în sec. al XVII-lea, pe care a intervenit, așa cum se va vedea mai jos, cu soluții proprii, folosind variantele latine ale actelor. S. Micu transcrie actele într-o lucrare istorică fără intenția de a face în primul rînd o ediție de acte, în timp ce G. Șincai le reproduce într-o colecție de documente cu intenția de a le edita ca atare. Credem că Micu a lucrat traducerea actelor în manuscrisul istoriei sale direct avînd în față traducerea veche și textul latin, căci paginile respective atestă prin ștersături și reveniri efortul de a oferi soluțiile optime. Unele ștersături elimină *pasaje identice* în varianta Șincai, pentru a le înlocui cu o nouă traducere. Iată un exemplu: (actul din 1595) „vă poruncim [...] cum de acum înainte [*supt mîna și supt putearea lui Ioan de la Prislop, carii*] [să țin de cetatea noastră Făgărașul intră popei rumânești putearea sa să aibă a-i țarcăului pre aceia] Ioan de la Prislop să aibă putearea sa a cerceta pe preoții cîi din ținutul cetății noastre a Făgărașului care sînt supt mîna și supt puterea lui”.

⁴⁸ Fr. Pall, *Diplomatica latină cu referire la Transilvania (sec. XI—XV)* în vol. „Documente privind istoria României. Introducere”, II, București, 1956, p. 286 și 294.

⁴⁹ „prin cuprinsul scrisorii de față aducem la cunoștință tuturor căroră se cuvine”; cf. *Glosar de termeni și expresii din documentele latine privind istoria medie a României* (alcătuit de colectivul de documente medievale al Institutului de istorie din Cluj), f. 1., f.a., p. 186.

În paranteză textul din varianta Șincai, cel din prima paranteză, subliniat, a fost șters de Micu și înlocuit după cum se vede mai sus, cel din paranteza a doua fiind refăcut într-o traducere proprie.

Pentru a urmări mai îndeaproape relația textelor vom urmări paralel varianta latină, varianta Șincai și varianta Micu, separat, pentru actele din 1595, apoi pentru actul din 1609 unde deosebirile sînt mai numeroase și apoi pentru actul din 1638 :

1595

<i>textul latin*</i>	<i>varianta Șincai</i>	<i>varianta Micu</i>
[1.] Sigismundus	Șigmon	Sigismund
[2.] princeps	craul	prințipul
[3.] Sacri Romani Imperii	a Sfintei Biruinței a Romei	a Sfintei Împărăției Romei
[4.] Egregiis nobilibus, praefectis item provisoribus arcis nostrae Fogaras,	cinsthiților nemișilor și prefectușilor și odvarbirailor cetăței noastre Făgărașu,	cinsthiților neameșilor și odvârbirăilor cetății noastre a Făgărașului
[5.] modernis et futuris etiam pro tempore constituendis	celor de acum și celor de acum înaintea vremii care vor rîndui a-i avea	celor ce sînt acum și celor ce de acum înainte vor fi
[6.] consuetudine antiquitus	din obiceiul bătrîn	din obiceiul cel vechiu
[7.] singulos florenos annuatim exigere consuevit	s-au șucuit din anu în anu a lua florintul	în tot anul s-au obiceiuit a lua un florint :
[8.] plenarum visitandarum spectando visitandi eos	puteare întregă să aibă a-i țărăcului	puteare întregă să aibă a-i cerceta

1609

<i>textul latin</i>	<i>varianta Șincai</i>	<i>varianta Micu</i>
[1.] Nos Gabriel	Noi Gabor	Noi Gabriel
[2.] princeps	Craul	prințipul
[3.] etc.	i procia.	etc.
[4.] Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis.	Dăm în știrea cestor de acum, spunînd tuturor căroră li e de folos,	Facem știre prin aceasta tuturor căroră să cuvine,
[5.] Quod nos, cum ad nonnullorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum, singulararem nobis propterea factam intercessionem, tum vero ex illa pietatis nostrae sincera affectione, qua erga salutarem doctrinam et bonum ordinem ferimur.	că, pentru socothința unor domni credincioși sfvetnici ai noștri și din voia noastră dumnezească și poruncindu-ne cătră învățătură ispășitoare și rîndul preoțesc,	cum că noi la mijlocirea unor credincioși domni consiliari ai noștri făcută noao și din cugetul cel curat al nostru, care-l avem spre evlavie și spre învățătura cea de mîntuire și spre cinul preoțesc,

* Textele latine ale actelor din 1595 și 1638 după I. Lupaș, vezi nota 17 *supra*; al actului din 1609 după T. Cipariu, vezi nota 14 *supra*.

- [6.] compatiētes calamitatum et miseriarum universorum et singulorum pastorum Valachorum ubivis passim in hoc regno nostro Transylvaniae et partibus regni Hungariae, ditioni nostrae subiectis in ecclesiis constitutorum, graecorum dogma et professionem sequentibus,
- [7.] ex speciali gratia et potestatis nostre plenitudine benique annuentes et concedentes duximus,
- [8.] completo sui muneris debito tempore, ubi amplius remanendi voluntas ipsis non fuerit, liberam priorem locum immutandi,
- [9.] juxta morem, ritum et consuetudinem ecclesiarum hungaricarum antiquam,
- [10.] ab omnibus oneribus plebeis et servitiis civilibus quibuslibet, domino terrestri debitis et praestari solitis, exceptis tamen muneribus sive donis, ab eisdem pastoribus ex antiqua consuetudine dominis ipsorum terrestribus dari consuetis, benigne in perpetuum eximendos et supportandos duximus, proquod eximimus et supportamus praesentium per vigorem.
- [11.] Quocirca vobis universis
- [a] et singulis spectabilibus, magnificis generosis, egregiis nobilibus, comitibus et v. comitibus, iudicibus nobilibus, ac universitati nobilium quorumcunque comituum
- văzind nevoia și dosada tuturor popilor rumânești pretutindenelea în țeara noastră a Ardealului și a Țării Ungurești în biruința Ardealului rinduite în săboarile legei și propovedaniei grecești
- din mila noastră și din puterea noastră cu milă a judeca a îngăduirea
- Împlîndu-să vreamea, unde nu-i va fi lui voia a rămînea mai mult, slobozie să aibă a achimba locul cel dintîu
- după obiceiul și tocmeala săboarilor ungurești
- de toate greutățile și slujbele mișești cu care s-ar ținea domnilor pămîntești, și afară șucuiți, fără darurile și cinstea de la aceiași popi, din obiceiul bărin șucuiți a da domnilor pămîntești cu milă a-i izbăvi cum i-am și mintuit pentru putearea acestor de acum.
- Pentru aceeaia voao tuturor luminațiilor domnilor de steag, domnilor șpanilor, luminațiilor judeților nemîșești și a tot nemîșugul, măcar în ce varmeghie,
- fiindu-ne milă de nevoile și de necazurile tuturor preoților românești de leagea grecească, carii sînt într-această a noastră țara Ardealului și în părțile țării Ungurești Domniei noastre supuse
- din osibită milă și din plinirea puterii noastre binevoind și îngăduind am judecat,
- după ce-și vor plini detonica vreame a slujbei sale, deaca nu vor vrea să rămîie mai mult acolo, să aibă volnicie a putea schimba locul
- după obiceiul și tocmeala cea veache a besăricilor ungurești.
- de toate grotățile prostestii și slujbele orășenești, care sînt detori a le face domnilor pămîntești, afară de darurile care aceeași preoți din veachi obiceiul s-au obicinuit a le da domnilor pămîntești binevoim în veaci a-i scuti și a-i mintui, precum li scutim și-i mintuim prin putearea acestii scrisori.
- Pentru aceeaia voao tuturor luminațiilor mărișilor, cinsțișilor și de bun neam fișpanilor, vișșpanilor, fiibiraolilor și obștii neameșșilor a orice varmeghie,

- [b] nominanter antem comitatus Bihariensis districtusque Belenyensis, Hatzegiensis,
- [c] capitaneis, praefectis, provisoribus, castellanis arcium, ac aliorum quorumvis locorum officialibus,
- [d] trecesimatoribus teloniatoribus pontium, passuum, vadorum, viarumque custodibus eorumque vices gerentibus,
- [e] item prudentibus et circumspectis magistris civium, iudicibus et juratis civibus quarumcumque civitatum, oppidorum, villarum et possessionum, cunctis etiam aliis quocumque officio, dignitate et praefectura fungentibus,
- [f] ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus, modernis videlicet et futuris quoque pro tempore constituendis,
- [12.] harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus visis praesentibus vos quoque a modo in posterum annatos pastores valachos successoresque eorum universos in praeacta nostra annuentia et exemptione, a nobis modo praemisso concessa, impedire, turbare et molestare, aut eosodem ad predicta onera et servitia plebea et civilia cogere et compellere, nequaquam praesumatis, vel sitis auti modo aliquali.
- [1.] universarum ecclesiarum Valachicalium passim in Transsilvania constitutarum Superintendentis
- iară anume în varmeghia Bihăriei și în ținutul Beiușului și Hațagului,
- căpitanilor, prefectușilor și odvarbirailor, părcălabilor cetăților, tuturor deregătorilor din toate locurile,
- vameșilor de la schilă și vameșilor de la poduri, plăieășilor și păzitorilor de la vaduri și de la toate căile și cărora li-s ispravnici lor
- și înțelepților părgari, meștierilor, hotnogilor și juraților a toate orașelor și mai marilor și tuturor carii sînt în deregătorii și în cînste,
- măcar în ce în biruința noastră lăcuitori, celor de acum și celor de acum înainte carii în vremea de aici înainte să vor rîndui,
- cu rîndul acestora lăsăm și poroncim tare în cit vor vedea aceaste cărți, voi încă deicea înainte preoții rumânești, carii sînt sămnați și pre toți carii vor fi după ei subț mila noastră și subț mintuirea noastră într-acest typ, cum am îngăduit, a-i băntui și a-i scribi și a-i supăra, au a-i sili pre aceia popi spre acealea greutăți și slujbe mișlești, au a-i mîna, nici într-un typ și nu fa-ceți sau să cutezați.
- vlădica tuturor besearicilor rumânești din Ardeal
- iar anume varmeghiei Bihăriei și ținutului Beiușului și al Hațegului,
- căpitanilor, mai marilor deregătorilor comindașilor cetăților și a altor oricare locuri deregătorilor,
- hărmințașilor, vameșilor podurilor și a căilor și a vadurilor și păzitorilor drumurilor și celor ce în locul acestora poartă grije
- și și înțelepților luotorilor de samă, pirgarilor orășeanilor, birăilor și juraților și orășeanilor ori a cărora orașe și țirguri și sate și moșii și tuturor altora ori în ce deregătorie, vrednicie și tistie
- carii sînt în stăpînirea noastră, adecă celor de acum și celor ce vor fi de aici înainte
- prin rînduiala acestii scri-sori poroncim tare ca după ce veți vedea această scrisoare, și voi de aici înainte pe însemnații preoți românești și pe următorii lor pe toți intru mai înainte zisa aceasta a noastră bunăvoință și scutință de la noi, în ce chip s-au zis, îngăduită, nici de cum să nu îndrăzniți a-i împiedica sau a-i sminti, au necaz a le face, sau pe ei la mai sus spusele greotăți și slujbe prostești sau orășenești nici decum să nu-i siliți și să nu-i chitiliniți
- vlădica tuturor săboarălor românești din Ardeal

[2.] annuentionales et privilegiales literas,	privileghioane de adevărate slobozii și destoinicii	privileghioane de adevărate slobozii și scutințe
[3.] acceptamus, approbamus, ratificamus	priminu-le, iubimu-le, întârimu-le	primimu-le, placu-ne, întârimu-le
[4.] dependentiamque ab orthodoxo Hungaricallium ecclesiarum Superintendentente habeat,	și să aibă a asculta de vlădica săboarălor ungurești în lege dereaptă [...]	și să aibă a asculta de vlădica besearicilor ungurești celor pravoslovnice
[5.] anno	văleato	anul
[6.] pastorum ecclesiarum Graecicae professionis Valachalium	preoților rumânești în obiceiul grecesc [...]	preoților românești de legea grecească

Deosebirile marcate de variantele actelor la S. Micu dovedesc și acestea că intervențiile lui modifică variantele Șincai cu precădere în părțile lor considerate ca nesatisfăcătoare cerințelor terminologiei istorice proprii sfârșitului secolului al XVIII-lea și începutului secolului al XIX-lea. Intervențiile modifică: 1. numele proprii *Sigismund* pentru *Șimon*, *Gabriel* pentru *Gabor*; 2. termenii instituționali: *prințip (crai)*, a *cerceta* (a țarcălui), *consiliari* (svetnici), *biserici* (săboare), *slujbe prostești (mișelești)*, *comîndașii cetăților (odvorbiraie)*, *hărmintaș (vameș de la schilă)*⁵⁰, *scutință (destoinicie)*; 3. alte forme lexicale sau gramaticale: *vechi (bătrîn)*, *obicinui (șucui)* etc. (*iprocia*), *învățătură de mîntuire (ispășitoare)*, *necaz (dosadă) le-am primit (am primitu-le)*, *ianuarie (ghenuarie)*, *anul (văleato)* ș.a. 4. stilul formularului diplomatic este evident perfecționat, mai adecvat textului latin în variantele Micu: vezi formula clauzei injonctive a actului din 1609 (11, 12) 1609) sau formula expoziției (5,6/1609) și a dispoziției (10) 1609), adică tocmai din actul pe care Șincai însuși, cînd l-a publicat în cronică, l-a incriminat pentru „rea rumânie”.

Evident, nici măcar n-am încercat în cele de mai sus un studiu filologic al textelor. Credem însă că am probat și cu textele, cu variantele lui S. Micu, existența unei traduceri mai vechi pe care el a îmbunătățit-o. Se dovedește astfel că rezervele și obiecțiile lui Cipariu față de variantele actelor românești la Șincai sînt neîntemeiate și că, dimpotrivă, textul actelor în variantele lui Șincai trebuie considerate drept ceea ce le declară acesta: texte traduse și tipărite românește la Alba Iulia în 1653. Pînă la descoperirea unui exemplar imprimat al acestei tipărituri, considerăm că textele copiate de Șincai în *Rerum Spectantium* trebuie acceptate ca atare.

⁵⁰ *schilă*, (– schelă, scală, debarcader, vamă), este termen vechi, apare în poezia populară, vezi V. Bogrea, *Pașini istorico-filologice* (ediție M. Borcilă și I. Mării), Ed. Dacia, Cluj, 1971, p. 409–410; în actele sec. XVI – atestat numai ca derivat *schelariu*, cu sensul de *vameș*, vezi O. Densușianu, *Istoria limbii române*, II, sec. XVI, Edit. științifică, București, 1961, p. 203.

A N E X E ¹

I

1595 iunie 4, Alba Iulia.

Sigismund Báthori, principele Transilvaniei, poruncește dregătorilor săi din Făgăraș să îngăduie lui Ioan de Prislop, mitropolitul bisericii românești din Transilvania, să cerceteze pe toți preoții români din Țara Făgărașului și să primească de la fiecare câte un florin pe an, după cum s-a obișnuit și pînă acum în celelalte părți ale principatului.

Gh. Șincai, *Rerum spectantium* [...] t. III, p. 271^r—271^v

Șigmon, din mila lui Dumnezeu craiul țărilor Ardealului și a Moldovei și a Țării Rumânești și a Sfintei Biruinței a Romei, domn Părților Țării Ungurești și șpanul săcuilor, cinsthiților nemișilor și prefectușilor și odvarbirailor cetăței noastre Făgărașu, celor de acum și celor de acum înaintea vreme care vor rîndui a-i avea, văzînd sînătatea și mila noastră, pentrucă noi am îngăduit cinsthitului Ion din Prislop, vlădicăi săboarălor rumânești în Ardeal cum și într-alte părți a țării noastre Ardealului, din obiceiul bătrîn de la toți popei rumânești subt putearea lui s-au șucuit din anu în anu a lua florintul, așa și de la popii săboarălor rumânești în biruința carea să ține de cetatea noastră de Făgărașu, puteare întreagă să aibă a-i țarcălui și florintul din anu în anu totdeauna să poată lua, cum am îngăduit pre putearea cestor de acum, pentru care poroncim voao tare în rîndul acestora cum de acum înainte subt mîna și subt putearea lui Ioann ot Prislop carii să țin de cetatea noastră Făgărașul întră popei rumânești putearea sa să aibă a-i țarcălui pre aceia și de la aceia din anu în anu a avea cite un florint și putearei a îngădui în tot typul, să vă țineți și să fiți detori. Într-alt typ să nu faceți, cethind aceste cărți înapoi să le dați.

Date în Bălgrad în luna lui iunie în 4 zile, văleato 1595.

Și era scris dedesubt : Șigmon craiul, scris cu mîna lui.

În sfîrșitul cărților : Ioșica Stephan cancelariușu, scris cu mîna lui.

Și cu pușinel mai îngios : Ianușu Benadofi ², scris cu mîna lui.

¹ Am reprodus în anexa textelor actelor în ordinea lor cronologică diferită de așezarea lor în *Rerum Spectantium*, unde Șincai le-a reprodus după textul confirmării lor la 1653 ca transmpturi, în ordinea respectivă (vezi facsimilele). Șincai a transcris în alfabet latin scrierea chirlică a textelor după norme grafice adaptate de el, și folosite cu consecvență pentru întregul text, ceea ce permite o apropiere corespunzătoare de particularitățile acestuia. În transcrierea noastră am respectat următoarele corespondențe grafice (în partea stîngă grafiile lui Șincai) : *â/a* (*milă/mila*; *crătul/craiul*); *a/ă* (*partilor/părților*); *ă/â, ă* (*rumănesci/rumânești*; *rugănd/rugînd*); *i/î* (*in/în*); *ē/î* (*spunēnd/spunînd*); *dēnsele/dînsele*, a putut avea și valoarea lui *ă*; *e/e, ă* (*Dumnezeu*; *che/că*; *ădeverăte/ădeverate*; *seboăre/săboară*); *ē/ea* (*Ardeului/Ardealului*; *pomēnei/pomeanei*); *ē/e* (*ēi/ei*; *trēi/trei*); *i/î* (*îte/îie*)*ç/ț* (*făçă/fața*; *mesaça/mesața*) *ch/c* (*che/că*; *vladichei/vlădicăi*; *ănceh/ăneă*); am transcris însă Hațag pentru *Chăçag*; *qu/c* (*quaroră/cărora*; *quăre/care*; *quāt/cît*); *k/c* (*krăi/crai*), dar *k* în numele proprii (Rakoți); *s/ș*; *spānul/șpanul*) *si/ș* (*dstă/așa*; *secretăriusiu/secretariușu*; *Iānosiu/Ianoșu*); *sci, sce/ști, ște* (*unguresci/ungurești*; *nisce/niște*) *ti/ț* (*Innaltiat/înălțat*; *tiēn/țin*); consoanele duble : *ll, nn, rr* le-am transcris simple : *l, n, r* (*pelle/peale*; *anni/ani*; *tierrei/țărei*); cuvîntul *typ* (= chip) l-am păstrat astfel.

² În textul latin : *I. Bernard*.

II.

1609 iunie 9, Alba Iulia.

Gabriel Báthori, principele Transilvaniei, scutește pe preoții români de slujbele iobăgești și le acordă libertatea de a se muta, împreună cu familiile lor și cu toate bunurile pe care le au, acolo unde își vor găsi, din îngăduința mitropolitului din Bălgrad, o nouă parohie.

Ibidem, f. 271^v—273^r

Noi Gabor, din mila lui Dumnezeu craiul Ardealului, domnul Părților ungurești, șpanul săcuilor *i procia*. Dăm în știrea acestor de acum, spunînd tuturor cărora li e de folos, că, pentru socothința unor domni credincioși sfvetnici ai noștri și din voia noastră dumnezească și poruncindu-ne către învățătură ispășitoare și rîndul preoțesc, văzînd nevoia și dosada tuturor popilor rumânești pretutindenelea în țeara noastră a Ardealului și a Țării Ungurești în biruința Ardealului rînduite în săboarile legii și propovedaniei grecești de care au popii de domni și de alții mai mulți, ce mai virtos de dinșii, de domnii pămîntești, feciorii lor jobagi au fost din zi în zi să îngrocează și cu mare supărare șe-i împresoară în aleanul legii și al dreptăței și obiceiurile a altor săboară carele-s tocmite bine, cită nici din pămîntul care au născut și de subt puterea domnu-său pămîntesc, dobîndind alt popor mai bun și mila altor domni a să muta nu-i lăsa, ci cu obiceiul obăgesc asemenea-i cu ceialalți obagi domnii pămîntești și cu slujbe mișelești să rabde și să poarte. Văzînd drept aceiași această răutate neauzită, dintiiu vrem a-i sfătui și pre ei într-această parte, mai virtos să aibă vream spre deregătoria dumnezească a-i ajutora aceasta lor, din mila noastră și din putearea noastră, cu milă a judeca a îngăduirea cum ei de aice înainte măcar a cui obagi vor fi și fără voia domnului său subt care vor fi, împlîndu-să vreamea, unde nu-i va fi lui voia a rămînea mai mult, slobozie să aibă a schimba locul cel dintiiu unde-i va plăcea lui să aleagă loc de popie și să să înmute el cu toate bună-tățile lui și cu feciorii și cu muierile sale, fără de nici o sminteală, cu știrea vlădicăi lor carele lăcuește în Bălgrad, după obiceiul și tocmeala săboarălor ungurești mainte de cum a avea puteare. Pentru mai mare mărturiea a milei noastre crăiești către aceiași toți popi rumânești carii-s scriși săboarălor rumânești în tot Ardealul și în Părțile Țării Ungurești carele să țin de Ardealul nostru pre cei de acuma și cei dinainte carii vor fi, de toate greutățile și slujbele mișelești cu care s-ar ținea domnilor pămîntești și afară sucuiți, fără darurile și cinstea de la aceiași popi, din obiceiul bătrîn sucuiți a da domnilor lor pămîntești, cu milă a-i izbăvi cum i-am și mîntuit pentru puteare acestor de acum.

Pentru aceia voao tuturor luminaților domnilor de steag, domnilor șpanilor, luminaților judeților nemișești și a tot nemișugul, măcar în ce varmeghie, iară anume în varmeghia Bihărei și în ținutul Beiușului și Hațagului, căpitanilor, prefectușilor și odvarbirailor, părcălabilor cetățitorilor, tuturor deregătorilor din tote locurile, vameșilor de la schilă și vameșilor de la poduri, plăieașilor și păzitorilor de la vaduri și de la toate

căile și cărora li-s ispravnici lor și înțelepților părgari, meștierilor, hotnogilor și juraților a toate orașele și mai marilor și tuturor carii sînt în deregătorii și în cinste, măcar în ce în biruința noastră lăcuitori, celor de acum și celor de acum înainte carii în vremea de aici înainte să vor rîndui, cu rîndul acestora lăsăm și poroncim tare în cît vor vedea aceste cărți, voi încă deicea înainte preoții rumânești, carii sînt sămnați și pre toți carii vor fi după ei subt mila noastră și subt mîntuirea noastră într-acest typ, cum am îngăduit, a-i bătui și a-i scîrbi și a-i supăra, au a-i sîli pre aceia popi spre acealea greutăți și slujbe mișești, au a-i mîna, nici într-un typ să nu faceți sau să cutezați. Almintrelea să nu faceți, care cumva, cethindu-le să le dați înapoi căiora vi le-au dat.

Date sînt în orașul nostru în Bălgrad, în luna lui iunie în 9 zile, la anii domnului 1609.

Și era din gios scris : Gabor Craiu, cu mîna lui scris.

Iară în sfîrșit : Neadî Stephan ³, cancelariușu, cu mîna lui scris.

Iară în dos : Aceastea cărți popilor rumânești ardeleanilor, deasupra întrînsele aceiași popi rumânești slobozie făcute și izvodite și mărturisite în ghilișul ⁴ domnilor, nemeșilor varmeghiei Hinedorei în Baceaia, în a treia zi în lona lui noe <m>vrie, v <ă>leato 1609, nime zicînd împotrivă. Feneași Stephan ⁵, notariușu aceiași varmeghii care-i scrisă deasupra, er mîna lui.

III.

1614 iunie 25, Alba Iulia

Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, poruncește să se transcrie și întărește sub formă de privilegiu actele lui Sigismund Báthori din 4 iunie 1595, Alba Iulia și al lui Gabriel Báthori din 9 iunie 1609, Alba Iulia, cu privilegiile acordate lui Ioan de Prislop, mitropolitul bisericii românești din Transilvania și, respectiv, preoților români.

Ibidem, f. 271^v și 273^r.

[...] ⁶ [*Urmează scrisoarea lui Sigismund Báthori, principele Transilvaniei, din 4 iunie 1595, Alba Iulia, anexa nr. I*].

Și acestor cărți cuprinsătura cu cuvîntul așa să încep : [*Urmează scrisoarea lui Gabriel Báthori, principele Transilvaniei, din 9 iunie 1609, Alba Iulia, anexa nr. II*].

Dreptaceaia, noi rugăciune cu smerenie fiind cătră noi așa, ca și mai deasupra bucuroși auzînd și cu mila în loc lăsînd de asupra privilegiioane, ce să zice slobozie neștiearsă și nestrîcată, nece dentr-o parte

³ În textul latin : *Stephanus Kendi*.

⁴ (- Adunare) < mgh. *gyűlés*.

⁵ În textul latin : *Stephanus Fenesi*.

⁶ Protocolul inițial al actului lipsește.

prepusă, ci de toată greșala și prepusul lipsită, în cărțile noastre de acum fără micșorare și adaositură făcînd să să scrie cu toate cuprinsăturile și cu soroacele și cu ponturile în atîta, încît aceleași cărți tare și cu dreptate sînt izvodite și putearea aceloră în dreptate o mărturiseaște, iubimu-le întărimu-le, primimu-le și în veaci să fie de folos cu mila și cu putearea peceței noastre întărim.

Date în orașul nostru în Bălgrad, în luna lui iunie, în 25 de zile, anii domnului 1614.

Și era din gios scris : Gabriel Betlen, cu mîna [lui].

Și puținel mai din gios : Bintenii Gaspar ⁷, secretariușu, cu mîna lui scris.

Iară din dosul acelor cărți : 1615, a șasea praznic după Paști, Dumineca luminată, apropiindu-să ghilișul domnilor lăcuitoților țării a trei neamuri în Ardeal și Părților Țării Ungurești, cu ținuturile lor, la a treia zi den luna lui maiu, în Bălgrad, date-s și mărturisite și în putearea lor lăsate. Angheloșu Ianușu ⁸ al prea luminatului craiului Ardealului proto-notariușu, cu mîna lui scris.

IV.

1638 aprilie 9, Alba Iulia

Gheorghe Rákoczi I, principele Transilvaniei, poruncește să se transcrie și întărește sub formă de privilegiu, la cererea lui Gheorghe Ghenadie, mitropolitul bisericii românești din Transilvania, actul lui Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei din 25 iunie 1614, Alba Iulia.

Ibidem, f. 271^r, 273^r – 273^v

Noi Rakoți Gheorghie, din mila lui Dumnezeu craiul Ardealului, domnul Părților Țării Ungurești și șpanul săcuilor, dăm în știre celor de acum spunînd tuturor căroră li-e de folos că, în partea și în fața cinstitului Gheorghie Ghenadie, vlădica tuturor săboarilor rumânești în Ardeal, arătate și date sînt noao niște cărți ale prealuminatului craiului Gabor, de mai înaintea noastră fericitului pomeanei noastre, scrise pe peale, cu pecetea lui — și și cu șinor de mătăasă legate în ceară albă și în dinsa altă ceară roșie călcată și întărită, cuprinzînd întru dinsele alte doao privileghiumuri a altor crai luminați, a lui Batori Șigmon și a lui Gabor privileghioane de adevărate slobozii și destoinicii a tuturor săboarelor rumânești de subt leagea și obiceiul grecesc, preoților aceloră și săboarelor de la alți crai de mai denaintea noastră, așijderea din îngăduela lor făcute și izvodite, carele așa sînt și încep, cu smerenjie rugîndu-se cum noi aceleași, cărți și toate carele-s cuprinse într-însele întărite, primite havîndu-le,

⁷ În textul latin : *Caspar Beolconi*.

⁸ În textul latin : *Ioannes Angialos*.

cu milă să le întărim. Iară rîndul acelor cărți dintîiu așa să încep : [*Urmează scrisoarea lui Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, din 25 iunie 1614, Alba Iulia, anexa nr. III*]. Noi, dreptaceaia, văzînd rugăciunea cu smerenia înaintea noastră, cum și mai de asupra bucuroși o am auzit, cărțile carele-s scrise deasupra, întărite, nuștiearse, nestrîcate, nici într-o parte a lor prepuse, ce de toată greșala și prepusul lipsite, în cărțile noastre a le lua fără de micșorare și adaosătură să scrie făcîndu-se în toate cuprînsăturile lor, soroacele și părthicealele și ponturile într-atita, încît acealeași cărțitare și adevărate stau izvodite și putearea lor de toate mărturisesc, primimu-le, iubimu-le, întărimu-le, însă așa, cum să aibă vlădicia rumânească cinci condiții cătră prealuminatului întru vreamea domnului craiului de mai înaintea noastră Gabor făgăduite, că totdeauna nevătămate a le ținea și a le împlea să știe și să șilească și să aibă a asculta de vlădica săboarălor ungurești în lege dreaptă și în veaci să aibă folos, cu milă le întărim și cu peceatea cărților noastre pentru mărturia cărților.

Date în orașul nostru în Bălgrad, în 9 zile în luna lui aprilie, văleato 1638.

Și era scris dedesubt : Rakoți, cu mina lui.

Iară în sfîrșitul aceloră : Văleato 1638, în ghilișul domnilor lăcuitorilor țării a trei neamuri, ale Țării Ardealului, Părților Țării Ungurești, din porunca luminatului, domnului, carele e scris mai deasupra, Țării Ardealului, în 23 de zile, în luna lui aprilie, în Bălgrad, înaintea tuturor den tot rîndul, aceaste cărți îngăduite și întărite, deasupra voite și privileghioane de slobozie preoților rumânești în obiceiul grecesc în țeara care e scrisă mai sus, lăcuitorilor seos și scris, date și arătate, cethite și mărturisite sînt, nime grăindu-le împotrivă. Cefeii Lațku⁹, meștierul prealuminatului domnului, domnului craiului Ardealului, protonotariusu, scris cu mina lui.

V.

1653 ianuarie 28, Alba Iulia.

Gheorghe Rákoczi II, principele Transilvaniei, poruncește să se transcrie și întărește sub formă de privilegiu, la cererea lui Simion Ștefan, mitropolitul bisericii românești, din Transilvania, actul lui Gheorghe Rákoczi I, principele Transilvaniei, din 9 aprilie 1638, Alba Iulia.

Ibidem, f. 270^v – 271^r și 273^v – 274^r.

Noi Rakoți Gheorghie, din mila lui Dumnezeu craiul Ardealului, domn Părților Țării Ungurești și șpanul săcuilor *i procia* dăm în știrea celor de acum spunînd tuturor căroră le easte de folos că, în partea și în

⁹ În textul latin : *Ladislauș Czefei*.

fața cinsthitului Symeon Stephan, vlădica tuturor săboarălor rumâncș'i carele-s împărțite în Ardeal, date-ni-s și arătate niște cărți adevărate ale înălțatului craiului mai înainte ale domnului Rakoți Gheorghie, din mila lui Dumnezeu craiul Ardealului, domnul Părților Țărei Ungurești și șpanul săcuilor *i procia*, domnului părintelui nostru, scrise pe peale și cu peceata lui, legate cu șinor de mătasă în ceară roșie întărite, cuprinzînd în eale al privileghioanilor al altor cinstiți crai, mai dinainte ale lui Bethlen Gabor și ale lui Batori Sigmon și ale altuia, a lui Batori Gabor, de adevărate slobozii și destoinicii săboarălor rumânești, carele-s zise și mai sus, în legea și în obiceiul grecesc, de la alți crai carii au fost înaintea noastră făcute și izvodite, carele-s scrise mai gios, rugîndu-să noao cu smerenie în acesta typ, pre acealeași cărți și cu toate carele-s cuprinse întru dinsele întărite, primite și iubite avîndu-le, cu milă să le întărim. Care privileghioane așa și încep : [*Urmează scrisoarea lui Gheorghe Rákoczi I, principele Transilvaniei, din 9 aprilie 1638, Alba Iulia, anexa nr. IV*]. Noi, direptaceaia, rugăciunea cu smerenie a lui Simeon Stephan cătră noi cu smerenie în partea lui făcută, cu milă auzită și primită, acealea cărți acelora, crailor, mai dinaintea noastră carii sînt scriși deasupra de întărima și toate carcle sînt cuprinse întru dinsele, fără de vo o micșorare și fără de adaosătură, neștiarse, nesticate, nice într-o parte prepuse, ce fără nici o vină a prespus, în cărțile noastre de acum să să scrie și să facem în toate cuprinsăturile acelora, cu sorocile și cu ponturile într-atîta, încît acealeași cu adevăr sînt izvodite și putearea acelora dereptatea o adeverează, tare și iubite havîndu-le în partea aceluiași vlădicăi Symeon Stephan și tuturor popilor carii-s în Ardeal și tuturor carii vor fi după ei, în veaci să fie lor de folos, cu milă am primitu-le și le-am întărit și cătră eale sfatul și voia noastră am arătat, în pomana și întărirea pînă în veaci acestui lucru cărțile noastre cu putearea peceței noastre întărite, cu milă am dat și am îngăduit.

Date în orașul Bălgrad, în luna lui ghenvarie în 28 de zile, văleato 1653.

Horvat Ianoșu ¹⁰ din Paloșu, secretariușu, cu mîna lui.

Anii domnului 1653, mesața marthia la 8 zile, în adunarea domnilor lăcuiitorilor țărei a trei neamuri țărei Ardealului și Părților Țărei Ungurești și carii să țin de ea, din porunca prealuminatului domnului, domnului craiului deasupra numitei țărei Ardealului, în orașul Bălgrad, în luna lui ghenvarie 15 zile, acuma mai de curînd trecută, aceaste cărți de tărime deasupra îngăduite privileghiumuri și zlobozenii înlăuntru scrise, scoase, arătate și mărturisite sînt (încît rînduelilor țărei și destoinicii nemișești nu să împotrivesc) și voite sînt. Mgr. Lazir Gheorghie ¹¹, protonotariușu prealuminatului domnului, domnului craiului Ardealului, cu mîna lui scris.

¹⁰ În textul latin : *Ioannes Horvát*.

¹¹ În textul latin : *Georgius Lazar*.

An. 1653.

pro sensibile a una pal pendia se non perde
 pensava, che Stephanos fusse migliore filioso
 al figliuolo, cosa che l'aveva per sempre po-
 sta fuori di stato, e gode l'innocente nella
 dignità Latina. Diego Tomaseo Crivati nel
 nuovo Dizionario d'antichità. Tomo 11. ad
 vocam Valachia.

1653. Annotatus inter Libros, et Copeus in
 una quae avetur, ut bona Eulphii Adonensis
 ultra vestimentum, h. Ruzavski, etc. et capi-
 le 11. pagina 130. Codex abt. Joannid
 vobis ad Alphabetum Armenicum. Venerari
 his ne volent Melavia.

1653. Noi Rakoti Theophic sin mila lui Domn
 zean Crinul Ardealului Donna Crinilor bene
 Unguresi, si Spantul Scutlor iprovin.

1653. Dami in furea alor de aiun, spumand hutor
 quorora le este de felo, che in parisa, sin
 el pui Crifitibului Spman Regem Valachia
 hutoro Sebovarel Rumanesi, quizesal
 imporbite in Ardeal, de tenis, si an
 He nise Casti advezate ale Dnului
 Crinul, mai tuncite ale Domnului Ra-
 cote Theophic, sin mila lui Domnuzean
 Crinul Ardealului, Domnul Scutlor htoro
 rei Unguresi, si Spantul Scutlor ipro-
 vin. Domnului Boginului notru, furea pe
 gelle, si in pechea lui, legate in furea
 de mulesa in era soche in parte, cupin
 1653. in ale al Boginivilor al alior
 le antitibi Crin mai tuncite ale lui Dako
 lei Labor, si altein Dakoni Sigmon si
 ale altein, alui Dakoni Labor, de ale
 revise Hobonii si de stoinicii Sebov-
 arelor Rumanesi, quizesal zise fin
 sub in legea, si in obiectul Grece
 de la alti Crin, quinin in fost tuncin
 in bea noastra, furea, si in rodite, que
 ralesi furea finni que, ruganduse nos
 in sueremie in loca puz pro ue
 le si Casti, si in toate quizesal in
 gimp

An. 1653.

prinde intru denfale intarite, primite, si
 iubite avandule, in mila jete intarim, qua
 re Privilegiuane isfa si inep:

Noi Rakoti Theophic sin mila lui
 Domnuzean Crinul Ardealului. Domnul
 Scutlor htoro Unguresi, si Spantul
 Scutlor. Dami in furea alor de aiun,
 spumand hutoro, quorora lie de loto,
 che in partea si in face Crifitibului
 Theophic Theofic Vladica hutoro.
 Sebovarel Rumanesi in Ardeal, avata si de
 furea nise Casti ale Boginivilor htoro,
 alui Labor de un minica noastra furea
 altein Domnului noastra furea pe gelle in
 pechea lui, si in furea de mulesa legite,
 in era alor, si in furea alor soche al-
 te, si in parte, cupinand inu denfale al-
 te, si Privilegiuane: a alior Crin, din nise,
 alui Dakoni Sigmon, si a lui Labor htoro
 viltugione de htoro stobonii, si de furea
 mila a htoro Sebovarel Rumanesi de
 sub legea si obiectul Grece Boginilor a
 alor, si Sebovarel notron de la alti Crin
 de mai tuncite noastra, si furea sin in
 gabelle los furea, si imporbite, protele afu
 furea, si inep, in sueremie notron de quini
 noi htoro Casti, si toate quizesal in
 furea in parte, intarite. Primite htoro,
 furea in mila jete in parte. Dami inu
 dul htoro Casti, dmi dntam afu furea inep.

Sigmon sin mila lui Domnuzean Crinul
 htoro Ardealului, si a htoro, si a htoro,
 rei Rumanesi, si a Spatul Daminihei al-
 mei, Donna Scutlor htoro Unguresi,
 si Spantul Scutlor. Crifitibului htoro,
 furea, si Prefectului, si adoinvivilor la
 htoro mulesa Boginivilor, alor de aiun,
 si alor de aiun tuncite noastra quize
 nos inu ai ave, revand furea htoro,
 si mila noastra, pentrate sin am inep,
 Crinul Crifitibului, sin in Boginivilor htoro
 htoro Sebovarel Rumanesi in Ardeal
 quini

Fig. 1.—Pagini din *Peris in spectantium* (p. 270^v și p. 271^r)

LES ACTES ROUMAINS IMPRIMÉS À ALBA IULIA EN 1653

RÉSUMÉ

Aujourd'hui on ne connaît plus d'exemplaires de l'ouvrage imprimé en roumain, à Alba Iulia en 1653, contenant les cartes de privilège conférées à l'Eglise roumaine de Transylvanie par Sigismond Báthori le 4 juin 1595 et par Gabriel Báthory le 9 juin 1609, toutes les deux confirmées et reconfirmées par Gabriel Bethlen (le 25 juin 1614), par Georges Rákoczi Ier (9 avril 1638) et par Georges Rákoczi II (28 janvier 1653). Le dernier exemplaire, appartenant à T. Cipariu, a disparu en même temps que d'autres livres de la bibliothèque du remarquable bibliophile et érudit roumain, pendant les troubles circonstances des années 1848—1849.

Réunissant et analysant les informations relatives à ces actes, y compris les actes eux mêmes, aussi bien dans leurs versions en latin, bien connues et utilisées dans les ouvrages portant sur l'histoire ecclésiastique du XVIIe siècle (P. Bod, S. Micu, Gh. Șincai, I. Kemény, J. Fiedler, T. Cipariu, I. Lupaș etc.) que dans leurs versions roumaines (S. Micu, Gh. Șincai, T. Cipariu), l'auteur de la présente étude aboutit aux résultats suivants : 1. les affirmations de Gh. Șincai concernant la publication en roumain, à Alba Iulia en 1653, des actes mentionnés ci-dessus sont bien fondées ; 2. la version en roumain de ces actes, présentée par Gh. Șincai dans sa collection de documents *Rerum spectantium* (...), et ensuite incluse dans sa *Chronique* ne représente une traduction personnelle de celui-ci comme il a été soutenu jusqu'à présent (T. Cipariu), mais le texte du traducteur du XVIIe siècle ; 3. la première version de la traduction, datant de 1653, a été utilisée également par S. Micu lorsqu'il a reproduit les actes dans son *Histoire* (vol. IV), mais il l'a modifiée par ses propres interventions.

L'étude contient aux annexes les textes des actes en version roumaine d'après *Rerum spectantium* (...).

PAGINI DIN ÎNCEPUTUL RELAȚIILOR POLITICE DINTRE
PRINCIPATELE ROMÂNE ȘI STATELE UNITE
ALE AMERICII

DE

ION STANCIU

Între meritele deosebite la așezarea relațiilor externe românești pe baze noi, moderne, activitatea reprezentanților generației revoluționare de la 1848 l-a avut și pe acela de a fi contribuit la lărgirea considerabilă a legăturilor politico-diplomatice ale Principatelor.

După înfrângerea revoluției, convinși de importanța rezervată de viitor împrejurărilor internaționale, foștii fruntași revoluționari au acționat cu și mai multă dăruire pentru sporirea prestigiului cauzei românești în exterior, pentru a o face cât mai larg cunoscută și mai bine înțeleasă pretutindeni unde se putea nădăjdui un sprijin.

Bogata bibliografie dedicată acestei opere de diplomație voluntară și neoficială în slujba cauzei naționale a reconstituit deja multe din drumurile emigrației revoluționare românești în anii pribegiei, subliniind importanța activității sale la amplificarea relațiilor cu țări ca Franța, Anglia, ca și cultivarea unor utile legături în Italia, Germania, Imperiul Otoman și Austria.

Este interesant însă de remarcat că emigrației românești nu i-au scăpat aproape nici unul din factorii influenți ai vieții internaționale, nefiind neglijate nici chiar Statele Unite ale Americii. Despre existența unor preocupări legate de această țară, marcînd de fapt începutul unor raporturi politice în relațiile româno-americane, s-au făcut pînă acum foarte puține referiri în istoriografia noastră.

Fiind cu totul accidentale, se poate spune că aceste aspecte au scăpat neobservate în întreaga lor semnificație, privite atît în unghiul de vedere al activității în genere a emigraților cît și al locului lor în încheierea relațiilor cu S.U.A.

Personal, atenția ne-a fost atrasă asupra lor în mod special de cîteva documente inedite aflate în arhivele americane, documente a căror descoperire permite îmbogățirea și întregirea unor informații pe care le conțin sursele românești. Aceste noi date, fără să fie chiar și așa complete, ușurează în mod considerabil întregirea unei imagini mai clare despre împrejurările în care s-au stabilit aceste contacte, într-o epocă de înfiripare a relațiilor dintre Principate și S.U.A., la mijlocul secolului trecut.

La 1848 ele nu erau de loc, așa cum s-ar părea, abia la începutul lor. Erau, e drept, firave, însă existau deja și în apropierea dintre cele două popoare își făcuse încă mai dinainte loc o tendință firească spre cunoaștere reciprocă și spre stabilirea de legături între ele, în ciuda uriașelor distanțe geografice care le despărțeau. Datorită acestei piedici redutabile, cât și a puținelor interese comune care să poată prilejui, la epoca respectivă, legături mai strînse și permanente, relațiile dintre principate și S.U.A. evoluaseră însă lent, arătînd mult mai puțin dezvoltate decît relațiile lor cu alte state.

Spre 1848 au apărut totuși o serie de condiții vizibil favorabile strîngerii acestor legături, pregătindu-se astfel terenul unor contacte tot mai frecvente.

În acei ani, în căutare de noi piețe pentru mărfurile sale, comerțul american ajunsese să descopere, în spatele Levantului și a Constantinopolului, Marea Neagră și odată cu ea și Dunărea. În toamna anului 1843 a sosit în apele Dunării, îndreptîndu-se spre Galați, primul vas sub pavilionul S.U.A.¹, înregistrîndu-se astfel cel dintîi episod al istoriei legăturilor comerciale ale S.U.A. cu principatele române.

Un al doilea vas american va mai fi semnalat la Galați abia mulți ani mai tîrziu, în 1851², dar interesul pe care l-a stîrnit în S.U.A. perspectiva unui comerț pe Dunăre a fost din primul moment mai mare decît lasă să se observe acești ani de absență din apele Dunării.

Importanța produselor provenite din principate și locul lor pe piața Constantinopolului atrăseseră deja atenția comercianților americani, iar în 1839 consulul S.U.A. din capitala Imperiului Otoman John Brown a recomandat chiar crearea unui vice-consulat al țării sale în principate, așa cum de curînd, observase el, făcuse și Anglia. Cu același prilej consulul american transmitea și primele informații mai largi privind traficul comercial al porturilor Galați și Brăila, pentru a-și argumenta propunerea deschiderii unei agenții consulare la Dunăre³.

În zelul lor pentru promovarea comerțului american, consuli S.U.A. la Constantinopol vor arăta și în anii următori o grijă crescîndă strîngerii și transmiterii de date privind comerțul principatelor pe Dunăre, vîdînd interesul existent pentru încurajarea legăturilor directe cu acestea, dar, după cum am văzut, stabilirea lor a întîrziat. În parte o asemenea situație se datora și faptului că vasele americane se opreau la Constantinopol, comercianții americani mulțumindu-se să-și procure produsele din principate, care-i interesau, direct de pe această piață.

În 1847, cînd datorită lipsei de cereale din apusul Europei grîul românesc devenise foarte căutat în acel an pe piața Constantinopolului, aflăm bunăoară că în număr mai mare ca de obicei vasele americane pleacă de aici încărcate cu grîu din principate⁴.

¹ Arhivele Naționale ale S.U.A., Despatches from the US Consuls in Constantinopol, Microcopy T 194, roll T-2, scrisoare din 15 decembrie 1843 a consulului George Porter, care semnalează plecarea acestui vas, un brig, din Constantinopol. (Materiale din această sursă vor fi citate în continuare cu A.N. S.U.A.).

² Ibidem, Despatches from the US Consuls in Galatz, Microcopy T 384, roll 1, raport statistic din 1863, utilizînd cifre din datele Comisiei Dunării.

³ Ibidem, Microcopy T 194, roll T-2, scrisoare din 1 februarie 1839.

⁴ Ibidem, scrisoare din 1 iunie 1847.

În împrejurările izbucnirii revoluțiilor de la 1848 și a evenimentelor care le-au urmat, interesul pentru informații privind principatele a primit un impuls suplimentar, determinat de atitudinea adoptată de către S.U.A. față de revoluțiile europene în general.

Este știut că la aflarea veștilor despre aprinderea revoluției în Europa, atenția arătată de opinia publică americană situației de pe vechiul continent a crescut brusc și pentru o bună perioadă de timp ea va arăta nu numai curiozitate, ci și semnele unei puternice simpatii față de forțele revoluționare. Tradițional ostilă regimurilor conservatoare monarchice ale Europei, opinia publică americană, republicană și liberală, s-a manifestat cu mult entuziasm în favoarea regimurilor revoluționare republicane instaurate în anii 1848—1849.

Guvernul S.U.A. nu a rămas nici el în afara acestor manifestări de simpatie. Politică de sprijinire a expansiunii instituțiilor liberale și republicane burgheze, care a însoțit îndeaproape curentul expansiunii teritoriale și economice americane, atât de puternic prezente în atmosfera oficială a S.U.A. în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea au asigurat acestui interes pentru revoluțiile europene o vigoare deosebită, lucru care a surprins în Europa și a atras la rîndul său și atenția opiniei publice europene asupra S.U.A.

Fără a insista, vom aminti doar gestul recunoașterii de către guvernul S.U.A., în 1848, a guvernului provizoriu francez ca și dorința sa de a recunoaște apoi și guvernele revoluționare din Italia și Germania⁵.

Evoluția rapidă a evenimentelor de pe o parte și ezitățile guvernului american pe de altă parte au împiedicat finalizarea la timp a acestor intenții în cazul guvernelor din Italia și Germania, însă atitudinea guvernului S.U.A. a rămas și în anul următor la fel de favorabilă forțelor revoluționare. Sentimentele sale au înclinat puternic de partea revoluției din Ungaria, victorioasă pentru un timp.

Guvernul S.U.A. s-a arătat și de această dată dispus să recunoască noul regim revoluționar instaurat în Ungaria, dar evenimentele au luat-o iarăși înaintea intențiilor sale, survenind înfringerea revoluției⁶.

Revoluțiile din 1848—1849 au avut însă un ecou durabil în S.U.A., și poziția de simpatie deschisă pentru forțele revoluționare s-a menținut în atitudinea guvernului american și în anii următori.

Interesul arătat în S.U.A. situației din Europa în legătură cu revoluțiile și problemele post revoluționare nu a scăpat neobservat nici emigrației românești. Privirile acesteia fuseseră atrase asupra republicii de dincolo de Atlantic încă din anii anteriori revoluției, când, gîndind la viitor, tînăra generație aflase multe cunoștințe utile și numeroase subiecte de discuție și comparație în informațiile ajunse pînă la noi despre S.U.A. În contrast cu orînduiele conservatoare feudale din țările românești, republica burgheziei americane reprezenta o experiență social-economică și politică avansată. La această imagine despre S.U.A., poziția opiniei publice și a guvernului american în anii 1848—1849 nu va face decît să adauge impresii favorabile.

⁵ Samuel F. Bemis, *American Secretaries of State*, vol. 5, Pageant Book Company, New York, 1959, p. 300.

⁶ *Ibidem*, vol. 6, p. 31.

Așa a apărut și convingerea că Statele Unite erau pe cale să ocupe din acel moment un loc tot mai important pe plan internațional, lucru care, prin urmare, merita a nu fi neglijat. În acest sens în 1850 Ion Ghica aprecia drept o realitate faptul că „Statele Unite au astăzi un prestigiu” datorită poziției lor active în problema orientală, noutate pe care o insera între ultimele vești ce i le transmitea din Constantinopol lui Nicolae Bălcescu, aflat atunci în Italia⁸. O asemenea convingere împărtășeau, chiar dacă nu toți au declarat-o, după cum vom vedea, și alți membrii ai emigrației revoluționare românești în acei ani.

În planurile lor preocupările în legătură cu S.U.A. sînt sesizabile încă din 1849. Umblînd zvonul că guvernul francez intenționa, în acel an, să ceară tuturor revoluționarilor străini să părăsească Franța și neexistînd posibilitatea unui alt refugiu decît în Anglia și S.U.A.⁹, emigrații români trebuiau să ia și ei în considerație eventualitatea unei temporare șederi chiar în Statele Unite. Măsura care cauzase o asemenea grijă neluîndu-se totuși, ei au putut rămîne în continuare în Franța, unde erau și mai aproape de țară și de unde puteau acționa mai cu folos.

Așa se face că pînă la urmă nici unul dintre emigrații din Țara Românească ori Moldova nu a ajuns în S.U.A., unde prin urmare nu a existat un grup românesc, cum a fost cazul cu emigrații revoluționari din alte țări. Deși depășește subiectul nostru, se poate menționa însă că au ajuns totuși acolo unii români plecați odată cu grupurile emigraților maghiari, dintre cei care au participat la revoluția din Ungaria și în cele din urmă și-au găsit adăpost în S.U.A. Din cît se cunoaște, ei sînt primii români așezați în Statele Unite, cu mult înainte ca să se poată vorbi de o emigrație românească propriuzisă, spre sfîrșitul secolului trecut. Ei au fost desigur foarte puțini la număr, mai cunoscut fiind dintre aceștia doar Gheorghe Pomuț. Român de origine, el plecase din Ungaria spre sfîrșitul anului 1849, unde participarea la revoluție îi adusese o condamnare din partea guvernului austriac, și ajunsese în S.U.A. pe la mijlocul lui februarie 1850¹⁰.

Ca voluntar în anii războiului civil american el avea să se distingă în mod strălucit la comanda regimentului de voluntari 15 Iowa, din armata nordistă, urcînd pînă la gradul de general în armata S.U.A. Mai tîrziu, ca o recunoaștere a meritelor sale, Pomuț va primi și onorurile carierei diplomatice fiind numit consul general al S.U.A. în Rusia.

Pomuț nu a fost însă doar „un soldat înăscut”, cum va scrie despre el Lillian Mary Wilson, autoare a unui articol cu privire la emigranții veniți în S.U.A. după înfrîngerea revoluției din Ungaria¹¹.

Înainte de a lupta în războiul civil, între anii 1853—1861, Pomuț ajunsese să fie una din figurile centrale ale vieții din colonia „New Buda” (Noua Budă), întemeiată de emigranții maghiari în prerăia de la *Decatur*

⁸ G. Zane: *Ion Ghica către Nicolae Bălcescu, scrisori inedite din vremea pribegiei*, în *Analele Academiei Române, Memoriile secției istorice*, seria III, tomul XXV, p. 1169, scrisoare din 6 martie 1850.

⁹ G. Fotino, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești*, Scrisori adnotate și publicate, vol. II, Imprimeria Națională, București, 1939, document 151, p. 277.

¹⁰ Vezi Liviu Patachi, „*La participation d'un roumain dans la guerre civile d'Amérique, 1861—1865: Gheorghe Pomuț*”, în „*Revue roumaine d'histoire*”, tom. IV, 1 (1965), p. 26.

¹¹ Lillian Mary Wilson, *Some Hungarian Patriots in Iowa. History and politics* vol. XI, 1 (1913), p. 503.

County, statul Iowa. Aici, în perioada amintită, Pomuț s-a remarcat ca „primul dintre spiritele întreprinzătoare” ale așezării¹² după ce colonia fusese părăsită de cel dintâi conducător al său, contele Ladislas Ujhazy. La New Buda, experiență citadină unică și în felul ei plină de interes, ca principal promotor al dezvoltării coloniei, Pomuț a reușit să asigure faima de „oraș” a acesteia, ceea ce în realitate n-a mai ajuns să fie vreodată, fiind în cele din urmă abandonată.

L. M. Wilson, care nu știa că Pomuț era român, amintește că alături de un prieten al său, pe numele său Drahos, un român din Banat după cum crede Liviu Patachi¹³, Pomuț nu numai că nu se mulțumise să participe la viața curentă a coloniei ei, gîndind la înfățișarea viitoare a așezării, întocmise și o hartă a „orașului New-Buda”¹⁴. Pe harta celor doi „orașul”, așa cum ar fi urmat să arate, avea o universitate, Universitatea Boehm, piața Kossuth, biblioteci, parcuri, alei, toate botezate „cu îngrijit alese nume străine”¹⁵, dintre care unele cu siguranță vor fi fost românești. La New Buda, unde în mod obișnuit se întocmeau asemenea proiecte utopice, se discuta mult și despre politica mondială, iar Pomuț era gazda aprinselor reuniuni care-i adunau pe membrii coloniei la locuința sa, într-o încăpere ai cărei pereți erau acoperiți cu hărți, în fața unui mare glob pămîntesc. Se discuta aici, cu multă elocvență, despre caracterul popoarelor lumii, despre religiile, obiceiurile și tradițiile lor ca și despre producția geniului lor¹⁶.

Este foarte probabil ca la New Buda să se fi aflat, alături de Pomuț și Drahos (Dragoș) și alți români. În aceleași împrejurări între emigranții revoluției din Ungaria, s-ar putea să se fi găsit de altfel români al căror nume nu-l înregistrează relatările și nici cercetările făcute pînă în prezent. O mai exactă cunoaștere a acestor împrejurări, în care au ajuns în S.U.A. primii români, ar putea desigur adăuga o dimensiune în plus problemei emigrării românilor dincolo de Atlantic.

Renumele S.U.A. de stat prieten cauzei revoluțiilor de la 1848 a atras totuși și pe unii dintre emigranții din principate, dacă nu pentru a sta în Statele Unite, atunci pentru a căuta acolo sprijin, în special material, din partea opiniei publice americane. Așa cum nădăjduiseră și alte mișcări revoluționare, desigur sub impresia primirii pline de promisiuni făcute în S.U.A. lui Kossuth în 1851, s-a născut și în rîndul emigrației românești ideea trimiterii unei misiuni în această țară cu speranța de a obține acolo banii necesari continuării acțiunilor de propagare a cauzei românești în străinătate.

Dintr-un document din primăvara anului 1852 aflăm că, preocupat de o astfel de idee, Dumitru Brătianu intenționa ca împreună cu Ledru Rollin să meargă în America pentru a strînge banii de care era nevoie pentru proiectata campanie de propagandă de largi proporții ce urma a fi dusă pretutindeni prin emisari¹⁷.

¹² *Ibidem*, p. 503.

¹³ Liviu Patachi, *op. cit.*, p. 28.

¹⁴ L. M. Wilson, *op. cit.*, p. 503.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 515.

¹⁷ G. Fotino, *op. cit.*, vol. II, documentul 337, p. 326, scrisoare din Atena, 26 aprilie 1852.

Informat, prin Ștefan C. Golescu, despre dorința lui Brătianu de a fi ajutat să găsească banii necesari acestei călătorii, Nicolae Golescu, aflat în Grecia, saluta această inițiativă a celor din Paris gîndind că „lăudată și bună este mergerea lor în America”.

El nu putea însă să nu se întrebe și dacă vor izbuti, căci „suma ce cere e mică pentru cine, are mulți bani, însă pentru noi este destul de mare”¹⁸.

Schimbările importante care se întrevădeau în curînd în situația internațională făceau însă foarte necesară o „propagandă mare și întinsă”, care cerea desigur și fonduri corespunzătoare pentru purtarea ei, așa încît Nicolae Golescu, trecînd peste problema dificilă a banilor de drum, recomanda planul misiunii în S.U.A., dacă Dumitru Brătianu și Ledru Rollin „sînt convinși că cu mergerea lor acolo vor găsi negreșit bani; căci „mai scria el, suntem datori să facem acest sacrificiu”¹⁹. Aceeași aprobare a primit planul și din partea lui Al. G. Golescu-Albu, care în mai 1852 îl făcuse cunoscut la Constantinopol, și lui Ion C. Brătianu și C.A. Rosetti²⁰. Golescu-Albu propunea însă și el ca cei 10 000 de franci necesari, reprezentînd costul călătoriei, dată fiind situația precară a finanțelor emigraților, să-i fie înmînați lui Dumitru Brătianu „cu condiția oricum ca rezultatul să fie sigur”²¹.

N. Golescu sugerase dealtfel chiar de la început ca să se facă mai întîi încercări de tatonare de către Dumitru Brătianu”, prin cunoscuți ce francezii trebuie negreșit să aibă și cînd vor fi încredințați că pot face ceva, atunci să li se dea banii ce ceru”²². Pentru a strînge suma trebuincioasă călătoriei Al. G. Golescu nu vedea deocamdată altă soluție decît procurarea ei, ca și pînă atunci, tot din țară, din Moldova, pe care cu alt prilej o numea „California noastră”²³. Intenționa în acest scop să mai sacrifice ceea ce mai rămăsese încă nevîndut din moșiile mărunte de la Hanu Roșu, Kitești, Berivoești²⁴.

În cele din urmă planul călătoriei lui Dumitru Brătianu în S.U.A. a fost însă abandonat. Documentele și referirile cunoscute pînă în prezent nu ne permit, din păcate, să dăm un răspuns privind motivele care au determinat renunțarea la proiectul acestei prime misiuni românești plănuită pentru a căuta în S.U.A. sprijin financiar pentru propaganda desfășurată de emigrație după 1848.

În gîndirea politică a emigrației române nu au lipsit idei legate de forma statală a S.U.A. Sub influența imaginii în general favorabile pe care o aveau deja despre Statele Unite, dar și frămîntați de căutările pentru găsirea celor mai potrivite răspunsuri la problema reeditării revoluției europene, fără a mai repeta și erorile ei, pe seama cărora se punea înfrîngerea din anii 1848—1849, exemplul republicii americane a revenit în repetate rînduri în mintea unora dintre ei atunci cînd s-au gîndit la ideea unei republici federative.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem, documentul 342. p. 338—339.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem, doc. 264, scrisoarea lui Al. G. Golescu către Șt. Golescu, ianuarie 1851.

²⁴ Ibidem.

Într-o scrisoare către C.A. Rosetti, încercînd să pătrundă cauzele înfrîngerii revoluțiilor Ion Ghica socotea în 1850, cînd planurile de federalizare avea o largă circulație în cercurile revoluționare internaționale, că o împletire a idealului social, național și democratic în același timp o ofera doar „...sistemul de state unite ale Europei, după modelul Statelor Unite ale Americii” care singurul „putea scăpa Europa de naufragiu”²⁵.

În 1851, în ton cu planurile de federalizare mazziniste ale centrului și sud-estului Europei, Al. G. Golescu-Albu era și el convins că acesta s-ar putea realiza chiar oferînd „un exemplu mai frumos decît al Americanilor”, însă în calca lor stătea opoziția lui Kossuth la orice altă soluție în afara Ungariei istorice²⁶.

O astfel de imagine luînd drept etalon S.U.A., dovedind în gîndirea politică a revoluționarilor europeni deopotrivă bună credință și optimism, dar mai puțin realism, din care cauză asemenea planuri au și fost curînd abandonate, nu era lipsită totuși de serioase umbre. Cînd socialismul francez a atras din nou atenția asupra experienței social-politice pe care o oferea Franța, Al. C. Golescu-Albu, exprimîndu-și opinia asupra sistemelor de orînduire a statelor, era în februarie 1852 entuziasmat fără rezerve doar față de democrația franceză. El o găsea evident superioară atît republicii Statelor Unite cît și monarhiei constituționale engleze și în general tutuor celorlalte state²⁷. „America nu tolerează ea oare — se întreba Golescu-Albu pentru a-și explica preferința — hidra sclavajului în sînul său ? ”²⁸.

Cînd prilejul se va ivi, în acei ani, să se ia în considerare prestigiul crescînd al S.U.A. pe plan internațional, emigrația română nu a ezitat de asemenea să caute o apropiere ce ar fi putut fi utilă cauzei românești. Ea s-a putut realiza, nu întîmplător, la Constantinopol. După cum s-a amintit deja, aici existase chiar anterior la reprezentanții diplomatiei ai S.U.A. un interes vizibil pentru starea economică a principatelor. Acest interes se va accentua și extinde și asupra aspectelor politice ale situației lor pe măsură ce atenția acordată în S.U.A. desfășurării revoluțiilor va spori și ea. Din acest punct de vedere Imperiul Otoman a reprezentat un loc foarte potrivit observării situației din centrul și sud-estul Europei atîta timp cît s-a menținut în Statele Unite interesul pentru evenimentele revoluționare și consecințele lor, cît și pentru evoluția chestiunii orientale, în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea.

Primele informații despre principate și revoluția de acolo sosiseră din Constantinopol la Washington, la Departamentul de Stat, chiar în 1848. Sesizînd, printr-o depeșă diplomatică din 4 septembrie 1848 adresată Secretarului de stat James Buchanan, situația creată în Imperiul Otoman prin izbucnirea revoluției în Țara Românească, Dabney Carr, ministru rezident al S.U.A. la Constantinopol între anii 1843—1850, comunica și o serie de informații privind direct desfășurarea evenimentelor la nord de

²⁵ Scrisoare din Constantinopol, 24 martie 1850, publicată de către Cornelia Bodea în „Manuscriptum”, 1/1973, p. 45.

²⁶ G. Fotino, *op. cit.*, vol. III, doc. 278, p. 210, scrisoare din Erusa, apr. 1851, către Golescu-Arăpîlă, Bălescu și C.A. Rosetti.

²⁷ Ibidem, doc. 319, p. 295, scrisoare din Constantinopol, februarie 1852, către Al. Golescu-Arăpîlă.

²⁸ Ibidem.

Dunăre. Depeșa era însoțită și de o tăietură reprezentând textul unei corespondențe din 9 august, reprodusă după un jurnal din Constantinopol, relatînd împrejurările creării locotenenței domnești la București²⁹. Carr, dorind să pună la curent Departamentul de Stat cu ultimele desfășurări care măriseră tensiunea existentă între Poartă și Imperiul țarist pe tema revoluției din Principate, culesese informații care confirmau cele relatate în corespondența din București, de la un francez, un „foarte educat și talentat tînăr... care a acționat ca secretar în timpul acestor negocieri pe lângă guvernul provizoriu al Valahiei”³⁰.

Tot de la persoana menționată ministrul american a aflat și modul în care ambasadorii francez și englez au luat cunoștință de nota prin care ministrul Rusiei avertizase Poarta că, în cazul în care sultanul nu lua măsuri pentru înlăturarea guvernului revoluționar din Țara Românească, trupele țariste aveau să intervină ele însele pentru a o face³¹.

Comunicîndu-li-se că sultanul era gata să accepte schimbările dorite de liberali în Țara Românească și să se opună intervenției țarului cu condiția ca miniștrii Franței și Angliei să dea asigurări că țările respective vor sprijini efectiv Poarta, cei doi miniștri dăduseră doar asigurări de sprijin moral.

Găsinđ însă că un sprijin moral nu putea opri cu nimic trupele țarului, Poarta răspunsese că prin urmare „nu avea altceva de făcut decît să cedeze și să-și trimită ea trupele mai întii în Principate”³².

Observind interesul pe care îl arătau românilor reprezentanții S.U.A. la Constantinopol, Ion Ghica, trimis în iunie 1848 ca agent al guvernului provizoriu al Țării Românești la Poartă, nu a neglijat să ia contact și cu diplomații americani. Dornic să aibă relații cît mai întinse în lumea diplomatică a Constantinopolului, el va cultiva cu atenție această prietenie nouă, din care spera un folos în plus pentru cauza românească.

Este dificil de apreciat cînd anume a avut loc primul său contact cu reprezentanții Statelor Unite, însă știm precis că în 1850 el îl cunoștea și întreținea foarte bune relații cu John Brown, de mai mulți ani consul general și în acel moment girant al afacerilor legației din Constantinopol. Ghica vorbește deja ca despre o veche legătură, datînd probabil din vremea sosirii sale la Constantinopol, în 1848. „M-am legat strîns cu Brown”, scria el lui Nicolae Bălcescu la 6 martie 1850³³.

La acea dată sosea la post și noul ministru al S.U.A., John March, care va rămîne la Constantinopol pînă în 1853. Trecerea de care se bucurase mai înainte pe lângă Brown l-a ajutat pe Ghica să obțină și simpatia acestuia, cu care scria că intrase deja în relații bune³⁴. De la March, Ghica a aflat și a comunicat lui Bălcescu detalii despre poziția S.U.A. în chestiunea orientală. Vorbindu-se tot mai frecvent despre posibilitatea izbucnirii unui nou război, Ghica era evident preocupat de a obține și concursul S.U.A. în modificarea situației Principatelor în sensul dorit de revoluționari.

²⁹ NA SUA, Despatches from the US Ministers to Turkey, 1818–1906, Microcopy M 46, roll 13.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

³³ G. Zane, *op. cit.*, p. 1169.

Instrucțiunile primite de March din Washington, scria Ghica, informînd despre aceasta, erau „de a se ținea gata pentru o eventualitate de război, flota se va dirija spre Napoli, ca de acolo să poată interveni în Adriatică și bloca porturile austriecești”³⁵. March, continua Ghica, „se înțelege în toate cu ministrul englez”, iar în centrul acestui plan se afla, după părerea lui I. Ghica, Palmerston, care dorea „ca odată lucrul încercat cu Statele Unite, să poată sili opinia (publică — n.a.) Prin aceasta poate că ar opri și pe Franca de a se lega cu Rusia, care este o tendință atît de mare astăzi”³⁶. „Este prea frumos pentru ca aceasta să reușească”, încheia totuși Ghica, exprimîndu-și marea sa îndoială, în legătură cu asemenea planuri³⁷.

Chiar dacă lucrurile ar fi evoluat spre război, speranța că Statele Unite s-ar fi lăsat antrenate într-un conflict ar fi fost desigur, ca și în alte împrejurări, exagerată. Ghica pare a nu fi exclus însă cu totul chiar și o astfel de posibilitate în nădejdea sa de a vedea repusă în fața Europei problema Principatelor.

Bunele relații stabilite de el în acești ani cu ministrul S.U.A. au fost cultivate în continuare de românii aflați la Constantinopol și chiar amplificate în timpul succesului lui March, Carroll Spence, ministru între anii 1853—1858.

Luînd contact cu Spence, ei au reușit să cîștige în el nu numai un simpatizant sincer al cauzei Unirii, dar și un sprijinitor al românilor. Interesul pe care-l poartă Spence românilor, este demn de observat, se datoră nu numai obligațiilor sale provenind din rutina diplomatică, de a informa Departamentul de Stat despre stările de lucruri din Imperiul Otoman și implicit și din principate. După cum mărturisește el însuși, în 1857 era deja angajat de cîtva timp în pregătirea unei lucrări asupra Imperiului turcesc, lucru care-i atrăsese atenția și asupra latinității dunărene³⁸.

Ca rezultat al propriilor sale investigații în această problemă, Spence scria despre români: „Nu pot decît să ajung la concluzia că ei sînt destinați să joace un important rol în politica răsăritului”³⁹.

Ministrul american ajunsese pe această cale familiar cu unele aspecte ale situației românilor ca popor și ale strădaniei lor în momentul respectiv pentru unire. Intrate într-o fază decisivă după 1856, aceste strădanii reușiseră chiar să-i mărească interesul și simpatia pentru români.

În 1857, cînd emigrații se îngrijeau să obțină repatrierea, aflăm că Spence luase contact cu ei la Constantinopol și era acolo unul dintre cei care „ne poartă cel mai mare interes și e foarte prielnic repatrierii proscrisilor”⁴⁰. Informația o trimitea, cu o scrisoare din 1 mai 1857, Gheorghe Magheru, aflat la Constantinopol, anunțîndu-i cu același prilej pe cei din țară că ministrul american urma curînd să vină chiar în principate. În vederea unei asemenea posibilități, Magheru îi îndemna să meargă la

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ AN SUA Despatches from the US Ministers to Turkey, 1818—1916, Microcopy M 46, roll 16, scrisoare din 16 februarie 1857 către Secretarul de Stat William L. Marey.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ G. Fotino, *op. cit.*, vol. I, p. 235.

Spence și să-l vadă,⁴¹ când va veni la București, căci „va trebui cunoscut și folosit” pentru înlăturarea piedicilor care mai stăteau în calea repatrierii românilor aflați în exil, în special din partea turcilor⁴².

În acel moment Spence reprezenta, cum scria și Al. C. Golescu-Albu, „un apărător în plus”, căci „ne sprijină cu toată influența sa”⁴³.

Ministrul american, în dorința de a cunoaște cât mai bine situația românilor, în trecut ca și în prezent, stabilise deja contacte cu mulți dintre emigrații români aflați în capitala Imperiului Otoman pentru a le cunoaște opiniile. Dintre toți se pare însă că cele mai strînse legături ajunsese să le aibă cu Magheru, care încă din 1854, alături de Ghica, depunea la Constantinopol toate eforturile pentru a stabili contacte în lumea diplomatică și politică, punea la dispoziția celor binevoitori „informații precise” spre a putea „să arunce o lumină vie în examinarea chestiunilor complexe privind destinele viitoare ale principatelor”⁴⁴.

Între ministrul S.U.A. și generalul Magheru a existat chiar și o corespondență, recent semnalată⁴⁵, care denotă interesul arătat de Spence informațiilor primite de la Magheru. Ele l-au determinat să ceară acestuia din urmă și lămuriri suplimentare, probabil pentru lucrarea sa, poate pentru a-și limpezi unele chestiuni legate de perspectivele unirii, sau chiar în ambele scopuri.

Spence i se adresează lui Magheru rugîndu-l să-i furnizeze o serie de date, „știind bine — arăta el — că nimeni nu cunoaște mai bine ca dumneavoastră condiția actuală a țăranilor țării dumneavoastră”⁴⁶. Lucru care-l interesa în primul rînd Ministerul american era să afle care era condiția morală și socială a țăranului român, clasele sociale în care erau divizați, mijloacele lor de educație, sistemele tehnice după care practicau agricultura și metodele lor de creștere a animalelor, precum și informații privind obiceiurile, tradițiile naționale, dovezi ale obirșiei romane a țăranilor români⁴⁷. Spence ar mai fi dorit să primească, dacă era posibil, și gravuri înfățișînd costumele țăranilor noștri ca și peisaje ale țării, lucru care, după importanța pe care pare să le-o acorde, îi puteau sluji nu numai la înțelegerea situației existente, ci și a izvorului însuși al vieții sociale și economice a principatelor.

Modul în care Spence ajunsese să cunoască problemele românești și opinia sa în legătură cu unirea, atît în raport cu trecutul cît și cu viitorul lor, se oglindește foarte bine dintr-o scrisoare a sa, deja utilizată mai sus, aceea din 16 februarie 1857, adresată Departamentului de Stat⁴⁸. Referindu-se în special la problema unirii, în jurul căreia spiritele erau tot mai agitate la Constantinopol, această scrisoare pare să fie primul

⁴¹ Ibidem, vol. V, documentul 485, p. 189.

⁴² Ibidem, vol. I, p. 235.

⁴³ Ibidem, vol. IV, documentul 181, p. 187, scrisoare către Ștefan C. Golescu, din București 30 aprilie 1857.

⁴⁴ Vezi Stan Apostol și C. Vlăduț : *Gheorghe Magheru*, București 1969, p. 199, 206—207, Edit. Științifică.

⁴⁵ Ibidem, p. 208.

⁴⁶ Biblioteca Academiei R S R, Cabinetul de Manuscrise, manuscrisul nr. 148342, scrisoare datată 23 februarie, lipsind însă mențiunea anului.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ AN SUA. Despatches from the US Ministers to Turkey, 1818—1906, Microcopy M 46 roll 16, nr. 39.

document diplomatic american dedicat exclusiv țărilor române, pe o întindere apreciabilă, și anume de 12 pagini.

După cum scrie însuși Spence, problemei unirii îi acordase personal o atenție deosebită, făcînd chiar o investigație proprie cu intenția să descopere atît posibilitățile ei practice de înfăptuire în acel moment cît și rezultatele în perspectivă ale unirii asupra viitorului poporului român⁴⁹. Analizînd, pentru a-și putea face o părere imparțială — arată Spence —, atît opiniile pro cît și cele contra unirii românilor într-un stat național, ministrul american a putut să observe foarte ușor rolul deosebit de important pe care-l jucau puterile europene și situația internațională în momentul respectiv.

Prezentînd cunoscuta poziție a acestora față de unire, Spence ajunge la concluzia că nu vede cum s-ar putea înfăptui un asemenea act în acel moment. Ministrul american cunoștea mai puțin starea de spirit din principate și hotărîrea existentă acolo pentru a se înfăptui unirea.

Totuși, el reușește să distingă, între datele conjuncturii internaționale, toate elementele importante ale acesteia. În jocul diplomatic practicat de puterile atente la desfășurarea evenimentelor, Spence remarcă că Anglia, în schimbul simpatiei pe care o manifesta în ultimii ani Austriei, sacrifica în acel moment fericirea a 5 milioane de români, față de care Imperiul Habsburgic se arăta hotărît ostil, nutrînd planuri clare de anexiune. Ostilitatea Austriei față de unire, scria ministrul american, rezultă din teama de „influența pe care un puternic guvern organizat în ele (în principate — n.a.) ar putea să o exercite asupra neamului românesc din Imperiul austriac”, fiindcă regenerarea neamului latin în răsărit, care ar putea surveni dintr-o astfel de unire, „ar putea conduce, după părerea unor oameni politici austriei, la revendicarea de către principate și a Bucovinei și Transilvaniei aflate în stăpînirea imperiului”⁵⁰.

În context Spence menționa că „neamul românesc din acele provincii ale imperiului nu au fost niciodată atașat guvernului său”, adăugînd că „Austria este perfect conștientă de acest fapt, căci, deși acest neam din domeniile sale au fost alături de ea în timpul ultimului război, împotriva ungarilor, ei procedaseră astfel nu din dorință, ci din necesitate”⁵¹. Ministrul american ajunge apoi cu relatarea sa la împrejurările încă vii în memoria tuturor din anii 1848—1849, asupra cărora se informase, după cum ne mărturisește, de la mai mulți români dar dăduse un credit deosebit celor aflate de la Magheru, pe care-l prezenta, într-un alt loc, drept o figură proeminentă a revoluției valahilor.

Românii, explica Spence, „au fost împinși să facă așa de comportarea nepotrivită și neliberală a maghiarilor înșiși”, căci, credea el, „dacă guvernul maghiar ar fi consimțit să recunoască naționalitatea și drepturi civile egale neamului românesc din Transilvania și Banat, atunci săbiile aceluiași popor în loc să fie scoase împotriva lor, în lupta pentru libertate, ar fi fost cu multă plăcere scoase în numele cauzei lor. Poate chiar mai mult, ei ar fi obținut, făcînd așa, simpatia și sprijinul aceluiași neam din princi-

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

patele danubiene”, continua Spence să arate pe marginea soartei tragice a revoluțiilor din Imperiul Habsburgic ⁵².

Drept argument în același sens ministrul american aducea, în scrisoarea sa către Departamentul de Stat, și încercarea făcută de generalul Magheru în 1849 pentru realizarea unei apropieri de conducătorii revoluției maghiare, încercare despre care Spence auzise de la mai multe persoane dar și de la Magheru însuși. Ministrul american citează chiar cuvintele cu care generalul Magheru se adresase lui Kossuth, după cum se știe, în scrisoarea sa din 4/16 martie 1849 cu o propunere de cooperare în cadrul unei alianțe ofensiv-defensive româno-maghiare îndreptată împotriva forțelor antirevoluționare : „dacă guvernul maghiar consimte la recunoașterea dorinței legitime a neamului românesc din Banat, Transilvania și Ungaria, românii din provinciile dunărene vor plăti un tribut magnanimității guvernului maghiar ridicînd în țara lor o legiune pentru a lupta cu dușmanii libertății și progresului” ⁵³.

Kossuth a respins această idee, neacceptînd condiția ce trebuia să stea la baza ei, lucru care — crede Spence — a pecetluit soarta revoluției maghiare, căci românii și croații au „preferat stăpînului nou pe cel vechi”.

În puține cuvinte Spence va găsi loc și unei mențiuni privind luptele eroice desfășurate apoi de legiunile lui Avram Iancu în munții Apuseni, lupte care au împărțit forțele guvernului maghiar exact în momentul în care trebuia să înfrunte trupele trimise de către țar pentru înfringerea revoluției. Austria la rîndul său nu se ținuse nici ea de promisiunea făcută ⁵⁴.

Este evident deci că Spence cunoștea de la Magheru, și nu numai de la acesta, deși amintește numai numele lui, opinia românească asupra evenimentelor din 1848—1849, știa numeroase detalii, iar concluziile sale îl duceau spre aceeași imagine despre cele întimplate.

Suferințele prin care trecuse pînă atunci poporul român îl făceau pe Spence să conchidă, în legătură cu unirea, că trecerea acestuia „sub mai multe juguri străine este suficientă să poți spune că nu există un alt popor care să fi fost forțat pentru așa îndelung timp să accepte o astfel de acumulare de proastă guvernare în interior și intrigi politice străine” ⁵⁵.

Tocmai de aceea, unirea devenea, arăta Spence, „nu numai de dorit” ci chiar necesară, căci „fără o unire sub un prinț responsabil poporul va continua să rămînă în aceeași stare de degradare și mizerie în care trăise în ultimul secol” ⁵⁶.

Cunoașterea și aprecierea poporului român pare a fi fost de acum în ochii ministrului S.U.A. din Constantinopol o chestiune de justiție elementară. „Simpatia lumii, scria el, fusese pentru mult timp acordată polonezilor, și mai recent a fost invocată atît de des în numele maghiarilor încît românii, locuind o țară mai fertilă decît oricare alta, . . . cu o populație . . . mai numeroasă . . . au fost în întregime neglijați, se poate spune chiar uități” ⁵⁷. În ce privește acea vizită pe care Spence plănuiise la un moment dat să o facă în principate, amintită deja, ea nu a mai avut loc. La Constan-

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem.

tinopol el a continuat însă să se arate interesat de problema unirii pînă la sfîrșitul șederii sale acolo. Cîteva luni mai tîrziu îl găsim, în aprilie 1857, comunicînd Departamentului de Stat noi informații privind mersul problemei, subliniînd că importanța ei crescuse pînă într-atît încît ajunsese să capteze atenția celei mai mari părți a lumii diplomatice din capitala Imperiului Otoman⁵⁸.

Ministrul american se ocupase mai îndeaproape de aceste lucruri, purtînd și „o lungă conversație” cu ministrul Franței, care-l informase că unirea era amenințată de orice gest al partidului unionist care ar fi putut provoca ocuparea militară de către turci a principatelor. El l-a și rugat pe Spence să folosească „toată influența” sa pe lângă fruntașii unioniști, „cu care am relații prietenești”, preciza ministrul american, pentru a evita o astfel de situație cu orice preț⁵⁹.

Luînd imediat contact cu ei, Spence i-a sfătuit ca la rîndul lor să-și îndemne compatrioții să evite orice act care ar fi putut prilejui o intervenție turcească, căci în cazul acesta, le-a transmis el, „nu aveau nimic de sperat de la sprijinul Franței”⁶⁰. „Am vorbit cu generalul Magheru și cu alții — scria Spence despre serviciul diplomatic făcut din simpatie pentru cauza unirii românilor — și am depus eforturi pentru a-i influența”⁶¹.

În 1857 eforturile pentru realizarea unirii erau încă abia la începuturile lor. Ministrul Spence se arătase însă a fi fost un prieten sincer și prețios al românilor, fiind un personaj activ în sprijinirea lor în cercurile diplomatice ale Constantinopolului. Informațiile sale privitoare la români, la problema unirii și la situația principatelor în general odată ajunse la Washington nu au rămas nici ele fără efect. Într-o vreme cînd în S.U.A. abia dacă se știau cîteva lucruri despre poporul român și teritoriul locuit de către el, lucruri aflate și ele abia în perioada imediat precedentă, veștile primite de la Spence au contribuit evident la sporirea informațiilor deținute la Departamentul de Stat în legătură cu acel îndepărtat colț de Europă de la Dunărea de Jos.

Ele trebuie să fi produs o impresie puternică și neașteptată deoarece contraziceau hotărît ceea ce s-ar putea considera drept imaginea comună răspîndită în cercurile oficiale americane, din lipsă de suficiente informații, în legătură cu mersul și semnificația reală a revoluției în Europa centrală și sud-estică la 1848—1849.

Ca o recunoaștere a noii situații a principatelor în acei ani și desigur și ca un semn al acestei impresii produse de veștile primite despre ele de la Constantinopol după 1848 vom asista în 1858, înainte chiar ca unirea să fi fost împlinită, la hotărîrea Departamentului de Stat de a deschide prima sa agenție diplomatică de rang consular pe teritoriul principatelor române. În 1859 avea să-și înceapă prin urmare activitatea un consulat deservit de un consul de carieră american la Galați. Odată cu aceasta se poate vorbi de intrarea relațiilor romano-americane într-o nouă fază a dezvoltării lor, devenind de acum relații permanente.

Prezentîndu-și, în 1859, scrisorile de acreditare principelui Alexandru Ioan Cuza, primul consul american sosit în principate, Henry Romertze

⁵⁸ Ibidem, scrisoare din 8 aprilie 1857.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

putea să transmită secretarului de Stat al S.U.A., în legătură cu primirea de care s-a bucurat, că principele recent unificatei state românești îi mărturisise nu numai că accepta misiunea sa consulară dar că era în același timp deosebit de bucuros să-și poată exprima personal, pentru întâia dată, înalta sa considerație pentru poporul, instituțiile și guvernul american ⁶².

Revoluțiile de la 1848, prin răsunetul lor, amplificat și completat de eforturile emigrației în anii următori ca și agitația în jurul unirii au lăsat astfel o urmă vizibilă în procesul strîngerii relațiilor dintre principatele române și Statele Unite. Un interes încă firav, dar real, a făcut astfel ca încă din deceniul al VI-lea al secolului trecut relațiile externe românești, tradițional limitate politicește la Europa, să depășească pentru întâia dată această sferă într-o nouă direcție.

⁶² Ibidem, Despatches from the US Consuls in Galatz, Microcopy T 384 roll 1, scri-soare din 16 noiembrie 1859.

ARENDAȘIA ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ LA ÎNCEPUTUL PERIOADEI REGULAMENTARE

DE

G. D. ISCRU

Apariția și evoluția arendășiei — important și complex fenomen de structură socială, strâns legat de geneza și ascensiunea modului de producție capitalist — a fost studiată pînă acum, în lucrări speciale sau tangente, de numeroși cercetători. Oprindu-ne la un anumit moment din dezvoltarea ei în Țara Românească, nu vom proceda la o sinteză a rezultatelor istoriografiei de specialitate. Ele sînt, îndeobște, cunoscute și noi pornim de la ele. Observăm numai că nici unul din autorii care, pînă acum, au abordat problema în discuție, nu au întreprins o tratare statistică, cel puțin în prima mare perioadă a evoluției sale — perioadă care s-ar încheia, după părerea noastră, odată cu intrarea în vigoare a legii rurale din 1864. Pentru momentul care ne preocupă, nici cercetătorul A. Stan în cel mai recent și mai documentat studiu în materie¹, nu a procedat astfel. Este adevărat că tratarea statistică a fenomenelor de structură socială — și, în general, a oricăror fenomene istorice care pot fi tratate astfel — este dificilă: lipsesc, în izvoare, datele complete, statisticile vremii au defecțiuni, uneori importante, iar volumul de muncă solicitat de această metodă este mult mai mare ca de obicei, mai ales cînd lipsesc și unele mijloace tehnice elementare pentru prelucrarea datelor. Și totuși, pînă nu vom cunoaște evoluția concretă — ca întindere, ca pondere —, moment cu moment, a fenomenelor istorice, în primul rînd a celor de structură, nu vom reuși să înțelegem bine complexitatea vieții sociale și vom rămîne în mare măsură tributari tratării evenimentiale a istoriei, metodă care se utilizează încă destul de mult la noi.

În paginile care urmează ne vom opri, așa cum am spus, asupra unui moment — important, după părerea noastră — din evoluția arendășiei în Țara Românească, avînd la bază o statistică publicată de I.C. Filitti în 1831². Această statistică are, după cum arată autorul, destule lacune și defecțiuni³ — la care se vor fi adăugat altele, poate, la transcriere

¹ *Arendășia în Țara Românească, 1831—1848*, ms. 113 p. dactilo. Prin amabilitatea autorului am putut cunoaște acest studiu, care ar merita să fie valorificat integral. Vezi o valorificare parțială în „Studii”, tom. 20, 1967, nr. 6: *Arendășia în Țara Românească în epoca regulamentară (1831—1848). Aspecte social-economice*.

² I. C. Filitti, *Arenda moșiilor în Muntenia la 1831 și 1833. Populația Munteniei la 1857*. Extras din „Analele economice și statistice”, sept. — dec. 1831, București, 1932.

³ Astfel: lipsesc 4 județe; rubricile nu sînt uniforme; la 3 județe nu se menționează, în general, proprietarii; la peste 50 de moșii nu se precizează felul în care au fost cultivate (arendă sau regie); moșiile moșnenești nu sînt înregistrate la toate județele, etc.

și publicare — dar ea rămîne totuși cea mai completă pentru momentul respectiv.

Prelucrînd această statistică, retranscrisă după I.C. Filitti, străduindu-ne să eliminăm incertitudinile (iar unde nu s-a putut, să le semnalăm) și să lucrăm cît mai corect cu cifrele, am sintetizat rezultatele în 5 tabele și 3 grafice. Evident, aceste rezultate trebuie considerate ca provizorii și aproximative, dar deocamdată ca fiind cele mai complete și mai exacte pentru începutul perioadei regulamentare în Țara Românească.

Cercetătorul A. Stan, procedînd la cel mai atent studiu al documentelor în materie pentru perioada menționată, ajunsese, în ceea ce privește amploarea fenomenului, la concluzia că „proporția moșiilor concesionate (arendate — n.n., G.D.I.) este așa de mare, încît — cu unele excepții — o asemenea instituție (arendășia — n.n., G.D.I.) poate fi socotită ca generală”⁴. Evident, investigația documentară temeinică i-a creat autorului o convingere asupra proporției fenomenului. Studiul nostru nu-i infirmă concluzia ci i-o întărește și i-o subliniază, chiar pentru momentul de început al perioadei analizate, însă într-o exprimare mai precisă, în limbajul cifrelor și al reprezentărilor grafice. În fond, cercetarea istorică fiind o continuă căutare a adevărului, exprimarea cît mai exactă și mai sugestivă ne apropie mai mult de acest adevăr. Totul — în profitul înțelegerii istoriei și al sporirii valențelor funcționale ale cercetării istorice!

Statistica despre care este vorba menționează, în 14 județe ale Țării Românești, 3071 de moșii sau (foarte rar) părți de moșii în 1831 și în 1833, cultivate în arendă sau în regie (vezi tabelul nr. 1). După cum se poate observa, majoritatea covârșitoare a moșiilor menționate, pentru care se indică felul cultivării, erau arendate, procentul moșiilor arendate ridicîndu-se, în anul 1833 (la care datele permit o totalizare⁵), la 75,6%, față de 64,6% în 1831 (dacă, la acest din urmă an, acceptăm numai datele sigure privind numărul moșiilor arendate⁶). În acest caz, creșterea cu 11 procente a totalului moșiilor arendate în cele 14 județe, într-un interval așa de scurt, este de luat în seamă. Că numărul moșiilor arendate a crescut, rezultă și din scăderea — e drept, nu prea mare, dar cifrele înregistrează fenomenul! — numărului de moșii cultivate în regie. Dar creșterea interesului pentru arendarea de moșii, în perspectiva unor mari posibilități de valorificare a produselor agricole și în lipsa unor activități mai rentabile și totodată mai sigure, rezultă din analiza sumelor de arendare pe care le-am totalizat în tabelul nr. 1 și pe care graficul nr. 1 le subliniază sugestiv. Se poate observa o dublare, în general, a sumelor de arendare pe județe, într-un caz mai mult decît o triplare, creșterea medie a sumelor de arendare, în cele 14 județe, fiind de 1,9 ori. Analiza cazurilor concrete, în județe, arată creșteri mult mai mari (de 10 ori și chiar mai mult), dar acestea sînt diminuate, evident, de alte creșteri mai mici. Luînd un termen important de comparație, precizăm că suma arenzii în cele 14 județe reprezenta, în 1833, 59,7% din totalul veniturilor bugetare, pe 1832, ale Țării Românești⁷. În graficul nr. 2 se face o comparație,

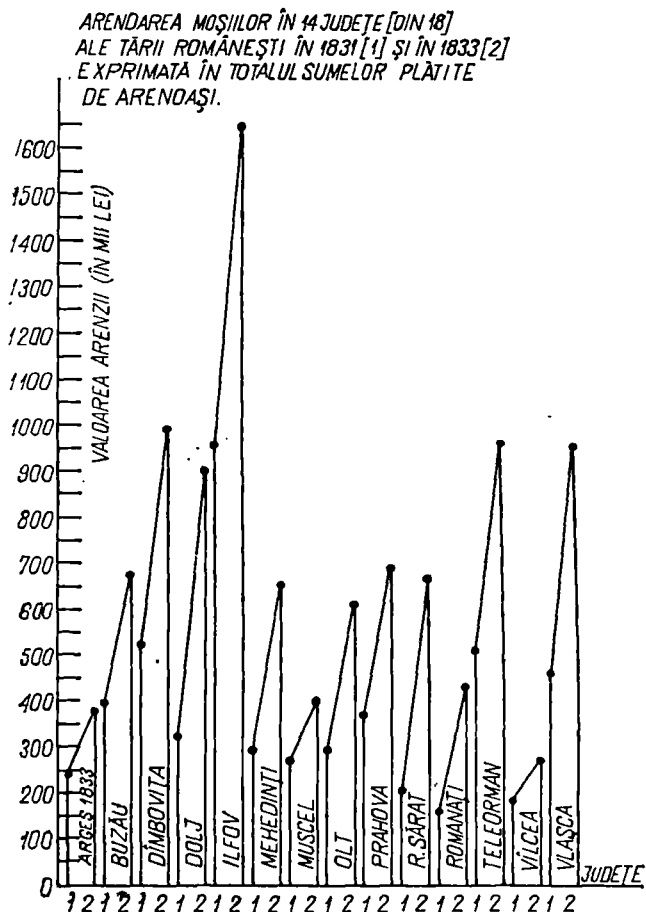
⁴ *Loc. cit.*, ms., p. 6.

⁵ Vezi observația din tabelul nr. 1, nota 1.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Pentru bugetul Țării Românești — vezi *Analele parlamentare ale României*, tomul II, partea I, București, 1892, p. 540—543.

pe județe, între procentajele⁸ moșiilor cultivate în *arendă* și în *regie*, în 1833. Imaginea este, credem, sugestivă și ne scutește de alte comentarii. Relevăm doar că numai la două județe procentajul moșiilor arendate este sub al celor cultivate în regie.

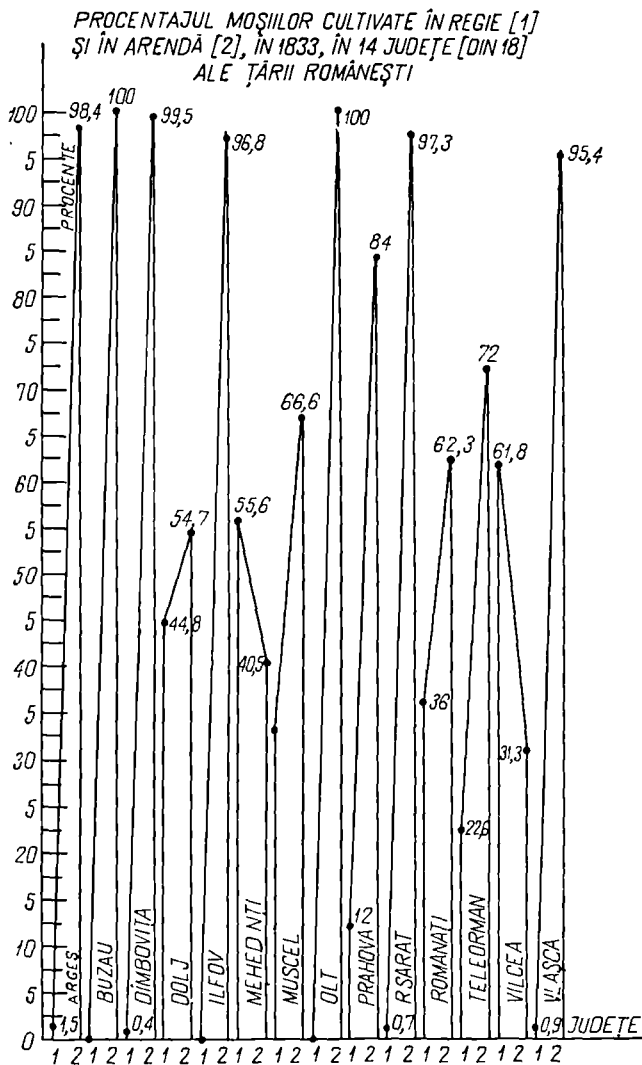

Grafic 1

Tabelele nr. 2 și nr. 3 dau o imagine de ansamblu privind moșiile aparținând laicilor și Bisericii (în accepțiunea dată în respectivele tabele acestor noțiuni), arendate în 1831 și în 1833. Aceste tabele, împreună cu tabelul nr. 4 — care se referă la moșiile aceluiași stăpini, dar cultivate în regie —, au permis întocmirea graficului nr. 3, în care, tot pentru anul 1833, se face o comparație, pe județe, între procentajele moșiilor arendate de laici și de Biserică și totalul moșiilor cultivate în regie de aceiași stăpini,

⁸ Procentajul (%) este calculat față de totalul moșiilor menționate în județul respectiv.

la un loc. Dezinteresul acestora pentru cultivarea moșiilor în regie rezultă și din procentajul mic al unor asemenea moșii în 11 județe (la 6 județe, din cele 11, procentajul este 0). Procentajul relativ ridicat de moșii cultivate în regie în județul Vilcea este dat în cea mai mare măsură de moșiile moșnenești. Remarcăm procentajul mult superior al moșiilor arendate de laici (15,4% — media în cele 11 județe) față de cele arendate de Bise-

Grafic 2

rică (28,6% — media în cele 11 județe). Desigur, așa cum se știe, cea mai mare parte a pământului aparținea laicilor și nu Bisericii iar procentajul calculat aici reflectă și el o atare stare de lucruri.

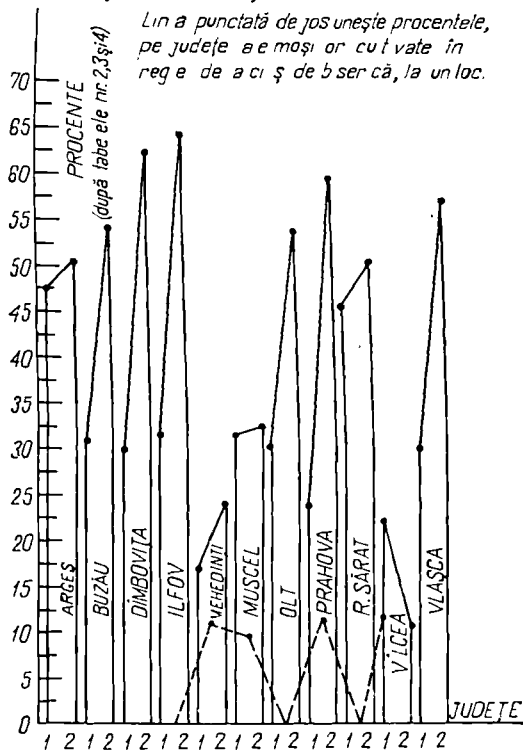
În sfârșit, din statistică rezultă un fenomen interesant, redat sintetic în tabelul nr. 5. Anume, rezultă existența, la unele județe apreciabilă, de moșii moșnenești (sau la care moșnenii erau coproprietari) arendate. Acestea erau bucăți mici de moșii, în general, arendate cu sume modeste, dar erau și moșii moșnenești arendate cu sume mari. De pildă, munții moșnenilor rucăreni (jud. Muscel) erau arendați în 1831 cu 8000 lei iar în 1833 cu 10.000 lei. Mai subliniem un aspect interesant: arendarea pe 30 de ani a unei moșii moșnenești, unui medelnicer, cu 90.000 de taleri (jud. Argeș). Desigur, pentru moșile moșnenești statistica nu este completă.

Studierea tabelelor și graficelor permite și alte constatări. Fiind la îndemina oricui să facă aceasta, noi renunțăm la alte comentarii.

★

După cum rezultă din studiul citat al lui A. Stan, fenomenul arendășiei se amplifică în anii următori momentului surprins aici, pînă în 1848, dar o tratare statistică a lui n-a fost făcută de nimeni pînă acum. O abordare, poate, pe județe, apoi o sintetizare pe țară, chiar la nivelul unor lucrări studențești de seminar special sau de diplomă, s-ar putea încerca. Volumul de muncă solicitat este, oricum, foarte mare. Ne referim atît la despuierea dosarelor de arhivă cît și la prelucrarea statistică și la punerea în grafice a datelor din izvoare. Întrucît metoda cere să lucrezi corect cu cifrele de la început pînă la sfârșit, pentru a nu vicia concluziile, și gîndindu-ne la lucrul cu studenții, sîntem de părere ca Facultatea de istorie din București (eventual, și altele), cabinetul ei metodic să fie dotat cu mijloacele tehnice necesare efectuării operațiunilor statistice și reprezentărilor grafice.

PROCENTAJUL MOȘILOR ARENDATE DE BISERICĂ [1]
ȘI DE LAICI [2], ÎN 1833, ÎN 11 JUDEȚE [DIN 18]
ALE ȚĂRII ROMĂNEȘTI

Grafic 3

Tabelul nr. 1

Moşile cultivate în arendă și în regie în Țara Românească, în 1831 și în 1833

Județul	Nr. total al moșiilor	Din care :								Arenda (în lei)	crește de ... ori	
		Arendate :		În regie :				1831 ;	1833			
		1831	1833	1831	1833	total	total					
		cert <> ¹		cert <> ¹		total	cert <> ¹	total				
Argeș	131	90	17	129	24	—	24	2	—	2	149120;382573	2,5
Buzău	262	234	28	262	—	—	—	—	—	—	399257;670204	1,6
Dîmbovița	231	190	40	230	1	—	1	—	—	1	520615;973103	1,8
Dolj	232	92	36	127	104	—	104	104	—	104	324731;904459	2,4
Ilfov	352	311	34	341	—	—	—	—	—	—	965890;1642105	1,7
Mehedinți	343	109,5	29,5	139	37	154	191	37	154	191	295170;652798	2,2
Muscel	126	83	1	84	24	18	42	24	18	42	274650;406205	1,4
Olt	151	149	1	151	—	—	—	—	—	—	299835;614010	2,04
Prahova	150	86	40	126	21	—	21	21	—	21	366855;680850	1,8
Rîmn												
Sărat	132	88,5	35	128,5	5,5	—	5,5;	1	—	1	204218;660210	3,2
Romanați	174	94,5	14	108,5;	39	18	57	44	19	63	165245;424631	2,5
Teleorman	261	167	21	188	42	18	60	42	18	60	508957;954447	1,8
Vâlcea	309	96	4	97	187	—	187	191	—	191	185877;273790	1,4
Vlașca	218	194	14	208	2	—	2	2	—	2	455145;948308	2,08

Total 3071 ; 1985,5 ; 317,5 ; 2323 ; 486,5 ; 208 ; 694,5 ; 468 ; 209 ; 677 ; 5115565 ; 10177743 1,9

1 Adică am dedus, din context, că au fost cultivate astfel. Pentru 1831 nu am făcut totalul fiindcă gradul de siguranță la cele deduse nu permite aceasta. Pentru 1833 am făcut totalul, întrucît gradul de siguranță, la cele deduse, permite aceasta. Aceeași observație și pentru tabelele următoare.

Tabelul nr. 2

Arendarea moșiilor aparținând laicilor¹
(exclusiv moșneni), în Țara Românească, în 1831 și în 1833, în 11 județe

Județul	Numărul moșiilor						Procentajul (%) ³
	în 1831		în 1833				
	cert	> <	cert	< >	total		
Argeș	38	12	53	13	66	50,3	
Buzău	125	17	125	17	142	54,1	
Dîmbovița	112	29	114	30	114	62,3	
Dolj	lipsesc datele						
Ilfov	198	21	202	24	226	64,2	
Mehedinți	58,5	21,5	61,5	20,5	82	23,9	
Muscel	40	1	40	1	41	32,5	
Olt	80	1	80	1	81	53,6	
Prahova	56	33	56	33	89	59,3	
Rîmn							
Sărat	36,5	26	40,5	26	66,5	50,3	
Romanați	lipsesc datele						
Teleorman	lipsesc datele						
Vâlcea	32	4	28	4	32	10,3	
Vlașca	113	11	113	11	124	56,8	
Total :	888,5;	176,5;	913;	180,5;	1093,5	45,4 ³	

¹ inclusiv ale funcționarilor publici (puține: Buzău-1, Ilfov-1, Prahova-4, Vlașca-9; cele mai multe dintre acestea aparțin unor doctori) și coproprietățile laice-mănăstirești (tot puține: Mehedinți-1, Olt-7, Vlașca-1). Această accepțiune și în grafice.

² % - din totalul moșiilor menționate în județ; așa - și în tabelele următoare.

³ din totalul de 2404 moși din cele 11 județe pentru care avem date.

Tabelul nr. 3

Arendarea moșilor mănăstirești¹
 în Țara Românească, în 1831 și în 1833, în 11 județe

Județul	Numărul moșilor					
	în 1831		în 1833		total	Procentajul
	cert	<>	cert	<>		
Argeș	52	5	57	5	62	47,3
Buzău	72	8	72	8	80	30,5
Dimbovița	66	3	66	3	69	29,8
Dolj	lipsesc datele					
Ilfov	100	10	100	11	111	31,5
Mehedinți	48,5	9,5	48,5	9,5	58	16,9
Muscel	39	1	39	1	40	31,7
Olt	46	—	46	—	46	30,4
Prahova	28	7	28	7	35	23,3
Rîmnîcul						
Sărat	49	11	49	11	60	45,4
Romanați	lipsesc datele					
Teleorman	lipsesc datele					
Vâlcea	60	—	68	—	68	22
Vlașca	61	4	61	4	65	29,8
Total :	621,5	58,5	629,5	59,5	689	28,6²

¹ inclusiv ale „fețelor bisericesti” (puține; în 1833: Argeș—4, Buzău—1, Dimbovița—1, Olt—2, R.Sărat—1, Vlașca—3).

În statistica se menționează și moșii ale unor instituții publice (spitale, școli), puține la număr (cite două la Buzău și Dimbovița și 3 la Olt), precum și ale Statului (3 la Olt, 8 la Vlașca), arendate. Nu le-am inclus în acest tabel. Această accepțiune—și în grafice.

² din totalul de 2404 moșii din cele 11 județe pentru care avem date.

Tabelul nr. 4

Moșii laicilor¹ și ale mănăstirilor²
 cultivate în regiie, în 1831 și în 1833, în Țara Românească.

Județul	Moșii ale laicilor				Moșii ale Bisericii				Procentaj general în 1833	
	1831		1833		1831		1833			
	cert	<>	cert	<>	cert	<>	cert	<>		
Argeș	22	—	—	—	7	—	2	—	2	1,5
Buzău	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dimbovița	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dolj	lipsesc datele									
Ilfov	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mehedinți	33	—	33	—	33	4	4	—	4	10,7
Muscel	11	—	11	—	11	1	1	—	1	9,5
Olt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Prahova	9	—	9	—	9	8	8	—	8	11,3
Rîmnîcul										
Sărat	5,5	—	1	—	—	—	—	—	—	0,7
Romanați	lipsesc datele									
Teleorman	lipsesc datele									
Vâlcea	23	—	42	—	42	15	16	—	16	18,7
Vlașca	1	—	1	—	1	—	—	—	—	0,4
Total :	104,5	—	97	—	96	35	31	—	31	5,2

¹ În accepțiunea dată noțiunii în tabelul nr. 2.

² În accepțiunea dată noțiunii în tabelul nr. 3.

N. B. Deci, totalul moșilor cultivate în regiie de laici și de Biserică în 1832: 126, în 11 județe.

Tabelul nr. 5

Moșii moșnenești
(sau la care moșnenii erau coproprietari), arendate sau cultivate în regie, în 1831 și în 1833, în 14 județe
ale Țării Românești

Județul	Moșii moșnenești arendate							Moșii — în regie				
	în 1831			în 1833				în 1831		în 1833		
	cert < >	copr.		cert	< >	copr.	total;	cert < >	copr.	cert < >	copr.	total
Argeș	1	1	—	1	1	—	2	—	—	—	—	—
Buzău	31	3	3	31	3	3	37	—	—	—	—	—
Dâmbovița	3	3	4	3	3	4	10	—	—	—	—	—
Dolj	lipsesc datele											
Ilfov	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—
Mehedinți	—	1	—	—	1	—	1	—	154	—	—	154
Muscel	1	—	2	1	—	2	3	10	8	2	10	18
Olt	14	—	2	14	—	2	16	1	—	—	—	—
Prahova	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—
Râmnicul												
Sărat	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—
Romanați	lipsesc, în general, datele							3	18	—	3	18
Teleorman	i d e m							38	17	—	38	17
Vâlcea	—	—	—	—	—	—	—	112	—	20	112	—
Vlașca	11	4	—	11	4	—	15	1	—	—	1	—
Total :	65	12	11	65	12	11	88	170	197	22	169	207
												20
												396

ORIGINEA NUMELUI MOLDOVA

(O IPOTEZĂ NOUĂ)¹

de

ALEXANDRU V. BOLDUR

Marele lingvist român din secolul trecut, B. P. Hasdeu a emis ipoteza că numele râului Moldova și al țării Moldova este derivat din limba gotică, în care există cuvântul Mulde însemnând praf; goții i-ar fi spus râului moldovenesc — Moldahva ².

Simțind, probabil, că sensul cuvântului Mulde nu prea cadrează cu noțiunea râului, autorul a recurs și la o analogie: în Germania, un afluent al râului Elba poartă numele „Mulde”. În limba germană Mulde înseamnă nu numai praf, ci și albie. Înțelegem de ce afluentul Elbei a căpătat numele de Mulde, deoarece orice râu are albie.

Dar acest sens îl găsim numai în limba germană actuală. În limba gotică, după cum ne atestă S. Feist ³, nu există alt sens al cuvântului Mulde, decît praf (Staub). Ipoteza lui B. P. Hasdeu s-a bucurat de succes, fiind acceptată de istorici de seamă ca A. D. Xenopol și D. Onciul ⁴.

Părerăa lui N. Iorga este destul de confuză, deoarece el admite la vest de Siret o influență slavă, dar sufixele *eva* și *ova* pot totuși să stea sub amintirea davelor dacice ⁵. Nu se știe de ce i s-au amintit dacele tracice, deoarece în lipsa consoanei *d*, sufixele *ev* și *ov* au un caracter slav.

S-au emis și multe alte ipoteze fanteziste, pe care le trecem cu vederea și pe care cititorul le poate găsi într-un studiu amănunțit, cu privire la tema noastră, al lui T. Bălan ⁶⁻⁷. Acest autor, ca și noi, respinge ipoteza gotică ⁸.

¹ Acest studiu este o prezentare a unei părți din capitolul 24 al lucrării noastre *La Grande Thrace. Les problèmes de la synthèse dans la préhistoire et l'histoire des Thraces*, în curs de publicare.

² B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, v. II, fasc. I, București, 1875, p. 300.

³ S. Feist, *Etymologisches Wörterbuch der gotischen Sprache*, Halle, 1925, p. 276.

⁴ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. II, ed. III, p. 17. D. Onciul, în *Enciclopedia română* de Diaconovici, v. III, p. 311—312.

⁵ N. Iorga, *Istoria românilor*, București, 1936, vol. II, p. 277.

⁶⁻⁷ T. Bălan, *Numele Moldova. O istoriografie a problemei*, în „Studii și materiale. Istorie”, vol. III, Suceava, 1973 (Muzeul Suceava), p. 77—112.

⁸ Ibidem, p. 110.

Însă din partea sa emite o ipoteză greșită : că numele vechi al râului Moldova a fost „Molda”. Pentru a dovedi afirmația sa, citează mărturii din secolul al XV—XVI-lea. Însă ele nu sînt concludente, deoarece alături de ele găsim în secolul al XIV-lea și *Muldaw*. Ele toate sînt niște prescurtări, care nu pot servi de dovadă.

Făcînd afirmația că cuvîntul inițial a fost *Molda*, autorul stă în fața lui neputincios⁹, scriînd : „Acestui din urmă nume nu i se poate stabili nici originea, nici nu i se poate explica semnificația”.

Greșeala autorului provine din cauza convingerii sale că problema se rezolvă pe bază de istorie, și încă de istorie tîrzie (sec. XV—XVI), pe cînd rezolvarea problemei *trebuie să fie căutată în preistorie*, de la care ne-a rămas toponimia și hidronimia, puternice mijloace de a cunoaște adevărul.

Primul defect al ipotezei lui B. P. Hasdeu este că autorul a sărit de la limba gotică la limba germană.

Chiar dacă am admite intervenția de mai tîrziu în această chestiune a limbii germane, rămîne totuși inexplicabilă terminația *va*. Goții nu puteau spune râului moldovenesc *Moldahva*, ci numai *Mulde* sau, admitînd schimbarea vocalelor — *Molda*. Dar de unde ar putea veni ea? Autorul, un învățat de mare prestigiu, a formulat o seamă de reguli stricte pentru etimologia cuvintelor, cercetînd bibliografia, literatura, cronologia, fonetica, paralelismul și migrațiunea cuvintelor¹⁰. Aceste cerințe sînt prea riguroase și în cele mai dese cazuri asemenea studii asupra cuvintelor nu pot fi efectuate în realitate. Pentru o simplă stabilire a originii cuvintelor, ele sînt prea exagerate. Din punct de vedere practic, ar fi suficientă cerința, formulată de autor, ca să fie explicate *toate elementele cuvîntului*, să nu rămînă nici unul neexplicat, cuvîntul să fie explicat în întregime¹¹.

Iată, deci, că emițînd ipoteza sa, autorul însuși n-a ținut seama de recomandările sale, lăsînd fără nici o explicație *terminația va*. Această lipsă de explicație *viciază ipoteza în mod radical*, pentru că tocmai *terminația va* aruncă o lumină asupra provenienței întregului cuvînt.

Avînd în vedere importanța originii numelui Moldova, să încercăm să-i deslușim proveniența.

Pornim, ca și B. P. Hasdeu, de la premisa firească, formulată și de Nicolae Costin și alți autori, și confirmă cu povestirile cronicilor moldovenești despre întemeierea Moldovei, că numele Țării Moldovei se trage de la riul Moldova¹².

Prima constatare este că nu ar fi posibilă derivația numelui Moldova din limba slavă (rusă), unde există cîteva cuvinte asemănătoare ca sunet, dar nepotrivite ca sens : *mol — dig* și *mol (cu l moale) — molie, molodoi — om de origine modestă sau inferioară*.

Ar trebui să fie căutată pentru numele Moldova o etimologie mai potrivită pentru riul.

⁹ Ibidem, p. 111.

¹⁰ „Columna lui Traian”, 1876, p. 18—19.

¹¹ B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. III, 1893, p. XI.

¹² Nicolae Costin, în M. Kogălniceanu, *Cronicile României sau Letopiseșele Moldovei și Valahiei*, București, 1872, p. 71.

Rîul Moldova este caracterizat de D. Frunzescu ca *un rîu mare* ce izvorăște de sub poalele Carpaților, mai sus de Cîrlibaba în Bucovina, intră în țară pe la satul Bîcsești sau Cornul Luncii, județul Suceava¹³. Din toți afluenții vechiului Seret tracic, Moldova este cel mai lung și cel mai însemnat.

Cuvîntul „Moldova” conține două componente: 1) *mol-* și 2) *dova*. Pentru primul există indoeuropeanul *mol-no-s*, de la care s-a format tracicul *ma* și *mal* cu sensul de: *mal* (comp. Mal — vensis)¹⁴. Al doilea component, *dova*, este o simplă metamorfoză a terminației tracice pentru localități — *dava*.

Din două componente *mol* și *dava* s-a format numele rîului *Moldava*. Împreunarea acestor două componente ar însemna — mal înalt, ridicat.

Este semnificativ faptul că în cea mai veche cronică anonimă slavo-moldovenească din cuprinsul cronicii ruse Vosresenski (epoca lui Ștefan cel Mare) se întrebuițează concomitent ambele forme de terminație a rîului și țării moldovenești: și *dava* și *dova*¹⁵.

Nu avem nici o dovadă că această cronică ar fi suferit influența limbii ruse. Ea produce impresia de a fi redată în forma ei originală, cu tot specificul ei. Deci nu avem nici un motiv de a bănuși că această oscilație între două terminații *dava* și *dova* s-ar datora schimonosirii originalei.

Este foarte caracteristic titlul acestei cronici, și anume: „Povestirea în scurt despre domnișii țării *moldavene* (moldavskih gosudarch” de cînd a început „țara *Moldovenească*” (moldovskaia zemlea). În acest titlu, autorul cronicii oscilează între ambele variante (*dava* și *dova*), punîndu-le alături.

Însă în *textul acestei cronici rîul Moldova se numește de două ori „Moldava”* și nu *Moldova*, iar „țara *Moldovenească*” are titlul de „*Moldavscaia Zemlea*”.

Pe baza acestei cronici trebuie să considerăm că cea mai veche denumire a rîului Moldova a fost „*Moldava*”.

În limbile majorității popoarelor europene tocmai așa i se spune Moldovei: francezii — Moldavie, germanii — Moldau, englezii, italienii, sîrbii și rușii — Moldavia.

Este aproape sigur că această schimbare a *davei* în *dova* este un produs tîrziu al nomenclaturii. Transformarea putea să fie o influență a numelui *Pelendova*¹⁶ din Dacia romană. Probabil, pînă la Dacia romană numele rîului moldovenesc se păstra cel vechi de *Moldava*.

Dar avem și ceva foarte semnificativ. Țara moldovenească cu *dava* ei intră în *seria localităților cu terminația dava* de la nord de Carpați. La rîul Bugul de vest se află *Volodava*, la confluența rîulețului *Volodavca* cu

¹³ D. Frunzescu, *Dicționarul topografic și statistic*, București, 1872, p. 298.

¹⁴ Vl. Georgiev, *Issledovanie po Stravnitelno — istoricescomu iazykoznanu* (Cercetări de lingvistică comparativă istorică), Moscova, 1958, p. 121.

¹⁵ I. Bogdan, *Vechile cronicî moldovenești înainte de Ureche*, București, 1891, p. 185 și 188. Vezi și A. Boldur, *Cronica slavo-moldovenească din cuprinsul cronicii Vosresenski*, în „Studii”, 1963, nr. 5, p. 1110. Același studiu prescurtat — în „Arheograficeskii Ejegodnic”, pe anul 1963, Moscova, 1964.

¹⁶ I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, p. 115.

Bug. La râul Styr se află *Gnidava* de partea ei stîngă și *Mlodava* pe un afluent al ei pe dreapta.

„Davele” coboară apoi la Nistru, unde avem un număr impresionant de dave, anume: *Vidava*, *Leadava*, *Șatava* (Șadava), *Olceadaev de sus*, *Olceadaev de jos* (terminația „daev” este o metateză din „deva”¹⁷).

Din aceste „dave”, *Mlodava* este o simplă metateză din *Moldava*. Această metateză își găsește explicația în limbajul noilor locuitori, dornici de a pune această denumire în conformitate cu cuvîntul slav vechi: *mlad* — tînăr.

De la nord spre sud Moldova este a noua davă. Dacă vom lua în considerare și localitatea Clepidava, cu nume ce nu s-a păstrat în toponimie (Ptolemeu, III, 5, 15), situată tot între afluenții Nistrului, *Moldava* va ajunge să fie a zecea davă. Dacă pentru o impresie vizuală am dori să arătăm legătura dintre aceste dave, am trage o linie de la partea superioară a Bugului de *Vest spre sud-est*, la râul Styr, și de acolo o altă linie *spre sud* la afluenții din partea stîngă a Nistrului. Deci legătura este de la *vest spre sud*, la mijloc aflindu-se *Mlodava*.

Davele prezintă o puternică manifestare a tracismului.

Probabil influența tracilor asupra popoarelor cu care ei în diferite timpuri au conviețuit: asupra celților, goților, gepizilor și varegilor (normanzilor), a fost foarte puternică, deoarece din această serie de dave tractice, denumirea centrală de *Moldava* (*Mlodava*) a fost dusă în vestul Europei. O găsim într-o formă prescurtată sau puțin schimbată în denumirea localităților: în Slovacia (*Moldav*), Boemia (*Moldau* și râul cu același nume), în Britania (*Mold*), Norvegia (*Molde*) și Prusia (*Moldugabel*)¹⁸.

Se pune legitima întrebare: care din aceste două *Moldave* este anterioară ca timp și care oare este posterioară?

Ne referim la regula, care este o lege empirică, că *toate popoarele indoeuropene au migrat din nord spre sud sau din vest spre est. Nici un popor nu a migrat din sud spre nord*. Celții, germanii, slavii, italoții, grecii, toharii, hititiții — toate aceste popoare au migrat de la nord spre sud, și nu invers. Tracii nu făceau excepție.

Prin urmare, este incontestabil că *Mlodava* — *alias Moldava de la râul Styr este anterioară numelui râului și țării Moldova*.

De aici putem trage concluzia că *tracii de la Styr* au coborît spre teritoriul moldovenesc și aici, împreună cu tracii sedentari, au dat numele râului și au întemeiat Țara moldovenească.

Nu putem ști ce trib tracic a coborît de la nord spre sud pe pămîntul moldovenesc. Știm că la Styr au locuit geții și bessii („transmontaini” lui Ptolemeu). De altfel, geții au fost o populație veche din bazinul Nistrului. Deci unul din aceste triburi, sau ambele triburi, au contribuit la întemeierea unui stat întreg pe teritoriul moldovenesc. Aici ei, probabil, s-au asociat cu carpii, o populație veche, dar care (după cum se știe precis), a locuit la râul Seret în secolele II pînă în sec. IV ale erei noastre¹⁹.

¹⁷ V. Pulpideva — VI. Georgiev, *op. cit.*, p. 114, Orașul român — *Deva*.

¹⁸ T. Bălan, *op. cit.*, p. 79—81.

¹⁹ G. Bichir, *Cultura Carpică*, București, 1973, harta nr. 2 și textul.

Astfel se confirmă ipoteza pe care am emis-o încă în 1946, potrivit căreia întemeierea Moldovei poartă pecetea nordului ²⁰.

Firește, cronicarii moldoveni, fără a cunoaște adevărul, au inventat o legendă, învăluind întemeierea Moldovei într-o povestire fantezistă a vinătoarei lui Dragoș. Cronica anonimă spune că Dragoș a ucis zimbrul „pe malul râului” și când a venit a doua oară cu ai săi din Maramureș, a ales pentru așezare același loc. Cronica atestă că primul loc unde a descălecat el a fost *apa Moldovei* ²¹.

În cronică moldo-polonă se precizează că zimbrul a fost ucis lângă *apa Moldovei* ²². Și ambasadorul polon, Nicolae Brzeski, aflându-se la curtea lui Alexandru Lăpușeanu, prezenta o versiune asemănătoare: „Dragoș Voievod . . . a ucis un zimbru lângă *apa Moldovei*” — Baia e pe apa Moldovei și se chema odinioară chiar Cetatea Moldovei, Baia Moldovei (Moldvabanya) ²³.

Miron Costin a legat întemeierea Moldovei de numele *Daciei*. El scrie: „Locul acesta unde este acum Moldova și țara Muntenescă este drept Dacia, cum și tot Ardealul cu Maramureșul și cu țara Oltului. Alt nume mai vechi decât acesta, Dacia, nu se află, în toți cîți sînt istorici” ²⁴.

Sintem obligați să mai adăugăm că *Moldova a fost înconjurată din toate părțile de dave*.

În afară de *dave* așezate la nord de Carpați, despre care am pomenit, semnalăm cele două *dave* ale lui Ptolemeu: 1) la vest de Carpați în spre *Warta-Setidava*, 2) de lângă Oder — *Susudava*.

Apoi vin *davele* în sud-vestul țării moldovenesti, la răsărit de Seret — *Zargidava*, *Tamașidava* și *Piroboridava*.

În Dacia a fost cunoscută localitatea *Sucidava*. E incontestabil că și numele actualului oraș (fosta capitală a Moldovei) *Suceava* are un caracter tragic.

În secolul trecut el se numea *Suciava* cu diftongul *ia* nu *ea*, după cum ne atestă D. Frunzescu, și numai neglijența românească l-a transformat în *Suceava*. Același autor, pe drept cuvînt, arată că vechea lui denumire a fost *Sucidava* ²⁵. Adică a fost o dublură a *Sucidavei* din Dacia și, după cum se știe, paralelismul toponimilor este foarte frecvent.

Cu timpul, consoana *d* s-a redus și în loc de *Suci-(d)ava* a rămas *Suci-ava*.

Radicalul *suc*, cu care începe cuvîntul *Suciava*, este perfect tragic ²⁶, ceea ce ne asigură că și restul cuvîntului trebuia să fi fost tragic.

²⁰ A. Boldur, *Întemeierea Moldovei*, în „Studii și cercetări istorice”, vol. XIX, București, 1946, p. 174—193. A căzut numai argumentul 8.

²¹ I. Bogdan, *op. cit.*, p. 186—188 și 238.

²² *Ibidem*, p. 223. Uneori în povestiri figurează căteava *Molda*.

²³ N. Iorga, *Cîteva note despre cronicile și tradiția noastră istorică*, Mem. Ac. Rom., 8 oct., 1910, p. 138.

²⁴ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 15.

²⁵ D. Frunzescu, *op. cit.*, p. 466.

²⁶ I. Russu, *op. cit.*, p. 123.

Firește, și numele râului *Suciava* a fost *Sucidava*. Astfel, alături unul de altul, curgeau doi afluenți tracici ai Seretului : *Sucidava* și *Moldava*.

Reducția în denumiri în cursul istoriei este un fenomen frecvent. În istoria Rusiei se cunoaște un caz de reducție a unei silabe întregi : orașul *Debriansc* a devenit *Briansc*²⁷. Reducția consoanei *d* în denumirea *Sucidava* se datorește probabil, influenței diftongului *ia*, frecvent în limba tracică (*Mania*, *Sciara*, *Zantiala*)²⁸; (*Diaskentos*, *Diascantis*, *Mantia*, *Grisia*)²⁹.

Nu este de neglijat că și numele riului *Seret*, al cărui afluent este *Moldova*, este tracic.

Față de *mulțimea davelor* care, în cele mai dese cazuri, sînt sau vecine sau apropiate de riul *Moldova*, părerea noastră că numele țării *Moldova* n-a fost la început decît *Mol-dava*, își capătă deplina pondere și justificare.

²⁷ A. S. Cicobava, *Vvedenie v iazykoznanie*, Moscova, 1952, p. 168.

²⁸ I. Russu, *op. cit.*, p. 110, 120, 124, 127.

²⁹ Vl. Georgiev, *op. cit.*, p. 114, 121, 122.

PROBLEME ALE ISTORIOGRAFIEI CONTEMPORANE (STUDII DOCUMENTARE)

ISTORIA ROMÂNILOR ÎN UNELE LUCRĂRI STRĂINE RECENTE

Errare humanum est, perseverare diabolicum

A apărut, în cursul acestui an, la Londra, în limba engleză, un compendiu de *Istoria Ungariei*, alcătuit sub auspiciile Institutului de Istorie al Academiei de științe ungare, de un colectiv de profesori și cercetători sub direcția lui Ervin Pamlényi¹. Același volum apăruse în 1974, în limba franceză, cu o prefață de George Castellan, în Editura combinată a caselor Horvath din Roanne (Franța) și Corvina din Budapesta.

Desigur, orice nouă sinteză asupra istoriei unui popor trebuie să bucure. A face suma noilor cunoștințe acumulate între timp, a prezenta legătura între diferitele aspecte ale vieții aceluiași popor precum și relațiile cu popoarele de prin prejur înseamnă a aduce o nouă contribuție la dezvoltarea istoriografiei. Cu o condiție însă: ca noua sinteză să fie alcătuită cu obiectivitatea necesară, după regulile precise ale metodei istorice, fără idei preconcepute, „fără ură și fără părtinire”, după vechea și veșnica formulă a istoricului roman Tacitus.

Am cercetat deci, cu interes și curiozitate, noile manifestări ale istoriografiei maghiare. Pe unii dintre autori li cunoșteam de mai înainte și le cunoșteam părerile. Eram curios să văd, dacă, în ce privește poporul român și Transilvania, opiniile lor s-au schimbat, dacă, în noul climat social-politic, există vreun diferență față de vechile opinii. Din nefericire — trebuie s-o spunem de la început — aceste lucrări recente repetă cu privire la istoria veche și medie a românilor aceleași erori și idei preconcepute ale vechii istoriografii de până la 1944. Să vedem această afirmație.

1) Dacă autorii compendiului recunosc existența dacilor în Transilvania în epoca fierului — de fapt ei erau în această regiune și în epoca anterioară, a bronzului, — și dacă recunosc de asemenea că Burebista a fost „o personalitate politică de anvergură” iar Decebal „un principe demn de Burebista”, în schimb, când e vorba de consecința demografică a războaielor purtate de romani cu dacii în timpul lui Traian, ei formulează concluzii total greșite. Iată ce citim: „Pierderile de vieți cauzate de război, zecile de mii de prizonieri vinduți ca sclavi și fugarii carc, mai târziu, trebuiau să constituie tribul dacilor liberi, lăsară îndărătul lor un *veritabil vid demografic* (sublinierea noastră — C. C. Giurescu). Iar trei rinduri mai departe: „Supraviețuirea însăși a poporului dac a trebuit să fie adînc compromisă, căci regiunile muntoase, odinioară foarte populate, se deșertară literalmente. În jurul cetăților distruse, agricultura dispăru...”. Nu se știe cu siguranță dacă chiar în poporul văilor flurilor, prezentînd trăsăturile civilizației La Tène, trebuie să vedem daci și, în caz afirmativ, în ce proporție” (p. 20 a compendiului francez). Aceste păreri cu privire la dispariția quasi-totală a dacilor, în urma războaielor cu romanii, sînt explicabile în istoriografia ungară: dacă *autohtonii* au dispărut, dacă populația Daciei romane a fost alcătuită din coloniști veniți din tot imperiul, atunci deplasarea acestei populații, la ordinul împăratului Aurelian, e mai ușor de explicat: cum au venit din alte părți, așa au și plecat. S-ar explica deci și altă afirmație scumpă istoriografiei ungare — anume că la venirea lor în Transilvania, ungurii n-au găsit populație româncască, ci numai unele triburi slave care au fost apoi asimilate de noii veniți.

Dar toată această construcție se dărmă de la sine, dacă ținem seamă de *ceea ce ne spun izvoarele istorice*, dacă scriem istoria pe bază de izvoare, iar nu de teze preconcepute. Într-adevăr, prezența populației dacice în stînga Dunării în Dacia română avîndu-și centrul în Transilvania, rezultă cu certitudine din următoarele fapte, consemnate de izvoarele istorice:

¹ Are 546 p. în 88°.

* Aici autorul se contrazice cu colegul său László Gyula care în lucrarea sa *De la Vertes-szöllös la Pusztaszer. Viața în Bazinul Carpatic pînă la întemeierea statului maghiar*, 1974, afirmă: Din așezarea cetăților dacice în munți „se poate deduce că armata romană nu i-a nimic pe daci în întregime”.

a) În timpul războaielor cu romanii, o sumă de triburi dacice au făcut *act de supunere* față de Traian. Columna Traiană, un document de primă importanță pentru cunoașterea evenimentelor de atunci, arată, *in nu mai puțin de șapte sculpturi*, asemenea scene de supunere. Iar sculpturile finale ale columnei, în care se văd daci mînd turme de vite și care fuseseră interpretate ca o retragere sau o expulzare a băștinașilor, la finele războiului, după ocuparea țării de către legiuni, arată, dimpotrivă, așa cum au dovedit cercetările învățaților Reinach și Patsch, că e vorba de o revenire la locuințele ei a populației refugiate sau, eventual, de o așezare a ei în alte locuri, în cuprinsul provinciei². Pe de altă parte, Cassius Dio, istoriograful războaielor dacice, afirmă limpede că mulți daci au trecut de partea romanilor la începutul războiului din 105—106³. Or, este evident că această populație care s-a supus cuceririlor, a continuat să-și ducă traiul în vechile ei așezări.

b) Există apoi o altă mărturie, peremptorie, despre persistența și însemnătatea populației autohtone tinere sub noua stăpînire: sînt numeroasele corpuri de trupă, *alcătuite din daci*, dar cu comandă și organizare romană, pe care le întîlnim în diferitele provincii ale imperiului. Astfel în Noricum adică în părțile actualei Austrie se afla o „*Ala I Ulpia Dacorum*” adică un corp de cavalerie. În Panonia sau Ungaria de astăzi, era o *Cohors II Augusta Dacorum pia fidelis veterana milliaria equitata*” adică un detașament de infanterie avînd și cavalerie.

Nu știu autorii noii sinteze de prezența acestei trupe de daci pe vechiul teritoriu al țării lor?

O altă cohortă de daci, anume „*Cohors III Dacorum equitata*” a cărei garnizoană era în Macedonia, ia parte la o expediție în Mesopotamia. În aceeași extremitate răsăriteană a imperiului, lîngă Tigru și Eufrat, se afla o „*Vexillatio Dacorum Parthica*”, adică o trupă de cavalerie care păzea hotarul spre parti. În altă extremitate a imperiului, în Britania, întîlnim o cohortă de daci, ai cărei soldați se servesc de sabia încovoiată caracteristică și poartă nume de asemenea caracteristice, precum *Decibalus* și *Dida*. Nu mai înșirăm și pe celelalte „ale” și „cohorte” de daci; în total, s-au constatat pînă acum, în mod sigur, zece asemenea corpuri de trupă — e probabil însă ca numărul lor să se ridice la cincisprezece — alcătuite din daci și servind, în general, dincolo de hotarele provinciei⁴. *Ele ne arată prezența și însemnătatea populației băștinașe bărbătești, de vîrstă tînă, în Dacia romană.*

c) Inscripțiile latine ale acestei provincii cuprind și ele o serie de nume dace: este încă o manifestare a continuității populației autohtone sub noua stăpînire. Astfel, de pildă, la Apulum (azi Alba Iulia) un *Mucatra*, fiul lui *Brasus*, are ca moștenitor pe *Mucapor Mucatralis*; tustpatru numele, subliniate, sînt dacice. Tot la Apulum, un *Mucaserus* Cesorini, călăreț în armata romană, are ca soție pe *Rescuturme*, fiica lui Soia. La Potaissa, Valeria *Dula* e soția lui Volusius Titianus; la Napoca (azi Cluj-Napoca), găsim pe un Aurelius *Duda*. O altă inscripție amintește pe Aelius *Diales* care a trăit 90 de ani și căruia fiul său Aurelius Ditucentus îi pune această piatră funerară, drept recunoștință. Numele de familie *Diales* este curat dacic; prenumele însă Aelius este unul dintre cele mai caracteristice romane: se vede lămurit cum se făcea procesul de asimilare. Același e cazul lui Aurelius *Denzi* din inscripția funerară găsită la Sutor (jud. Sălaj). În alte izvoare — majoritatea inscripții — întîlnim nume ca *Dizo*, *Duras*, *Eptala*, *Tzinto*, *Tarsa*, *Drigiza*, *Scorilo*, care sînt, toate, dacice. Unele persoane, pomenite în inscripții, poartă nume curat romane; n-am bănuț, dacă nu ne-ar spune-o precis textul că, în realitate, erau de origine dacă. Astfel e cazul lui Julius Secundinus, reangajat militar, despre care inscripția afirmă că era „*natione dacus*” și căruia soția sa Atticia Sabina, și fiul său *Costas*, îi ridică piatra funerară. Tot așa, găsim într-o inscripție pe un „*Julius Pi. . . titinus, cives dacus*”, al cărui nume, deși trunchiat, dar de factură romană, nu ne-ar fi îngăduit să vedem în purtătorul lui pe un băștinaș din Dacia. Adoptarea de nume romane, pe de o parte, faptul apoi că *sătenii* — deci *majoritatea populației din Dacia* — nu puneau, ca și urmașii lor din evul mediu și din epoca modernă, inscripții, nici nu ridicau monumente funerare, explică de ce numărul numelor dacice sau traco-dacice din provincia romană Dacia este redusă — 60 față de vreo 3000 latine; la acestea trebuie să se adauge 37 din afara provinciei. Ele sînt suficiente totuși pentru a atesta, și pe calea aceasta, persistența elementului autohton. Unii din acești autohtoni ajung să aibă rosturi mai însemnate nu numai în armată, unde de sigur mulți dintre subofițerii și ofițerii corpurilor de trupă amintite mai sus erau daci, dar și în administrația civilă. Astfel e poate cazul lui Aelius *Ariorius*, quattuorvir, adică unul din cei patru conducători ai orașului Drobeta, ucis

² Vezi C. Patsch, *Beiträge*, V/2, p. 88 și 127 sq.; M. Macrea, *Viață în Dacia romană*, București, 1969, p. 258—259.

³ Cassius Dio, LXXVII, 11, 1.

⁴ Vezi pentru aceste corpuri de trupă M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, p. 266—267.

de tilhari la vârsta de 57 de ani și căruia soția, fiul și nepotul—acesta din urmă purtând numele ilir de Udar—îi pun inscripția funerară. Mai târziu, pe vremea lui Gallicenus, un dac—romanizat bineînțeles—cu numele de Regalianus, ajunge general și guvernator al Illyricului, ba chiar, la un moment dat (în anul 263), este proclamat și împărat de locuitorii din Moesia. Despre acest Regalianus, *Historia Augusta* ne spune că era, zice-se, „din neamul lui Decebal”.

d) Persistența elementului autohton o arată și *mărturiile arheologice nescrise*, date la iveală prin săpături organizate sau grație întmplării. E vorba de așezările și cimitirele ce cuprind, alături de ceramica romană, ceramică specifică sau caracteristic dacică, de tipul „cești dacice” sau a chiupurilor roșii, alteori cenușii, împodobite cu fișii de linii ondulate. S-au găsit asemenea mărturii la Buridava (jud. Vilcea) la Brețcu și Comălău (jud. Covasna), Cașolț (jud. Sibiu), Lechința de Mureș și Sf. Gheorghe-Iernut (jud. Mureș), Mehadia și Vărădia (jud. Caraș-Severin), Mugei (jud. Harghita), Orheiul Bistriței (jud. Bistrița-Năsăud), Soporul de Cimpic (jud. Cluj). Și felul cum se înfățișează anumite morminte, arătând rituri de înmormintare caracteristice autohtonilor, alături de morminte romane, constituie o dovadă a persistenței elementului autohton, dacic.

e) La aceeași concluzie ne îndreaptă *toponomia* Daciei romane. Ni s-au păstrat de la daci câteva nume de ape: în primul rând *Dunărea* care derivă dintr-un *Dunaris* dacic; apoi *Argeșul* din *Argessos* (la Herodot, diformat: *Ordessos*); *Bîrzava*, al cărei nume se regăsește în orașul dacic *Berzobis*. *Someșul*: o inscripție latină din ținuturile udate de acest riu vorbește de „*Samus*”; este sigur că romanii au păstrat vechiul nume autohton. Același lucru cu *Oltul*, *Aluta* în izvoarele latine, și cu *Tisa*, pentru care s-a propus chiar, ca formă originală, „dacicul” o *Tissos*. În izvoarele mai târzii apare sub formele *Pathissus* și *Tisia*. Mureșul are foarte probabil o legătură cu vechiul *Maris*, pomenit de Herodot. *Ampoiul* redă un vechi nume autohton, printr-o formă intermediară latină; *Motrul* este sigur dacic; numele lui revine sub forma *Amutria* la Ptolemeu și *Amutria* în *Tabula Pentingeriană*. Tot dela daci poate să vie și *Cerna*, dacă numele ei este identic cu acela al orașului dacic *Tiernă*, care se mai găsește în izvoarele istorice și sub forma *Dzierna* (Ptolemeu) *Tiernă* (*Tabula Pentingeriană*), *Dierna* (inscripție latină), *Zerna* (*Digestele* lui Ulpianus). Adăugăm că orașul, azi total acoperit de ape, se afla chiar la vărsarea în Dunăre. *Buzăul* pare a fi iarăși dacic: un izvor grec din secolul al IX-lea ne-a păstrat numele lui sub forma *Museos* care poate fi foarte bine o transcriere greșită a lui *Mpuseos* (*mp* în grecește se pronunță *b*).

În ce privește numele de localități, există o serie întreagă de așezări însemnate—colonii, municipii și „civitates”—care poartă nume străvechi dacice. În această categorie intră, numai pe teritoriul Transilvaniei, *Sarmizegetusa*, al cărei nume a fost adăugat capitalei *Ulpia Traiana*, *Apulum*, reședința unei legiuni, *Potaissa* sau *Patavissa*, reședința celeilalte legiuni care păzea provincia, *Porolissum*, capitala Daciei de miazănoapte („*Dacia Porolissensis*”), *Napoca* pe locul Clujului de astăzi, *Gemisara*, pe Mureș, *Cumidava*, unde staționa un detașament militar, *Arcidava*, *Berzobis* și *Tibiscum*, pe vechiul drum ce lega Dunărea cu *Sarmizegetusa*, drum luat de armata romană în primul război dacic, *Dierna* la Dunăre, lângă vărsarea Cerneli, în Banat etc.; la acestea, corespundea în Oltenia de astăzi, *Drobeta*, pe locul actualei *Drobeta—Turnu Severin*, *Ad Mutrium* sau *Amutria*, aproape de vărsarea *Motrului*, cu nume dacic, în Jii, *Pelen-dava*, pe locul actualei Craiova, *Sucidava*, *Acidava*, *Rusidava* și *Buridava*, pe linia Oltului; în Moldova. amintim *Piroboridava*, pe malul stîng al Siretului, în fața vărsării *Trotușului* și *Petrodava*, foarte probabil la *Piatra-Neamț* de astăzi. Toată această toponimie — și n-am dat decât numele centrelor mai însemnate, omițînd multe altele, de importanță secundară, precum și puținele nume păstrate de sate — implică prezența populației autohtone, dacice, care a transmis-o noilor stăpîni ai țării. Și în *Dacia Pontică*, populația autohtonă, getică sau dacică, a continuat să existe sub stăpînirea romană. Inscriptiile și celelalte izvoare istorice ne arată și aci așezări cu nume specifice, precum *Capidava*, *Giridava*, *Sucidava*, *Muridava*, *Buteridava*, *Zisnudava*, *Turremuca*, sau persoane purtînd nume de aceeași origine, ca de pildă, *Daizus*, *Comozos*. Pe lângă daci sau geți, mai erau în Dobrogea *ausdecensii* precum și *bessii*, un neam tracic, originar din Balcani, emigrat sau colonizat aci. Inscriptiile latine din secolul al II-lea al erei noastre ne arată o serie de sate în care locuiau laolaltă coloniști romani și *bessi* de aceștia.

Trebuie să adăugăm că înșiși romanii strămutau din cînd în cînd în interiorul provinciei, în urma expedițiilor militare, grupe întregi de *daci liberi* care locuiau spre miazănoapte. O inscripție din Roma ne vorbește de conducătorul onora din acești daci liberi, de regele *Pieporus al costobocilor* care locuiau în Moldova de Nord, în Bucovina și în Galiția. *Cassius Dio* ne arată că pe timpul împăratului *Commodus*, și anume după anul 180 al erei noastre, un general roman, *Sabinianus*, după ce a bătut pe daci — e vorba, evident, de dacia liberi din nord — voia să strămute în interiorul provinciei 12 000 dintre ei.

f) O ultimă mărturie a prezenței populației autohtone o formează răscoalele ei împotriva dominației romane. Izvoarele amintesc de o primă răscoală la moartea împăratului Traian și la începutul stăpînirii succesorului său Hadrian, răscoală care se face în unire cu dacii rămași liberi, de dincolo de granița de nord a provinciei, și cu neamurile vecine, iazigii din Cîmpia Tisei și roxolanii din estul Daciei. Ea a putut fi înăbușită numai cu mari eforturi și sacrificii. Alte două răscoale au avut loc în timpul împăratului Antoninus Pius (138—161). Cea mai lungă și mai puternică, amenințînd, la un moment dat, chiar Ulpia Traiana Sarmizegetusa, capitala Daciei, a fost însă răscoala din răstimpul 166—175, în vremea războiului cu cvazii și marcomanii. Cu acest prilej și anume în anul 167, s-a devastat regiunea minelor de aur de la Alburnus Major⁵.

Toate aceste categorii de fapte și anume mărturia Columnei și a lui Cassius Dio, prezența în armata romană de „cohorte” și „ale” formate din daci, onomastica păstrată de inscripții, resturile arheologice, numele de ape și de orașe, precum și răscoalele repetate atestă, în mod clar, fără putință de îndoială sau de răstălmăcire, *existența unei numeroase populații dacice în cuprinsul provinciei romane Dacia*. Era și normal să fie așa. Căci chiar dacă am admite, prin imposibil, că toți luptătorii au pierit — am văzut că, în realitate, o sumă de daci s-au supus de bună voie lui Traian chiar de la începutul celui de al doilea război — au rămas însă soțiile și copiii lor (cuvintele *prune, copil și zestre* sînt de origine dacică) deci, în cifre rotunde, *au rămas trei sferturi din populația totală inițială*.

N-au cunoscut autorii sintezei de istorie ungară faptele de mai sus? N-au știut de sculpturile de pe Columnă arătînd supunerii de daci la începutul celui de al doilea război, nici de corpurile de trupă date din armata romană, nici de toponimia importantă dacică preluată de romani, nici de resturile arheologice, nici de răscoalele repetate din provincia Dacia? Este exclus să nu le fi cunoscut. Ele sînt dealtfel, expuse în lucrarea „Transilvania în istoria poporului român” apărută într-o ediție engleză la Londra⁶ și într-una germană la Köln⁷. În realitate, *n-au vrut să le cunoască, le-au nesocotit în mod deliberat, așa cum le-a nesocotit și A. Alföldi acum două decenii⁸, deoarece ele dărau întreaga lor construcție despre dispariția autohtonilor daci*, premisă indispensabilă a celei de a doua construcții a istoriografiei maghiare anume că la venirea lor în Transilvania, ungurii n-au găsit acolo populație românească. Dar cine înlătură în mod deliberat mărturiile izvoarelor istorice, *fiindcă nu se potrivesc cu o teză preconceptuală*, acela nu face operă de istorie.

Să presupunem totuși, că, printr-o lipsă de informație, istoricii maghiari n-au avut cunoștință de faptele menționate anterior, fapte care arată toate persistența populației dacice în Dacia romană. Cum de nu s-au gîndit, în cazul acesta, la ceea ce s-a întîmplat în celelalte țări cucerite de romani? Campania lui Cezar în Galia a dus ea oare la dispariția populației celtice? Dar supunerea peninsulei iberice a însemnat ea cumva dispariția populației autohtone? Au dispărut oare grecii după ce țara lor a fost cucerită de legiuni și transformată în provincie romană? Răspunsurile se impun de la sine pentru oricine e familiarizat cu istoria universală: *autohtonii au continuat să trăiască sub noua stăpînire*, așa cum au continuat să trăiască popoarele din Balcani sub stăpînirea turcească. La fel s-a întîmplat în Dacia: autohtonii daci și-au dus viața mai departe și, după cîteva generații, s-au romanizat, așa cum s-au romanizat galii în Galia și celtiberii în peninsula Iberică.

2) Să examinăm acum felul cum înfățișează recenta operă de sinteză ungară soarta populației romane din Dacia după părăsirea acesteia de către legiunile și administrația romană. O aflăm la p. 22 a ediției franceze.

Ni se spune mai întîi că „supraviețuirea civilizației romane nu e atestată de inscripții”. Se afirmă apoi: „Continuitatea circulației monedei romane în secolul al IV-lea sau conservarea tradițiilor artei ceramice romane nu dovedesc nici nu infirmă supraviețuirea populației romanizate”. Se conchide în sfîrșit: „Faptul că niciun nume de oraș n-a supraviețuit dominației romane în Transilvania și că românii evului mediu au designat chiar rîurile importante prin nume împrumutate de la slavi și de la unguri, *pare a dovedi*⁹ că părăsirea Daciei era însoțită de plecarea unei părți considerabile a populației romanizate; cei care au rămas au terminat, la capătul

⁵ Pentru aceste răscoale vezi D. Tudor, *Răscoale și atacuri „barbare” în Dacia Romană*, București, 1957, 99 p. în 8°.

⁶ Const. C. Giurescu, *Transylvania in the history of Roumania. An historical Outline*, London, 1969, 139 p. în 8°.

⁷ Const. C. Giurescu, *Transsilvanien. Ein Beitrag zur Geschichte Rumäniens*, Köln, Schäubel Verlag, 1970, 143 p. în 8°.

⁸ În capitolul său, *Römische Kaiserzeit* din *Historia mundi*, vol. IV Berna, 1956.

⁹ Sublinierea noastră!

a două secole prin a se asimila populației autohtone care nu vorbea latinește¹ și noilor imigrați¹⁰. Cu alte cuvinte că la finele secolului al V-lea nu mai exista populație romană în Dacia. Această concluzie era neapărat necesară pentru că altfel nu se putea trece la afirmarea următoare, dogmă a istoriografiei ungare, cum că, la venirea primilor unguri în Transilvania, ei n-au găsit aici populația românească și că deci ei, în raport cu noi, au fost primii ocupanți ai țării. Numai că toată această construcție, ca și aceea favoritoare la dispariția populației dacice, în urma războaielor cu romanii, nu rezistă unei analize critice, se dărâmă de la sine.

Observăm în primul rând că însuși autorul construcției nu e sigur de argumentarea sa, altfel n-ar întrebuința expresia „pare a dovedi”. Dar să luăm argumentele sale pe rând. În ce privește lipsa inscripțiilor romane după părăsirea Daciei, e ciudat că autorul nu-și amintește nici de importanta inscripție creștină în limba latină, din secolul al IV-lea, găsită la Biertan, în inima Transilvaniei („Ego Zenovius votum posui”), nici de inscripția, din același secol, găsită la Vețel, fosta Micia, pe Mureș („Quartine vivas”). Afirmarea autorului, tot la pagina 22 a recente sinteze, că „obiectele din secolul IV, purtând embleme creștine și găsite în Transilvania provin probabil¹¹ de la Carpi și de la Goții” n-are nici un temei, nu se bazează pe nici o dovadă. Ce să facă, de altfel, carpii care, după părerea autorului, nu vorbeau latinește (vezi mai sus p. 12) sau goții cu asemenea inscripții creștine în limba latină? De altfel, nici de data aceasta, autorul nu e sigur pe ce se afirmă, deoarece, precaut, întrebuințează termenul „probabil”.

În ce privește „continuitatea circulației monetare romane” autorul ignoră faptul că e vorba de tezaure care dovedesc că posesorii lor începuseră să teaurizeze în timpul Daciei romane și au continuat și după retragerea legiunilor. De asemenea faptul că majoritatea monedelor de la finele secolului al III-lea și din secolul al IV-lea sînt de bronz, deci monedă măruntă întrebuințată de marea masă a populației, de cei cu venituri modeste¹². Cît despre „conservarea tradițiilor artei ceramice romane” nu e normal să admitem că ea se datorește mai curînd populației romane rămase pe loc decît unor migratori?

N-a rămas nici un nume de așezare mai însemnată romană din Dacia? Cităm *Abrud* centrul minier din Munții Apuseni. Acesta derivă din *Abruttus*: compară cu *Abrittus* din Moesia, pomenit în inscripțiile latine. Credem că și *Tapae*, locul din Banat unde s-au dat cele două bătălii între daci și romani, trăiește în *Tăpia* de azi, întocmai după cum în topicile dobrogene *Hirșova*, *Băroiu* și *Oltina* regăsim anticele *Carsium*, *Berrhoe* și *Allinum*. Transformarea lui *a* în *o*, încă în epoca romană, ne este dovedită de inscripția descoperită acum cîțiva ani la Philippî în Macedonia, privind sfîrșitul lui Decebal, inscripție în care Traianus apare ca *Trotanus*¹³; așadar *Oltina* ca și *troian* (numele vechi românesc pentru *val*) se explică prin transmisie directă, neîntreprută, fără să fie nevoie de intermediul slavilor.

Faptul că nu s-au păstrat numele celorlalte orașe din Dacia — dar *Deva* nu e exclusă să vie de la strămoșii daci — nu trebuie să mire: așezările urbane au fost doar acelea asupra cărora s-au năpustit în primul rând popoarele năvălitoare; ele au și dispărut în primul rând. Dar dispărut viața municipală din Dacia — ne-a rămas totuși *celate* din *cioltas* și *pămînt* din *pavimentum* — era natural să dispară și numele așezărilor respective. Se uită însă un lucru fundamental: există nume românești de orașe transilvănene, formate în timpul conlocuirii româno-slave, în secolele VI—IX, înainte de venirea ungarilor, E cazul *Băgradului* (Alba Iulia), al *Bistriței*, al *Brașovului*, al *Sibiului*, al *Rodnei*¹⁴.

Așa se explică din *Aluta*, și numele *Oltului*, râul ce străbate pămîntul românesc; schimbarea vocalei inițiale e străveche, ca și la *Troian* și la *Oltina*. Este o iluzie să-și închipuie cineva că numele *Crișului* vine printr-un intermediu străin, cînd avem atestat topicul latinizat *Grișia*, *Grișia* la Iordanes¹⁵ și grecizat *Krișso* la Constantin Porfirogenetul¹⁶. Pe de altă parte, întrebăm: cine a păstrat numele *Someșului* și *Mureșului* care sînt atestate în antichitate sub

¹⁰ Această concluzie se găsește și în lucrarea de caracter literar publicată în *Vizgazd-kodás*, 1974, nr. 6, unde se afirmă: „Descendenții dacilor și romanilor s-au dizolvat în diferite popoare din perioada migrației”.

¹¹ D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticei*, București, 1966, p. 184

¹² C. Daicoviciu, Em. Petrovici, Gh. Ștefan, *La formation du peuple roumain et de sa langue*, București, 1963, p. 18

¹³ M. Speidel, *The captor of Decebalus, a new inscription from Philippi*, în *The Journal of Roman Studies*, LX (1970), p. 142—153

¹⁴ Vezi pentru această toponimie luată de la slavi de către romanicii din Transilvania, Gustav Kisch, *Siebenbürgen im Lichte der Sprache ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpatenländer*, Leipzig, 1929, 297 p. în 8°.

¹⁵ *De origine actibusque Getarum*, XXII, 113

¹⁶ *De administrando imperio*, ed. Bonn, c. 40.

formele Samus și Maris? Cine a transmis aceste nume slavilor și ungarilor? Răspunsul e unul singur: populația romanică din Transilvania.

Dar autorul a uitat — sau n-a vrut să-și amintească — de un argument esențial, de ordin lingvistic, care demonstrează continuitatea populației romanice în stînga Dunării. Ne referim anume la termenul *păcură*, numele popular românesc al petrolului, termen care derivă din latinul *pitula*. Acest termen care nu există în celelalte limbi romanice, deoarece în țările respective petrolul nu a fost exploatat, nu s-a putut forma și păstrat *decît în stînga Dunării*, unde păcura e cunoscută și exploatată din vremi îndepărtate, iar nu în dreapta ei, unde nici romanii, nici popoarele evului mediu n-au avut asemenea exploatare. Trebuie să adăugăm că în popor, termenul *păcură* înseamnă atît petrolul brut, așa cum curge el din unele izvoare, la fața pămîntului, cît și produsul îngroșat, negru închis, obținut mai înainte prin încălzire puternică, acum prin distilare, și care servește la unsul osiilor. Topicele *Păcura*, *Valea Păcurii*, *Păcurile*, *Păcuricea*, *Păcurița* răspindite atît în Moldova cît și în Țara Românească, se referă la primul înțeles, pe cînd *Păcurești* poate fi pus în legătură, și cu cel de al doilea. Și în Transilvania există topicul *Păcurenii*, designînd un sat la nord de Tîrgul Mureș și la distanță de vreo 35 de kilometri de Sărnaș Sărmașel, unde s-a găsit metan. Primul document scris care atestă păcura în ținuturile noastre este din 1440, octombrie 4, cînd voievozii Moldovei Iliș și Ștefan întăresc mănăstirile Bistrița satul Lucăceștii pe Tazlăul cel Sărat „mai drept Păcuri”¹⁷. După doi ani, la 16 decembrie 1442, se amintește tot acolo „fîntina cea neagră a păcurii”¹⁸. În Țara Românească, prima mențiune este în documentul din 1517, noiembrie 22, prin care Neagoe Basarab întărește mănăstirii din Cricov satul Secărenii — azi în comuna Țîntea, județul Prahova; între punctele de reper ale hotarniciei satului se amintește și „peste dîmb, la Păcuri”, apoi „de la Păcuri în sus, pe drumul săpat”. A doua mențiune se află în actul din 1560, august 20, privind o ocină din satul Chiojd, în vechiul județ al Săcuienilor (azi în județul Buzău); în hotarnica ocinei e amintită „obîrșia Păcuriței”. Trebuie relevat faptul că textele slave ale documentelor întrebunțează cuvîntul românesc „păcură”, deoarece nici malorușii (ucrainenii), nici slavii din Balcani n-aveau un termen propriu al lor pentru acest produs, el neexploatîndu-se în țările lor. Originea latină a cuvîntului păcură și continua exploatare a acestui produs exclusiv în ținutul *carpatic* — în Balcani n-a existat — exploatare atestată documentar în prima jumătate a secolului al XV-lea, *duc cu necesitate la concluzia continuității populației romanice în ținutul amintit*.

Această populație romanică din stînga Dunării, ca și cea din dreapta ei, ai cărei urmași sînt aromâni, a fost cunoscută în izvoarele bizantine, slave, germane și ungare sub numele de *vlahi* (cu variantele valahi, volohi, blaci, ulaghi, olahi)¹⁹.

După toate cele de mai sus, a susține lipsa de continuitate a populației romanice în ținutul carpato-danubian este a nega evidența. Reinarcăm în treacăt că însăși prefațatorul recentei lucrări de sinteză ungare, învățatul francez Georges Castellan, arată, în prefața sa, că „e de dorit să se facă dovadă de mai multă prudență în teoria depopulării Daciei post romane” și, în consecință, trimite la „Histoire de la Roumanie”, apărută în aceeași editură Horvath, spre a se citi acolo „aventura multiseclară a acestor țărani transilvăneni care se afirmară într-o bună zi urmași ai coloniștilor lui Traian”²⁰. Adăugăm că nu numai țărani români din Transilvania au crezut astfel, dar și unii istorici mai vechi ai ungarilor, care n-aveau păreri preconcepute. Astfel, de pildă, András Huszti care afirmă în lucrarea sa, tipărită postum, în 1791, că „nici o națiune nu are limba atît de apropiată de cea veche romană ca națiunea valahilor. Ceea ce este un semn sigur și care nu poate înșela că ei sînt în Transilvania urmașii vechilor colonii romane”²¹.

Dar caracteristică pentru metoda întrebunțată în recenta sinteză este partea în care se tratează ocuparea bazinului carpatic. Relatîndu-se procesul ocupării, se afirmă că ungarilor „nu au găsit acolo nici un stat bine statornicit capabil de o rezistență efectivă”²². Statul avar fusese desființat încă de Carol cel Mare, statul morav era în curs de dezintegrare, statul bulgar nu putea exercita un control efectiv asupra ținutului nord-dunărean. În Transilvania, ungarilor n-au dat decît de slavi care sînt considerați drept populație băștinașă²³. *De români*

¹⁷ Const. C. Giurescu, Dinu Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1974, p. 130

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ D. Berciu, *Romanitatea „vlahilor” în Era socialistă*, 1975, 12, p. 40—43

²⁰ *Histoire de la Hongrie*, p. 7.

²¹ András Huszti, *Ó és új Dácia, azaz Erdélynek régi és mostani állapotjáról való historia*, Viena, 1791, p. 135.

²² Ediția engleză, p. 22.

²³ Această opinie nu se înfăptuiește numai în recenta sinteză, ci și în alte lucrări ungare. Astfel, László Gyula, *De la Vertesszöllös la Pusztaszer ...*, spune că la venirea ungarilor ei au găsit „doar triburi slave” plus „avari tirzii, denumiți secui”. O altă lucrare, ce-i drept

nici un cuvânt. Despre ei se vorbește abia în secolul al XIII-lea, în felul următor: „În zonele împădurite, deluroase, de graniță, s-au făcut colonizări și s-au organizat județe. Populația acestor regiuni spre nord și est era formată din slovaci, emigranți germani, păstori ruteni și români (ultimile două grupuri sînt menționate pentru prima oară în documentele din secolul al XIII-lea”²⁴). Despre o formație de stat românească se vorbește numai în legătură cu Muntenia sau Țara Românească și anume la începutul secolului al XIV-lea, cu prilejul războiului din 1330 cînd regele Carol Robert a fost înfrînt de Basarab I.²⁵

Care este realitatea? Ce ne spun izvoarele istorice? Ne vom referi în primul rînd la un vechi izvor unguresc, *Cronica notarului anonim al regelui Bela*, alcătuită în secolul al XII-lea fie între 1131 și 1141 — în cazul cînd avem de-a face cu Bela al II-lea, cum cred unii cercetători, fie între 1173 și 1196, dacă e vorba de Bela al III-lea, cum cred alții. Ea relatează, întemeindu-se pe mărturii anterioare, felul în care a fost ocupată țara de unguri. Arată anume cum un conducător al acestora, Tuhutum, fiind în cîmpia Tisei și Dunării, a aflat de Transilvania o „țară” despre a cărei „bunătate” se dusese fama. Aci domnea „un român anume Gelou” peste „români și slavi” care n-ar fi avut ca arme decît „arcuri și săgeți”²⁶. Gelou, căruia i se dă în mod repetat titlul de „duce”²⁷, se împotrivesc ungarilor, conduși de Tuhutum în două locuri, mai întîi la porțile mezeșene, apoi la riul Almaș, dar este învins și, în cele din urmă, ucis la riul Copușului. *Mărturia este cil se poate de limpede și nu poate fi pusă ta îndotălat*. Dealtfel, însăși istoriografia ungară, prin pana lui Bălint Hóman, frunțașul ei pe vremea celui de-al doilea război mondial, recunoaște că opera notarului anonim se distinge, în ce privește povestirea cuceririi țării de către unguri la 896—900, prin „elaborare îngrijită atît din punct de vedere strategic cît și geografic”, prin „critică pătrunzătoare”, „reflexie metodică” și „temeinice” cunoștințe²⁸. Așa fiind, trebuie să admitem și ceea ce ne spune ea despre prezența românilor în Transilvania și despre cîrmuitorul lor, ducele sau voevodul Gelou. Obiecția unora dintre istoricii unguri că mărturia notarului anonim nu poate fi luată în considerare, deoarece nu e contemporană evenimentelor pe care le povestește și nu face decît să transpună pentru epoca cuceririi situația etnică pe care o constată în momentul în care scrie, e inadmisibilă, căci, într-un atare caz, tuturor afirmațiilor notarului li se aplică același raționament. Dacă într-adevăr acest izvor ar reda situația etnică de sub Bela al III-lea, de ce nu pomenește nimic de sași?

Cronica notarului anonim nu este însă singurul izvor care amintește de prezența românilor în Transilvania la venirea ungarilor. Mai există un al doilea, tot așa de însemnat, anume vechea cronică rusă, zisă și a lui Nestor. Aceasta arată că ungarii, după ce au trecut niște munți înalți — e vorba de Carpați — „începură să se lupte cu volohii și cu slavii care trăiau acolo”²⁹. Prin urmare, o afirmație foarte asemănătoare aceleia din cronică notarului anonim. Faptul că două izvoare, din medii diferite și scrise în limbi diferite, izvoare neavînd nici o legătură unul cu altul, dau aceeași informație despre prezența românilor în interiorul areului carpatic la venirea ungarilor este concludent și lămurește definitiv problema. Formația teritorială a lui Gelou era un voievodat, — „voievodul” corespunzînd „ducelui” apusean — deci o formație politică. Notarul anonim spune că românii s-au bătut cu înverșunare („acriter”). Trebuie reținut faptul că, potrivit aceluiași izvor, Tuhutum, după moartea lui Gelou, a început să cîrmuiască țara acestuia, numai după ce a ajuns la o înțelegere cu autohtonii români, întărită prin jurămînt, ceea ce implică existența unor organe reprezentative ale „Țării Ultrasilvane” care au perfectat amintita înțelegere³⁰. Mai mult, individualitatea politică a voievodatului (ducatului) se menține, cu hotarele și organizarea existente, și după moartea lui Gelou. Notarul anonim precizează: „Iar Tuhutum, din ziua aceea, a stăpînit țara în pace și fericire

de caracter literar, publică în revista *Vizgazdálkodás*, 1974, nr. 6, merge și mai departe afirmînd că Transilvania, la venirea ungarilor era „pămînt pustiu, anonim și nelocuit. Strămoșii noștri, hunii și avarii — continuă autorul acestei lucrări — nu au întîlnit oameni pe întînderi de sute de mîle ale acestor meleaguri minunate”.

²⁴ *Idem*, p. 51.

²⁵ *Idem*, p. 75.

²⁶ *Gesta Hungarorum*, ediția G. Popa-Lisseanu, București, 1931, p. 44: „bonitatem terre Ultrasilvane, ubi Gelou quidam Blacus dominium tenebat”; „habitatores terre illius... .. essent Blassii et Sclauii quia alia arma non haberent nisi arcum et sagittas.

²⁷ *Idem*, p. 45: „contra Gelou ducem Blacorum”; „Cum Gelou dux eorum”.

²⁸ Bălint Hóman, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, I, Berlin, 1940, p. 409—413.

²⁹ *Povest vremennih let*, I, Moskva, Leningrad, 1950, p. 217: Stali voevat protiv jivșih tam volohov i slavean.

³⁰ *Gesta Hungarorum*, ed. cit. p. 45. Vezi și Const. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, 1974, p. 160.

și urmașii lui au stăpînit-o plină în timpul regelui Ștefan cel Sfînt” cînd acesta din urmă „a subjugat țara ultrasilvană”³¹.

Dar „blaci” sau români nu sînt amintiți de notarul anonim numai în Transilvania, ci și în Panonia, adică în cîmpia Dunării și Tisei. El arată că pe cînd ungurii se aflau la nord de Carpați, în țara rutenilor, au fost îndemnați de „ducii acestora” să treacă munții și să coboare în Panonia, țară foarte bună, udată de ape bogate în pește și pe care „o locuiau slavii, bulgarii și românii și păstorii romanilor”³². Românii sînt amintiți, în sfîrșit, în legătură cu „ducele” Glad ce stăpînea în Banatul timișan; acest duce, în lupta pe care o dă cu ungurii, este ajutat și de cumani și de bulgari și de „blaci” adică de români.

Credeți cumva că în recenta sinteză a istoriei ungare sînt amintite afirmațiile categorice ale notarului anonim și ale cronicei de la Kiev? Nici gînd, căci a le aminti înseamnă să năruiască „dogma” istoriografiei maghiare, veche și nouă; potrivit căreia românii n-au venit în Transilvania decît după ocuparea ei de către unguri. Neputînd combate aceste afirmații clare ale izvoarelor amintite, *le trec sub tăcere*, comit deci acțiunea care în drept și în metodologie se numește *omisiune deliberată*. Numai că, lucrînd în felul acesta, trecînd sub tăcere izvoarele care nu se potrivesc cu teza preconcepută, nu faci operă de istoric, ci induci în eroare oamenii de bună credință și cîteodată, chiar pe învățații care nu-și dau osteneala să controleze, să meargă la izvoare. Și întreb: își închipuie oare istoricii unguri că asemenea procedee au viață lungă? Că vor putea induce în eroare la infinit lumea? Să-și aducă aminte de cuvîntul lui Abraham Lincoln: „poți să înșeli pe un om toată viața, poți să înșeli pe cîțiva citva timp, dar nu poți înșela pe toată lumea tot timpul”. Deocamdată, atît.

Const. C. Giurescu

³¹ *Gesta Hungarorum*, ed. cit., p. 46: „sanctus res Stephanus subiugavit sibi terram Ultrasilvanam”

³² *Idem*, p. 32: „Dicebant enim quod ibi confluerunt nobilissimi fontes aquarum Danubius et Tyscia et alii nobilissimi fontes bonis piscibus habundantes, quam terram habitarent Scclavi, Bulgarii et Blachii ac pastores Romanorum”.

LUCRĂRILE COMISIEI MIXTE DE ISTORICI ROMÂNI
ŞI IUGOSLAVI

În conformitate cu prevederile programului de colaborare în domeniul învățămîntului și culturii între R.S. România și R.S.F. Iugoslavia în cursul anului 1974 s-a alcătuit o comisie mixtă de istorici români și iugoslavi, care are drept principale obiective studiarea și cunoașterea mai profundă a trecutului celor două țări și al popoarelor lor, a relațiilor politice, economice, sociale și culturale dintre ele. Prima întâlnire a comisiei a avut loc la București în zilele de 1—5 aprilie 1975. La ea au participat din partea română: prof. dr. doc. Mihai Berza, membru corespondent al Academiei R. S. România, directorul Institutului de studii sud-est-europene, președintele părții române a comisiei, dr. Damaschin Mioc, șeful sectorului de istorie medie de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, secretarul părții române a comisiei, acad. C. C. Giurescu, profesor la Universitatea din București, dr. doc. Dumitru Berciu, profesor la Universitatea din București, dr. doc. Titu Georgescu, profesor la Universitatea din București, dr. Aurel Țintă, conferențiar la Universitatea din Timișoara, dr. Nicolae Ceachir, conferențiar la Universitatea din București, dr. Maria Musicescu cercetător principal la Institutul de studii sud-est-europene, Alexandru Porțeanu, cercetător la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” și Anca Iancu, cercetător la Institutul de studii sud-est-europene. Din partea iugoslavă au luat parte: acad. Vasa Čubrilović, președintele secției de istorie a Academiei sârbe de științe și arte, președintele părții iugoslave a comisiei, dr. Milutin Garašanin, membru corespondent al Academiei sârbe de științe și arte, profesor la Universitatea din Belgrad, secretarul părții iugoslave a comisiei, dr. Sima Ćirković, membru corespondent al Academiei sârbe de științe și arte, profesor la Universitatea din Belgrad, dr. Nikola Petrović, consilier științific la Institutul de istorie din Belgrad, dr. Slavko Gavrilović, profesor la Universitatea din Novi Sad și dr. Ćedomir Popov, profesor la Universitatea din Novi Sad. La lucrările comisiei au participat și alți specialiști români și iugoslavi, în afara membrilor ei.

Întîlnirea s-a desfășurat în cadrul a două simpozioane științifice și a trei reuniuni de lucru, ținute la Institutul de studii sud-est-europene și la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”.

Primul simpozion a fost consacrat unei probleme de istorie veche și anume formării popoarelor paleobalcanice. În raportul său, intitulat „Etnogeneza popoarelor paleobalcanice”, Milutin Garašanin a arătat că problema etnogenezei trebuie privită ca una interdisciplinară, a arheologilor, pre-și proto-istoricilor, lingviștilor și istoricilor antichității. S-a oprit asupra chestiunilor fundamentale, arătînd cu exemple locurile comune asupra cărora trebuie să se îndrepte atenția istoricilor români și iugoslavi; între acestea, marile etape istorice ale etnogenezei paleobalcanice. Coraportul „Considerații lingvistice asupra etnogenezei paleobalcanice” a fost prezentat de către Dr. Cicerone Poghirc, profesor la Universitatea din București. La discuții au participat specialiști din București, Cluj, Belgrad și Novi Sad, care au adus completări, au făcut observații critice și au dat unele sugestii; între aceștia, I. I. Russu, Vladimir Dumitrescu, Bogdan Brukner, Nikola Tasić, Hadrian Daicovicu, Kurt Horedt, Radu Vulpe.

Cel de-al doilea simpozion s-a ocupat de o temă de istorie modernă și contemporană, „Relațiile mișcării muncitorești și socialiste din România și Iugoslavia cu mișcarea socialistă internațională”, raportor Titu Georgescu, coraportor dr. Jovan Marjanović, profesor la Universitatea din Belgrad. Raportul s-a oprit asupra marilor momente din istoria mișcării muncitorești și socialiste, la care au participat, de obicei alături, românii și iugoslavii (Internaționala I și II, Congresele de la Zürich, Londra, Stuttgart, Copenhaga, Basel, apoi conferințele internaționale socialiste interbalcanice). Coraportul a atras atenția asupra unei lucrări vaste ce se realizează la Institutul de Balcanistică din Belgrad, „Istoria mișcării muncitorești din sud-estul Europei”, la care istoricii români și iugoslavi vor trebui să colaboreze. La discuții au participat: acad. Vasa Čubrilović, Gheorghe Zaharia, Ion Cicală, Ćedomir Popov, Eliza Campus, Sima Iordan.

La reuniunile de lucru s-au discutat în special probleme ale colaborării. La cea dintâi s-au dezbătut propunerile cuprinse în referatul și coreferatul prezentate de președinții celor două părți, acad. Vasa Čubrilović și prof. Mihai Berza. Principalele puncte asupra cărora s-a insistat au fost găsirea celor mai eficiente căi de colaborare și a celor mai potrivite teme de tratat în comun: schimbul de publicații științifice, schimbul de oameni de știință în domeniul istoriei, schimbul de informații științifice, traducerea reciprocă a unor importante lucrări de istorie, de preferat sinteze, publicarea reciprocă în revistele de specialitate a unor articole de informare asupra stadiului cercetării istorice într-un anumit domeniu, cercetarea în arhive, alcătuirea de bibliografii.

La cea de-a doua reuniune de lucru s-au discutat temele de colaborare cele mai potrivite, mai interesante și mai dătătoare de bune rezultate în domeniul istoriei medii și moderne. Pentru istoria medie au prezentat referate Sima Ćirković și Damaschin Mioc, iar pentru istoria modernă Nikola Petrović („Relațiile sirbo-române în cadrul monarhiei habsburgice (1860—1914) și „Serbia și România și relațiile lor cu mișcările de eliberare din Balcani”), Alexandru Porțeanu și Nicolae Ceachir. În reuniunile de lucru au luat parte la discuții, făcând și interesante propuneri de teme pentru colaborare: acad. C. C. Giurescu, I. I. Russu, Maria Musicescu, Slavko Gavrilović, Aurel Țintă, I. Radu Mircea, Vasile Netea, Nicolae Ceachir, Șerban Rădulescu Zoner.

Ședința de încheiere a lucrărilor. Închisă, numai a membrilor comisiei, a fost consacrată tragerii unor concluzii asupra rezultatelor acestei prime întâlniri și luării unor hotărâri pentru colaborarea în viitor. S-a convenit ca viitoarea întâlnire să aibă loc la Belgrad în cursul anului 1976, avînd în program două simpozioane și unele reuniuni de lucru. La simpozioane se vor dezbate temele „Țărânimia în țările române și iugoslave în secolele XIII—XVI”, raport românesc, coraport iugoslav și „Dezvoltarea capitalismului în sud-estul Europei, cu specială privire la formarea clasei muncitoare”, raport iugoslav, coraport românesc.

Temele de colaborare de mai îndelungă durată asupra cărora comisia s-a oprit au fost următoarele: 1. „Luptele românilor și iugoslavilor împotriva Imperiului otoman în secolele XVI—XVIII”; 2. „Relațiile culturale româno-sârbești în secolele XVI—XVIII”; 3. „Mișcările de eliberare ale popoarelor din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea”; 4. „România și Iugoslavia între cele două războaie mondiale”; 5. Relațiile dintre mișcarea muncitorească și socialistă română și cea iugoslavă în secolele XIX și XX”. Alte propuneri au rămas să fie examinate în viitor.

Pînă la întâlnirea următoare, de o parte și de cealaltă se va începe lucrul la o bibliografie româno-iugoslavă referitoare la relațiile dintre cele două țări și popoare pentru epocile medii, modernă și contemporană. De asemenea se vor publica informări reciproce în revistele de specialitate asupra stadiului cercetării istoriografice în anumite domenii. Începutul se va face cu două teme de istorie medie: a) „Publicarea izvoarelor istorice medievale în România în ultimii 25 de ani” și b) „Istoriografia iugoslavă din ultimii zece ani și problemele de istorie socială din sec. XIII—XVI”.

D. Mioc

COLOCVIUL ROMÂNNO-ITALIAN: „GENOVEZII LA MAREA NEAGRĂ ÎN SECOLELE XIII—XIV”

În zilele 27—28 martie 1975, a avut loc la București un colocviu româno-italian, organizat de către Academia Republicii Socialiste România și Accademia dei Lincei din Roma, în cadrul unor manifestări științifice cu caracter periodic¹.

Colocviul de la București a avut ca temă „Genovezii în Marea Neagră în secolele XIII—XIV” și s-a bucurat de o largă participare a cadrelor universitare și de cercetare științifică, dată fiind însemnătatea acestei teme pentru istoria raporturilor italo-române în evul mediu. De altfel, comunicările prezentate la acest colocviu continuă vechi preocupări în istoriografia română și italiană.

¹ Prima manifestare, cu tema: *Romania romana*, a avut loc la Roma, în zilele 10—11 mai 1973.

În ședința inaugurală, acad. prof. Cristofor Simionescu, vicepreședinte al Academiei Republicii Socialiste România, a rostit o alocuțiune, subliniind importanța manifestărilor științifice organizate în colaborare de Academia dei Lincei și Academia Republicii Socialiste România.

Deschizând seria comunicărilor, prof. Roberto S. Lopez (Yale University, S.U.A.) a tratat despre importanța Mării Negre în istoria Genovei, în cadrul comerțului cu Extremul Orient, de unde, traversând imperiul mongol, negustorii genovezi aduceau diverse produse în deosebi mătase. Pe baza materialelor cercetate, prof. Lopez a stabilit că mărfurile aduse pe acest drum reveneau la un preț mult mai scăzut, în raport cu mărfurile de același gen, aduse din Extremul Orient prin Asia Mică în bazinul Mediteranei Orientale. Faptul explică importanța Mării Negre pentru activitatea negustorilor italieni, în secolele XIII—XIV. Intensitatea relațiilor dintre acești negustori și Extremul Orient este confirmată și de descoperirea recentă, în China, a unei pietre de mormint ce poartă numele unui negustor italian.

Acad. prof. Ștefan Pascu a prezentat o amplă comunicare despre istoriografia română și genovezii în Marea Neagră, subliniind preocuparea constantă a istoriografiei române în această privință, începând cu cronicarii și pînă în zilele noastre. Autorul a scos în relief deosebită însemnătate a cercetărilor întreprinse de istoricii români, pe temeiul unor investigații proprii în arhivele genoveze, cercetări ale căror rezultate au dus la noi interpretări, intrate în circuitul istoriografiei universale. Un loc de frunte în aceste cercetări și interpretări, a arătat vorbitorul, a revenit lui N. Iorga și G. Brătianu.

Acad. prof. Constantin C. Giurescu a tratat despre genovezii la Dunărea de Jos în secolele XIII—XIV, începând cu atestarea documentară a primelor prezențe genoveze în această zonă. Din examinarea actelor notariale genoveze, autorul a subliniat intensitatea afacerilor comerciale încheiate de genovezi la gurile Dunării, alif ca varietate a mărfurilor vehiculate, cit și ca volum. În partea finală a comunicării sale, autorul a citat un document emis de cancelaria ungară la 26 iunie 1349 și prin care Ludovic I acordă genovezilor dreptul de a veni cu mărfurile lor pe Dunăre pînă la Orșova și de aici spre Timișoara, apoi mai departe pînă la Buda, atestîndu-se astfel activitatea comercială a genovezilor de la gurile Dunării și pînă la Orșova.

Prof. dr. Giovanna Petti Balbi a prezentat o comunicare despre studiile genoveze asupra coloniilor din Marea Neagră, înfățișînd un larg tablou al preocupărilor istoricilor italieni, cu precădere genovezi, privitoare la istoria așezărilor genoveze din bazinul Mării Negre. Autoarea a arătat că aceste preocupări au fost stimulate în mare măsură în istoriografia italiană de contribuțiile istoricilor străini, care s-au ocupat de funcția internațională a expansiunii genoveze. La loc de frunte, autoarea a menționat cercetările istoricilor români, în primul rînd cele ale lui N. Iorga și G. Brătianu.

Prof. dr. Guido Astutti, reprezentantul Academiei dei Lincei și cunoscut specialist în istoria dreptului, a prezentat o largă expunere cu privire la reglementările juridice ale așezărilor genoveze din Marea Neagră. Din ampla materie tratînd despre această temă, autorul a reținut trei aspecte principale: raporturile juridice cu caracter internațional ale așezărilor genoveze din Marea Neagră, raporturile lor cu metropola și organizarea internă a acestor așezări. Autorul a examinat toate aceste reglementări juridice îndeosebi cu privire la Pera și Caffa, cele două așezări principale pentru activitatea desfășurată de genovezi în Marea Neagră.

Șerban Papacostea, în comunicarea: Caffa și Moldova în raport cu expansiunea otomană a înfățișat factorii principali care au provocat căderea Caffei și a cetăților moldovene Chilia și Cetatea Albă sub stăpînirea otomană. Autorul a subliniat importanța apariției thalassocrației otomane, a alianței turco-tătare și a retragerii Poloniei din zona Mării Negre. Examînd retrospectiv relațiile româno-genoveze, autorul a subliniat contribuția negustorilor genovezi la crearea celor două mari drumuri comerciale continentale, care au străbătut teritoriul nostru în veacurile XIV—XV.

Prof. dr. Geo Pitarino, directorul Institutului de paleografie și istorie medievală de la Universitatea din Genova, a prezentat comunicarea: Izvoarele genoveze pentru istoria medievală a Mării Negre. Aceste izvoare, de o mare varietate și bogăție, cuprind: texte ale unor analiști oficiali, statute juridice (*Liber Gazariae*), arhive notariale — cea mai însemnată sursă pentru istoria activității așezărilor genoveze —, corespondență cu caracter particular etc. În continuare, autorul a arătat că la Arhivele Statului din Genova, se păstrează o imensă cantitate de documente încă inedite, dintre care o mare parte se referă la marea Neagră, și a subliniat necesitatea unor investigații sistematice în viitor. Printre documentele amintite de prof. Geo Pitarino, se află corespondențe inedite privitoare la căderea Bizanțului sub stăpînire otomană și la legăturile dintre Caffa și Licostomo.

Dr. Gabriella Airdi a prezentat comunicarea: *Notari genovezi în Levant*, extrăgând din izvoarele medievale aspecte interesante ale ceremonialului prilejuit de acordarea investiției notarilor genovezi, cu referire la cei care instrumentau în așezările din Marea Neagră, în particular la Caffa.

În ultima comunicare a colochiului, Octavian Iliescu a vorbit despre circulația monedei genoveze în țările române, arătând că, spre deosebire de moneda venețiană, emisiunile monetare ale Genovei au avut aici un rol mai puțin important. Un loc aparte îl ocupă monedele locale, emise la Moncastro, Chilia și Licostomo.

Sedințele de comunicare au fost urmate de discuții, la care au participat, în afară de vorbitori, acad. prof. Em. Condurachi, prof. Mihai Berza, Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, D. Bodin, Sergiu Columbeanu și Andrei Pippidi.

Colochiul a pus în lumină valoarea deosebită a rezultatelor obținute prin colaborarea între istoricii români și italieni și necesitatea cercetării în continuare de către istoriografia română a izvoarelor medievale italiene, de la care sînt încă de așteptat importante revelații pentru istoria medie a țării noastre.

Octavian Iliescu și Șerban Papacostea

C R O N I C A

În ziua de 3 martie 1975 la București au avut loc lucrările sesiunii științifice consacrate împlinirii a 30 de ani de la instaurarea guvernului democratic dr. Petru Groza organizată de Academia de Științe Sociale și Politice, Academia „Ștefan Gheorghiu” și Institutul de studii istorice și social-politice.

Cuvîntul de deschidere al sesiunii a fost rostit de prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, după care participanții la sesiune au audiat comunicările: *Situația internă și internațională în perioada luptelor pentru instaurarea primului guvern revoluționar democrat în România* de prof. dr. Aron Petric, decanul Facultății de istorie, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; *Partidul Comunist Român — forța conducătoare a luptei pentru instaurarea puterii revoluționar-democratice* de dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice; *Consecințele politice ale actului istoric de la 6 martie 1945* de prof. dr. Nicolae Petreanu, șeful catedrei de istoria mișcării muncitorești din România și a P.C.R. la Academia „Ștefan Gheorghiu”.

În continuarea lucrărilor sesiunii au prezentat intervenții dr. Mihai Fătu, Institutul de studii istorice și social-politice, Constantin Mocanu, Academia „Ștefan Gheorghiu”, Traian Udrea, Institutul de istorie „N. Iorga”, conf. Ștefan Lache, Academia „Ștefan Gheorghiu”, dr. Ladislau Lörincz, Institutul de științe politice și de studiere a problemei naționale.

Cuvîntul de închidere a aparținut de asemenea prof. dr. Mihnea Gheorghiu, care a tras concluziile finale, făcînd un bilanț al rezultatelor și opiniilor interesante consemnate la această manifestare științifică omagială.

În ziua de 21 februarie 1975 la Suceava s-a desfășurat o sesiune de referate, organizată de secția de propagandă a comitetului județean P.C.R. Suceava, Institutul pedagogic și Societatea de științe istorice, filiala Suceava. Sesiunea a fost dedicată celei de-a 30-a aniversări a instaurării primului guvern revoluționar-democratic în România.

Cuvîntul de deschidere al lucrărilor a fost rostit de Miu Dobrescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului județean P.C.R. Suceava. În continuare au fost prezentate comunicările: *Problema puterii — problema fundamentală a revoluției democrat-populare în România* de prof. univ. dr. Nicolae Petreanu, șef de catedră la Academia „Ștefan Gheorghiu”; *Considerații asupra regimului politic din România în perioada 23 August 1944 — 6 martie 1945* de dr. Mihai Fătu, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice; *Cu privire la activitatea organizației P.C.R. Suceava în anii de după 23 August 1944* de prof. univ. dr. Vasile Gh. Ionescu, rectorul Institutului pedagogic Suceava; *Ecoul și semnificația internațională a instaurării guvernului de la 6 martie 1945* de conf. univ. dr. Traian Caraciu, Academia „Ștefan Gheorghiu”; *Particularități ale puterii politice*

in nordul Moldovei in perioada premergătoare instaurării guvernului de la 6 martie 1945 de dr. Andrei Carđaș, șeful secției de propagandă a Comitetului județean Botoșani al P.C.R.; *Activitatea de propagandă desfășurată de P.C.R. după 23 August 1944 pentru răsturnarea guvernelor cu majoritate reacționară și instaurarea guvernului dr. Petru Groza de Gheorghe Constantin*, activist al secției de presă și propagandă a C.C. al P.C.R.; *Alianța muncitorească-țărănească—forța socială principală in lupta pentru instaurarea puterii democrat-populare in România* de prof. Aurel Stavarache, activist al comitetului județean P.C.R. Suceava; *Contribuția maselor din Moldova la lupta pentru instaurarea guvernului democratic de la 6 martie 1945* de lector Gheorghe Șoimu, șef de catedră la Școala interjudețeană de partid Iași; *6 Martie 1945 in istoriografia română* de prof. univ. dr. docent Nicolae Corivan, Institutul pedagogic Suceava, *Victoria de la 6 Martie 1945 — confirmare a justeței strategiei și tacticii Partidului Comunist Român* de dr. Petru Rusșindilar, director adjunct al Cabinetului județean de partid Suceava; *Aspecte privind lupta maselor, sub conducerea P.C.R. pentru instaurarea unor organe de stat democratice in județul Suceava (23 August 1944—6 Martie 1945)* de prof. Sevastița Irimescu, Arhivele Statului, filiala Suceava; *Istoriografia străină despre actul istoric de la 6 Martie 1945* de lector univ. Mihai Iacobescu, Institutul pedagogic Suceava; *Aspecte ale luptei muncitorilor mineri din bazinul Dornelor pentru refacerea și democratizarea vieții economice, (23 August 1944—30 decembrie 1947)* de prof. Gavril Irimescu, Arhivele Statului, filiala Suceava; *Programul F.N.D. — factor mobilizator in coalizarea forțelor revoluționare, democratice și patriotice in lupta pentru instaurarea puterii populare de Elena Dornescu și Maria Gavriluc*, studente, Institutul pedagogic Suceava; *Acțiuni pentru sădurtrea și consolidarea alianței muncitorești-țărănești in județul Suceava, in perioada 23 August 1944 — 6 Martie 1945* de prof. Nicolae Senciuc și prof. Vasile Miron, Arhivele Statului — filiala Suceava; *Lupta P.C.R. pentru rezolvarea problemei agrare in perioada interbelică* de lector univ. Dumitru Bodnariuc, Inspectoratul școlar județean Suceava; *Lupta maselor pentru instaurarea și consolidarea puterii populare in Fălțiceni* de prof. Geo Nichita, Liceul nr. 2 Fălțiceni; *Contribuția intelectualității progresiste conduse de P.C.R. la instaurarea și susținerea guvernului prezidat de dr. Petru Groza* de prof. George Ostafi, șeful secției de propagandă a Comitetului județean P.C.R. Suceava.

În ziua de 31 martie 1975 la București s-au desfășurat lucrările Sesiunii anuale a Adunării Generale a Academiei Republicii Socialiste România.

Darea de seamă asupra activității acestui înalt for de știință și cultură, prezentată de acad. Miron Nicolescu, președintele Academiei, a relevat intensa activitate de cercetare științifică, participarea unanimă a oamenilor de știință la cercetările complexe din institutele centrale de cercetare și academiile de știință pentru transpunerea în viață a prevederilor marelui Program al partidului. Au fost subliniate succesele deosebite în activitatea membrilor Academiei, prezenți în conducerea și coordonarea activității de cercetare și proiectare, în învățămînt și producție, publicarea unor lucrări științifice originale.

În continuarea lucrărilor a fost dezbătut și aprobat planul de activitate pe 1975. Direcțiile acestei activități se înscriu în prevederile documentelor Congresului al XI-lea al P.C.R. și ale Conferinței Naționale a cercetării științifice și proiectării, ale Planului național unic de dezvoltare economico-socială, asigurînd participarea Academiei la afirmarea cu putere a revoluției tehnico-științifice în România, în viața culturală și științifică a țării.

În după-amiaza aceleași zile a avut loc festivitatea de decernare a premiilor Academiei Republicii Socialiste România pe anul 1973, un nou prilej de prețuire a unor cercetători ce și-au adus o contribuție deosebită la progresul științei românești. Din lunga listă a premiilor, reproducem mai jos pe cele din domeniul istoriei.

Premiul „Vasile Părvan” — a) *Lucrarea Cultura carpică*. Autor: Gheorghe Bichir; b) *Lucrarea Monedele geto-dacilor*. Autor: Constantin Preda; **„Premiul Nicolae Bălcescu”** — a) *Lucrarea Țara Românească in secolele XIV—XV*. Autor: Dinu Giurescu; b) *Lucrarea Domeniul Hunedoara la inceputul sec. al XVI-lea. Studii și documente*. Autor: Iosif Pataki; c) *Lucrarea Domeniul feudal din Moldova in preajma revoluției de la 1848*. Autor: Gheorghe Platon.

DUMITRU TURCUȘ *Pagini din lupta pentru instaurarea puterii populare în România. Contribuții la studiul democratizării aparatului de stat.* București, Edit. științifică 1974, 263 p.

Rod al unor cercetări mai vechi, parțial deja valorificate în câteva studii, articole și comunicări, lucrarea lui D. Turcuș se înscrie ca prima contribuție monografică consacrată în mod special particularităților pe care le-a îmbrăcat lupta pentru democratizarea aparatului de stat după 23 August 1944 și a aportului adus de aceasta la instaurarea puterii populare în țara noastră.

Introducerea lucrării nu se ocupă, așa cum s-ar putea presupune, cu prezentarea istoriografiei, a stadiului la care a ajuns cercetarea temei abordate, ci reprezintă aproape în exclusivitate o punere „teoretică” în problemă, evoluția conceptului despre stat și aparat de stat de-a-lungul istoriei. Înainte dar mai ales după apariția și afirmarea deplină a socialismului științific în genere și în special a tezelor sale fundamentale cu privire la stat și revoluție. Prezentînd pe larg tezele marxist-leniniste privind diversitatea formelor de trecere revoluționară de la capitalism la socialism (esențială fiind cucerirea puterii politice sub forma instaurării unei dictaturi a proletariatului și aliaților săi) D. Turcuș relevă modul creator „cu totul original în care Partidul Comunist Român a rezolvat problema cuceririi puterii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și alte forțe democratice” (p. 6—7 din lucrare).

Lucrarea propriu-zisă este alcătuită din 4 capitole; are în plus, un capitol de încheiere, o cronologie, o bibliografie selectivă și un indice general.

Primul capitol se referă la situația politică calitativ nouă creată în cursul desfășurării insurecției naționale antifasciste și antiimperialiste și la rolul proeminent jucat de Partidul Comunist pentru a transforma acțiunea eliberării de sub dictatura și dominația fascistă într-un cadru cit mai propice dezvoltării cu succes în continuare, a revoluției populare în țara noastră. Meritul principal al acestui capitol este că atrage în mod special atenția (mai mult decît au făcut-o numeroase studii și lucrări anterioare) asupra mutațiilor ireversibile petrecute în raportul de

forțe pe plan intern nu numai după 23 August ca urmare a insurecției, ci încă în cursul desfășurării acesteia. Autorul arată că din momentul doborîrii dictaturii antonesciene (care, în fond, acționase și se manifestase ca o variantă fascistă a regimului politic de stat burghez din România) se stabilește un nou raport de forțe, care în dinamica lui devine de la un ceas la altul tot mai favorabil forțelor revoluționare, clasei muncitoare și aliaților săi. „Eliberarea — ține să precizeze D. Turcuș — nu a însemnat o întoarcere înapoi la sistemul fascist al regimului politic de stat burghez, un puternic salt înainte spre noi rînduiri, spre o democrație superioară, a cărei perspectivă nemijlocită era socialismul” (p. 29). Între schimbările cele mai semnificative survenite imediat după 23 August 1944 pe planul vieții politice atît în relațiile dintre clase cit și al noilor raporturi ce se stabilesc între diferitele partide și organizații, autorul se oprește mai mult asupra: participării maselor populare la viața politică ca principală forță motrice a revoluției, trecerea la activitatea legală a partidelor și organizațiilor revoluționare și democratice, pînă atunci interzise, îndepărtarea și repudierea din viața politică a grupărilor și legislației fasciste, acordarea de drepturi și libertăți egale tuturor cetățenilor țării etc.

Arestarea Antoneștilor, răsturnarea regimului de dictatură fascistă în întregul său, operațiunile militare de eliberare a teritoriului de sub ocupația hitleristă toate au concurat și au marcat trecerea la defascizarea rapidă a întregii vieți politice, prima etapă a democratizării aparatului de stat constînd tocmai în sarcina eliminării din viața politică a țării și din toate verigile aparatului de stat a elementelor fasciste și colaboraționiste. Îndreptînd focul principal și necrutător în direcția lichidării rapide a ramășițelor ordinii și legislației fasciste, pentru alungarea elementelor profasciste din aparatul de stat, Partidul Comunist a cîștigat de partea sa azeziunea tuturor victimelor fascismului, a tuturor forțelor antifasciste. Întrucît relativ numeroase elemente

din fostul aparat de stat antonescian participaseră într-un fel sau altul la activitățile nefaste ale dictaturii fasciste, eliminarea acestora se transformă în mod obiectiv într-o epurare masivă a aparatului de stat de partea sa cea mai reacționară și retrogradă creându-se totodată posibilitatea pătrunderii în diferite verigi ale aparatului de stat a unor noi elemente cu stare de spirit democratică, inclusiv a unor reprezentanți ai forțelor revoluționare (cum a fost cazul în Moldova mai ales, iar mai târziu în nordul Transilvaniei unde locul autorităților administrative evacuate odată cu trupele fasciste în retragere a fost luat de noi organe de autoadministrare populară. În aceste condiții evident nu putem fi de acord cu aprecierea autorului că „aparatul de stat burghez a fost refăcut și a rămas cu o structură apropiată de cea din timpul dictaturii antonesciene” (p. 41—42). Mai ales că tot autorul la distanță de câteva pagini (p. 45) avansează aprecierea rămasă nedemonstrată în lucrare că locul dictaturii antonesciene a fost luat după 23 August 1944 „de o putere burghezo-democratică”.

Capitolul II intitulat „Polarizarea unei largi coaliții de forțe patriotice și progresiste sub conducerea P.C.R. în jurul unui program al transformărilor revoluționare democratice. Constituirea F.N.D. și rolul său în dezvoltarea luptei maselor” face o trecere în revistă a amplului proces de organizare politică a maselor inițiat de partid în cursul celor două cabinete Sănătescu, prezintă primele rezultate marcante obținute pe calea democratizării, mai ales de jos în sus, prin acțiuni revoluționare a aparatului de stat. Se remarcă că pe măsură ce forțele conservatoare și reacționare pierdeau controlul asupra unui număr sporit de primării, prefecturi, se îngustau în mod corespunzător posibilitățile lor de a utiliza aparatul de stat ca instrument de stăvilire a luptei revoluționare a maselor. Intrarea în cel de-al doilea cabinet Sănătescu, pentru prima oară în istoria țării, a unui important număr de reprezentanți ai F.N.D. (7 din totalul de 18 membri titulari ai guvernului) va constitui un sprijin „de sus” din interiorul guvernului a luptei pentru democratizarea în continuare „de jos” pe cale revoluționară a aparatului de stat și vieții social-politice a țării. Ținând seama de tema lucrării, autorul a acordat o atenție specială urmării dezbaterilor și disputelor prelungite și ascuțite ce s-au dat în jurul elaborării și aplicării unei legi de epurare a aparatului de stat de elementele fasciste sau vinovate de a fi adus prin activitatea lor prejudicii intereselor naționale ale poporului român.

Pe baza relatării unor numeroase exemple și situații, D. Turcuș ajunge la concluzia că refuzul și împotrivirea forțelor conservatoare și reacționare din guvern și din afara acestuia

de a se proceda la o defascizare energetică și totală a aparatului de stat s-a întors plină la urmă contra lor, deoarece în locul unei înlocuiri „oficiale” a elementelor prea compromise din aparatul de stat cu alte elemente cu vederi conservatoare și reacționare dar „nepătate” așa cum ar fi procedat miniștrii burghezi din guvern, intervenția maselor revoluționare a impus instalarea propriilor lor reprezentanți. „În primele luni după 23 August 1944 — arată autorul — lupta pentru democratizarea aparatului de stat de elementele fasciste și colaboraționiste a avut mai ales caracterul unei epurări de jos în sus, pe cale revoluționară, producându-se prin aceasta, în acea etapă, o acțiune energetică de defascizare a vieții politice” (p. 90). Fiind opera revoluționară a maselor, scăpând și făcându-se în afara controlului majorității reacționare din guvern, în mod necesar elementele fasciste și colaboraționiste alungate au fost înlocuite cu reprezentanți ai forțelor democratice, respectiv cu reprezentanți ai F.N.D. Dacă în cel de-al doilea guvern Sănătescu și apoi în cabinetul Rădescu, F.N.D. deținea aproximativ o treime din portofolii deci se afla în minoritate, orice înlocuire pe cale revoluționară a unor elemente profasciste din aparatul de stat se făcea aproape exclusiv cu reprezentanți ai F.N.D. care obține, astfel, controlul asupra unui număr crescând de prefecturi, primării și alte verigi locale ale aparatului de stat.

Nu întimplător asaltul îndeeșebii al prefecturilor și instalarea unor prefecți F.N.D. se produc în perioadele de criză guvernamentală de la sfârșitul lunilor octombrie și noiembrie 1944 (și fenomenul se va repeta aidoma în perioadele asaltului final pentru răsturnarea ultimului guvern cu majoritate reacționară al generalului N. Rădescu). Din păcate și în acest capitol s-au strecurat unele inadverențe (de pildă, pentru demisia reprezentanților P.C.R. și P.S.D. din primul guvern se dau două zile diferite: 16 octombrie, data corectă, la p. 83 și 18 octombrie la p. 88). Se afirmă (p. 96) că N. Penescu era secretar general al P.N.Ț., funcție politică pe care n-a deținut-o însă dect după ieșirea lui din guvern. Este discutabilă aprecierea că deja la sfârșitul lunii noiembrie 1944 (vezi p. 97) se produsese „schimbarea netă a raportului de forțe pe plan politic” în favoarea P.C.R. și a celorlalte partide și organizații din F.N.D.

Capitolul III, intitulat I, „Democratizarea-primă etapă în lupta forțelor revoluționare progresiste în frunte cu P.C.R. pentru crearea unui nou aparat de stat și pentru puterea populară”, prezintă pe larg diverse acțiuni de democratizare de jos în sus pe cale revoluționară a vieții publice prin instalarea de noi reprezentanți ai F.N.D. în fruntea comunelor, orașelor și prefecturilor, prin îndepărtarea conducătorilor

fasciști, sabotori sau cu stare de spirit antimuncitorească din fruntea unor întreprinderi economice și instituirea primelor forme de control muncitoresc în producție prin preluarea în folosință a bunurilor economice părăsite de către comitete cetățenești de autogestiune (la sate de comitetele țărănești). În acest capitol sînt redată o serie de aspecte interesante referitor la confruntarea dintre organele populare instaurate în Moldova în urma retragerii trupelor fasciste și vechiul aparat funcționăresc retrimis de guvern să-și preia în primire posturile fără să se fi trecut în prealabil la epurarea acestuia de elementele profasciste. Deși autorul aduce o serie de informații și interpretări noi cu privire la lupta pentru organe locale de stat democratice în nordul Transilvaniei considerăm această parte ca mai puțin realizată, conținînd unele neclarități. Autorul găsește nimerit să facă unele aprecieri critice judicioase cu privire la unele minusuri din activitatea organelor și organizațiilor democratice ce au funcționat în nordul Moldovei (p. 107—108). Capitolul IV, care se referă la perioada guvernării Rădescu, tratează pe larg aportul adus de lupta pentru democratizarea aparatului de stat în ansamblul asaltului final, hotărîtor pentru aducerea la putere a unui guvern F.N.D. Dacă în perioada primelor două guverne Sănătescu lupta pentru democratizarea de jos în sus a aparatului de stat constituie principala armă pentru pregătirea condițiilor instaurării pe o cale relativ pașnică a noii puteri democrat-populare, în urma lansării programului de guvernare F.N.D., fără a se renunța la inițierea unor noi acțiuni de luare cu asalt a prefecturilor rămase încă sub controlul reacțiunii, centrul de greutate se mută în mod decisiv în stradă (caracteristica lunilor ianuarie-februarie 1945 fiind amploarea și valul aproape neîntrerupt de intruriri și mari demonstrații) și la sate (unde începînd cu 10 februarie 1945 se trece în masă la înfăptuirea revoluționară a reformei agrare). Abundența materialului factic prezentat a împietat, într-o măsură, analiza mai aprofundată a ponderii reale pe care a jucat-o democratizarea în continuare pe cale revoluționară a aparatului de stat în faza ultimă și hotărîtoare din februarie 1945 a luptei generale pentru putere.

Instaurarea puterii populare, odată cu venirea la cîrmă țării a guvernului de largă concentrare democratică prezidat de dr. Petru Groza, a însemnat o cotitură, un salt calitativ și în problema făuririi la scară națională a unui aparat de stat democrat popular. Referitor la specificul desfășurării revoluției populare în țara noastră în sensul că vechiul aparat de stat nu a fost sfărîmat complet și înlăturat dintr-odată, ci democratizat treptat a fost pus în slujba noii puteri, autorul remarcă că „deși s-au menținut vechile struc-

turi ale aparatului de stat, conținutul lor s-a modificat calitativ, potrivit noului conținut al puterii” (p. 186).

Noua orientare general democratică a noului guvern (Groza) s-a transmis aparatului de stat care devine pe măsura desăvîrșirii democratizării sale, un instrument al puterii democrat-populare.

În afara bogăției de documentare, a concluziilor și aprecierilor judicioase, lucrarea poate servi și prin materialele sale de referință. Astfel în cuprinsul lucrării sînt publicate integrale, la subsolul unor pagini o serie de documente programatice (rezoluția ședinței comune a delegațiilor comitetelor centrale P.C.R. și P.S.D. din 2 octombrie, hotărîrea de constituire la 12 octombrie a consiliului național F.N.D., programul de guvernare al F.N.D. etc.) de manifeste sau chemări (de pildă, manifestele C.C. al P.C.R. din 24 și 28 august 1944, manifestul P.C.R. către armată din 30 august 1944 etc.). Cronologia publicată de autor ca anexă a lucrării, deși conține o serie de date interesante trezește nedumeriri atît în ceea ce privește perioada abordată (începe din 1938 și se încheie cu 30 decembrie 1947) cît și prin caracterul prolix, eterogen și incomplet care face greu de descifrat criteriile ce au stat la baza alcătuirii ei. După părerea noastră, lucrarea ar fi avut de cîștigat dacă s-ar fi publicat o cronologie cît mai completă doar a evenimentelor legate intim de tema abordată.

Bibliografia finală intitulată „surse de informare” putea fi mult mai amplă și mai completă, ea necuprinzînd nici măcar toate lucrările la care autorul face referințe în text.

Fiind prima lucrare monografică consacrată special luptei pentru democratizarea aparatului de stat în perioada 23 August 1944—6 martie 1945 unele din carențele sale (o sistematizare care pe alocuri lasă de dorit, repetițiile, etc.) sînt inerente oricărui început de drum în abordarea unei teme dificile și complexe cum e cea tratată de autor. Chiar și în această primă ediție (sperăm, de altfel, că autorul va relua și va duce mai departe cercetările sale) lucrarea lui D. Turcuș se înscrie ca o contribuție interesantă, cu note originale, care pune în circulație o serie de concluzii și considerații noi ce urmează să fie confirmate sau infirmate de noi lucrări pe această temă. Apariția acestei lucrări va stimula în mod cert, după cum o întrevăde însăși D. Turcuș în „Cuvînt înainte”, accelerarea studiilor ueia din perioadele cele mai tumultuoase, bogate în fapte și evenimente de mare însemnătate istorică în viața poporului nostru, a celor 6 luni de luptă revoluționară, de strategie și tactică strălucită a P.C.R., care au dus la înlăturarea regimului burghezo-moșieresc și la instaurarea puterii democrat-populare în România.

Tr. Udrea

N. BĂLCESCU, *Opere I Scrieri istorice, politice și economice 1844—1847*. Texte, Note și Materiale. Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane. Cu reproduceri după manuscrise și stampe. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1974, 418 p.

Dezvoltind partea I a tomului I al ediției din 1940 a *Operele* lui N. Bălcescu [N. Bălcescu, *Opere*, Tomul I Partea I, *Scrieri istorice, politice și economice*. Ediție critică adnotată cu o introducere de G. Zane...], din care au fost înlăturate textele *Table istorice* și *Despre împroprietărirea țăranilor* și a fost introdus un text nou, *Cuvintare ținută la Societatea studenților români din Paris*, editorii au publicat o ediție nouă pe care și-au propus, pe drept cuvânt, s-o situeze „la nivelul tehnicii editoriale actuale pe linia respectului tradițional față de cultură” (p. 296).

Prefața, asupra căreia vom reveni, datată Decembrie 1968 și semnată numai de G. Zane, prezintă în cele 39 pagini ale sale concepția despre istorie a lui N. Bălcescu. Urmează 11 texte publicate sub semnătura lui N. Bălcescu în anii 1814—1817; 1. *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum*; 2. *Comentarii asupra bătăliei de la Cîmpii Rîgâi sau Cosova (17, 18, 19 octombrie 1448)*; 3. *Prospect pentru „Magazinu istoric”*; 4. *Cuvînt preliminarium despre izvoarele istoriei românilor*; 5. *România și sanarțoții*; 6. *Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldovei*; 7. *Spătarul Ioan Cantacuzino*; 8. *Poselnicul Costandin Cantacuzino*; 9. *Puterea armată și arta militară de la moldoveni în timpurile mării lor*; 10. *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebire timpuri*; 11. *Filosofie soțială*; 12. *Logofătul Miron Costin, istoricul Moldaviei*; 13. *Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595*; 14. *Buletin despre portretele principilor Țării Românești și ai Moldaviei, ce se află în cabinetul de stampe de la Biblioteca Regală din Paris*. Editorii au intercalat între textele *Filosofie soțială* și *Logofătul Miron Costin istoricul Moldaviei* un text [*Cuvintare ținută la Societatea studenților români din Paris*], rămas manuscris pînă în 1969—1970 cînd, în acest din urmă an, a fost publicat de Cornelia Bodea sub titlul alcătuit de editoare: *Privire asupra stării de față, asupra trecutului și viitorului patriei noastre*. Textul *Miron Costin istoricul Moldaviei* a fost reprodus după versiunea publicată de N. Bălcescu în 1847 în *Calendar popular pentru 1847*, tipărit de librăria lui C. A. Rosetti și Winterhalder, București, 1847.

Dacă prima parte din *Table istorice*, publicată în 1910, lipsește, partea a II-a, *Tablă de istoria culturii a prințipatului României*, este reprodusă în *Note și Materiale*, Capitolul V.

Materiale privilegiate la texte, bibliografie, note, documente împreună cu mssul 82 al lui N. Bălcescu, intitulat de editori [*Despre organizarea Țării Românești*] (p. 311—324).

O bună parte din texte sînt însoțite de reproduceri ale unor portrete și stampe contemporane personajilor și evenimentelor la care se referă.

Un loc important ca spațiu îl ocupă partea a doua a volumului intitulată *Note și Materiale*, la care ne-am referit. Ea cuprinde prețioase indicații privind manuscrisele lui N. Bălcescu: *Fondul de la Palermo și Fondul de la Bălcești*; urmează date privind primele editări și transcrierea textelor miscelane (bogatul material de msse Bălcescu compus din „concepte, note, însemnări sau extrase cu caracter documentar și care în ansamblu are o anumită însemnătate atunci cînd voim să cunoaștem procesul de creație sau diversitatea preocupărilor unui mare scriitor” (p. 265), proiecte nerealizate și lucrări pierdute, material privind textele reproduse cu indicația edițiilor succesive ale acestora, bibliografie, note și documente. În capul acestui din urmă capitol — V. *Materiale privilegiate la texte, bibliografie, note, documente* — se dau „*Citela precizări asupra ediției de față*” (p. 295—297).

Urmează un *Indice de nume*, un *Indice de numiri geografice*, lista cuprinzătoare a iconografii și *Tabla de materii*.

Editarea volumului I al operei lui N. Bălcescu este făcută la un înalt nivel tehnic și științific, rezultat al unei perseverente munci de aproape o jumătate de secol, amploarea *Notelor și Materialele* fiind de un ajutor prețios cercetătorilor operei lui N. Bălcescu. Sîntem incredințați că volumele ce urmează (II, III și IV reeditare) să apară din această culegere Bălcescu aproape exhaustivă vor fi de același înalt nivel.

★

Revenind la *Prefață*, care se referă la toată opera istoriografică a lui N. Bălcescu, nu numai la cea din primul volum, ea începe prin a atrage atenția că lipsește încă o ediție completă a operei lui N. Bălcescu și că astăzi „o ediție Bălcescu, cu texte complete, este o obligație culturală”, fiind „un instrument indispensabil de lucru”, realizare „prin ea însăși o operă de reconsiderare mai solidă și, cred, mai folositoare decît o oarecare lucrare de interpretare” (p. 5). Au existat ediții de largă circulație sau de texte selecționate, prin care opera lui Bălcescu a fost popularizată,

dar ele prezintă „dezavantajul că o unilateralizează, o reduc la dimensiunile criteriilor de alegere a textelor”, de unde și precumpănirea pentru activitatea politică a lui N. Bălcescu.

Authorul *Prefeței* ține să declare că N. Bălcescu „a avut, în paralel, două forme de activitate, una științifică și alta politică”, ce nu pot fi confundate (p. 5). Mai departe se susține „că viața publică, în care evenimentele și temperamentul său l-au atras, a fost pentru el mai puțin interesantă decît cercetarea științifică”, căci, chiar dacă n-ar fi participat la revoluție ar fi putut fi un mare istoric”. Se recunoaște însă că, spre deosebire de J. Michelet, care n-a fost om politic, N. Bălcescu s-a împărțit „între activitatea științifică și lupta politică” (p. 6).

Opera lui istorică e neterminată, întreruptă de moartea prematură. Pregătirea științifică și-a făcut-o singur. Spiritual era „legat” de istoricul francez Thierry; era devotat față de știință. Concepția sa unitară „se degajă lesne din principiile istoriografice pe care le enunță, din problemele pe care le tratează și din metodele pe care le folosește”. Prin concepția sa istorică „deschide în istoriografia română o nouă epocă...”, ea distingîndu-se mai ales prin problemele tratate și prin metodele utilizate, vizibile în *Question économique des Principautés danubiennes*, una dintre cele mai bune lucrări din literatura socială europeană a anului 1848” (p. 8).

Situîndu-se alături de Thierry și Michelet, N. Bălcescu voia ca știința istorică „să fie o istorie populară” (p. 9). Tendința de a da o istorie a poporului l-a împins la conceptul de națiune, domeniu în care a rămas tributari lui Michelet, însă ca și Thierry, el „transferă în evul mediu conceptul modern al națiunii și al principiului de naționalitate” (p. 11). Asemenea lui Michelet, crede că poporul este creatorul de istorie (p. 12), teză ce „reflectă puternicele sale sentimente de averșiune față de regimul aristocratic din epoca sa, care monopoliza statul și puterea, și de atașamentul față de masele populare, țărănimile în special, de compasiune și revoltă față de suferințele ei. Istoria este astfel pentru el o știință și o armă politică” (p. 13).

E partizan al ideii progresului discontinuu (p. 14), al luptei de clasă și acordă un loc important problemei revoluției (p. 15), ideea de revoluție avînd la el „rolul unui principiu metodologic” (p. 17). Îl domină problema națională, fiind unul dintre „marii precursori ai ideii unității naționale și politice a poporului român” (p. 20). Din aceasta decurge rolul important ce atribuie Transilvaniei. Spirit democratic, N. Bălcescu consideră ca egal îndeplățite la viață liberă toate națiunile, fie mari, fie mici. Interesant de știut

că pentru realizarea problemei naționale românești el a stabilit calea „prin noi înșine” ca o consecință a ideii poporului (p. 23), deși, adăugăm noi, în anii 1850—1851 își punea speranța în lupta revoluționară comună a tuturor popoarelor europene.

Dintre problemele sociale îl preocupă proprietatea pămîntului, creditele și impozitele, cărora le-a consacrat două din lucrările lui principale: *Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri* și *Question économique des Principautés danubiennes*. Anii de după revoluția din 1848 l-au apropiat de ideile socialismului utopic și mic-burghez francez, fără a-l îndepărta de unele teze ale economiei politice clasice (p. 24—25). Influența socialismului francez i-a ascuțit critica socială și i-a impus utilizarea noțiunii luptei de clasă și a celei a exploatării (p. 25). A putut deci scoate în evidență caracterul feudal al relațiilor agrare din Principate, rămîind totuși, cu toată influența socialismului francez, un partizan ferm al proprietății individuale și, alături de gospodăria țărănească, adăugăm noi, al marii exploatări cu mașini și muncitori salariați (p. 27).

Etatis în organizarea creditului, N. Bălcescu exprimă opoziția față de capitalul străin; el a aprobat impozitul funciar pe care Gh. Bibescu voia să-l impună proprietății; a urmărit democratizarea statului (p. 29) și s-a preocupat de sistemul electoral întemeiat pe votul universal, deși n-a umblat după popularitate (p. 30). Din motive naționale a fost partizanul secularizării mănăstirilor închinate (p. 31) și al organizării puterii armate ca armată populară. Spirit optimist are „o încredere totală în viitorul poporului român”, a cărui întărire o vede prin crearea unei istorii naționale (p. 33). În acest scop caută să formeze o cît mai largă bază de informare, înființînd împreună cu A.T. Laurian „Magazinu istoric pentru Dacia” precizăm noi, și e mereu preocupat să găsească noi documente, deși pentru el „în știința istorică nu documentul e totul, ci semnificația pe care noi o putem da faptelor pe care le relevă” (p. 34). Dintre izvoarele privind istoria națională admiră în special pe cronicari, pentru că, adăugăm noi, în operele acestora apare preocuparea politică. N. Bălcescu a întreprins și o valoroasă operă de editare, în „Magazinu istoric pentru Dacia”. Ca și istoricii romantici francezi, Îndosebi Thierry, a urmărit să dea în lucrările sale „culoarea locală”, în care scop a utilizat metoda narativă (p. 38).

Deși învins în viață, prin opera sa științifică N. Bălcescu a fost „un învingător în

posteritate”, căci el „a identificat ca nimeni altul cauza națională cu cauza socială a poporului român”. Încheind remarcabila *Prefață*, G. Zane se angajează solemn să dea o ediție completă a operei lui N. Bălcescu „cu

toată asprimea muncii ce o impune” (p. 39), ceea ce nouă nu ne poate da decât o deplină satisfacție.

Vasile Maciu

EUGENIUSZ DURACZYŃSKI, JERZY JANUSZ TEREJ, *Europa podziemia. 1939—1945* (Europa subterană 1939—1945), *Warszawa* Wiedza Powszechna, 1974, 411 p.

În cadrul luptei de eliberare națională a popoarelor din timpul celui de-al doilea război mondial mișcarea de rezistență — așa numitul „cel de-al treilea front” sau „războiul din umbră” — a jucat fără îndoială un rol însemnat. Nu este deci de mirare că un număr tot mai mare de istorici relevă din ce în ce mai larg și mai profund contribuția pe care au adus-o la victoria finală organizațiile și implicit combatanții Rezistenței — cei a căror voință nestrămutată de luptă a pus pe ocupanți în imposibilitatea de a înfringe moral, dezbina și distruge legăturile comunităților naționale.

Cartea pe care o recenzăm este prima lucrare poloneză care abordează în mod sintetic istoria mișcării de rezistență a luptei clandestine a popoarelor Europei ocupate sau dominate de Germania nazistă și de principalii ei aliați. Autorii, renumiți cercetători științifici ai Institutului de istorie al Academiei Polone de Științe, au realizat o lucrare interesantă, bine echilibrată, dovedind, cu unele excepții, o cunoaștere destul de profundă atât a fenomenului rezistenței în ansamblu, cât și al particularităților acesteia, diferite de la țară la țară.

Volumul cărții și profilul colecției în care a apărut (Biblioteca cunoștințelor universale — Omega) au hotărât fără îndoială cadrul și dimensiunile lucrării, a fiecărui studiu în parte. Autorii au fost nevoiți să renunțe — cum de altfel o și spun în introducere (p. 8—9) — la tratarea pe larg a unor fenomene importante (ca de exemplu sistemul de ocupație sau dominație, colaborarea etc.) care fără îndoială au influențat soarta diferitelor țări, punând în primul rând accent pe lupta clandestină a popoarelor înrobite de cel de-al treilea Reich.

Printre cele 15 țări (așezate în ordine alfabetică) anume Albania (p. 37—57), Austria (p. 58—68), Belgia (p. 69—95), Bulgaria (p. 96—119), Cehoslovacia (p. 120—143), Danemarca (p. 144—166), Franța (p. 167—190), Grecia (p. 191—212), Olanda — în limba polonă Holandia (p. 213—238), Iugoslavia (p. 239—269), Germania — în limba

polonă Niemcy (p. 270—285), Norvegia (p. 286—309), România (p. 310—325), Ungaria — în limba polonă Wegry (p. 326—349); Italia — în limba polonă Włochy — (p. 350—372), nu se află Uniunea Sovietică și Polonia. Autorii au considerat că „istoria mișcării de rezistență sovietică în spatele frontului constituie parte integrantă a istoriei Marelui război al popoarelor sovietice de apărare a Patriei și ca atare trebuie analizat în strînsă legătură cu acesta” (p. 11). Intenționat au renunțat autorii și la prezentarea într-o formă de acest gen a problematicei mișcării de rezistență poloneze care și-a găsit de acum reflectarea mult mai detaliată în literatura istorică națională. Din lucrare lipsește de asemenea capitolul despre mișcarea din Luxemburg, cîteva date mai importante despre lupta poporului luxemburghez împotriva ocupației germane fiind date în prefață.

Desigur, o astfel de lucrare nu poate să abordeze întregul complex al problemelor mișcării de rezistență. De aceea autorii au pus accent în primul rând pe aspectul ei politic. Aceasta nu înseamnă că celelalte aspecte au fost complet neglijate.

Într-un spațiu limitat autorii reușesc să prezinte mișcarea de rezistență pe fondul istoriei naționale a fiecărei țări, să scoată în evidență factorii extrem de diferiți sub influența cărora s-a dezvoltat această mișcare ca de pildă politica de ocupație și dominație, situația politică diferită, de la o țară la alta, deosebirile social-economice și naționale, condițiile geografice și geopolitice, operațiunile planificate ale ocupanților și mișcărilor dinainte pînăuite ale acestora, implicit evoluția operațiunilor pe diferite teatre de război, în sfîrșit atitudinea guvernelor de emigrație.

E. Duraczyński și J. J. Terej scot în evidență influența factorilor interni și externi asupra evoluției mișcării de rezistență subliniind cu claritate rolul hotărîtor al celor dintîi. Ei prezintă totodată cele două mari curente care s-au delimitat în cadrul rezistenței: popular revoluționar și cel burghez sau mic burghez. Relevă, de asemenea, divergențele dintre aceste curente apărute mai ales pe

fondul organizării luptei împotriva ocupanților și a formelor ei. Reiese clar că în majoritatea cazurilor curentul burghez a promovat ideea așteptării unor condiții favorabile (recte sosirea armatelor aliaților apuseni), spre deosebire de curentul de stînga, popular, care s-a pronunțat pentru acțiuni directe și imediate, pentru organizarea pe scară largă a luptei armate.

Din paginile cărții se degajă însă pregnant faptul că, în pofida diferitelor curente existente în cadrul rezistenței, a divergențelor dintre ele, în toate țările ocupate sau dominate s-au manifestat, mai de vreme sau mai târziu, puternice tendințe unificatoare, susținute cu deosebire de partidele comuniste. În primul rînd, din inițiativa acestora din urmă s-au creat alianțe politice, uneori foarte largi, altele mai restrînse (Fronturi naționale, Fronturi patriotice, Comitete de eliberare națională, Consilii de eliberare etc.) bazate pe platforma unor principii de comun acord acceptate.

Deși succint, E. Duraczyński și J. J. Terej analizează problema unității și deosebirilor, a proceselor centrifuge sau centripete din cadrul rezistenței în strînsă legătură cu aspectul conflictelor de clasă, manifestate pe plan economic, politic și ideologic, scoțînd în evidență, pe cît a fost posibil, specificul fiecărei țări, dar ilustrînd totodată cu exemple concrete că, în majoritatea covârșitoare a țărilor ocupate sau dominate, pe primul plan s-a situat programul luptei pentru independență națională, care temporar și în funcție de la țară la țară a prelevat asupra conflictelor de clasă.

Cei doi autori fac o distincție clară între mișcarea de rezistență în fruntea căreia s-au situat forțele de stînga și așa-numita *opozitie* sau așa-zisul *alibism*. Reiese că opoziția a fost doar o înțelegere incoerentă a unor politicieni sau militari (uneori și a unora și a altora) care a tîns cel mult spre schimbarea echipei aflate la putere prin intermediul unor atentate sau puciuri, exemplu clasic fiind mișcarea de la 20 iulie din Germania. Alibismul a fost uneori legat de opoziție și s-a manifestat prin încercările unor persoane politice sau militare de a stabili în ultimele faze ale războiului contacte cu aliații și a-și asigura prin aceasta alibii la sfîrșitul războiului.

Din studiile cuprinse în lucrare rezultă că în funcție de evoluția situației interne și externe între mișcarea de rezistență, forțele opoziționiste și alibiste au fost stabilite contacte. Dar legat de această problemă mai reiese un lucru, anume că, este foarte greu și complicat să se facă o demarcație a ceea ce a individualizat mișcarea de rezistență, opoziția și alibismul.

Cititorul poate desprinde de asemenea din cartea pe care o recenzăm principalele

forme ale mișcării de rezistență, structura ei organizatorică deseori vizibil diferită de la țară la țară sau de la un grup de țări la altul. Reies, de asemenea, formele de luptă folosite de diferitele organizații militare și politice ale rezistenței începînd cu desconsiderarea ordonanțelor ocupanților, organizarea de manifestații și demonstrații, editarea presei clandestine, culegerea de informații pentru aliați (considerate în literatura de specialitate ca forme ale rezistenței pasive), sabotajele, diversivunile armate, atentatele, acțiunile de partizani, pînă la forma cea mai înaltă însurecțiile armate (considerate în literatura istorică ca forme ale rezistenței active).

Se desprind cu pregnanță din lucrare scopurile naționale ale mișcării de rezistență, diferite și ele de la țară la țară sau de la un grup de țări la altul. În țările ocupate pe primul plan s-au situat sarcini obiective ca înlăturarea ocupației, redobîndirea independenței și refacerea statului, iar în cele dominate, ruperea cu Germania și trecerea de partea aliaților, înlăturarea propriilor regimuri fasciste sau profasciste, democratizarea țării. În Germania s-a pus problema înlăturării regimului nazist, încetării războiului, renunțarea la agresiune, democratizarea vieții.

În legătură cu aceste scopuri autorii relevă și unele programe sau programe platformă elaborate de principalele curente ale mișcării de rezistență sau chiar de diferite organizații subterane. Prezentarea faptelor, deși succintă, atestă totodată efortul făcut de partidele comuniste, în pofida condițiilor deosebit de grele în care au acționat, atît pe plan teoretic cît și practic, în vederea realizării unor largi înțelegeri și coaliții ale tuturor forțelor patriotice din cadrul rezistenței, antrenarea lor la lupta activă împotriva ocupanților și la realizarea după eliberare a unor programe largi de refacere națională.

În ce privește periodizarea, problemă aflată încă în discuție, autorii delimitează în primul rînd două mari puncte de cotitură cu puternice influențe asupra mișcării de rezistență, anume: vara anului 1941 cînd a izbucnit războiul germano-sovietic care, după o scurtă perioadă de incertitudine, a dat peste cap teoria războiului fulger și a dinamizat mișcările de rezistență și, vara anului 1944, cînd lupta de eliberare națională, implicit mișcarea de rezistență, a atins apogeul în contextul marilor victorii obținute pe frontul răsăritean și a debarcării aliaților apuseni pe continent. Desigur, în funcție de la țară la țară, autorii delimitează și alte etape ale luptei de rezistență.

Desigur, elaborarea unei astfel de lucrări nu este nici simplă și nici ușoară. Ea presupune cercetarea cu atenție a numeroase date și fapte, dar mai cu seamă perceperea

și înțelegerea specificității fenomenului rezistenței din fiecare țară. Or, acestea cer la rândul lor eforturi mari de investigație și cunoaștere a documentației și literaturii, cu alte cuvinte a rezultatelor istoriografiei din țările respective pe problema dată. Spațiul nu ne permite să prezentăm în detaliu modul în care autorii polonezi redau evoluția fenomenului rezistenței din fiecare țară în parte sau felul în care reușesc să surprindă, pe baza cercetării istoriografiei din țările respective, particularitățile acestui fenomen. Ne vom referi însă pe scurt la felul cum în lucrare este surprinsă evoluția mișcării de rezistență din România.

În ansamblu, autorii reușesc să discearnă unele caracteristici ale fenomenului rezistenței românești ca de pildă strinsa împletire dintre mișcarea de rezistență și opoziție, să sublinieze rolul diferitelor forțe politice și militare din cadrul acestora, accentul punându-l pe activitatea neobosită și fermă a comunistilor, promotori ai unirii tuturor forțelor patriotice în lupta pentru înlăturarea dominației hitleriste, răsturnarea regimului militar-fascist și restabilirea independenței întregii țări. Ei scot în evidență evoluția ascendentă a mișcării de rezistență până la forma cea mai înaltă — insurecția armată victorioasă din august 1944. Totodată, faptul că autorii, după cum reiese și din bibliografia din finalul cărții¹, nu au reușit să cunoască sau să consulte lucrări și studii apărute în România pe această temă sau strins legate de aceasta și care în ultimii ani sînt din ce în ce mai abundente, documentate și analitice², face ca în studiul la care ne referim să apară suficient de multe date inexacte

ceea ce conduce de multe ori pe autori atît la unele interpretări eronate cit și la perio-dizări inexacte ale mișcării de rezistență din România, care a urmat și ea o dezvoltare obiectivă, desfășurată în condiții concret istorice și a culminat cu insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944.

Fără îndoială, apelarea la rezultatele istoriografiei din România pe această temă va da autorilor posibilitatea, în cazul reeditării lucrării, să înlătore unele inexactități să enunțe judecăți de valori pe deplin cores-punzătoare faptelor istorice. Acest lucru este de dorit cu atît mai mult cu cit în R.P. Polonă se manifestă un interes tot mai mare față de istoria României, fapt îmbrăcurător pentru cunoașterea reciprocă, veridică a celor două popoare.

În final, cartea este prevăzută cu un dicționar care cuprinde în ordine alfabetică denumirile celor mai importante organizații politice și militare ale mișcării de rezistență din țările amintite, precum și numele unor personalități inercante care au jucat un rol important în organizarea acestei mișcări. Pentru cititorii dicționarul este cu atît mai binevenit cu cit el completează unele date și fapte din carte. Nu ar fi fost deci lipsit de interes prezența mai numeroasă (așa cum apare în cazul celorlalte țări) a unor denumiri și nume legate de mișcarea de rezistență din România.

În ansamblul ei, lucrarea „Europa sub-terană” poate fi apreciată ca meritorie. Conținutul ei și, mai cu seamă, abordarea complexă a problemelor, ca și încercarea de a prezenta multilateral și profund, deși sub formă de sinteză, fenomenele din cadrul rezistenței, tendința de a căuta cauzele ce le-au determinat, o recomandă tuturor celor ce se preocupă îndeaproape de problema-tica extrem de complexă și dificilă a miș-cării de rezistență ca o lucrare demnă de luat în seamă.

Milică Moldoveanu

¹ În bibliografie — de altfel foarte selec-tivă — referitor la țara noastră nu este amintit decît capitolul „La Roumanie (1939—1947)” apărut în „Revue d'Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale”, nr. 22/1956.

² *Contribuția la victoria fascismului*, București, Edit. politică, 1965 (lucrarea a apărut în limbile franceză și italiană); Zaharia Gh., *Aspects de la politique extérieure de la Roumanie durant les années qui précédèrent la deuxième guerre mondiale*, în „Nouvelles études d'histoire”, vol. III/1965; *România în războiul antihitlerist*, 23 august 1944 — 9 mai 1945, Editura militară, București, 1966; Bantea E., Nicolae C., Zaharia Gh., *August 1944 — mai 1945*, Editura Militară, București, 1964 (a apărut și în limba rusă și în engleză); Zaharia Gh., *Partidul Comunist Român forța conducătoare a insurecției din august 1944*, în „Anale de istorie” nr. 4/1969; Savu Al. Gh., *Dictatura regală (1938 — 1940)*, Editura politică, București, 1970; *Unirea Transilvaniei cu România*, 1 decembrie 1918, sub redacția lui Ion Popescu-Puțuri și Augustin

Deac, Editura politică, București, 1970 (în 1972 a apărut și în limba italiană în Editorii Reuniți); Zaharia Gh., Alexandrescu, I., Fătu, M. Nichita, P. Olteanu, C. Tuțui, Gh., Zaharescu, V.: *România în anti-revoluției democrat-populare 1944 — 1947*, Edi-tura politică, București, 1971 (a apărut și în limba italiană); Simion A., *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, 1972; *Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică (culegere de studii)*, Editura Militară, Bucu-rești, 1974; *Marea conflagrație a secolului XX. Al-doilea război mondial*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura politică, Bucu-rești, 1974 (ediția I a apărut în 1972).

GREGORIO F. ZAIDE, *Philippine. Political and Cultural History*,
Manilla, 1972, vol. I—II, 815 p.

Retipărită în mai multe rânduri, începând din 1949 (data apariției sale), lucrarea lui G. F. Zaide despre istoria politică și culturală a Filipinelor este foarte interesantă din punctul de vedere al cititorilor din România, care cunosc puțin din trecutul istoric al acestei țări. Succinta prezentare a celor 815 pagini ale lucrării are deci scopul de a contribui la cunoașterea și la mai buna înțelegere a trecutului și a prezentului poporului filipinez.

Arhipelagul insulelor Filipine se întinde ca un brâu între Asia de sud-est și Australia. După unele teorii, cele 7 100 insule ale arhipelagului — dintre care numai 2 700 au nume¹, sînt rămășițe ale vechiului continent Pacific care s-a scufundat. Alții susțin că ele sînt de origine vulcanică. Populația era formată la început din pigmei. Cercetările arheologice arată că aceștia au trăit aici acum 30 000 de ani. Ulterior, cam cu 8000 de ani înaintea erei noastre, atrași de bogățiile solului și de clima veșnic caldă s-au așezat aici și triburi de indonezieni, și mai pe urmă malaezi (1 500 î.e.n.).

În 1962 în Republica Filipine trăiau 31 270 000 locuitori pe o suprafață de 297 370 km².

Din timpuri îndepărtate populația insulelor Filipine avea relații strînse cu India, China, Japonia și mai tirziu și cu unele țări arabe.

Cînd în 1521 Magellan a debarcat aici el era convins că este descoperitorul insulelor. Dar Filipinele erau cunoscute de mult, nu numai de marile state asiatice, dar și de navigatorii feniceni, greci, pînă și de vichingii din îndepărtata Scandinavie care au ajuns pe aceste meleaguri în secolul al IX-lea. Și călătorul venețian Marco Polo a fost aici înaintea lui Magellan, care a fost trimis de curtea spaniolă în orientul îndepărtat, atunci cînd dezvoltarea forțelor de producție, a navigației și comerțului au dus la necesitatea deschiderii drumului înspre răsărit.

Autorul arată că, după uciderea lui Magellan, conchistadorii și misionarii spanioli au cucerit Filipinele, începînd din anul 1565, insulă cu insulă. Reușind să înfrîngă rezistența populației locale, pînă la începutul secolului al XVIII-lea Spania a transformat arhipelagul într-una din cele mai bogate

colonii ale sale. Regii spanioli au primit un ajutor important în cucerirea și menținerea timp de 300 de ani a acestei colonii din partea bisericii catolice. Din 1565 și pînă în 1591 cele 140 de misiuni ale ordinelor augustinian, franciscan și dominican au reușit să catolicizeze 700 000 de locuitori, aproape întreaga populație de atunci a insulelor. Numai filipinezii trecuți la mohamedanism (denunși Moro) și un număr redus de budiști sau shintoști au rămas în afara acestui proces. Administrația spaniolă și biserica catolică și-au pus amprenta pe întreaga dezvoltare a arhipelagului, atît din punct de vedere economic, cît și social și cultural. Limba oficială a fost cea spaniolă. În primele școli deschise în Filipine în 1565 copiii au învățat în limba spaniolă. La fel în primul liceu deschis în 1589 și în prima universitate în 1611³. Dar colonizatorii spanioli țineau mult mai departe. Ei voiau să creeze un mare imperiu oriental, care să cuprindă alături de Filipine și China și Japonia.

Acest obiectiv nu putea fi însă atins alit din cauza luptei popoarelor împotriva jugului colonial cît și din cauza contradicțiilor interne și externe ale imperiului spaniol.

Folosindu-se de situația creată de îndelungatul război de independență dus de Țările de Jos împotriva Spaniei (1568—1648) flota Portugaliei și mai tirziu după 1600 a Olandei au încercat să tocure Filipinele.

În același timp au avut loc numeroase răscoale împotriva colonialiștilor spanioli. Între 1574—1764 — arăta autorul, numărul răscoalelor se ridică la peste 100. Ele sînt în general spontane, îndreptate împotriva abuzurilor și brutalităților administrației spaniole, a muncii forțate, a tributului care apăsa greu pe umerii populației atît de sărace într-o țară atît de bogată.

Dominația spaniolă în Filipine a fost slăbită și de repercusiunile războiului de 7 ani (1756—1763). În 1762 flota engleză a ocupat o mare parte a insulelor reușind să se mențină aici doi ani. Populația Filipinelor a ajutat administrația spaniolă în izgonirea noilor ocupanți, dar după 1763 Spania a fost nevoită să ia unele măsuri de

³ Majoritatea locuitorilor țării, dispersați pe sute de insule vorbesc și astăzi spaniola sau engleza. Pentru a avea o limbă națională și o cultură proprie, comuna guvernului filipinez se străduiește să introducă ca limbă oficială limba tagalog (n.n.).

¹ Principalele insule sînt Luzon, Mindano, Samar, Negros ș.a.

² *Grandes Larousse encyclopédique*, No. 6, Paris, 1963, p. 418.

slăbire a asupririi și în favoarea dezvoltării economice și politice a țării.

La aceasta contribuie și adoptarea la sfârșitul secolului al XVIII-lea și de către guvernul spaniol a doctrinei economice a capitalismului în dezvoltare („laissez-faire”), ceea ce duce la desființarea unor legi prohibiționiste, admiterea creerii unor întreprinderi cu capital străin etc. Între anii 1766—1785 au fost create în Filipine monopoluri pentru exploatarea mai rațională și mărirea exportului diferitelor produse de bază, între care în primul rând tutunul, zahărul, orezul, nuca de cocos și alte plante tropicale. În același timp începe să se dezvolte și mineitul de aur, fier, cupru ș.a.

Dezvoltarea comunicațiilor în secolul al XIX-lea și dezvoltarea pieții mondiale contribuie de asemenea, la creșterea producției filipineze. Dar ea poartă în continuare amprenta jugului colonial și a asupririi naționale.

Lupta maselor populare împotriva colonialiștilor spanioli, a exploatării și asupririi primește un nou avânt în secolul al XIX-lea. Doi factori esențiali duc la întărirea acestei lupte: slăbirea Spaniei în urma luptelor cu Napoleon (1807) și a separării Mexicului (1823) și începerea, mai ales după 1848, a dezvoltării conștiinței naționale a filipinezilor.

În această perioadă ia naștere din inițiativa unor intelectuali, reprezentanți ai burgheziei locale în dezvoltare, o mișcare de petiții. Scopul utopist al acesteia era convingerea administrației coloniale spaniole de a-și schimba atitudinea.

În 1872 începe prima mișcare politică cu caracter organizat, denumită „Mișcarea de propagandă”. Inițiatorul și conducătorul acesteia era doctorul José Rizal, om de știință, pictor, sculptor, poet, filozof și istoric. Mișcarea de propagandă preconiza transformarea Filipinelor într-o provincie având drepturi egale cu Spania, reprezentarea țării în Cortes-ul (parlamentul) spaniol, egalitate în fața legii cu spaniolii și acordarea unor drepturi democratice populației. Membrii organizației duc, pe lângă campania de petiții, o intensă activitate publicistică și sînt în curînd osîndiți la închisoare sau obligați să emigreze.

În 1892 Rizal se întoarce în țară clandestin și organizează „Liga Filipineză”, al cărei program prevede reforme, nu depășește năzuințele naționale și democratice ale propagandiștilor. Ambele mișcări au avut însă un rol important în clarificarea ideologică a maselor și mobilizarea lor la luptă pentru eliberare națională. După ce Rizal este din nou nevoit să emigreze, în insule începe organizarea unei mișcări cu caracter popular și revoluționar, denumită „Katipunan”. În

fruntea ei stă fiul de țăran Andrés Bonifacio, care pregătește ani de-a rîndul cu dîrzenie o răscoală armată națională. Răscoala izbucnește în 1896. Poporul înarmat cu furci și topoare luptă luni de zile eroic împotriva armatei spaniole. Răscoala se termină cu înfrîngerea armatei naționale, arestarea și executarea conducătorilor săi și mari disensiuni în sinul Katipunanului, care duc la autodistrugerea sa. Și Rizal care se îndreptă spre Filipine pentru a participa la revoluție este arestat pe drum și executat.

Reprimarea mișcării de eliberare națională de către colonialiștii spanioli duce la o și mai mare ascuțire a urii poporului împotriva lor. Aceasta se manifestă și în anii războiului hispano-american, cînd filipinezii dau tot sprijinul S.U.A., care la rîndul său le promite independența. În 1898 conducerea mișcării de eliberare națională, formată din intelectuali și ofițeri, au declarat Republica Filipine independentă. Dar după victoria asupra Spaniei, guvernul S.U.A. și-a schimbat poziția față de fostul său aliat, hotărînd ocuparea Filipinelor. Autorul încearcă să justifice acest pas invocînd bunele intenții ale ocupanților, dorința lor de a ajuta poporul filipinez în a se maturiza etc. Poporul însă era evident de altă părere. Între 1899—1902 a avut loc un război sîngeros împotriva noilor ocupanți. După înfrîngerea mișcării de eliberare S.U.A., instaurează o administrație americană în Filipine.

Dorința de independență s-a cuibărit însă adînc în inimile filipinezilor. Administrația americană a fost nevoită să facă unele concesii. În 1907 se admite astfel organizarea unor partide politice și ținerea unor alegeri parlamentare. Cu această ocazie intră primul filipinez în guvern și administrația locală a insulelor (în afara celor locuite de moro) este predată filipinezilor.

În 1912 sub presiunea opiniei publice filipineze și în parte și americane, președintele Woodrow Wilson, se declară de acord cu instaurarea unui guvern compus din filipinezi. Dar de-abia în 1935 este retras ultimul guvernator american și ia naștere republica Commonwealth-ului Filipinez cu parlament și guvern propriu. Rezultat al luptei poporului filipinez pentru independența națională, luptă la care alături de partidele burgheziei un rol important l-au avut sindicatele muncitorești și Partidul Comunist, actul din 1935 nu este decît un pas important pe calea cîștigării independenței țării.

Pe baza unei legi votate de Congresul S.U.A. acesta va acorda independență completă Filipinelor, abia după 10 ani, în 1946, după „o perioadă de încercare”.

Între timp poporul filipinez este supus însă unor noi și foarte grave încercări.

După izbucnirea celui de-al doilea război mondial, în ziua atacării de către armatele japoneze a Pearl-Harbour-ului, la 8 dec. 1941, începe și atacul împotriva Filipinelor. La 10 dec. începe ocuparea insulei Luzon. Cu toată împotrivirea înverșunată a trupelor filipineze și americane, conduse de generalul Mac Arthur, în câteva zile japonezii ocupă capitala țării, Manila și majoritatea insulelor. Cei peste 100 000 de soldați filipinezi se retrag împreună cu forțele americane din Extremul Orient, sau continuă lupta pe insule organizând primele grupuri de rezistență în munți. Președintele Roosevelt trimite un mesaj poporului filipinez cerând să organizeze rezistența armată anti-japoneză, promițându-i în același timp completa independență.

Puternice focare de rezistență filipineze cu participarea de forțe militare americane devin insulele Coregidor și Bataan. Rezistența reușește să oprească în loc armata japoneză și creează astfel posibilitatea pregătirii apărării Australiei.

În ciuda înfringerilor suferite la început, a teroarei și a manevrelor ocupanților japonezi, care cu un grup de colaboraționiști instaurează în sept. 1943 așa-numita „Republică independentă filipineză”, lupta de rezistență crește și se lărgește, transformându-se

într-un adevărat război popular împotriva invadatorilor.

Un rol important în această luptă l-a avut armata de țărani și muncitori (mișcarea „Hukbalahap”) organizată de comuniști în martie 1942.

În august 1944 rezistenții au început să primească un mare ajutor din partea armatei și a flotei americane care împreună cu ostașii filipinezi a debarcat în octombrie pe insule. Izgonirea ocupanților japonezi de armata americană și filipineză și forțele de rezistență internă a durat însă până în luna iunie 1945. Cel de-al doilea război mondial a costat poporul filipinez peste un milion de victime.

La 4 iulie 1946, din ruinele și cenușa războiului ca rezultat al rezistenței antifasciste și a luptei dusă de masele populare de multe sute de ani s-a născut o nouă țară: Republica Filipinelor, suverană și independentă. De fapt, aici se termină și lucrarea lui G. F. Zaide. Istoria perioadei care a urmat după 1946 este redată în câteva pagini, fără o analiză profundă și obiectivă a evenimentelor.

În afară de acest ultim capitol cartea reprezintă însă o contribuție valoroasă la cunoașterea istoriei unui popor, care la depășirea de 15 000 km, luptă pentru a-și făuri o viață demnă, mai bună și mai frumoasă.

Ecaterina Cimponeriu

ISTORIA ROMÂNIEI

* * * *România în sistemul Națiunilor Unite*, București, Edit. politică, 1974, 517 p.

Elaborat de un colectiv coordonat de dr. Nicolae Ecobescu, dr. Ion Voicu și Florin Roșu, volumul *România în sistemul Națiunilor Unite* își propune să contureze imaginea de ansamblu a participării țării noastre la activitatea desfășurată de O.N.U. și agențiile sale specializate, prezentând selectiv principalele documente, acte și date legate de acestea. Din punct de vedere cronologic lucrarea acoperă perioada 1956–1974, respectiv de la intrarea statului român în Organizația Națiunilor Unite și pînă în zilele noastre.

Documentele din cele șase capitole sînt precedate de un studiu semnat de dr. Nicolae Ecobescu și dr. Ion Voicu și intitulat *Organizațiile internaționale în politica externă a României* (p. 9–87), în care sînt prezentate la un nivel științific, principalele direcții ale activității statului român în această sferă a relațiilor internaționale.

Autorii studiului, pornind de la precizarea locului pe care organizațiile internaționale în general și O.N.U. în special, îl ocupă în ansamblul politicii externe românești, marchează obiectivele fundamentale urmărite de statul român pe acest plan, și anume: întărirea păcii și securității internaționale, solidaritatea militantă cu lupta popoarelor pentru cucerirea și întărirea independenței naționale; extinderea colaborării economice mondiale și consolidarea rolului Națiunilor Unite în viața internațională.

Fără îndoială că întărirea păcii și securității în lume este unul din obiectivele fundamentale ale activității României în sistemul Națiunilor Unite. Abordînd această latură (p. 17–49) Nicolae Ecobescu și Ion Voicu, după ce încearcă a defini, pe scurt conținutul conceptelor de pace și securitate (p. 18–20), evidențiază cîteva din atribuțiile fundamentale ale acestora și interpretarea lor de către guvernul român. Astfel, este menționată ca premisă esențială a păcii și securității,

necesitatea respectării principiilor legalității internaționale (p. 20–34) precum și chestiunea dezarmării și a securității regionale.

În acest ultim aspect, care reține în mod deosebit atenția prin marea actualitate, poziția statului român are ca punct de plecare legătura organică dintre securitatea regională și cea internațională, apreciindu-se că orice progres în direcția realizării unui climat de siguranță, cooperare și armonie în Europa va avea consecințe directe pentru o evoluție similară pe plan mondial (p. 39–41).

Pornind de aici, guvernul român a propus, printre altele, înscrierea pe ordinea de zi a sesiunii a XV-a a Adunării Generale a O.N.U. (1960) a punctului „Acțiunii pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre statele europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite”. În final, după eforturi perseverente, această propunere românească s-a cristalizat într-o rezoluție din 21 decembrie 1965 a Adunării Generale (Rezoluția nr. 2. 129 (XX), p. 40–42; text p. 288–289).

Dînd o înaltă apreciere contribuției României la procesul de realizare a securității europene, secretarul general al O.N.U. Kurt Waldheim a declarat la 6 august 1973: „... În ceea ce privește Europa aș dori să subliniez că edificarea unei Europe noi, trăind în armonie, preocupată de necesitățile restului lumii și nîncetată conștientă de responsabilitățile sale internaționale, ar constitui un factor de o importanță incalculabilă pentru pacea și securitatea lumii. În cadrul acestei evoluții, rolul României a fost și continuă a fi exemplar”¹.

Un alt aspect foarte important din activitatea statului român în cadrul organizațiilor internaționale este acela al colaborării economice mondiale (p. 56–77). Văzînd în extinderea cooperării dintre state, pe acest

¹ Cuvîntarea rostită cu ocazia decernării titlului de doctor honoris causa al Universității din București, august 1973, în Kurt Waldheim, *Antologie*, Buc., Centrul de informare al O.N.U., p. 35.

plan, o necesitate obiectivă, România s-a pronunțat pentru dezvoltarea raporturilor de colaborare pe baza stimei și respectului mutual. Dar, așa cum sublinia președintele țării noastre, Nicolae Ceaușescu, este necesară dezvoltarea aspectelor legate de colaborarea economică, tehnică și științifică în preocupările O.N.U., creșterea rolului și extinderea activității ei mondiale (p. 57).

În acest domeniu, România militează pentru făurirea unui nou sistem de raporturi economice internaționale, pentru lichidarea subdezvoltării, promovează noi forme de cooperare și participă activ la programele de asistență tehnică ale O.N.U.

O contribuție originală românească este legată de imperativul formării tineretului în spiritul păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare (p. 77. 83). Abordând cu seriozitate această problemă, estimându-i în mod realist efectele, guvernul român a propus înscrierea pe ordinea de zi a celei de a XV-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. a punctului intitulat „Măsuri pentru promovarea în rândurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare”. Propunerea s-a materializat în rezoluția 1.572 (XV) din 18 decembrie 1960. În aceeași direcție, România a mai făcut o serie de propuneri constructive.

Studiul introductiv se încheie cu analiza preocupărilor românești pentru creșterea rolului O.N.U. în relațiile internaționale contemporane. Președintele Nicolae Ceaușescu sublinia, în cuvântarea rostită la 19 octombrie 1970, la sesiunea jubiliară a Organizației Națiunilor Unite, că aceasta trebuie să joace un rol mai important, să contribuie mai eficient la apropierea dintre state, la promovarea politicii de pace și destindere, acționând în același timp mai ferm pentru preîntâmpinarea războiului, pentru zădărnicierea agresiunii, pentru soluționarea litigiilor dintre state pe cale politică, pentru apărarea principiilor Cartei O.N.U. (p. 83).

Nelndoielnic că cel mai edificator exemplu pentru preocupările manifestate în această direcție îl constituie cererea guvernului român, din 1972, de a înscrie pe ordinea de zi a sesiunii a XXVII-a a Adunării Generale punctul intitulat „Creșterea rolului O.N.U. în menținerea și întărirea păcii și securității internaționale, în dezvoltarea colaborării între toate națiunile, în promovarea dreptului internațional în relațiile dintre state” și care a devenit rezoluția nr. 2.925 (XXVII), din 27 noiembrie 1972 (p. 84—86, text p. 258—261).

În continuare ne vom referi succint la conținutul propriu-zis al celor 6 capitole ale culegerii.

Capitolul I reunește cuvântări și mesaje adresate de președintele Republicii Socialiste

România, Nicolae Ceaușescu, unor reuniuni internaționale, unor conferințe, toate exprîmînd, prin înalta autoritate a semnatarului, poziția guvernului român, rolul deosebit acordat de acesta diverselor organisme internaționale în general și Organizației Națiunilor Unite în mod special (p. 91—131).

Trăsătura dominantă a acestor documente o constituie realismul și sinceritatea cu care sînt abordate atît realizările cît și lipsurile. Am menționa, dintr-un lung șir de exemple, cuvîntarea rostită la sesiunea jubiliară a Adunării Generale a O.N.U. în ziua de 19 octombrie 1970, cînd șeful statului român afirma printre altele: „... Trebuie să spunem sincer, în fața popoarelor, că principiile nobile înscrise în Carta organizației nu s-au statornicit încă pe deplin în relațiile dintre toate statele lumii. Desigur, organizația noastră a jucat un rol de seamă în viața internațională. Cele mai importante evenimente din perioada scursă au stat în atenția O.N.U., au fost adoptate o serie de hotărîri și rezoluții de mare însemnătate. Din păcate însă, multe din aceste hotărîri nu au fost realizate sau au fost înfăptuite numai parțial. În același timp, trebuie arătat că în unele probleme importante, într-o serie de conflicte survenite pe arena mondială, Organizația Națiunilor Unite a adoptat hotărîri nejuste, care i-au știrbit prestigiul și au avut repercusiuni negative asupra dezvoltării vieții internaționale” (p. 91).

Acele normative referitoare la intrarea României în O.N.U. și instituțiile sale specializate, la A.I.E.A. sau G.A.T.T., sînt reunite în capitolul al II-lea al culegerii (p. 135—159). Seria se deschide cu Declarația cu privire la acceptarea de către România a obligațiilor conținute în Carta Organizației Națiunilor Unite — 14 decembrie 1955 — și se încheie cu Decretul pentru ratificarea Protocolului de aderare a României la Acordul General pentru Tarife și Comerț (G.A.T.T.) semnat la 15 octombrie 1971.

Capitolul al III-lea prezintă, cronologic răspunsuri și declarații transmise de guvernul român unor organizații internaționale și în special O.N.U. (p. 163—268).

Cea mai importantă parte a volumului prin temă și prin spațiul acordat, este în fapt capitolul al IV-lea consacrat inițiativelor românești la O.N.U. și la organismele sale specializate (p. 271—409). Este o amplă ilustrare a contribuției românești la activitatea organizațiilor internaționale, o dovadă a caracterului creator și complex al acțiunilor statului român în acest domeniu.

În sfîrșit, capitolul al V-lea cuprinde unele aspecte ale poziției României în programul de asistență tehnică al Organizației Națiunilor Unite (p. 413—431), iar ultimul capitol al lucrării, al VI-lea, este consacrat activi-

tăţii permanente a unor organizaţii internaţionale în ţara noastră (p. 435—471).

Volumul pe care-l prezentăm se încheie cu câteva anexe menite a oferi celor interesaţi date asupra sistemului O.N.U., începând cu membrii organizaţiei mondiale şi terminând cu secretarii generali ai acesteia (p. 477—503).

Reiese foarte clar din lucrare ideea fundamentală că România, prin politica sa externă, prin principalitatea şi consecvenţa conduitei sale, se încadrează organic în grupul acelor state mici şi mijlocii care au înţeles perfect că în lumea contemporană poziţia unui stat în relaţiile internaţionale nu este determinată numai de forţa şi mărimea sa. Considerând, aşa cum afirma preşedintele Nicolae Ceauşescu, că „organizaţiile internaţionale pot aduce o contribuţie de preţ la realizarea destinderii în lume, la stimularea schimburilor de valori materiale şi spirituale între naţiuni, la afirmarea şi respectarea principiilor independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii în drepturi, neamestecului în treburile interne şi avantajului reciproc” (p. 9), guvernul român a utilizat o gamă variată de căi şi mijloace în vederea atingerii obiectivelor fixate de acestea.

Dincolo de participarea activă a statului român în această sferă a relaţiilor internaţionale, este foarte vizibilă şi latura creatoare, numărul mare de iniţiative româneşti originale, care sînt în consens cu preocupările majore ale comunităţii mondiale contemporane.

Evident că volumul nu cuprinde, şi nici nu ar fi putut cuprinde, tocmai datorită volumului extrem de mare generat de activitatea bogată desfăşurată, toate actele şi documentele legate de prezenţa României în sistemul Naţiunilor Unite. Este însă un început meritoriu, care, aşa cum se subliniază şi în prefaţă, marchează direcţii pentru preocupările viitoare şi, dincolo de lipsurile minore inerente oricărui început, lucrarea se impune ca un instrument de referinţă util pentru toţi cei interesaţi. În acelaşi timp, credem că, într-adevăr, ea poate constitui un îndemn pentru noi studii în acest domeniu al organizaţiilor internaţionale unde poporul român se manifestă ca o prezenţă vie şi creatoare în lumea contemporană.

Nicolae Dascălu

* * * *Cuza-Vodă in memoriam*, Iaşi, Edit. Junimea, 1973, 645 p.

Continuând tradiţia vechilor studii istorice asupra Unirii din 1859, noua istoriografie marxistă românească a îmbogăţit substan-

ţial cantitativ şi calitativ sfera de cunoştinţe — date, fapte şi interpretări — privitoare la Unirea Principatelor Române. Au fost publicate numeroase articole, studii, monografiile referitoare la acest subiect, unele din lucrări avînd un caracter omagial.

O astfel de lucrare este şi culegerea de studii, *Cuza-Vodă in memoriam*, apărută în anul 1974 la Editura Junimea sub auspiciile Academiei de ştiinţe sociale şi politice a Republicii Socialiste România şi a Institutului de istorie şi arheologie „A. D. Xenopol” Iaşi. Lucrarea nu reprezintă numai un omagiu adus ilustrului domnitor la împlinirea unui secol de la moartea sa, ea avînd un caracter ştiinţific. Lucrarea tratează aspecte variate ale activităţii lui Alexandru I. Cuza şi ale epocii marcate de actul istoric al Unirii Principatelor Române. Pe parcursul celor 645 de pagini facem cunoştinţă cu studiile a numai puţin de 20 de autori. Cuvîntul înainte este semnat de cei 3 coordonatori ai lucrării, Leonid Boicu, Gh. Platon şi Al. Zub.

Trei studii din culegere se referă la personalitatea lui Cuza: C. C. Giurescu, *Personalitatea lui Al. I. Cuza*; Al. Zub, *Posteritatea lui Cuza Vodă*; V. Adăscăliţei *Un portret folcloric neobişnuit: Cuza Vodă*. Primul studiu constituie o sinteză a elementelor caracteristice domniei lui Cuza şi ajunge la concluzia că: „suma algebrică a însuşirilor şi scăderilor lui, în ipostaza de cîrmuitor al poporului, de îndrumător al lui, e imens pozitivă”. Al doilea studiu amintit se opreşte asupra polemicilor ce au însoţit acţiunea de ridicare a unui monument închinat domnitorului, acţiune ce şi-a găsit adepţi în M. Kogălniceanu, V. A. Urechea, A. D. Xenopol şi N. Iorga. Obstacolul fundamental l-a constituit politicianismul epocii datorită căruia opiniile conservatorilor şi ale liberalilor se schimbau în funcţie de interesele de moment.

O modalitate deosebită de abordare a personalităţii lui Al. I. Cuza este cercetarea chipului în care este reflectată figura sa în creaţia folclorică. V. Adăscăliţei subliniază că, avînd o bază socială mai largă decît creaţia ţărănească şi totodată fiind încadrat precis în timp şi spaţiu, „Mitul lui Cuza Vodă este în esenţă de o natură mai aparte în raport cu alte mituri legate de personalităţile istorice mai vechi”.

O altă categorie de studii are ca obiect analiza datelor biografice. Este demn de semnalat şi apreciat abordarea pentru prima oară la noi, a studiului genealogic după sistemul Sosa-Stradonitz (urmărirea strămoşilor unui om care numeric creşte de la o generaţie la alta în urmă, în progresie geometrică prin puterile succesive ale lui 2), care este realizat de Ştefan S. Gorovei în studiul *Stră-*

moșii cunoscuți ai principelui Al. I. Cuza. La aceasta se adaugă și studiul lui Nistor Ciocan, *Al. I. Cuza Note genealogice*, precum și contribuțiile biografice ale lui D. Ivănescu, *Contribuții la biografia lui Al. I. Cuza înainte de domnie* și Paul Paltânea, *Al. I. Cuza pircălab al știnutului Covurlui*. Sint amintiți străbunii domnitorului și tradiția lor de patrioți luptători începând cu spătarii Dumitrașcu Cuza și Ioniță Cuza, străbunicul domnitorului și terminând cu tatăl său, postelnicul Ioan Cuza, participant și el la revoluția de la 1848. Continuator al acestor tradiții progresiste din familia sa, Al. I. Cuza este prezent în frământările politice ale timpului, are legături cu membrii „Asociației Patriotice”, participă la evenimentele din martie 1848 de la Iași, iar apoi face parte din revoluționarii ce au emigrat în Transilvania și Bucovina. Reintors în țară cu puțin timp înaintea noului domnitor Grigore A. Ghica, el ocupă succesiv funcții administrative în Județul Covurlui, ajunge director în Ministerul de Interne, iar în 1854 este numit președinte al Judecătoriei Covurlui, funcție din care a demisionat în 1856. În același an domnitorul îl numește pircălab de Galați, post de unde în septembrie 1856 își va da răsunătoarea demisie în momentul când în locul lui Grigore A. Ghica vine caimacanul antiunionist Teodor Balș. Se poate deci, afirma că în momentul alegerii ca domn, Cuza era o figură marcantă, partizan activ al Unirii și un bun cunoscător al problemelor administrative, legislative, judecătorești și militare.

Alegerea ca domn a lui Cuza, este subiectul studiului semnat de N. Corivan, în care se fac aprecieri argumentate asupra poziției lui Cuza înainte și după alegerea sa față de variantele planului de Unire ale lui A. Panu. Acesta susținea o cale radicală de realizare a unirii depline prin Intrunirea Adunărilor și guvernelor celor două principate la Focșani și formarea unui singur guvern comun, alături de dorința aducerii unui prinț străin. Deși propunerile lui Panu erau agregate în parte sau în totalitate de oamenii politici moldoveni și chiar de M. Kogălniceanu, Cuza dovedește mult tact diplomatic, evitând, prin hotărârile sale, complicațiile pe plan extern ce ar fi putut surveni. Implicațiile externe ale actului Unirii, ecoul ei internațional constituie subiectul unui alt grup de studii, semnate de D. Berindei (*Constituirea statului național român în context european*) și respectiv Gh. Platon, (*Ecoul internațional al Unirii Principatelor Române*). Ultimul studiu are anexat un bogat material documentar — scrisori și articole din presa internațională. În studiul lui D. Berindei este argumentată ideea că problema constituirii statului național român a fost o problemă

europeană, iar rezolvarea ei a fost determinată primordial de „factori interni”. Se demonstrează că: „datorită echilibrului de forțe, Europa n-a făcut pînă la urmă decît să sancționeze ceea ce românii ei înșiși au realizat”.

Cele mai multe pagini ale culegerii sint consacrate înfăptuirilor realizate pe parcursul domniei lui Cuza. O parte din ele se ocupă de aspectele social-economice (G. Zane, *Probleme de economie financiară în timpul domniei lui Al. Cuza și Nichita Adăniloae, Cuza Vodă și problema agrară*). Altele tratează dezvoltarea legislației sau a învățămîntului și culturii (Constantin C. Angelescu, *Unificarea legislației Principatelor Unite Române sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza*; V. Cristian, *Al. I. Cuza față de problemele învățămîntului și culturii naționale*; D. Berlescu, *Al. I. Cuza ctitor al Universității din Iași*, la care se adaugă studiul lui N. Grigoraș, *Alexandru Ioan Cuza și Iașii*).

Date interesante aduce și studiul lui N. Curticăpeanu, *Al. I. Cuza și Transilvania*. Autorul analizează perioada 1859—1863 cît au durat tratativele dintre emigrația maghiară și domnitorul Al. I. Cuza, într-un moment în care se pun și bazele mișcării iredentiste din Transilvania.

Lupta pentru emanciparea socială și națională lega prin obiectivele identice poporul român de alte popoare din Europa centrală și de sud-est. Despre atitudinea lui Cuza față de aceste popoare se ocupă L. Boicu în studiul *Cuza Vodă față de lupta popoarelor pentru emancipare națională*. Autorul analizează cu probitate științifică acțiunile consecvente ale lui Cuza de ajutorare a emigranților revoluționari ruși și bulgari sau a celor sirbi, maghiari și polonezi. Se arată că sprijinul românesc pentru aceste popoare a fost dat în măsura în care el nu periclita interesele naționale românești și totodată în măsura în care activitatea emigranților străini nu depășea limita precauțiilor luate de domnitorul român. În acest spirit se clarifică și incidentul de la Costangalia care a prevenit intervenția unora din puterile garante sau alte complicații periculoase pentru tînărul stat român.

Aspecte referitoare la abdicarea și exilul lui Cuza sint cuprinse în studiile lui V. Russu, „*Monstruoasa Coaliție*” și *deironarea lui Al. I. Cuza și a lui D. Vitcu, Alexandru Ioan Cuza — anii exilului (1866—1873)*. Studiul amintit a lui V. Russu lansează pe baza unui bogat material documentar, aserțiunea că abdicarea lui Cuza a fost un „act necesar” (?).

Volumul, în totalitatea lui, are un caracter unitar, căci studiile tratînd o latură sau alta a epocii de care este legată personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza, se comple-

tează între ele creînd la sfîrşitul lecturii o imagine de an-amblu asupra domnitorului dar şi asupra epocii sale. În acelaşi timp, lucrarea este însoţită de un bogat aparat critic, un indice de nume şi este scrisă într-un stil ştiinţific sobru, dar antrenant. De asemenea, fiecărui studiu îi urmează un rezumat în limba franceză. Beneficiind şi de o ţinută grafică corespunzătoare, putem aprecia aşadar că alegerea de studii *Cuza Vodă in memoriam* îmbogăţeşte bibliografia istorică referitoare la crearea statului naţional român.

Gabriel Petric

AL. ZUB, VASILE PÂRVAN, (figia cărturarului, Edit. „Junimea”, Iaşi, 1974, 192 p. cu ilustr.

Personalitatea originală şi complexă a istoricului Vasile Pârvan, unul dintre spiritele înalte şi neliniştite ale veacului nostru, stins în plină efervecenţă creatoare, a atlas de timpurii pe exegeţi şi biografi. Savanţi străini ca Jérôme Careopino, S. Reinach, G. Lugli, P. Orsi, englezii Evans şi Charlesworth sau americanul G. P. Stevens s-au descoperit cu pietate în faţa umbrei sale. Istoric de renume ca N. Iorga, sociologi ca D. Gusti, esteji ca Tudor Vianu şi Mihai Ralea i au elogiat meritele, iar înlăturirea sa profundă asupra mentalităţii epocii a fost nu o dată subliniată de G. Călinescu, Mireca Eliade, Perspicuus. În sfîrşit, şcoala arheologică română îl revendică şi azi ca întemeietor şi dascăl prin clasuri autorizate ca Emil Condurachi, Radu Vulpe, Vladimir Dumitrescu.

Ultimele decenii, prin investigaţii documentare şi bibliografice, prin studii şi ediţii ştiinţifice sau populare, au făcut să pătrundă tot mai profund în conştiinţa românească furtuna de lumină stîmă de viaţă şi activitatea istoricului şi arheologului de prestigiu internaţional, care a fost în acelaşi timp un gînditor profund şi un scriitor de mari potenţe. Persista totuşi, în biografia lui Vasile Pârvan, petele albe ale teritoriilor nedescoperite, poate datorită discreţiei ieşită din comun a celui care a dispus testamentar distrugerea tuturor hîrtiilor şi manuscriselor personale.

În acest context, publicarea de către tînărul istoric ieşean Al. Zub, în 1973, a unui masiv volum de *Correspondenţă şi acte*, în cea mai mare parte inedite, a deschis noi perspective pentru investigarea multilaterală a personalităţii lui Vasile Pârvan. Iar efigia cărturarului pe care o propune recenta monografie a aceluiaşi autor e definitivă şi în

multe privinţe definitivă. Ea conturează profilul unui erou al ştiinţei veacului nostru, nu mai prejos, cum s-a spus, de eroii lui Plutarh. Întreaga carte, începînd de la primele rînduri ale capitolului introductiv e străbătută de dorinţa de a pune în lumina patosul eroic al unei cariere curmată brusc, în 1927, *nel mezzo del cammin*.

Din primele capitole, odată cu copilăria gravă şi tineretea avîntată, deşi nu lipsită de privaţiuni a acestui fiu de învăţător rural, se desprinde imaginea unui „tînăr extra ordinar”, după expresia lui N. Iorga, care a nîmit de timpuriu prin inteligenţă creatoare, energia voinţei şi o putere de muncă puţin comune. Sub impulsul „şcoalei cea nouă, critică” — ca să folosim chiar expresia lui Pârvan — cu alte cuvinte a „triadei” istorio grafice, reprezentată de profesorii săi de la Universitatea din Bucureşti. D. Onciul, N. Iorga, Ion Bogdan, efervecenţa acti vităţii ştiinţifice a lui V. Pârvan din timpul studenţiei, e concretizează mai ales în studii de istorie modernă şi medievală sau în cercetări de arhivistică şi contribuţii bibliografice. A constituit un stimulente şi munca pe care a desfăşurat-o în paralel la Biblioteca Academiei Române pentru a şi câştiga existenţa. Ea aducea în acelaşi timp bătrînei instituţii de cultură servicii „admirabile”, după expresia lui Ion Bîanu, directorul acesteia şi prilejuia, odată cu lucrările de seminar, sau lucrările publicate, descoperirea „misterioasei şcolii” cu care viitorul mare istoric pătrunseser în viaţă.

Tot acum se definea şi principala direcţie a preocupărilor sale ştiinţifice: istoria anti chitaţii cu disciplinele adiacente (arheologia, epigrafia etc.). În această orientare, pe lângă studiul filologiei clasice, ea materie secundară sau indemnul unor profesori din tară, un rol determinant l-au jucat anii de studii la universităţile germane (Jena, Berlin, Breslau) încheiate printr-un strălucit „ma na cum laude” obţinut în 1908 pentru tîra de doctorat *Die Nationalität der Kaufleute im Römischen Kaiserreiche. Eine historisch epigraphische Untersuchung*, precum şi călătoriile de studii întreprinse în Anglia, Franţa, Italia.

Încă din perioada pregătirii doctoratului, Vasile Pârvan pusese prin două contribuţii de specialitate problema unui program de acţiune vizînd studiul Daciei pentru care eforturile unui om sau ale unei generaţii însemnau prea puţin. El cerea depăşirea stadiului de vasalitate a istoriei antice faţă de filologia clasică şi considera de primă urgenţă orga nizarea sistematică a unui muzeu de antic hităţi şi crearea unei biblioteci care să permită apelul exhaustiv la literatura de specialitate.

Reîntors în țară în 1909, el ocupa prin concurs la 27 de ani catedra de istorie antică de la Universitatea din București. Ascensiunea sa științifică e fulgerătoare: la 28 de ani director al Muzeului Național de antichități; la 29 membru corespondent al Academiei Române; la 30 de ani, ca o primă consacrare internațională, președinte de secțiune la Congresul de arheologie de la Roma, iar la 31 de ani membru titular al secțiunii de istorie a Academiei Române, membru corespondent al Institutului arheologic german, era titularizat la catedră și punea împreună cu N. Iorga și G. M. Murșoci bazele Institutului de studii sud-est europene.

Primele săpături arheologice sistematice organizate la cetatea Ulmetum (1911), descoperirea cetății Ilustria (1914), apoi săpăturile organizate sistematic cu elevii săi, aici și în alte centre antice de pe litoralul românesc al Mării Negre (Tomis, Calatis etc.) urmărite cu perseverență până aproape de sfârșitul vieții, și prin care deschidea drum cercetătorilor asupra centrelor de civilizație greco-romană de pe țărmul stîng al Pontului Euxin, trasarea unui plan general de investigații arheologice pe întregul teritoriu românesc după desăvârșirea unității naționale în 1918, începînd cu cetățile dace și romane din Podișul Transilvaniei, în sfîrșit prezentarea sau publicarea de numeroase comunicări, prelegeri, studii, articole, culminînd cu monumentală monografie *Găliga*, o încercare de protoistorie a Daciei, sinteză fundamentală a unei activități de o viață care constituie și azi un monument unic al istoriografiei și culturii române — toate acestea reprezentînd momente esențiale pentru conturarea personalității lui Vasile Pârvan ca om de știință. Dar ele se integrează unei concepții generale asupra istoriei și culturii.

Conform acestei concepții gîndirea filozofică reprezintă un fapt istoric, iar istoricul adevărat nu poate fi decît un gînditor. Istoria constituia pentru Vasile Pârvan, ea și pentru profesorul său N. Iorga, o mare lecție morală. Dar nu numai atât. Nu întîmplător, observă Al. Zub, în lunaie care au precedat întoarcerea în țară din 1909, Pârvan elaborase un amplu studiu premiat ulterior de Academia Română, asupra tinereții și gîndirii împăratului filozof Marcus Aurelius. Iar odată cu tipărirea lui, ținea la Universitatea Populară de la Vălenii de Munte prelegeri despre istoria filozofiei grecești. „Învățățul tinăr, dar de pe atunci fără vîrstă observa un contemporan — făcea în loc de lecții de istorie, introduceri îndrăznețe în înțelepciunea veche. Era un ucenic și un dascăl de idealism”.

Ideea acestor „introduceri în înțelepciunea veche” era reluată prin răsunătoarele și

atît de popularele sale lecții de deschidere ale cursului de istorie antică de la Universitate, reunite ulterior în volumele *Ideli și forme istorice* și *Memoriale*. „S-a zis — citim în notele lui Pârvan din 1923 pentru un discurs comemorativ *Dimitrie Cantemir* care n-a mai fost rostit — că principii filozofi și învățați nu sînt cei mai buni; fals, pentru că suprema devotare la interesele publice nu poate fi ajunsă decît numai de un filozof. Exemplul lui Marcus Aurelius, care a salvat civilizația europeană de barbarie, e holăritor”. Iar mai departe: „A fi mare în viață, e a fi întoldeauna mai tare ca sarcina, oricare ar fi ea, pe care destinul ți-o dă s-o duci. E a onora tu locul pe care-l ocupi, iar nu a te lăsa onorat de dînsul”. Reflectînd asupra condiției conducătorilor de state sau popoare, Pârvan se gîndește la condiția omului în genere, a lui *homo faber*, a omului creator. Filozofia îl ajută așadar pe istoric să depășească documentul sau faptul particular, li dă forța de generalizare necesară pentru trecut, prezent și viitor. Mai mult, stoicismul bazat pe sentimentul răspunderii sociale, caracteristic pentru împăratul filozof, era însușit drept model de V. Pârvan pentru propria sa viață. El se contopea cu concepția activistă a necesității muncii, a respectului față de munca creatoare, a dragostei pentru cei ce muncesc.

S-a spus despre Pârvan că ar fi fost un aristocrat al spiritului, un singuratic de tip superior. Exagerarea e evidentă. E adevărat că pierderea soției și a singurului copil în împrejurările tragice ale primului război mondial și ale retragerii în Moldova, meditația asupra trecutului sau lupta tot mai înverșinată cu boala i-au impus în unele momente ale vieții închiderea în sine. Dar rădăcinile nu s-au rupt niciodată de solul patriei, de efervescența vieții sociale contemporane. Pentru Pârvan, istoricul trebuia să fie în același timp posesorul unei culturi largi științifice și literare, înzestrat cu putere de analiză și sinteză, dar și cu talent poetic, pe de o parte, un factor responsabil în activitatea maselor pe teren național și cultural, pe de alta. Afirmatia fusese făcută încă din epoca colaborării sale la revistele „Sămănătorul” și „Viața Românească”. O eră nouă, a renașterii românești, treia viață înceapă. Ea nu se putea concepe decît prin „luminaarea satelor”, prin „deșteptarea conștiinței naționale unitare”, în afara căreia lușăși „neatinerea noastră nu poate subzista”. Aici se înscriu și demersurile pentru solidaritatea cu lupta românilor din Transilvania și orientarea critică, nu de puține ori vehementă, la adresa politicianismului, pe care o va conserva chiar și atunci cînd unui dintre tovarășii săi de idei vor coborî în arena vieții politice.

Dezvoltarea acestei orientări cunoaște momente culminante ca participarea activă a lui V. Pârvan la viața Academiei Române, unde-l găsim la un moment dat președinte și plin la moarte secretar general, sau contribuția la înființarea primei universități românești din Transilvania după Unire, Universitatea Daciei superioare din Cluj.

Participarea ca delegat permanent la Union Académique Internationale, la diverse congrese și consfătuiri internaționale de specialitate, conferințele și prelegerile ținute plin în ultimii ani ai vieții la universitățile din Roma, Paris, Oxford etc. sau cu alte ocazii, activitatea sa ca membru al unor academii și alte societăți științifice și culturale de prestigiu din occident, constituie tot atâtea jaloane ale misiunii de ambasador al culturii românești. Se poate spune — observă pe bună dreptate Al. Zub — că sensul activității lui Vasile Pârvan s-a identificat cu acela pe care îl însuși îl trasa Academiei Române: „Luminarea națiunii prin opera cunoașterii de noi înșine înăuntru, glorificarea României prin lucrări de interes mondial, dincolo de hotarele patriei”.

Urmărind cronologic fervoarea aproape unică și devotamentul fără egal cu care cel mai de seamă istoric român al antichității a activat în ambele direcții, dezvăluind date și aspecte noi, punând într-o nouă lumină pe cele vechi, monografia *Vasile Pârvan, efigia cărturarului*, oferă în pagini emoționante și pline de substanță, o pildă de activism neisotovit pentru „spiritualizarea vieții marelui organism politic și cultural creator care e națiunea”, ceea ce definea Pârvan însuși drept „supremul scop al vieții noastre”.

Nicolae Liu

MATHIAS BERNATH, *Habsburg und die Anfänge der rumänischen Nationsbildung*, Leiden, E. J. Brill, 1972, XV, 249 p. (Studien zur Geschichte Osteuropas, XV).

Puternica afirmare a conștiinței de sine a românilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea și rolul ei, în genere, în formarea națiunii române moderne, au constituit încă de mult timp obiect de cercetare din partea istoricilor români. La cercetările acestora se adaugă acum lucrarea istoricului münchenez Mathias Bernath, destinată să rămnă o contribuție însemnată la cunoașterea acestor complexe realități a istoriei Europei răsăritene.

Istoria românilor transilvăneni în secolul al XVIII-lea e în chip esențial aceea a luptei lor de eliberare din condiția de colectivitate „toleratată”, care-și desfășura existența în afara corpului politic al principatului Transilvaniei. O evoluție lentă, ale cărei începuturi pot fi surprinse în secolul al XIV-lea când noul curs politic instituit de regiș angevini a început să suprimă libertățile politice și confesionale ale românilor din cuprinsul regatului ungar avea să elimine în secolul al XV-lea din viața constituțională a Transilvaniei populația românească majoritară. Rezultat al reacției regalității ungare față de puternica afirmare politică și de conștiință a elementului românesc în secolul al XIV-lea, afirmare care s-a manifestat prin crearea celor două state românești, Țara Românească și Moldova, și care amenința să cuprindă și masa românilor din Transilvania, politica de înlăturare a acestora din viața constituțională a voievodatului transilvan s-a statornicit în secolul al XV-lea și al XVI-lea prin regimul uniunii celor trei națiuni privilegiate (Unio trium nationum) și al celor patru religii recepte. Confesiunea ortodoxă și, odată cu ea, marca masă a populației românești din Transilvania au fost eliminate din viața politică a țării și condamnate la o lungă vegetare istorică. Refuzul românilor de a se integra prin catolicizare în viața politică a fost manifestarea conștiinței identității lor naționale.

Situația creată prin această evoluție nu putea fi modificată decât cu regimul care îi dăduse naștere; prilejul modificării l-a constituit intrarea Transilvaniei sub stăpânirea Curții din Viena, care s-a străduit, consecvent, să încadreze principatul în formula politicii absolutiste. Această nouă orientare a deschis prima breșă în învelișul rigid al sistemului tradițional de guvernare a Transilvaniei. Folosind această breșă, românii din Transilvania încep lupta pentru emanciparea socială și națională. Din întâlnirea acestor două tendințe politice a rezultat puternica manifestare națională a românilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea.

Este meritul deosebit al profesorului Mathias Bernath de a fi cercetat pentru prima oară, în profunzime, acțiunea celui dintâi dintre factorii acestei convergențe, anume aceea a Curții din Viena. Întemeiat pe o excepțională cunoaștere a bibliografiei și pe un mare efort de lărgire a bazei documentare prin cercetări de arhivă, autorul oferă viziune largă asupra politicii habsburgice în Transilvania în veacul al XVIII-lea, asupra genezei, evoluției și urmărilor ei.

Materia vastă cuprinsă în lucrare e grupată în trei mari subdiviziuni: *Stat, Biserica și Societate*. Cea dintâi subdiviziune înfăți-

șează clar și sintetic evoluția politică și constituțională a Transilvaniei, în secolele XV și XVI, oferind cititorului posibilitatea de a cunoaște sistemul de guvernământ al Transilvaniei pe care absolutismul habsburgic s-a străduit să-l disloce sau să-l adapteze la țelurile sale. În același cadru sunt expuse încercările repetate ale habsburgilor în secolele XVI și XVII de a cuceri Transilvania ca mijloc de realizare a țelului tradițional al politicii austriece de stăpînire a Ungariei.

Remarcabilă e, în cuprinsul acelor subdiviziuni, analiza începuturilor stăpînirii austriece în Transilvania și a infiltrației noii puteri în sistemul de guvernământ al principatului (cap. 3): *Aufbau des habsburgischen Siebenbürgens*. Astfel pregătit cititorul înțelege lesne sensul politicii Curții din Viena, de folosire a românilor, care alcătuiau majoritatea populației Transilvaniei „(Transilvania fere ex integro Valachica est” „Transilvania e aproape în întregime alcătuită din români” e motto-ul care introduce cea de a doua subdiviziune a cărții) ca element de subminare a regimului politic al principatului. Pentru tendințele absolutiste ale Curții din Viena, masa românească din Transilvania alcătuia un excepțional *instrumentum regni*.

Rolul determinant al unirii bisericesti în politica habsburgică urmarită de autor în general în sud-estul Europei și apoi în cazul special al românilor și evoluția ei sînt excelent definite și expuse. Cu drept cuvînt subliniază autorul însemnătatea deosebită a actului imperial din 16 februarie 1699, care recunoaște pentru prima oară existența politică a românilor din Transilvania.

Evoluția politicii de reformă a Vienei în secolul al XVIII-lea, în raport cu românii din Transilvania, e expusă de autor în ultima subdiviziune a cărții. Deosebit de pătrunzătoare e analiza tranziției de la eforturile guvernului din Viena de a promova, în cadru confesional, masa populației românești din Transilvania — tendința caracteristică pentru concepția politică a barocului tîrziu, cum definește această etapă la acelea desfasurate sub semnul concepției luminate.

Accea ta tranziție s-a desăvîrșit în activitatea lui Iosif al II-lea, în a cărei politică factorul confesional cedează la caz masiv terenul în fața celui rațional-luminist. Un capitol substanțial al acestei subdiviziuni e consacrat „graniței militare” ca factor de transformare socială, problema în elucidarea carcia autorul a adus o substanțială contribuție într-un studiu anterior. Cu înființarea regimentelor graniceresti efortul Curții de a-i integra pe români ca element egal în drepturi în viața publică a Transilvaniei a atins punctul culminant.

Ultimul capitol: *Imaginea despre români și politica față de români a Iosifismului* surprinde în chip fericit strîna legătură dintre acțiunea politică și culturală a autorităților din Viena și imaginea pe care acestea și-o faceau despre românii din Transilvania. Așa cum arată autorul, viziunea pe care și-au format-o cercurile conducătoare de la Viena despre români se întemeie pe numeroasele rapoarte și cercetări întreprinse de autoritățile austriece în Transilvania, dar ea reflectă în același timp tendințele fundamentale ale politicii lor față de români.

Limitele fixate de autor studiului său — consacrat exclusiv inițiativelor puterii austriece în Transilvania în raport cu românii — explică absența din expunere a acțiunii elementului românesc. Acest factor care a contribuit la dinamica situațiilor politice din Transilvania în secolul al XVIII-lea — lupta pentru emancipare a românilor înșiși, care a culminat cu activitatea episcopului unit Inochentie Micu — nu a constituit obiect de cercetare pentru autor și aceasta e lacuna cea mai gravă a lucrării.

O viziune integrală a evoluției politice a Transilvaniei în secolul al XVIII-lea va trebui să țină seama de acțiunea tuturor factorilor; în așteptarea acestei sinteze, care, pentru a deveni posibilă, are nevoie de numeroase studii pregătitoare, lucrarea profesorului Mathias Bernath constituie o etapă însemnată a cercetării problemei.

Șerban Papacostea

ISTORIA UNIVERSALĂ

MILOŠ BLAGOJEVIĆ, *Zemljoradnja u srednjovekovnoj Srbiji* (Agricultura în Serbia medievală), Beograd, Ed. Prosveta, 1973, 463 p.

Cartea pe care o prezentăm, constituind o lucrare de disertație pentru obținerea titlului de doctor în istorie, așa cum referenții o

spun, vine să umple un gol în literatura iugoslavă de specialitate. Ea face parte din colecția editată de Institutul de istorie al Serbiei, condus de prof. Relja Novaković.

Miloš Blagojević, specialist în domeniul istoriei economiei medievale, a avut de înfruntat serioase dificultăți în realizarea lucrării sale, dat fiind faptul că sursele nu conțin

știri nemijlocite, care să dea răspunsuri problemelor puse, mai ales pentru epoca de care se ocupă, secolele XIII-XV; a fost adesea nevoit să recurgă la analogii, folosind bogata arhivă rașuzană.

Lucrarea se împarte în cinci capitole mari: I. *Uneltele de producție* (p. 19-76); II, *Suprafețele cultivate și culturile agricole* (p. 77-174); III. *Întrăznicia fertilizației pământului* (p. 175-222); IV. *Posibilitățile de producție ale agriculturii* (p. 223-334); V. *Raportul dintre posibilitățile de producție ale agriculturii și obligațiile în muncă* (p. 335-402).

Majoritatea populației Serbiei în epoca medievală era angajată, direct sau indirect, în cea mai importantă ramură a economiei acelei vremi, agricultura, care, în principal, se manifesta prin cultura cerealelor, a viței de vie, prin pomicultură și prin grădinărit.

Dintre uneltele de arat, țărănul srb a folosit mai ales rarița: plugul a pătruns relativ târziu în Serbia, abia în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. De obicei, rarița sau plugul erau trase de un atelaj compus dintr-o pereche de boi, așa cum în eșii pravilele o spun. Folosirea rariței și a unui asemenea atelaj îngrădeau posibilitățile de producție ale țărănului. Cu toate acestea, țărănul srb a reușit să cultive însemnate suprafețe, pe care le-a lărgit continuu prin defrișări de terenuri propice agriculturii.

Cea mai mare parte a suprafețelor cultivate o ocupau ogoarele și mai puțin viile, livezile de pomi și grădinile. Se cultivau mai ales cerealele: grâu de toamnă și de primăvară, orz, ovăz, sare, mazăre și orgă, apoi și unele leguminoase.

În procesul de producție, țărănii s-au străduit să mărească sau măcar să pstreze fertilitatea solului; acolo unde a existat posibilitatea, s-au făcut irigațiile ale ogoarelor și grădinilor, iar acolo unde a fost nevoie, drenări. De obicei se foloseau două sisteme de cultură: lăsarea în pliloașă și assolamentul trienal. Pentru fertilizare se mai utiliza și gunoierul de grajd, mai ales la vii. Deși venitul țărănilor varia sub influența diferiților factori, în medie indicele de producție era de patru la unu, adică se obținea de patru ori sămânța.

Posibilitățile de producție ale țărănului erau în funcție de uneltele și de atelaj. Folosind rarița și o pereche de boi, țărănul putea ara și semăna o suprafață de teren pe care se însămânțau 27 de găleți (cible), care în măsură modernă ar echivala cu cea 600 litri (aproximativ 480 kg). Cu această cantitate de sămânță țărănul putea să semene circa 2,5 ha. de teren.

Deoarece țărănul în Serbia medievală era supus exploatarea feudală, aceasta realizându-se prin însușirea de către feudal a unei

partii a forței de muncă a țărănului și vitelor sale, suprafața pe care țărănul o putea folosi în chip nemijlocit se micșora și ea în proporții determinate. De obicei o treime din capacitatea de muncă a țărănului și atelajului său erau destinate stăpînului feudal; aceasta, pentru partile centrale ale statului srb în secolele XIII și XIV. Autorul ajunge la concluzia că o treime din terenul arabil în cadrul hotarului unui sat o constituia rezerva feudală, care se lucra cu muncă servilă. Se dau și diferitele categorii de țărani dependenți (meropsi, otroși, ratași, sokalniți), cu obligațiile lor. Pe unele domenii mănăstirești, rezerva era chiar mai mare, datorită și faptului că o parte a ei se lucra cu atelele proprii ale stăpînului feudal: două cincimi pe seama feudalului și trei cincimi pe seama țărănului.

Pornind de la date cunoscute, se trag concluzii și în privința cuantumului cerealelor recoltate atât în gospodăria țărănească cât și în cea feudală. O gospodărie țărănească obținea de pe terenul cultivat 108 găleți de cereale; o treime fiind teren cultivat pe seama feudalului, acestuia i se cuveneau 36 de găleți din care scăzându-se samința, pusă de feudal (9 găleți), acesta obținea de pe urma fiecărei gospodării țărănești cîte 27 de găleți de cereale venit curat. Înscamnă că stăpînul feudal obținea exact un sfert din producția de cereale a unei gospodării țărănești aservite.

Gradul de exploatare era cam același atât în Serbia, cât și în regiunile supuse Rașuzei.

Cartea se încheie cu un rezumat în limba engleză, cu o bibliografie și un indice general.

Prin analiza profundă a izvoarelor, cel mai adesea inedite, prin modul de interpretare a datelor, ca și prin cursivitatea expunerii, lucrarea lui Miloš Blagojević constituie, fără îndoială, o remarcabilă realizare a istoriografiei iugoslave noi.

D. Mito

H. WIESFLEKER, *Kaiser Maximilian. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit. Bd. I (Jugend, burgundisches Erbe und Römisches Königtum bis zur Alleinherrschaft, 1459-1493)*, Wien, 1971, 601 p.

De la alegerea lui Rudolf de Habsburg în fruntea imperiului roman de națiune germană în 1273, nu a existat nici un rege german aparținând acestei familii așa de popular ca Maximilian (1459-1519).

Astăzi Rudolf este și Maximilian s-au aflat fiecare în pragul unei noi epoci istorice. Dar

În timp ce primul a încercat readucerea imperiului din granițele univcrsalismului staufenian în limitele mai înguste ale regatului german, al doilea a căutat din contră să rupă aceste bariere și să dea imperiului (sau mai exact să mențină) contra voinței principilor, poziția lui universală. Maximilian, ca rege german și împărat roman a încercat și parțial a reușit să redescopere ideea imperială și conștiința națională a germanilor, pentru că aceste două elemente constituind o unitate.

Întreaga sa activitate ca rege german și mai târziu ca împărat s-a desfășurat în limitele acestei încercări. A fost una din figurile marcante ale istoriei europene și ceea ce este mai interesant unul din cei mai iubiți monarhi aparținând casei de Habsburg. Personalitatea și activitatea sa au atras atenția unui foarte mare număr de cercetători din domeniul istoriei, artelor, dreptului, etc. și literatura de specialitate legată de viața acestui împărat este imensă, tonul lucrărilor mergând de la totala negare a valorii sale pînă la admirația necondiționată. Cel care a căutat primul să găsească o cale de mijloc și să facă o caracterizare mai ponderată în această dispută științifică (ce a atins punctul culminant în secolul al XIX-lea) a fost istoricul german Leopold Ranke.

Leopold Ranke, pentru care, calitățile politice și militare ale lui Maximilian sînt de necontestat, considera că activitatea acestuia pe foarte multe planuri, cu multe intenții nerealizate total trebuie privite în primul rînd în perspectiva viitorului, Maximilian fiind dintre acei monarhi care nu au putut finaliza o acțiune, ci au pregătit terenul pentru viitoarea evoluție a imperiului german și a casei de Habsburg pe care o reprezenta.

În ultimile decenii, studiile cu privire la Maximilian I au cunoscut o puternică înflorire, cel care a inițiat noile cercetări fiind profesorul H. Wiesflecker din Graz. La început în articole și comunicări de mai mică întindere, pe baza prelucrării noilor materiale de arhivă el a căutat să extindă aria cercetărilor asupra lui Maximilian, ca împărat german, șef al casei de Habsburg, în lupta contra Franței în Italia, pentru dobîndirea coroanei ungare, împotriva Imperiului otoman etc. Împreună cu un colectiv de cercetători, profesorul H. Wiesflecker a căutat să-și extindă numărul documentelor editate cu cel, mult mai numeros de materiale inedite; în timp ce el s-a ocupat cu prelucrarea actelor din arhivele franceze, italiene și spaniole, colaboratorii săi au parcurs arhivele germane, engleze ca și actele din limba latină. În felul acesta în 20 de ani de activitate au fost parcurse peste 20 000 de regeste din peste 100 000¹. Pentru profesorul Wiesflecker, încununarea acestei activități de depistare și de prelucrare

a materialelor de arhivă este întocmirea unei biografii extinse a vieții lui Maximilian, din care a apărut primul volum, ce urmează să fie întregit cu încă trei².

În primul volum care cuprinde anii 1459—1493, Wiesflecker a încercat de fapt să schițeze activitatea și evoluția politică ulterioară a lui Maximilian prin prezentarea tinereții acestuia, educației primite la curtea din Viena, și mai ales prin prezentarea pe larg a căsătoriei burgunde cu Maria, fiica lui Carol Temerarul.

H. Wiesflecker menționează că fără studierea aprofundată a acestei probleme, a influenței curții burgunde asupra caracterului lui Maximilian (în puținii ani cît a durat această căsătorie) nu poate fi înțeles nici sistemul de gîndire a monarhului, nici acțiunile sale politice și militare constante, în apusul imperiului în dauna părții de răsărit a acestuia. Autorul consideră că legătura burgundă este unul din primele elemente care au dus la treptata ascensiune (odată cu Maximilian) a casei de Habsburg, legătură ce a jucat un rol extrem de important în diplomația și politica urmașilor săi, începînd cu Carol al V-lea. H. Wiesflecker, spre deosebire de H. Ulmann care a dat cea mai cunoscută biografie a lui Maximilian de pînă acum (2 volume scrise în anii 1889—1891), dar care nu a prezentat perioada burgundă (în primul rînd din cauza necunoașterii materialului de arhivă) a reușit să aprofundeze acest moment din viața împăratului și datorită folosirii și prelucrării celor două opere scrise chiar de Maximilian „Gesta” și „Commentaria” care oglindesc sub forma unor povestiri războiul din Țările de Jos purtat de Maximilian după moartea Mariei de Burgundia.

Acest prim volum din noua biografie, care are unsprezece capitole punctează activitatea lui Maximilian ca rege roman aflat încă sub tutela politică și pecuniară a tatălui său împăratul Frederic al III-lea ca și conflictul cu acesta pentru problema răsăriteană a imperiului, unde Matei Corvin regele Ungarici reușise să cucerească o bună parte din teritoriul creditor austriac, asediindu-l pe Frederic la Viena; la fel creșterea pericolului

¹ Sub îndrumarea profesorului Wiesflecker, au fost întocmite lucrări de doctorat prin folosirea materialelor de arhivă, a fiecărui an din domnia lui Maximilian ceea ce permite cunoașterea în cele mai mici amănunte a variatelor aspecte ale acestei perioade.

² Celelalte trei volume cuprind anii 1493—1507 (vol. 2), 1508—1519 (vol. 3) probleme economice, sociale și culturale ale acestei domnii (vol. 4).

otoman, elemente cărora Maximilian nu le-a acordat în acești ani suficienta atenție, fiind constant preocupat de rezolvarea moștenirii burgunde.

Totuși moartea lui Matei Corvin în 1490 l-a obligat pe Maximilian să se îndrepte spre răsăritul imperiului german și în capitolul IX al volumului autorul discută ofensiva regelui roman spre Ungaria pentru recucerirea teritoriului pierdut și moștenirea coroanei ungare. Acest capitol are importanța și pentru istoria noastră căci fiind anințite încercările lui Maximilian de atragere a statelor din jurul Ungariei pentru susținerea sa ca moștenitor al acestui regat sînt subliniate și negocierile lui Maximilian în primul rînd cu Moldova lui Ștefan cel Mare.

Scrisă în tradiția istoriografiei austriece și germane, noua lucrare este o încercare tacită de a sublinia meritele lui Maximilian ca făuritor al puterii casei de Habsburg. Deși contestă acest lucru în introducerea la primul volum, II. Wiesflecker încearcă totuși să dea un răspuns biografiei lui Ulmann violent antihabsburgică, preocuparea sa majoră mergînd pe direcția studierii cu precădere a activității politice a lui Maximilian.

Extrem de întinsă ca volum, această primă parte a noii biografii este interesantă în primul rînd prin imensul material documentar studiat, prin bibliografia folosită, pentru notele amănunțite ale fiecărui capitol. Dar abia apariția și parcurgerea celorlalte trei volume ne vor permite formularea unei păreri definitive asupra noii biografii a lui Maximilian și a valorii de interpretare, nu numai de folosire a materialului documentar.

Ștefana Simionescu

* * * *I viaggi in Persia degli ambasciatori veneti Barbaro e Contarini*. A cura di L. Lockhart, R. Morozzo della Rocca e M. A. Tiepolo, Roma, Istituto Poligrafico dello Stato — Libreria dello Stato, 1973, XIII + 415 p., 1 h. il. (Il nuovo Ramusio, vol. VII).

După căderea Negropontului (1470), diplomația venețiană a încercat să deschidă un al doilea front Imperiului otoman în răsăritul său. La un interval de un an, Signoria trimite la Uzun Hasan, șeful statului persan, pe urmele lui Caterino Zeno (1471—1471) pe doi dintre cei mai buni ambasadori de care dispunea atunci: este vorba de Giosafat Barbaro (1473—1478) și Ambrogio Contarini (1474—1477). Relatările călătoriei și misiunilor acestor doi diplomați venețieni s-au

păstrat și au fost de mai multe ori publicate începînd cu venicul al XVI-lea (1543, 1559 — Barbaro) sau chiar în secolul incunabilelor (1487, 1488, 1524, 1543, 1559 — Contarini).

Depășind cadrul unor aride relatări diplomatice, cele două descrieri de călătorie au fost considerate demne de a fi republicate în prestigioasa colecție a „noului Ramusio”¹ de către un colectiv compus din cei mai buni specialiști italieni: Lorenzo Lockhart, Raimondo Morozzo della Rocca și Maria Francesca Tiepolo.

Munca depusă de acest colectiv se remarcă printr-o înaltă ținută științifică. Ea se manifestă cu precădere în excelenta *Introduzione* (p. 1—63) în care se dă o sumară privire asupra evoluțiilor raporturilor veneto-osmane și veneto-persane din veacul al XV-lea (prezentate îndeosebi prin prisma mai puținelor cunoscute date furnizate de cronistica osmană contemporană), urmată de ample prezentări bibliografice ale celor doi diplomați venețieni. Această parte a introducerii este urmată de prezentarea amănunțită a cadrului politic, militar și diplomatic în care se plasează cele două călătorii (se remarcă bogata exploatare a unor materiale arhivistice inedite și de cel mai mare interes și pentru cunoașterea cît mai exactă a poziției internaționale a țarilor române în secolul al XV-lea).

Introducerea este urmată de edițiile critice ale celor două relatări de călătorie, colționate alții după manuscrise quinquecentosinale cît și după primele ediții tipărite. Textul celor două relatări de călătorie (Barbaro : p. 65—173; Contarini : p. 175—234) este însoțit de ample note istorice, topografice, onomastice și bibliografice, în care nu arareori se citează din nou pasagi din materiale arhivistice inedite (p. 235—339). Un glosar (p. 341—345), elaborat cu grija și competența specialistului de către M.F. Tiepolo, se vedește de mare folos pentru înțelegerea textului celor două relatări de călătorie diplomatică, text nu lipsit de anumite dificultăți din cauza unui limbaj uneori cautat, alteori forțat de către cei doi autori venețieni, confrunțați cu atîtea realități pentru care instrumentul lor lingvistic nu era pregătît de acasă.

¹ Istoricul și geograful umanist Giovanni Battista Ramusio (1485—1557) și a dobîndit o faimă nepieritoare prin inițierea publicării celor mai vestite relatări de călătorie. Această operă a apărut în trei volume sub titlul *Delle Navigazioni et Viaggi* (I, 1550, II, 1559, III, 1553) la editura venețiană Giunti. Colecția a fost reeditată de numeroase ori (1574, 1583, 1606) și parțial tradusă în limba franceză.

Volumul continuă cu *Fonti e bibliografia* (p. 347-366) citată și utilizată în acest volum; lista se situează la nivelul general al lucrării².

Volumul se încheie cu un *Indice onomastico e toponomastico* (p. 367-415).

Cel de-al șaptelea volum din *Il nuovo Ramusio* are o deosebită însemnătate pentru cunoașterea cadrului internațional în care s-a aflat Moldova în timpul domniei lui Ștefan cel Mare³. Prin utilizarea unei bibliografii bogate, îndeosebi occidentale, și prin valorificarea unor fonduri arhivistice încă neexploatare pentru istoria țării noastre, editorii

Adolf Armbruster

² Surprinde, totuși, omiterea unei lucrări-standard, scrisă de istoricul polonez Marian Małowist, *Kaffa, kolonia genuńska na Krymie i problem wschodni w latach 1453-1475*, Warszawa, 1947 ca și recenta lucrare a autoarei germane Barbara von Palombini, *Das Bündniswerben abendländischer Mächte um Persien (1453-1600)*, Wiesbaden, 1968. Bibliografia românească citată lasă mult spațiu îmbunătățirilor: se citează doar I. G. Brătianu, *Recherches sur le commerce génois dans la Mer Noire au XIIIe siècle*, Paris, 1929; A. Decei „Ak Krimân”, în *Encyclopaedia of Islam*, I, London, 1960; C. Esarcu, *Ștefanu cellu Mare. Documente descoperite în Arhivele Veneției*, București, 1874; Hurmuzaki, II/2, și VIII; N. Iorga, *La politique vénitienne dans les eaux de la Mer Noire*, III: *L'origine des relations avec Etienne-le-Grand, Prince de Moldavie et milieu politique de ces relations*, București, 1914 și versiunea românească: *Veneția în Marea Neagră*, III, București, 1914 („Anal. Acad. Rom.”, Mem. sect. ist. Seria II, mern. 37); idem, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XVe siècle*, I-VI, Paris, București, 1899-1916; idem, *Venezia e i paesi romeni del Danubio fino al 1600*, în *Scritti in onore di Giovanni Monticolo*, Padova, 1922.

Consultarea excelentei bibliografii de la sfârșitul volumului de studii *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964 ca și a recentelor studii semnate de Șerban Papacostea ar fi fost de mare folos editorilor acestui volum de călători.

³ Semnalăm două scăpări regretabile ale editorilor: „Stefano il Grande, Principe di Moldavia (1456-1481)” (p. 241) și „Vaivoda di Moldavia e Valachia, Stefano il Grande (1456-1481)” (p. 309).

celor două relatări de călătorie și de misiune diplomatică⁴ au adus, desigur involuntar, un mare serviciu cercetării istorice românești.

B. KRASNOBAEV, *Očerki istorii russkoj kul'tury XVIII veka* (Studii de istorie a culturii ruse în sec. al XVIII-lea). Moskva, Izd Prosvesčenie, 1972, 335 p.

În ultimii ani, peste tot a crescut considerabil interesul față de viața spirituală a popoarelor. Cărțile privind istoria culturii și a civilizațiilor sînt înțîmpinate cu leșitimă curiozitate de publicul larg cititor. Meritul autorului unei astfel de lucrări este cu att mai mare, cu cît, răspunzînd setei de cunoaștere, el știe să îmbine caracterul de popularizare a științei cu o ținută științifică ireproșabilă. Este cazul lucrării de față. Cartea prezentată vine să completeze o serie de lucrări consacrate istoriei culturii ruse în perioada feudalismului, ca, de exemplu, A.M. Saharov și A.B. Muravev, *Očerki russkoj kul'tury IX-XVII vv.* (Studii de istorie a culturii ruse în secolele IX-XVII), Moscova, 1962 și V.V. Poznanski, *Očerki istorii russkoj kul'tury pervoj poloviny XIX veka* (Studii de istorie a culturii ruse în prima jumătate a secolului al XIX-lea), Moscova, 1970. Trebuie menționat de asemenea că deși există destule lucrări consacrate istoriei științei, învățămîntului, filozofiei, literaturii, artelor plastice, teatrului, muzicii și a altor domenii de cultură în această perioadă, cartea lui B. Krasnobaev reprezintă, de fapt, prima încercare de sinteză în această problemă.

Lucrarea cuprinde cinci părți tematice: „Gîndirea socială”, „Școala”, „Știința”, „Arta și literatura”, „Cartea și periodicele”, precum și o încheiere în care se face bilanțul

⁴ Două pasagi din textul lui Barbaro se referă nemijlocit la realitățile românești: „La seconda sorte d'animali che hanno (tătarii din Tana - A.A.) è boi bellissimi e grande in tanto numero che satisfano etiamdio a li macelli de Italia, e quelli vengono alla via de Polonia e poi alcuni se driciano per la Blachia in Transylvania e poi in Alemania, da la quale se dreciano in Italia” (p. 85). Descriind Caffa, poziția ei politică și atitudinea tătarilor din Crimeea, Barbaro înserează un zvon de primă actualitate: „e dicono che il Gran Can vien per la via de Capha a posta de l'Othoman, con proposito de andar per la via de Moncastro in la Blachia et Ongharia e dove vorrà l'Othoman, la qual cosa è falsa, quantunque se habbia per lettere da Constantinopoli” (p. 96).

dezvoltării culturale rusești pînă la începutul secolului al XIX-lea.

Din tot materialul lucrării lui B. Krasnobaev, se pot desprinde trei aspecte principale:

— Viziunea gândirii sociale ruse asupra rolului puterii de stat, legată de afirmarea absolutismului în Rusia, în urma reformelor lui Petru cel Mare. Progresul principal al gândirii sociale ruse în această perioadă — după părerea autorului — constă în faptul că puterea țarului a început să fie privită nu ca o emanație divină, ci ca putere umană.

— Căile de soluționare a problemei țărănești. B. Krasnobaev scoate în evidență că problema țărănească a fost pusă pentru prima dată în gândirea socială rusă în secolul al XVIII-lea, iar la sfîrșitul acestui veac, primul gânditor revoluționar aristocrat A.N. Radișev

a înaintat ideea răsturnării pe calea revoluționară a orînduirii feudale iobăgiste.

— Lupta cu biserica ortodoxă pentru afirmarea concepțiilor științifice. Secolul al XVIII-lea de afirmare a luminilor a marcat triumful principiilor laice în cultură, crearea școlii laice, dezvoltarea tiparului și creșterea numărului de periodice contribuind pe deplin la acest proces.

Analiza activității și a contribuției aduse de astfel de reprezentanți ai culturii ruse ca M. V. Lomonosov, N. I. Novikov, A. N. Radișev, G. R. Derjavin ș.a., încercarea de a desprinde raportul dintre elementul „național”, rus, și cel internațional, „străin”, bogăția de date documentare concrete ș.a. sporesc importanța și interesul lucrării nu numai pentru cititorul rus, ci și pentru cel străin.

Alvina Lazea

BULETIN BIBLIOGRAFIC

I. SINTEZE. BIBLIOGRAFII. ENCICLOPEDII. GENERALITĂȚI.

- * * * *Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român* 25–28 noiembrie 1974, București, Edit. politică, 1975, 864 p.
- * * * *Bibliografia Pomorza Gdańskiego za rok 1971*, Warszawa-Poznań, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1971, 299 p.
- * * * *Histoire de l'Albanie des origines à nos jours*, Roanne, Editions Horvath, 1974, 372 p. + 38 p. ilustr.
- ILIESCU, ION, TIBERIU ISTRATE, *Orăștie 750 de ani 1221–1974*, Deva, 1974, 383 p. cu ilustr. + 1 hartă.
- IORGA, NICOLAE, *Choix de textes*, București, 1972, 204 p.
- * * * *Ludová Kultura v Karpatoch*, Bratislava, Akadémie Vied, 1972, 381 p. cu ilustr.
- * * * *Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România*, București, 1975, 24 p. + 117 p. ilustr.
- NOVICEV, A. D., *Istoria Turfil*, Leningrad, Izdatelstvo Leningradskogo Universiteta, 1973, 204 p. cu ilustr. + 6 p. ilustr.
- * * * *The Pattern of Chinese History, Cycles, Development, or Stagnation?* Lexington, Massachusetts, D. C. Heath and Company, 1965, 108 p.
- PISTONE, MATTEO RENATO, *Dalle Piramidi di Giza alle Piramidi di Nasser*, Roma, Edizioni Incontri Mediterranee, 1967, 230 p.
- * * * *Sea Power. A Naval History*, New Jersey, Englewood Cliffs, 1960, 932 p. cu ilustr.
- * * * *Sovetskaia Istoriceskaia Entiklopedia*, Vol. 15, Moskva, Izdatelstvo „Sovetskaia Entiklopedia”, 1974, 1007 p. cu ilustr.
- TREVELYAN, G. M., *Istoria ilustrată a Angliei*, București, Edit. științifică, 1975, 870 p. + 150 ilustr.
- WATTS, JAMES, Jr. PH. D., *American History* Vol. I—To 1877, Vol. II—Since 1865, Lincoln, Nebraska, Cliff's Notes, Inc., 1971, Vol. I—230 p.; Vol. II—256 p.

II. ISTORIE VECHIE

- * * * *Gândirea asiro-babiloniană în texte*, București, Editura științifică, 1975, 394 p. + 16 p. ilustr. + 1 h.
- PĂRVAN, VASILE, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, Editura științifică, 1971, 270 p., 107 p. ilustr. + 1 h.

III. ISTORIE MEDIE

- DEVAH.LY, GUY, *Le Berry du Xe siècle au milieu du XIIIe*. Étude politique, religieuse, sociale et économique, Paris-La Haye, Mouton&Co, 1973, 636 p. cu ilustr.
- * * * *Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte*, Sigmaringen, Jan Thorbecke Verlag, 1975, 812 p. cu h.
- * * * *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. III, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, 450 p. cu ilustr.
- * * * *Codex Diplomaticus et Epistolaris regni Bohemiae*, Tomi V, Pragae, Sumptibus Academiae Scientiarum Bohemolovacaec, 1974, 718 p.
- * * * *Renaissance Venice*, London, Faber and Faber, 1973, 484 p. + 52 ilustr.
- RUFFINI, MARIO, *L'influsso italiano in Valacchia nell'epoca di Costantino Vodă Brâncoveanu (1688–1714)*, Monachii, Societas Academica Dacoromana, 1974, 268 p. + 12 ilustr.

- SOWARDS, J. KELLEY, *W stern Civilization to 1660*, New York, St. Martin's Press, 1966, 751 p. cu ilustr.
- STIERLE, BEATE, *Capito als Humanist*, Heidelberg, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1974, 232 p.
- STEENBERGHEN, FERNAND VAN, *La bibliothèque du philosophe médiéviste*, Louvain, Publications Universitaires, 1974, 540 p.
- * * * *Structure sociale et développement culturel des villes sud-est européennes et Adriatiques aux XVIIe—XVIIIe siècles*, Bucarest, 1975, 377 p. + 16 p. ilustr.
- TREADGOLD, DONALD W., *The West in Russia and China*. Vol. I — Russia 1472—1917. Cambridge. At the University Press, 1973, 321 p.
- ZIROJEVIĆ, OLGA, *L'organisation militaire turque en Serbie (1459—1683)*, Beograd, Institut D'Histoire, 1971, 320 p.

IV. ISTORIE MODERNĂ

- CARRIÈRE, CHARLES, *Négociants Marseillais au XVIIIe siècle*, Vol. I—II, Nice, Institut Historique de Provence, 1973, Vol. I—II—1112 p.
- COHEN, WARREN, I., *America's Response to China*, An Interpretative History of Sino-American Relations, New York, John Wiley & Sons, Inc., 1971, 242 p.
- FRANČIĆ, MIROSLAW, *Juraj Krizanic ideolog absolutizmu*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1974, 134 p.
- HARRISON, JOHN A., *China since 1800*, New York, Harcourt, Brace & World, Inc., 1967, 278 p. cu ilustr.
- * * * *Internaționaliznt na BKP*. Dokumenti i materiali 1892—1944. Sofia, Partizdat, 1971, 502 p.
- MARX, ROLAND, *La révolution et les classes sociales en Basse-Alsace*, Paris, Bibliothèque Nationale, 1974, 572 p. cu ilustr.
- QUIRK, ROBERT, E., *The Mexican Revolution and the Catholic Church 1910—1929*, Bloomington & London, Indiana University Press, 1973, 276 p.
- SCHMELLER, KURT R., *The Course of EUROPE Since Waterloo*, New York, Appleton-Century Crofts, 1968, 888 p. cu ilustr.

V. ISTORIE CONTEMPORANĂ

- BITSIOS, DIMITRI S., *Cyprus. The vulnerable Republic*, Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, 1975, 223 p.
- BROSIO, MANLIO, *Sicurezza europea ed alleanza atlantica*, Roma, A Cura del Banca di Roma, 1973, 31 p. + 3 p. ilustr.
- ECOBESCU, NICOLAE, SERGIU CELAC, *Politica externa a României socialiste*, București, Edit. politică, 1975, 110 p.
- FLOREA, C., B. NICU, *Partidul Comunist Român detașament activ al nașcării comuniste și muncitorești internaționale*, București, Edit. politică, 1975, 91 p.
- IORGA, NICOLAE, *Oameni cari au fost*, București, Edit. militară, 1975, 272 p.
- * * * *Istoria Albanskoj partii truda*, Tirana, Institut Marksizma-Leninizma, 1971, 744 p.
- MOUNIER, EMMANUEL, *Rivoluzione personalista e comunitaria*, Milano, Edizioni Comunità, 1955, 477 p.
- PANTAZI, RADU, *Activitatea ideologică a Partidului Comunist Român*, București, Edit. politică, 1975, 63 p.
- SPINETTI, GASTONE SILVANO, *Presupposti ideali della contestazione totale nel mondo*, Roma, Edizioni di „Solidarismo”, 1972, 144 p.

Liliana Cojocaru

„REVISTA DE ISTORIE” publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile; Probleme ale istoriografiei contemporane (Studii documentare), Viața științifică, Recenzii, Revista Revistelor, Însemnări, Buletin Bibliografic, în care se publică materialele privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sînt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează la celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, în patru exemplare, trimiterile infrapaginale fiind numerotate în continuare. De asemenea documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 30 de extrase.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații etc. se va trimite pe adresa Comitetului de redacție, B-dul Aviatorilor, nr. 1, București.

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA
ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

- I. BOICU, *Austria și Principatele române în vremea războiului Crimei 1853—1856*, „Biblioteca istorică”, XXXIII, 1972, 478 p., 29 lei.
- ADOLF ARMBRUSTER, *Romanitatea românilor, istoria unei idei*, „Biblioteca istorică”, XXXV, 1972, 283 p., 20,50 lei.
- ELIZA CAMPUS, *Înțelegerea balcanică*, „Biblioteca istorică”, XXXVI, 1972, 394 p., 27 lei.
- M. M. ALEXANDRESCU DERSCA BULGARU, N. *Iorga — a romanian historian of the Otoman Empire*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, 40, 1972, 190 p., 10 lei.
- PAUL CERNOVODEANU, *England's trade politticy in the Levant and her exchange of goods with the Romanian countries under the Stuarts (1660—1714)*, „Bibliotheca Historica Romaniae” 41 (2), 1972, 157 p., 8,25 lei.
- L. BANYAI, *Destin commun, traditions fraternelles*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, 42, 1972, 209 p., 8 lei.
- VLAD MATEI, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (sec. XV — XVIII)*, „Biblioteca istorică”, XXXVII, 1973, 186 p., 11,50 lei.
- BARBU CÂMPINA, *Studii istorice, I*, „Biblioteca istorică”, XXXVIII, 1973, 364 p., 23,50 lei.
- * * * *Studii și materiale de istorie medie*, vol. VI, 1973, 446 p., 25 lei.
- PAUL CERNOVODEANU, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV — XVIII)*, „Istorie și civilizație”, 1973, 158 p., 15 lei.
- VLADIMIR DICULESCU, *Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830—1848)*, „Biblioteca istorică”, X, 1973, 220 p., 19 lei.
- * * * *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. IV, 1973, 466 p., 26 lei.
- IOSIF PATAKI, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XV-lea*, 1973, 350 p., 28 lei.
- DAN BERINDEI, *L'année révolutionnaire 1821 dans les Pays Roumains*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, 46, 1973, 246 p., 10 lei.
- LIGIA BÂRZU, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV — V (Cimitirul 1 de la Bratei)*, 1973, 308 + XXXV planșe, 32 lei.
- RĂZVAN THEODORESCU, *Balcani, Bizanț, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X—XIV)*, „Biblioteca istorică”, XXXVII, 1974, 379 p., 27 lei.
- LUDOVIC DEMÉNY, PAUL CERNOVODEANU, *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI — XVIII*, „Biblioteca istorică”, XLII, 1974, 287 p., 25 lei.

RM ISSN CO/—3878

